

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT MOLIYA INSTITUTI

“Budjet hisobi” kafedrasi
“G’AZNACHILIK ASOSLARI”
fanidan
O’QUV- USLUBIY MAJMUA

TOSHKENT-2018

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT MOLIYA INSTITUTI

“TASDIQLAYMAN”

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i

_____ **T.Boymurotov**

“ ___ ” _____ **2018yil**

“Budjet hisobi” kafedrasi

“TASDIQLAYMAN”

“Budjet hisobi” kafedrasi mudiri

_____ **A.Tuychiev**

“ ___ ” _____ **2018-yil**

“G'AZNACHILIK ASOSLARI” FANIDAN
O'QUV-USLUBIY MAJMUUA

TOSHKENT-2018

MUNDARIJA

KIRISH	
O'QUV MATERIALLARI	
1. MA'RUZA MATNLARI	
1-dars. "G'aznachilik asoslari" fanining predmeti, maqsadi va vazifalari	
2-dars. Budget tizimi budjetlari. Budget jarayoni	
3-dars. G'aznachilik tizimi ijrosining mazmuni va mohiyati	
4-dars. Budget tizimi budjetlari g'azna ijrosining me'yoriy-huquqiy ta'minoti..	
5-dars. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi faoliyatini tashkil etish.....	
6-dars Hududiy g'aznachilik bo'linmalari faoliyati	
7-dars. G'aznachilik faoliyati mexanizmi.....	
8- dars. G'aznachilik yagona axborot tizimi.....	
9-dars. Xorijiy mamlakatlar g'aznachilik tizimlari.....	
2. MAVZULAR BO'YICHA AMALIY MASHG'ULOTLAR	
3. MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTLARI	
4. GLOSSARIYLAR	
5. ILOVALAR	
Fan dasturi.....	
Ishchi fan dasturi.....	
Tarqatma materiallar.....	
Testlar.....	

KIRISH

Mamlakatimizda davlat moliyasi sohasida institutsional islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Amalga oshirilayotgan islohotlar negizida dastlab davlat budjeti ijrosiga jahon tajribasida sinalgan, budget mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlovchi g'aznachilik tizimi joriy qilindi.

Shu nuqtai nazardan fan o'sib kelayotgan yosh avlodga, xususan iqtisodiy yo'nalishlarda ta'lim oluvchi talaba yoshlarga davlat budjeti g'azna ijrosining mohiyati va ahamiyati, O'zbekiston budget amaliyotiga g'aznachilik tizimini joriy etish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi va uning hududiy boshqarma va bo'limlari faoliyati, g'aznachilikda budget tashkilotlarini mablag' bilan ta'minlash yuzasidan nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni hosil qilishga mo'ljallangan.

“G'aznachilik asoslari” fanidan tayyorlangan mazkur O'quv-Uslubiy Majmua bakalavr ta'lim yo'nalishlarida o'qitiladigan fanlar bo'yicha yaratilgan Davlat Ta'lim Standartlariga muvofiq ravishda ishlab chiqilgan bo'lib, “G'aznachilik asoslari” fanidan ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar olib boruvchi professor-o'qituvchilar va oliy ta'limning bakalavriat bosqichida ta'lim oluvchi talabalar uchun mo'ljallangan. O'UM tarkibiga kirgan fan dasturi, fan bo'yicha tasdiqlangan ishchi dastur asosida ishlab chiqilgan hamda bakalavriat ta'lim yo'nalishlari o'quv jarayoni grafigiga to'liq mos keladi.

Fan yuzasidan ishlab chiqilgan mustaqil ishlar mavzulari fan dasturiga kirgan nazariy mavzular bilan birgalikda, g'aznachilik amaliyoti bilan bevosita bog'liq bo'lgan, talabalarni ilmiy izlanishga undovchi mavzular bilan boyitilgan hamda iqtisodiyotni modernizatsiyalash va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish sharoitida davlat moliyasi sohasidagi islohotlarning ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan mavzular hisobiga kengaytirilgan.

O'QUV MATERIALLARI

1. MA'RUZA MATNLARI

1-MAVZU. “G’AZNACHILIK ASOSLARI” FANINING MAZMUNI, PREDMETI VA VAZIFALARI

Reja:

- 1. “G’aznachilik asoslari ” fanining mazmuni va maqsadi**
- 2. “G’aznachilik asoslari ” fanining predmeti va vazifalari**
- 3. “G’aznachilik asoslari” fanining iqtisodiy fanlar tizimida tutgan o’rni va ahamiyati**

1. “G’aznachilik asoslari” fanining mazmuni va maqsadi

O’zbekiston Respublikasida davlat moliyasini boshqarish tizimida olib borilayotgan islohotlar, qator vazifalar bilan birgalikda, davlat byudjetining g’azna ijrosiga bosqichma-bosqich o’tishni va uning faoliyat mexanizmlarini takomillashtirishni nazarda tutadi. Bunda zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida davlat mablag’larining harakati to’g’risidagi ma’lumotlarni jamlash, qayta ishlash, uzatish usullarini o’zlashtirish asosida davlat moliyasini boshqarishning samarali usul va vositalarini shakllantirish va muvofiq holda ishlashini ta’minlash zarur bo’ladi.

Mamlakatimizda davlat byudjetining g’azna ijrosini samarali tadbqiq etishga faqatgina barqaror rivojlanish ko’rsatkichlariga erishganimizdan keyingina muvaffaq bo’lindi. O’zbekiston hukumati davlat moliyasini boshqarish tizimida ham kengqamrovli islohotlarni muvaffaqiyatli amalga oshirib kelmoqda. Bu islohotlarning ijobiy natijalarini davlat byudjeti g’azna ijrosining muvaffaqiyatli joriy etilishida ko’rishimiz mumkin.

Davlat byudjetining g’azna ijrosi davlat byudjeti va davlat maqsadli jamg’armalarining barcha daromadlarini, shuningdek, byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag’lar bo’yicha tushumlarini yagona g’azna hisobraqamga jamlash va ularning barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu esa davlat byudjeti, byudjetdan tashqari fondlar, byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag’lari, davlat qarzlari va ularga xizmat

ko'rsatish jarayonlarining tezkor nazoratini va monitoringini olib borish, davlat mablag'larining samarali ishlatilishini ta'minlash, davlat moliyaviy resurslarining harakati to'g'risida operativ tarzda ma'lumotlarni jamlash imkonini beradi.

Taraqqiyotimizning bugungi sharoitida mamlakatimiz iqtisodiyotida sodir bo'layotgan tarkibiy o'zgarishlar, butun moliya tizimida, uning markaziy bo'g'ini bo'lgan davlat moliyasida amalga oshirilayotgan islohotlar davlat moliyasini boshqarish masalalarida muayyan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish zarurligini talab qilmoqda. Bunday sharoitda nafaqat davlat moliyasi haqidagi ma'lum nazariy bilimlarga ega bo'lgan, balki davlat byudjeti g'azna ijrosi jarayonlarida vujudga keladigan holatlarni tushuna oladigan, byudjet ijrosi ishtirokchilari bo'lgan moliya organlari, g'aznachilik bo'linmalari, byudjet tashkilotlari va byudjetdan mablag' oluvchilar amaliy faoliyatini samarali tashkil qila oladigan, davlat mablag'larini samarali boshqarishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini qabul qila oladigan zamonaviy mutaxassislar tayyorlash birinchi darajali ahamiyatga egadir. Shu sababli davlat moliyasi uchun tashabbuskor, ijodiy fikrlaydigan mutaxassis kadrlarni tayyorlashda byudjet-moliya va byudjetning g'azna ijrosi nazariyasi va amaliyotini o'rganishga muhim o'rin beriladi.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni erkinlashtirish va modernizatsiyalash sharoitida davlat moliyasi tizimida chuqur iqtisodiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu islohotlar, qator vazifalar bilan birgalikda, davlat moliyasini boshqarish samaradorligini oshirishni nazarda tutadi. Bunda davlat moliyasini boshqarish shakllari va usullarini takomillashtirish, fan-texnika taraqqiyoti yutuqlari va boshqa texnik vositalar yordamida axborotni jamlash, qayta ishlash, uzatish qoidalari va usullarini o'zlashtirish asosida axborotlashtirishni yanada rivojlantirish talab etiladi.

Davlat moliyasini boshqarishdagi islohotlar sharoitida umumdavlat moliya tizimining bosh bo'g'ini – davlat byudjetini boshqarish, byudjet jarayonini tashkil etish tizimidagi islohotlar, xususan, byudjet ijrosida kassali tizimdan jahon amaliyotida sinalgan va o'zining ijobiy natijalarini bergan *byudjet tizimi byudjetlarining g'azna ijrosiga* o'tish amalga oshirilmoqda.

Bugungi kunda byudjet jarayonini samarali tashkil qilish ishlarini g'aznachilik nazoratisiz ta'minlash qiyin ekanligini olimlar va iqtisodchilar, qolaversa, soha mutaxassislari asosli ravishda e'tirof etmoqdalar. Chunki g'aznachilik nazorati byudjet daromadlari va xarajatlarini yagona g'azna hisobraqamiga jamlash, pul mablag'larini to'g'ri rejalashtirish, moliyaviy oqimlarning dastlabki va joriy nazoratini amalga oshirish hamda davlat byudjetini yuqori operativlikda ijro qilish imkonini beradi.

Ma'lumki, global jahon iqtisodiyotidagi jiddiy muammolar hamda ularning dunyodagi ko'plab mamlakatlar qatorida bizning mamlakatimiz iqtisodiyotiga ham ko'rsatayotgan salbiy ta'siriga qaramasdan, oxirgi yillarda respublikamizda yuqori va barqaror o'sish sur'atlarini saqlab, makroiqtisodiy barqarorlik va mutanosiblikning ta'minlanayotganligi o'ziga xos ijobiy ko'rsatkich bo'lmoqda.

Davlat moliyacini boshqarish tizimini icloh qilish, bu borada ma'muriy iclohotlarni amalga oshirish bugungi kunda dunyoning ko'pchilik mamlakatlari kun tartibida turgan macaladir. Bunga acociy cabab, bir tomondan, jahon taraqqiyotidagi micli ko'rilmagan ijtimoiy ciljishlarning ta'ciri bo'lca, ikkinchi tomondan, codir bo'layotgan globallashuv jarayonlarning jadallashuvi va axborot texnologiyalarining rivojlanishidir.

O'zbekicton Recpublikaci Prezidenti Sh.M. Mirziyoev 2017 — 2021 yillarda O'zbekicton Recpublikacini rivojlantirishning beshta uctuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar cstrategiyacida ta'kidlaganlaridek, “«Elektron hukumat» tizimini takomillashtirish, davlat xizmatlari ko'rcatishning camaraci, cifatini yukcaltirish va bu xizmatdan aholi hamda tadbirkorlik cub'ektlari tomonidan foydalanish imkoniyatini oshirish.”¹ va “Makroiqticodiy barqarorlikni yanada muctahkamlash va iqticodiy o'cishning yuqori cur'atlarini caqlab qolish, jumladan,

¹Mirziyoev Sh.M. 2017 — 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi.

Davlat byudjeti barcha darajada mutanocib, milliy valyuta va ichki bozordagi narx darajaci barqaror bo'lishini ta'minlash – eng muhim uctuvor vazifamizdir”²

O'zbekicton Recpublikaci Birinchi Prezidenti I.A. Karimov byudjetning g'azna ijroci haqida to'xtalib, “Davlat byudjetini bajarishga qaratilgan g'aznachilik xizmati inctitutini rivojlantirish va muctahkamlash byudjet mablag'laridan foydalanish camaradorligini anchaoshiradi. Bu borada Moliya vazirligi huzurida yangi tashkil etilgan G'aznachilik tuzilmacining moddiy-texnik bazacini barcha pog'onalarda muctahkamlash, uni malakali kadrlar bilan ta'minlash lozim”³ligini ta'kidladilar.

Darhaqiqat, mamlakatda amalga oshirilayotgan iqticodiy iclohotlarning, xucucan, davlat moliyacini tubdan icloh qilish jarayonlarini davlat tomonidan boshqarish, monitoringini olib borish va nazorat qilish muhim ahamiyat kacb etadi. Shu jihatdan qaraganda,O'zbekicton Recpublikaci taraqqiyotining bugungi bocqichida davlat moliyacini boshqarish tizimini amalga oshirilayotgan iqticodiy va demokratik iclohotlar talablariga moclashtirish, ular faoliyatini co'nggi ijobiy natijalarni ko'zlagan xolda muvofiqlashtirish, davlat moliyacini boshqarishni shaklan va mazmunan yangi cifat pog'onaciga ko'tarish, davlat moliyacini boshqarish organlari, birinchi navbatda, Moliya vazirligi G'aznachiligining faoliyat mexanizmlarini takomillashtirishning zarurligi, byudjet jarayonida byudjet ijrocining g'aznachilik tizimiga bocqichma-bocqich o'tilayotganligi va bu boradagi muammolarni bartaraf etishning zarurligi nazariy va amaliy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishni taqozo etadi.

Avvalo, byudjet jarayoni tushunchasining mazmuniga to'xtaladigan bo'lsak, byudjet jarayoni - byudjet loyihasini tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish va ijro

²O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoevning mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasi. Xalq so'zi, 15-yanvar.

³ Karimov I.A Mamlakatni modernizatsiya qilish va iqtisodiyotimizni barqaror rivojlantirish yo'lida. – T.: “O'zbekiston”, 2008. 16-tom. – 219b.

etish, uning ijro etilishini nazorat qilish, ijrosi haqidagi hisobotni tayyorlash va tasdiqlash, shuningdek davlat byudjeti tuzilmasiga kiruvchi byudjetlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning qonun hujjatlariga muvofiq tartibga solinishi bilan bog'liq bo'lgan davlat hokimiyati va mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari hamda boshqa byudjet jarayoni ishtirokchilarining maqsadli faoliyatidir. Uning mazmuni mamlakatning davlat va byudjet qurilishi, tegishli vakolatli organlar va yuridik shaxslarning byudjet huquqlari bilan belgilanadi.

Byudjet jarayoni byudjetni rejalashtirishdan boshlanadi. Byudjetni rejalashtirish davlat moliyaviy siyosati talablariga muvofiqlashtirilgan moliyaviy rejalashtirishning muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Bunday rejalashtirishning iqtisodiy vazifasi turli darajadagi byudjetlar va byudjetdan tashqari jamg'armalarni tuzish va ijro etish jarayonida mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning umummilliy dasturlari asosida yalpi ichki mahsulot va milliy daromad qiymatini moliya tizimi bo'g'inlari o'rtasida markazlashtirilgan tarzda qayta taqsimlash nisbatlarini to'g'ri belgilashdan iboratdir.

Mamlakatimizda davlat byudjetining g'azna ijrosiga o'tishgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va uning topshirig'iga muvofiq tijorat banklari *davlat byudjetining kassaviy ijrosini* amalga oshirib keldilar. 2000 yil 14 dekabrda qabul qilinib, 2014 yil 1 yanvarda Byudjet Kodeksi kuchga kiringunga qadar byudjet amaliyotining huquqiy asosini tashkil qilib kelgan "Byudjet tizimi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 37-moddasida "Davlat byudjetining kassa ijrosini tashkil etish, shuningdek uning davlat daromadlari va xarajatlarini hisobga olish O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan birgalikda amalga oshiriladi. Davlat byudjetining kassa ijrosi operatsiyalarini banklar Markaziy bankning topshirig'iga binoan bajaradi", - deb belgilab qo'yilgan edi. Byudjet mablag'lari oluvchilarning xarajatlari ularning hisobvaraqlaridagi byudjet mablag'lari qoldiqlari doirasida to'lov topshiriqnomalari bo'yicha amalga oshirib kelindi.

Bu amaliyot bir necha o'n yillar mobaynida byudjet ijrosida ma'lum darajadagi samara bilan qo'llanib kelindi. Lekin keyingi yillarda davlat byudjetining kassaviy ijrosi davlat mablag'larini boshqarish, byudjet ijrosini tashkil qilish va nazoratini olib borish, mablag'larning samarali ishlatilishini ta'minlash masalalarida bir qator *muammolarni* keltirib chiqardi:

– byudjet daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi axborotlarning etarli darajada operativ (tezkor) emasligi;

– daromadlarning bank hisobraqamlariga tushishi va byudjetning hisobraqamlarida aks ettirilishidagi uzilishlarning mavjudligi bois byudjet resurslarini boshqarishdagi tezkorlikning sustligi;

– soliq daromadlarining byudjet tizimi bo'g'inlari o'rtasida taqsimlanish jarayonlarini samarali tartibga solish va daromadlar tushumini jadallashtirishning zarurligi;

– byudjet ajratmalarining hajmlari bilan haqiqatda amalga oshirilgan to'lovlar summalari ko'rsatkichlarining tarqoqligi tufayli mablag'larning tushumi va sarflanishi ustidan yagona nazoratning murakkablashuvi;

– byudjet tashkilotlarining hisobraqamlarida ishlatilmayotgan byudjet mablag'larining turib qolishi;

– byudjet mablag'larining ajratilishi bilan ularning so'nggi iste'molchilarga etib borishigacha bo'lgan vaqtning uzoqligi;

– davlat mablag'lari harakatining murakkablashuvi va hajmlarining ortib borishi bilan ulardan oqilona foydalanish ustidan dastlabki nazoratning va joriy monitoringning zarurligi va boshqalar.

Sanab o'tilgan muammolar kecha yoki bugun yuzaga chiqmadi, ular yillar davomida yig'ilib, tezkor sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan jamiyat taraqqiyotiga halaqit bera boshladi. Byudjet ijrosi ustidan nazoratning sustligi, mablag'larni operativ boshqarish imkoniyatining kamayib borayotganligi, byudjet ijrosi to'g'risidagi tezkor va aniq ma'lumotlarni olish, jamlash, qayta ishlash va tegishli boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi qiyinchiliklar davlat moliyasini boshqarish tizimida islohotlar qilishni, byudjet mablag'larini boshqarishning

samarali usul va vositalarini izlab topib, tadbqiq etishni talab etdi va davlat byudjetining kassaviy ijrosidan g'azna ijrosiga o'tishning **zarurligini** belgilab berdi.

G'azna ijrosini tashkil etishning *mazmuni* - davlat byudjeti va davlat maqsadli jamg'armalarining barcha daromadlarini, shuningdek, byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha tushumlarini yagona g'azna hisobraqamga jamlash va ularning barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu esa davlat byudjeti, davlat maqsadli va byudjetdan tashqari jamg'armalar, byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari, davlat qarzlariga xizmat ko'rsatish jarayonlarining tezkor nazoratini va monitoringini olib borish, davlat mablag'larining samarali ishlatilishini ta'minlash, davlat moliyaviy resurslarining harakati to'g'risida operativ tarzda ma'lumotlarni jamlash, boshqarish va nazorat qilish imkonini beradi.

Shu narsa ma'lumki, O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy mamlakatlar bozor mexanizmlarini ko'r-ko'rona, sun'iylik bilan tadbqiq etib bo'lmaydi, chunki jamiyat a'zolari o'rtasida shunday an'anaviy ierarxik munosabatlar tizimi shakllanganki, ularni mensimaslik, keskin qarorlar qabul qilish chog'ida ularni e'tiborga olmaslik turli nohush holatlarga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, iqtisodiyotni boshqarishning jahon amaliyotida tan olingan bir qator mexanizmlarini iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish sharoitlarimizga tegishli tarzda moslashtirgan holda qo'llash va ijobiy foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Mamlakatda davlat moliyasini boshqarishni, jumladan davlat byudjetini ijro etishda asosiy mexanizmlardan hisoblangan G'aznachilik tizimini tashkil etish va shakllantirishda xorijiy mamlakatlarining tajribasi muhim o'rin egallaydi. O'zbekiston ular tajribasidan oddiy nusxa olmaydi, chunki mamlakatimiz davlat boshqaruvini tashkil etish, iqtisodiy va huquqiy munosabatlarni boshqarish sohasida o'ziga xos yo'nalishga ega. Biroq, bu hol g'aznachilik tizimini tashkil etish va rivojlantirish borasidagi xalqaro tajribani o'rganishning ahamiyatini

umuman pasaytirmaydi⁴. Masalan, Frantsiyada barcha moliyaviy resurslar G'aznachilikning yagona hisobraqamida yig'iladi, bu mablag'larning miqdori Markaziy Bankda joylashgan barcha tushumlar va to'lovlar yig'iladigan shu hisobraqam bilan nazorat qilinadi. G'aznachilik organlari davlatning solikli va soliqsiz daromadlarini yig'ib oladi va kerakli nazorat ishlaridan keyin davlat mablag'larini sarflanishini amalga oshiradi. G'aznachilik organlari daromadlar tushumining va Davlat byudjeti xarajatlarining hisob-kitobini yuritadi. AQShda esa G'aznachilik to'g'ridan-to'g'ri Prezidentga bo'ysunadi va keng doiradagi iqtisodiy va moliyaviy funktsiyalarni bajaradi. Byudjet jarayonida byudjetni tayyorlashga javob beradigan Ma'muriy-byudjet boshqarmasi, auditga va nazoratga, hisob-kitob ishlariga javob beradigan Bosh byudjet-nazorat boshqarmasi kabi muassasalar qatnashadi, Soliq boshqarmasi va Bojxona boshqarmasi G'aznachilikning bir qismi hisoblanadi.

G'aznachilik barcha tushumlarni va to'lovlarni Nyu-Yorkdagi Federal rezerv bankida o'zining bosh hisobraqami orqali nazorat qiladi. G'aznachilik barcha soliqlarni va boj to'lovlarni yig'adi, markazlashgan holda barcha yig'implarning yig'ilishini va ba'zi muassasalarga xizmatlar ko'rsatishni ta'minlaydi. Tushumlarni yig'ishda bank tizimidan foydalaniladi.

Rivojlangan mamlakatlar amaliyotidagi davlat byudjetining g'azna ijrosi tajribasini⁵ O'zbekistonda joriy etish va rivojlantirish, davlat moliyaviy resurslarini boshqarishning axborotlashtirilgan tizimini joriy etish davlat moliyasining holati to'g'risida tezkor va ishonchli axborotlar olish imkonini beradi, bu esa davlat moliyasini samarali boshqarishni ta'minlaydi. Ana shu holatlarning mavjudligi, shuningdek, davlat moliyasini boshqarishning mohiyat jihatdan yangi – *byudjet tizimi byudjetlarining g'azna ijrosi mexanizimini* joriy etish shart-sharoitlari, imkoniyatlari, afzalliklarini, g'aznachilikning ishlash mexanizmlarini o'rganishning zarurligi mazkur fanning kelib chiqishiga sabab bo'ldi.

4 T.Eshnazarov. Davlat byudjetining g'azna ijrosini rivojlantirish omillari. "Byudjet ijrosiga g'aznachilik tizimini joriy etishning dolzarb muammolari" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari to'plami. – Toshkent: «IQTISOD-MOLIYA» nashriyoti, 2011 y. – 225-bet.

⁵ Steven M. Bragg. "TREASURY MANAGMENT" The Practitioner's Guide

Iqtisodiy islohotlar sharoitida davlat moliyasini boshqarish masalalarida muayyan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish zarurligini talab qilmoqda. Bunday sharoitda nafaqat davlat moliyasi haqidagi ma'lum nazariy bilimlarga ega bo'lgan, balki davlat byudjeti g'azna ijrosi jarayonlarida vujudga keladigan holatlarni tushuna oladigan, byudjet ijrosi ishtirokchilari bo'lgan moliya organlari, g'aznachilik bo'linmalari, byudjet tashkilotlari va byudjetdan mablag' oluvchilar amaliy faoliyatini samarali tashkil qila oladigan, davlat mablag'larini samarali boshqarishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini qabul qila oladigan zamonaviy kadrlar tayyorlash birinchi darajali ahamiyatga egadir.

Shu sababli "G'aznachilik asoslari" fanining maqsadi - talabalarda byudjet tizimi byudjetlarining g'azna ijrosini tashkil etish va g'aznachilik faoliyati haqidagi yaxlit bilimlar tizimini shakllantirish, byudjet tizimi byudjetlarining g'azna ijrosi haqida nazariy bilimlar berish, ularda mamlakatda amalga oshirilayotgan institutsional islohotlarning bugungi bosqichida davlat moliya tizimida amalga oshirilayotgan o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlari va g'aznachilikning samarali faoliyatini ta'minlash bo'yicha asosiy ko'nikmalar hosil qilish, g'aznachilikning tashkiliy tuzilmasi va uning ishlash mexanizmlarini o'rganish, ularni nazariy, amaliy va metodologik jihatdan takomillashtirishdan iborat.

2. "G'aznachilik asoslari" fanining predmeti va vazifalari

"G'aznachilik asoslari" fanining predmetini - zamonaviy sharoitda byudjet tizimi byudjetlarining g'azna ijrosini tashkil etishning nazariy asoslari, g'aznachilik faoliyatining mohiyati va ahamiyati, tashkiliy elementlarini joriy etish bosqichlari, g'azna ijrosini tashkil etish xususiyatlari va tamoyillari, g'aznachilik faoliyatining tashkiliy-huquqiy asoslari, uning amal qilish mexanizmlari, g'aznachilik faoliyatini tadbiq etish va rivojlanish tarixi, samarali byudjet siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish orqali byudjetning g'azna ijrosi mexanizmlaridan maqsadga muvofiq foydalanish imkoniyatlari, g'aznachilik organlari faoliyati va ularning vakolatlari, davlat moliyasini boshqarish va davlat mablag'larining maqsadli ishlatilishi ustidan nazorat masalalari tashkil etadi.

“G’aznachilik asoslari” fanini o’qitishning yuqorida keltirilgan maqsadidan kelib chiqqan holda mazkur fan o’z predmetini o’rganish uchun quyidagi vazifalarni qo’yadi:

- G’aznachilik faoliyatining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va ahamiyatini o’rganish;
- byudjet tizimi byudjetlarining g’azna ijrosining amal qilish asoslarini o’rganish;
- G’aznachilik faoliyatini boshqarishning tashkiliy asoslarini o’rganish;
- byudjet tizimi byudjetlarining daromadlarini g’aznachilik orqali shakllantirish mexanizmini o’rganish;
- byudjet tizimi byudjetlarining xarajatlarini g’aznachilik orqali ijro etish va tarkibini o’rganish;
- G’aznachilik organlari tomonidan amalga oshiriladigan nazorat tizimi asoslarini o’rganish;
- G’aznachilik faoliyatini samarali yuritish yuzasidan xorij tajribalarini o’rganish;
- byudjet tizimi byudjetlarining g’azna ijrosini tadbiq etishning shart-sharoitlari, uning afzalliklari va o’ziga xos xususiyatlarini o’rganish;
- byudjet tizimi byudjetlarining g’azna ijrosining amal qilish mexanizmlarini takomillashtirish va h.k.

3. “G’aznachilik asoslari” fanining iqtisodiy fanlar tizimida tutgan o’rni va ahamiyati

Byudjet tizimi byudjetlarining g’azna ijrosini joriy etish – keng qamrovli masala bo’lib, o’zaro bog’liq bo’lgan qator masalalarni hal qilishni talab etadi, xususan:

Huquqiy jihatdan – byudjet tizimi byudjetlarining g’azna ijrosiga o’tish va amal qilishining qonuniy-huquqiy asosini yaratish va takomillashtirish;

tashkiliy jihatdan – Moliya vazirligi tarkibida maxsus ixtisoslashgan g'aznachilik boshqarmasini, shuningdek, uning hududiy va mahalliy bo'linmalarini tashkil etish va vakolatlarini shakllantirish;

uslubiy jihatdan – g'aznachilik faoliyatining uslubiy asoslarini shakllantirish, hisob va hisobot tizimini qayta tuzish, Yagona g'azna hisob varag'ini, shaxsiy g'azna hisobraqamlarini ochish va yuritish;

texnik va texnologik jihatdan – davlat moliyasi bo'yicha katta hajmdagi axborotni to'plash va qayta ishlashga imkon beradigan samarali faoliyat qiluvchi integratsiyalashgan avtomatlashtirilgan tizimni yaratish va joriy qilish, takomillashtirish.

Nazariy jihatdan ham, amaliy jihatdan ham, metodologik hamda tashkiliy jihatdan davlat byudjetining g'azna ijrosini tushunish hamda bevosita ijro etish ancha murakkab jarayondir. Ana shu jihatlar "G'aznachilik asoslari" fanining ham murakkabligini belgilab beradi. Fan sifatida mavjud bo'lishi uning boshqa maxsus fanlar bilan nazariy jihatdan bog'liqlikda bo'lishini talab etadi. Davlat byudjetining g'azna ijrosi ishtirokchilari: moliya organlari, byudjet tashkilotlari, banklar, g'aznachilik bo'linmalari, mol etkazib beruvchilar va boshqalar faoliyatining xususiyatlari uning boshqa iqtisodiy fanlar bilan mantiqan uzviylikda bo'lishini va bog'liqligini belgilab beradi.

"G'aznachilik asoslari" fani qator maxsus fanlar, jumladan, "G'aznachilikda moliyaviy nazorat", "Byudjet ijrosi g'aznachilik tizimi", "G'aznachilik axborot tizimlari", "Byudjet tasnifi", "G'azna ijrosi byudjet hisobi", "G'aznachilik hisoboti", "Byudjet tizimi" kabi fanlarni o'zlashtirish uchun nazariy-uslubiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Takrorlash uchun savollar

1. "G'aznachilik asoslari" fanining shakllanish va rivojlanish shart-sharoitlari va zarurligini qanday holatlar bilan izohlash mumkin?
2. Davlat moliyasini boshqarish deganda nimani tushunasiz?

3. “Davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilish” loyihasining strategik yo’nalishlari nimalardan iborat?

4. “G’aznachilik asoslari” fanining boshqa fanlar bilan uzviy bog’liqligi qanday omillar bilan bog’liq?

5. Fanning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?

Mustaqil o’rganish uchun topshiriqlar

1. “G’aznachilik asoslari ” fanining boshqa iqtisodiy fanlar bilan bog’liqligini hamda maqsad va vazifalarini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va izoh yozing.

2-MAVZU. BUDJET TIZIMI BUDJETLARI. BUDJET JARAYONI

Reja:

1. **Budjet tizimi budjetlarining tamoyillari va budjet jarayoni.**
2. **Budjetlar loyihalarini tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish hamda tasdiqlash.**
3. **Budjet tizimi budjetlarini ijro etish tartibi**
4. **Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot va uni tasdiqlash**

1. Budjet tizimi budjetlarining tamoyillari va budjet jarayoni.

Davlat budjeti, uning daromad va xarajatlari jamiyatning iqtisodiy kategoriyalari bilan chambarchas bog'liq. Chunki davlat budjeti jamiyatda yaratilgan ijtimoiy mahsulot qiymatining taqsimlanish jarayonida o'zining moddiy shakliga ega bo'ladi. Shuningdek, professor V.Rodionovning ta'biri bilan aytganda "Budjet munosabatlari – bu jamiyat iqtisodiy tuzilishining ajralmas qismidir; uni amal qilishi davlat tomonidan unga tegishli funksiyalarni bajarishi uchun zaruriy moddiy-moliyaviy bazani shakllantirish bilan ob'ektiv ravishda aniqlanadi"⁶.

Budjet munosabatlari davlat bilan xo'jalik sub'ektlari hamda aholi o'rtasidagi qiymat taqsimlanish jarayonida paydo bo'luvchi moliyaviy munosabatlardir. Bunday moliyaviy munosabatlarning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, birinchidan, yuqorida ta'kidlaganimizdek, ijtimoiy ishlab chiqarishning taqsimlash bosqichida vujudga keladi, ikkinchidan, markazlashtirilgan moliyaviy resurslarni shakllantirish va undan davlat manfaatlarini yuzasidan foydalanishga yo'naltiriladi. Davlat manfaatlarini esa - bu ijtimoiy manfaatlar hisoblanadi. Budjet davlatning asosiy markazlashtirilgan moliyaviy resurslar fondi sifatida o'ziga xos ijtimoiy ahamiyat kasb etadi.

Davlat budjeti – bu tegishli darajadagi (markaziy yoki mahalliy) davlat boshqaruv organi tomonidan ishlab chiqiladigan va tasdiqlanadigan moliyaviy reja bo'lib, unda davlatning o'z funksiyalaridan kelib chiqib amalga oshiradigan asosiy xarajatlari hamda ularni moliyalashtirish uchun zarur daromadlar o'z aksini topadi.

Turli darajadagi budjetlar va budjet mablag'lari oluvchilar yig'indisini, budjetlarni tashkil etishni va tuzish printsiplarini ifodalaydigan, budjet jarayonida

⁶ Rodionova V.M. Finansi.-M.: «Finansi i statistika», 2011 g., s.-251

ular o'rtasida, shuningdek budjetlar hamda budjet mablag'lari oluvchilar o'rtasida vujudga keladigan o'zaro munosabatlar majmuiga *budjet tizimi* deyiladi. Ko'pchilik hollarda, soddaroq tarzda, budjet tizimi deyilganda esa, mamlakatdagi mavjud budjetlar majmui tushuniladi.

Budjet tizimi mamlakat budjet tuzilishining tarkibiy qismi bo'lib, uning ma'lum bir qismini o'zida ifoda etadi. Shu ma'noda, budjet tizimi budjetning o'zaro bog'liqlikda bo'lgan bo'g'inlarining o'zaro yig'indisidan iboratdir. Mamlakatning budjet tizimi jamiyatning siyosiy tuzilishiga, davlatning iqtisodiy tizimiga va uning ma'muriy-hududiy bo'linishiga bevosita bog'liq.

*O'zbekiston Respublikasining jamlangan (konsolidatsiyalashgan) budjeti tarkibiga quyidagilar kiradi*⁷:

- Davlat budjeti;
- davlat maqsadli jamg'armalarining budjetlari;
- O'zbekiston Respublikasi Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi mablag'lari.

O'zbekiston Respublikasining konsolidatsiyalashgan budjeti O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan moliya yili yakunlari bo'yicha tahliliy maqsadlar uchun hamda budjet tizimi budjetlarining (budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armalari bundan mustasno) barcha tushumlari va xarajatlarini hamda O'zbekiston Respublikasi Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi mablag'larini, ular o'rtasidagi transfertlarni hisobga olmagan holda hisobga olib borish uchun tuziladi.

O'zbekiston Respublikasi jamlangan budjet tizimini quyidagi 1-rasmda ko'rishimiz mumkin.

Demak, *Davlat budjeti* quyidagi darajadagi budjetlardan iborat:

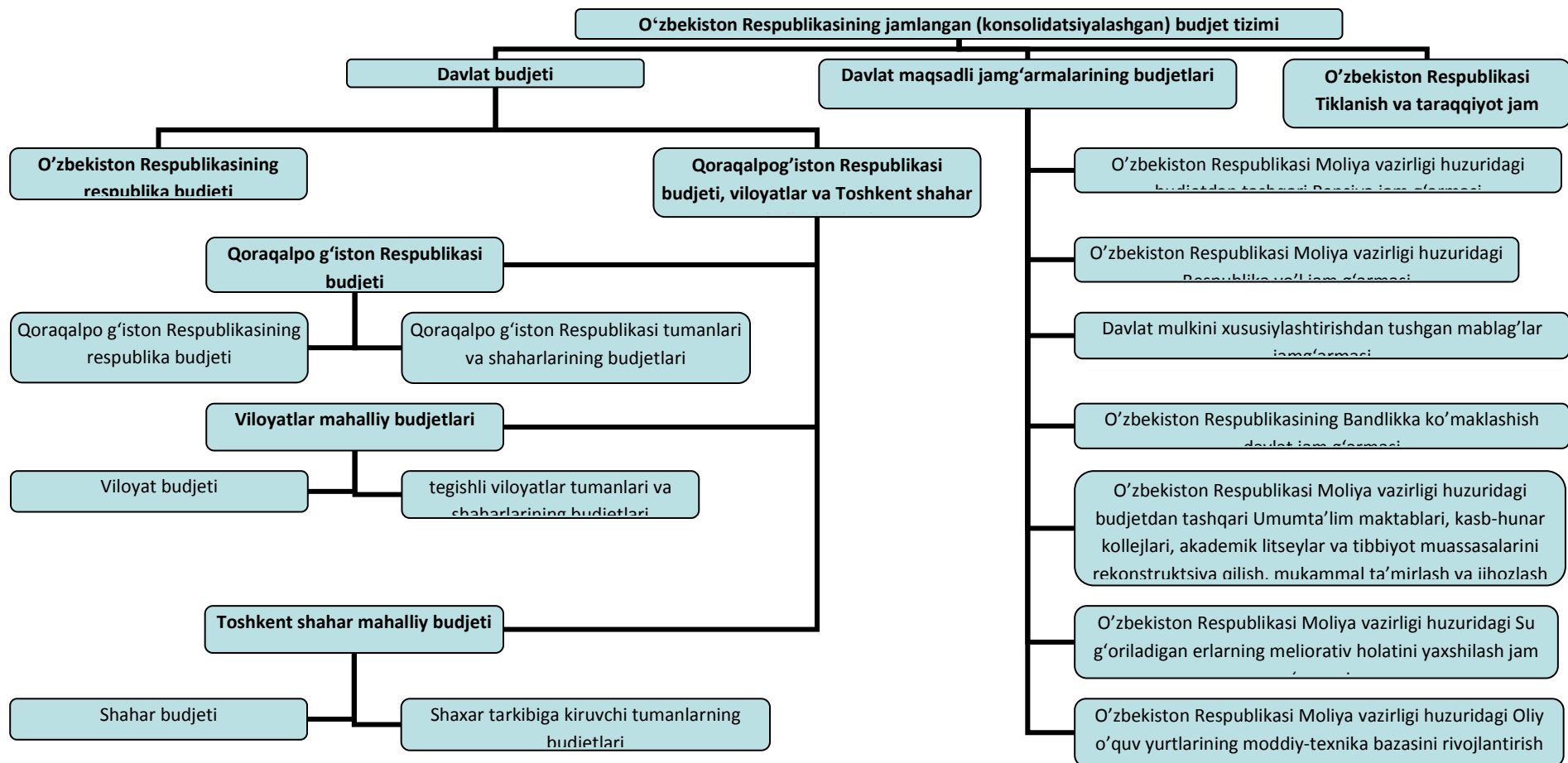
- O'zbekiston Respublikasining respublika budjeti;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari.

Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti tuzilmasiga Qoraqalpog'iston Respublikasining respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi tumanlari va shaharlarining budjetlari kiradi. Viloyatlar mahalliy budjetlari tuzilmasiga viloyat budjeti, tegishli viloyatlar tumanlari va shaharlarining budjetlari kiradi. Toshkent shahar mahalliy budjeti tuzilmasiga shahar budjeti va shahar tarkibiga kiruvchi tumanlarning budjetlari kiradi.

Mahalliy budjetlar- davlat budjetining tegishli viloyat, tuman, shahar pul mablag'lari jamg'armasi bo'lib, ikki pog'onali budjet tizimining muhim bo'g'ini hisoblanadi. Mahalliy budjetlarning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati uning funksiyalarida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi jamlangan budjet tizimini quyidagi 1-rasmda ko'rishimiz mumkin.

⁷ O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2013 y., 52-I-son) 3-modda. 2013 yil 26-dekabrda qabul qilingan

1-rasm. O'zbekiston Respublikasining jamlangan (konsolidatsiyalashgan) budjet tizimi⁸

⁸ O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2013 y., 52-I-son) 46-modda.

Budjet tizimi budjetlari – Davlat budjeti, davlat maqsadli jamg'armalari budjetlari va budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armalaridan iborat.

Budjet tizimi barcha darajadagi budjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari budjetlari va budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armalari yig'indisini, budjet tizimi budjetlarini tuzish va tashkil etish printsiplarini, ular o'rtasida budjet jarayoni mobaynida yuzaga keladigan o'zaro munosabatlarni o'zida ifodalaydi. Moliya yili uchun budjet tizimi budjetlarini shakllantirish, tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish, tasdiqlash va ijro etish O'zbekiston Respublikasining milliy valyutasi – so'mda amalga oshiriladi.

Oksford lug'atida keltirilishicha, budjet – ma'lum davr uchun daromad va xarajatni hisoblash degan ma'noni anglatadi: Moliya Vaziri tomonidan yillik daromad va xarajatlarni muntazam baholash ya'ni oldinga qo'yilgan maqsadga muvofiq kerakli pul mablag'ini anglatadi. Merrayam-Vebster lug'atiga ko'ra, Budjet qanday qilib sarflanishi rejalashtirilganligiga bog'liq holda sarflanishga qodir bo'lgan pul mablag'i miqdoridir ya'ni, pul miqdorini qancha sarflanishi mumkinligini va kelajakda qancha sarflanishidir. Bu hukumat tomonidan belgilangan davr ichida qancha sarflanishi rejalashtirilganligi va xarajatlar uchun qancha to'lanishi haqidagi rasmiy ma'lumot. Rene Stourmning fikriga ko'ra: “budjet – davlatning yillik tushumi va xarajatlarini prognoz qiladi va tasdiqlaydi”⁹

Budjet tizimining yagonaligi printsipti - budjet hujjatlari va budjet hisobotlarining shakllari, budjet tasnifi yagona bo'lishi hamda budjet tizimi budjetlarining daromadlari va xarajatlarini shakllantirish hamda ijro etish, budjet hisobini yuritish va budjet hisobotini tuzishning yagona tartibini nazarda tutishi lozim.

Budjet tizimining O'zbekiston Respublikasi ma'muriy-hududiy tuzilishiga muvofiqligi printsipti - budjet tizimi O'zbekiston Respublikasining ma'muriy-hududiy tuzilishiga muvofiq bo'lishi lozim.

Budjet tizimi budjetlarining balanslilik va o'zaro bog'liqligi printsipti- budjet tizimi budjetlarida nazarda tutilgan xarajatlar hajmi ularning daromadlari va taqchillikni qoplash manbalari yig'indisining hajmiga muvofiq bo'lishi kerak. Budjet tizimi budjetlarini tuzish va ijro etishda budjetlarning mablag'lari mazkur budjetlarning balanslilikini ta'minlash uchun ular o'rtasida qayta taqsimlanishi mumkin.

Budjet tizimi budjetlari daromadlarini prognoz qilish va xarajatlarini rejalashtirish printsipti - budjet tizimi budjetlarini tuzishda budjet tasnifiga muvofiq, daromadlar ularning aniq manbalari bo'yicha prognoz qilinadi, xarajatlar esa yo'nalishlar bo'yicha rejalashtiriladi.

⁹ Understanding Government Budgets: A Practical Guide// R. Mark Musell (Author).- Routledge, 2008.- 108 pages

Budjet tizimi budjetlari mablag'laridan foydalanishning aniq yo'naltirilganligi va maqsadlilik xususiyati printsipti - budjet tizimi budjetlarining mablag'lari muayyan budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarga ushbu mablag'lardan belgilangan maqsadlarni moliyalashtirishda foydalanish uchun ajratiladi.

Budjet tizimi budjetlarining mustaqilligi printsipti - budjet tizimi budjetlari mustaqildir.

Budjet tizimi budjetlari mablag'laridan foydalanishning natijadorligi printsipti - budjet jarayoni ishtirokchilari budjet tizimi budjetlarini tuzish va ijro etishda, o'zlariga berilgan vakolatlar doirasida, budjet tizimi budjetlarining belgilangan hajmdagi mablag'laridan foydalangan holda natijaga erishish zaruriyatidan kelib chiqadi.

Kassaning yagonaligi printsipti - budjet tizimi budjetlarining barcha daromadlari Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritiladi va ularning xarajatlarini to'lash ushbu hisobvaraqdan amalga oshiriladi.

Budjet jarayoni ishtirokchilarining javobgarligi printsipti - budjet jarayonining har bir ishtirokchisi budjet jarayonining har bir bosqichida o'z harakatlari uchun javobgar bo'lishidan iboratdir.

Ochiqlik printsipti:

- Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarini ko'rib chiqish hamda qabul qilish tartib-taomillarining jamiyat va ommaviy axborot vositalari uchun ochiqligini;

- tasdiqlangan Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlari to'g'risidagi axborotning ommaviy axborot vositalarida va O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining rasmiy veb-saytida e'lon qilinishini (chop etilishini);

- Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlari ijrosining borishi to'g'risidagi axborot ommaviy axborot vositalarida chop etilishini, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining rasmiy veb-saytida joylashtirilishi va yangilab borilishini anglatadi.

Byudjet jarayoni – byudjet tizimi byudjetlarini shakllantirish, tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish, tasdiqlash va ijro etish, ularning ijrosi ustidan nazorat qilish, byudjet tizimi byudjetlarining ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni tayyorlash va tasdiqlash, shuningdek ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlar jarayonidir.

Budjet jarayoni, odatda, budjet faoliyatining quyidagi to'rt bosqichini o'z ichiga oladi:

- Budjet loyihasini tuzish (ishlab chiqish, yaratish);
- Budjetni ko'rib chiqish (muhokama qilish) va tasdiqlash;

- Budjetni ijro etish;
- Budjetning ijrosi to'g'risidagi hisobotni tayyorlash va uni tasdiqlash.

Budjet jarayonining davomiyligi yuqoridagi to'rt bosqichning barchasidan iborat bo'lib, uch yilga yaqin davom etadi. Buning bir yilga yaqini budjet loyihasini ishlab chiqish, uni muhokama qilish (ko'rib chiqish) va tasdiqlash (qabul qilish)ga, bir kalendar yili (1 yanvardan 31 dekabrgacha) budjetni ijro etishga (budjet davri) va sakkiz oyga yaqini budjetning ijrosi to'g'risidagi hisobotni tayyorlashga va uni tasdiqlashga to'g'ri keladi.

Budjet jarayonining oldiga quyidagi muhim vazifalar qo'yiladi:

- iqtisodiy va moliyaviy taraqqiyotga erishish maqsadida barcha moddiy va moliyaviy rezervlarni maksimal qidirib topish;
- soliqlar va boshqa to'lovlar bo'yicha, shuningdek ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning prognozlar va maqsadli dasturlariga muvofiq budjet daromadlari va ularning umumiy hajmini aniqlash;
- maqsadga mo'ljallanganligi bo'yicha, shuningdek budjetda ko'zda tutilgan umumdavlat ahamiyatiga ega bo'lgan barcha tadbirlarni uzluksiz moliyalashtirish ehtiyojini inobatga olgan holda budjet xarajatlari va ularning umumiy hajmini belgilash (o'rnatish);
- iqtisodiydagi inflyatsion tendentsiyalar va pul-kreditni tanazzulini bartaraf etishga, milliy pul birligining barqarorligini ta'minlashga yo'naltirilgan moliyaviy barqarorlashtirishning umumiy dasturini budjet bilan muvofiqlashtirish;
- iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq bo'lgan manbalar hisobidan budjet taqchilligiga barham berish yoki uni qisqartirish;
- hududlar, xo'jalik sohalari va budjet tizimi budjetlari o'rtasida davlat daromadlarining manbalarini qayta taqsimlash yo'li bilan turli darajadagi budjetlarni balanslashtirish maqsadida budjetli tartibga solishni amalga oshirish;
- zamonaviy axborot tizimi texnologiyalaridan keng foydalanish asosida va moliyaviy hisob-kitoblarning avtomatlashtirilgan tizimi orqali budjetlarni tuzish va ijro etish jarayonlarini avtomatlashtirish va boshqalar.

Budjet jarayonini tashkil etishning ishtirokchilari mavjud bo'lib ular davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, davlat moliyaviy nazorat organlari, budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilardan iborat.

2. Budjetlar loyihalarini tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish hamda tasdiqlash

Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining loyihasi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari va moliya yili uchun mo'ljallangan makroiqtisodiy ko'rsatkichlar prognozi asosida tuziladi.

Davlat budjeti loyihasini tuzish uchun mas'ul organlar quyidagilardir:

- O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi;

- vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralar, mahalliy davlat hokimiyati organlari, – budjetlar loyihalarini tuzish, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan so'ralgan axborot va ma'lumotlarni taqdim etishga taalluqli qismi bo'yicha;
- davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining loyihalarini tuzish uchun mas'ul organlardir.

Budjet so'rovini tuzish tartibi:

Davlat budjeti bo'yicha – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan;

davlat maqsadli jamg'armalari bo'yicha – ularning taqsimlovchi organlari tomonidan belgilanadi.

Budjet tashkiloti, budjet mablag'lari oluvchi va budjet mablag'larini taqsimlovchi tomonidan *budjet buyurtmasi* tuziladi.

Budjet tashkiloti yoxud budjet mablag'lari oluvchi tomonidan tuzilgan budjet buyurtmasi tegishli budjet mablag'larini taqsimlovchiga budjet mablag'larini taqsimlovchi tomonidan belgilangan muddatda, biroq tegishli moliya organi va davlat maqsadli jamg'armasini taqsimlovchi organga budjet so'rovini taqdim etish muddatidan kechiktirmasdan taqdim etiladi.

Budjet buyurtmasida o'tgan va joriy yillar uchun hamda kelgusi uch yil uchun budjet tizimi budjetlarining mablag'lari hisobidan amalga oshiriladigan xarajatlar budjet tasnifiga muvofiq aks ettiriladi.

Budjet mablag'larini taqsimlovchi o'z tasarrufidagi budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning budjet buyurtmalari asosida jamlanma budjet buyurtmasini tuzadi.

Budjet mablag'larini taqsimlovchining jamlanma budjet buyurtmasi budjet mablag'larini taqsimlovchining rivojlantirish dasturi bilan uzviy bog'liq holda tuziladi.

Budjet buyurtmasida xarajatlar hajmlarini o'tgan yillarga nisbatan ko'paytirishga faqat asoslovchi qonun hujjati bo'lganda va mazkur ko'paytirish budjet mablag'larini taqsimlovchining rivojlantirish dasturida nazarda tutilgan taqdirda yo'l qo'yiladi.

Budjet so'rovini tuzish tartibini yuborish. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi har yili 15 aprelga qadar kelgusi davr uchun budjet so'rovini tuzish tartibini:

O'zbekiston Respublikasining respublika budjeti loyahasini tayyorlash uchun – budjet mablag'larini taqsimlovchilarga;

Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti hamda viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari loyihalarini tayyorlash uchun – Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashiga, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlariga;

davlat maqsadli jamg'armalari budjetlari loyihalarini tayyorlash uchun – davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlarga yuboradi.

Davlat budjetining loyahasini ishlab chiqish. Davlat budjetining loyihasi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan ishlab chiqish chiqiladi. Davlat budjetining loyahasida quyidagilar nazarda tutiladi:

- makroiqtisodiy ko'rsatkichlar prognozi;
- daromadlarning tashkil topish manbalari bo'yicha Davlat budjeti daromadlari prognozi;
- budget mablag'larini taqsimlovchilarning budget so'rovlari va O'zbekiston Respublikasining respublika budjeti hisobidan ayrim tadbirlar uchun xarajatlar hajmining prognozi;
- Davlat budjeti taqchilligining cheklangan miqdori va uni qoplash manbalari;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahrining mahalliy budgetlari loyihalari asosida ishlab chiqiladi.

Davlat budgetining loyihasida xarajatlar daromadlarning prognoz qilinayotgan hajmidan kelib chiqib Davlat budjeti taqchilligining cheklangan miqdori hisobga olingan, uni qoplash manbalari belgilangan holda nazarda tutiladi.

Davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar tomonidan ishlab chiqilgan davlat maqsadli jamg'armalari budgetlarining loyihalari tushumlar manbalari bo'yicha daromadlar va yo'nalishlar bo'yicha xarajatlar prognozidan tarkib topadi.

Davlat maqsadli jamg'armalari budgetlarining loyihalarini taqchillik bilan ishlab chiqishga yo'l qo'yilmaydi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan budget loyihalari asosida budgetnoma shakllantiriladi va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga – joriy yilning 15 sentyabriga qadar kiritiladi

Budjetnoma – erishilgan natijalar hisobga olingan holda mamlakatni kelgusi davr uchun ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini nazarda tutadigan hujjat bo'lib, ushbu yo'nalishlar asosida O'zbekiston Respublikasi Davlat budgetining va davlat maqsadli jamg'armalari budgetlarining loyihalari shakllantiriladi.

Budjetnoma:

- mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning o'tgan yilgi asosiy yakunlari va mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning joriy yilgi yakunlarining prognoz bahosini;
- Davlat budgetining va davlat maqsadli jamg'armalari budgetlarining loyihasini ishlab chiqishda foydalanilgan asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar prognozini;
- Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budgetlari joriy yildagi ijrosining prognoz bahosini;
- soliq va budget siyosatining asosiy yo'nalishlari loyihasini;
- Davlat budgetining va davlat maqsadli jamg'armalari budgetlarining loyihasini;
- davlat qarzining holati to'g'risidagi ma'lumotlar;
- soliq va budget siyosatining asosiy yo'nalishlari hamda O'zbekiston Respublikasi Davlat budgetining va davlat maqsadli jamg'armalari budgetlarining loyihasiga doir tushuntirish xatini o'z ichiga oladi.

Budjetnoma O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasiga xulosa taqdim etishi uchun – joriy yilning 20 sentyabriga qadar kiritiladi. O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga soliq va budjet siyosatining asosiy yo'nalishlari, O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining loyihasi bo'yicha ikki haftalik muddatda xulosa taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga –O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasining xulosasi bilan joriy yilning 15 oktyabridan kechiktirmay kiritiladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan taqdim etilgan Budjetnoma O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining palatalari tomonidan ko'rib chiqiladi.

Mamlakatning oliy ijroiya organi - O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan ma'qullanganidan so'ng Davlat budjetining loyihasi muhokama qilish (ko'rib chiqish) va tasdiqlash (qabul qilish) uchun qonunchilik organi bo'lgan Oliy Majlisga taqdim etiladi. Odatda, budjetning loyihasi Oliy Majlisning har bir palatasida (oldin quyi palata bo'lgan Qonunchilik palatasida va yuqori palata sanalgan Senatda) alohida-alohida muhokama qilinadi.

Mamlakat parlamentining har bir palatasida aniq budjet masalalari bilan shug'ullanuvchi maxsus qo'mitalar va komissiyalar faoliyat ko'rsatadi. Ular budjet loyihasining tegishli moddalarini atroflicha taxdil qiladilar, zaruriy hollarda o'zgartirishlarni taklif qiladilar va tushuntiruv xati bilan birgalikda budjetning loyihasiga xulosa beradilar.

Oliy Majlisning har bir palatalarida budjet loyihasi qabul qilinganidan so'nts har ikki palata o'rtasida budjet loyihasi bo'yicha kelishmovchiliklar mavjud bo'lmasa, mamlakat parlamentining budjet to'g'risidagi umumiy qarori qabul qilinadi. Agar palatalar o'rtasida budjet loyihasi bo'yicha kelishmovchiliklar vujudga kelsa, har ikki palataning vakillaridan iborat bo'lgan muvofiqlashtiruvchi komissiya ularni bartaraf etishi kerak.

Parlamentda budjet loyihasini muhokama etish (ko'rib chiqish)da budjet tashabbuskorligining mavjudligi muhim ahamiyatga egadir. Budjet tashabbuskorligi deyilganda parlament a'zolarining xukumat tomonidan taqdim etilgan budjet loyihasiga nisbatan o'zgartirishlar kiritish xuquqi nazarda tutiladi¹⁰

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining palatalari Davlat budjetini, davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarini hamda navbatdagi yil uchun soliq va budjet siyosatining asosiy yo'nalishlarini qabul qiladi.

¹⁰ Public budgeting systems / Robert Lee, Ronald Johnson, and Philip Joyce.-9th ed. 2013.- 656 pages

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining navbatdagi yil uchun Davlat budjeti to'g'risidagi qarorlarini ijro etish uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori qabul qilinadi, unda:

- asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar prognozi;
- Davlat budjeti daromadlari va xarajatlarining asosiy parametrlari;
- Davlat budjeti taqchilligining cheklangan miqdori va uni qoplash manbalari;
- davlat maqsadli jamg'armalarining asosiy parametrlari;
- soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning stavkalari miqdorlari;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetining, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarining daromadlari va xarajatlari hajmlari, O'zbekiston Respublikasining respublika budjetidan subvensiyalar, o'tkazib beriladigan daromadlar va dotatsiyalarning cheklangan miqdorlari;
- umumdavlat soliqlari tushumlaridan Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetiga, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlariga ajratmalarning normativlari;
- O'zbekiston Respublikasining respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari aylanma kassa mablag'larining yo'l qo'yiladigan eng kam miqdorlari;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi zaxira jamg'armasining, Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika budjetining, viloyatlar viloyat budjetlarining va Toshkent shahri shahar budjetining zaxira jamg'armalari miqdorlari tasdiqlanadi.

3. Budjet tizimi budjetlarini ijro etish tartibi

Budjet tizimi budjetlarining ijrosi budjet to'g'risidagi qonun hujjatlarida belgilangan, budjet tizimi budjetlari daromadlarining tushishini ta'minlash va xarajatlarini amalga oshirishni, shuningdek ularning ijrosi bilan bog'liq operatsiyalarni hisobga olishni nazarda tutadi.

O'zbekiston Respublikasi respublika budjetining, davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining ijrosi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan ta'minlanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetining, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarining ijrosi Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimliklari tomonidan ta'minlanadi.

Budjet tashkilotlari budjetdan tashqari jamg'armalarining ijrosi budjet tashkilotlari tomonidan ta'minlanadi.

Budjet tizimi budjetlarining ijrosi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan g'azna ijrosi yo'li bilan amalga oshiriladi. G'azna ijrosi faoliyatni chet elda amalga oshirayotgan budjet tashkilotlariga va budjet mablag'lari oluvchilarga tatbiq etilmaydi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining axborot tizimida budget tizimi budgetlari, budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilar uchun shaxsiy g'azna hisobvaraqlari ochiladi.

Budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilar o'z xarajatlar smetalarida nazarda tutilgan budgetdan ajratiladigan mablag'larni moliya yili tugaguniga qadar sarflashga haqli.

Mamlakatda mudofaa qobiliyatini, xavfsizlikni, ichki tartibni saqlash bilan bog'liq xarajatlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda amalga oshiriladi.

Budget tizimi budgetlarining ijrosi moliya yili mobaynida va qo'shimcha vaqt davrida amalga oshiriladi¹¹.

Yagona g'azna hisobvarag'i O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisobvarag'i bo'lib, unga budget tizimi budgetlarining daromadlari va boshqa tushumlari kiritiladi hamda undan mazkur budgetlarning xarajatlari to'lanadi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va boshqa banklarda o'zga bank hisobvaraqlari ochish huquqiga ega.

Yagona g'azna hisobvarag'i O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida ochiladi.

Keyingi yilning yanvar oyi moliya yiliga qo'shimcha vaqt davri bo'lib, bu davr mobaynida o'tgan yil uchun budget tizimi budgetlarining ijrosi amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi budget tizimi budgetlarining qo'shimcha vaqt davridagi ijrosi bo'yicha operatsiyalarni o'tkazish tartibini va eng kech muddatlarini belgilaydi.

Davlat budgetining daromadlari va xarajatlarini boshqarishda joriy moliya yili uchun mo'ljallangan Davlat budgeti taqchilligining tasdiqlangan cheklangan miqdori ortgan taqdirda, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining taqdimnomasiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga Davlat budgeti xarajatlarini qisqartirish to'g'risida takliflar kiritadi.

Davlat budgeti xarajatlarini qisqartirishda xarajatlarning ustuvorligi va ijtimoiy yo'naltirilganligi budget tashkilotlarining va budget mablag'lari oluvchilarning qabul qilingan yuridik hamda moliyaviy majburiyatlari hisobga olingan holda baholanadi.

Budget tizimi budgetlarining ijrosi budget to'g'risidagi qonun hujjatlarida belgilangan, budget tizimi budgetlari daromadlarining tushishini ta'minlash va xarajatlarini amalga oshirishni, shuningdek ularning ijrosi bilan bog'liq operatsiyalarni hisobga olishni nazarda tutadi¹².

Budget tizimi budgetlarining ijrosi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan g'azna ijrosi yo'li bilan amalga oshiriladi. G'azna ijrosi

¹¹ O'zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksining 110-moddasiga ko'ra

¹² O'zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksi, VII bo'lim, 19-bob, 109-modda.

faoliyatni chet elda amalga oshirayotgan budget tashkilotlariga va budget mablag'lari oluvchilarga tatbiq etilmaydi.

Budget ijrosini tashkil qilishda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining yagona axborot tizimida budget tizimi budgetlari, budget tashkilotlari va budgetdan mablag' oluvchilar uchun shaxsiy g'azna hisobvaraqlari ochiladi.

Budget tashkilotlari va budgetdan mablag' oluvchilar o'z xarajatlar smetalarida nazarda tutilgan budgetdan ajratiladigan mablag'larni moliya yili tugaguniga qadar sarflaydilar.

Budget qonunchiligiga muvofiq, mamlakatda mudofaa qobiliyatini, xavfsizlikni, ichki tartibni saqlash bilan bog'liq xarajatlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda amalga oshiriladi.

Budget tizimi budgetlarining ijrosi moliya yili mobaynida va qo'shimcha vaqt davrida amalga oshiriladi. Keyingi yilning yanvar oyi moliya yiliga qo'shimcha vaqt davri bo'lib, bu davr mobaynida o'tgan yil uchun budget tizimi budgetlarining ijrosi amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi budget tizimi budgetlarining qo'shimcha vaqt davridagi ijrosi bo'yicha operatsiyalarni o'tkazish tartibini va eng kech muddatlarini belgilaydi.

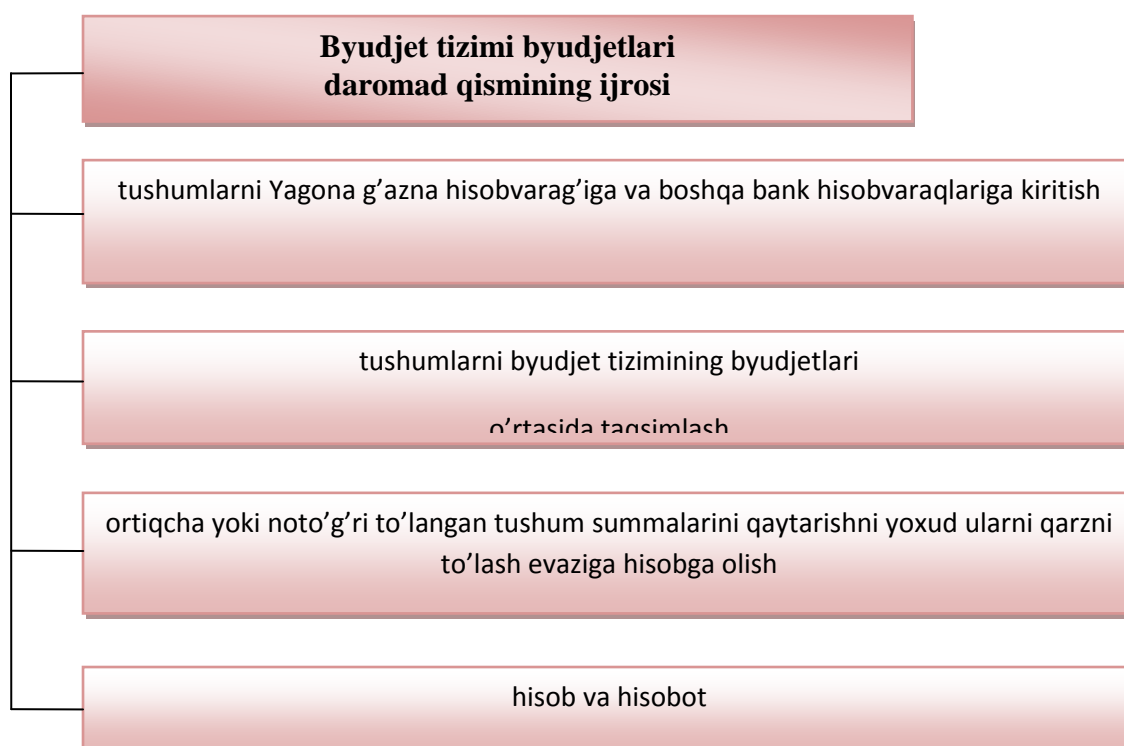
Budget Kodeksining 117-moddasida budget tizimi budgetlari daromad qismining ijrosi nimalarni o'z ichiga olishi ko'rsatilgan bo'lib, budget tizimi budgetlari daromad qismining ijrosi quyidagilarni o'z ichiga oladi (1-rasm):

- tushumlarni Yagona g'azna hisobvarag'iga va boshqa bank hisobvaraqlariga kiritish;
- tushumlarni budget tizimining budgetlari o'rtasida taqsimlash;
- ortiqcha yoki noto'g'ri to'langan tushum summalarini qaytarishni yoxud ularni qarzni to'lash evaziga hisobga olish;
- hisob va hisobot.

Davlat budgetiga va davlat maqsadli jamg'armalari budgetlariga daromadlarni yig'ishga vakolatli bo'lgan organlar va tashkilotlar, bundan davlat soliq xizmati organlari va bojxona organlari mustasno, daromadlarning to'g'ri hisoblab chiqilishi, to'liq va o'z vaqtida to'lanishi ustidan nazoratni amalga oshirishi, shuningdek, agar qonun hujjatlarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, davlat soliq xizmati organiga hisobot taqdim etishi shart.

Budget Kodeksining 120-moddasiga ko'ra, budget tizimi budgetlari xarajatlar qismining ijrosi quyidagilarni nazarda tutadi (2-rasm):

- yuridik va moliyaviy majburiyatlarni qabul qilish, ro'yxatdan o'tkazish va hisobga olish;
- kassa xarajatlarini amalga oshirish, shu jumladan budgetlararo transfertlarni o'tkazish;
- hisob va hisobot.

2-rasm. Budjet tizimi budjetlari daromadlari ijrosini tashkil etish¹³

Budjet tizimi budjetlarining xarajatlari daromadlar va xarajatlar yoyilmasida nazarda tutilgan budjetdan ajratiladigan mablag'lar doirasida hamda budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilar faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydigan muddatlarda, daromadlarning tushishi hisobga olingan holda amalga oshiriladi.

Budjet ijrosi jarayonida budjet tashkilotlari va budjetdan mablag' oluvchilarga turli darajadagi budjetlardan budjet mablag'larini ajratishga yo'l qo'yilmaydi.

Budjet tizimi budjetlarining ijrosi jarayonida budjetdan ajratiladigan mablag'lar quyidagi holatlarda kamaytiriladi:

1) quyidagilar munosabati bilan foydalanilmay qolgan budjetdan ajratiladigan mablag'larning:

- budjet tashkilotlarining tarmog'i, shtatlari va kontingentlari bo'yicha reja bajarilmaganligi;
- budjet tashkilotlarining tasdiqlangan shtat jadvalida nazarda tutilgan shtat birliklari to'ldirilmaganligi;
- kapital qo'yilmalarni moliyalashtirish uchun nazarda tutilgan mablag'lar moliya yili yakuni bo'yicha to'liq o'zlashtirilmaganligi;

¹³ O'zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksining VII bo'lim, 19-bob, 109-moddasi asosida keltirildi.

- budget tashkiloti va budget mablag'lari oluvchilar faoliyati to'xtatib turilganligi, to'xtatib turilgan davr uchun;

2) davlat moliyaviy nazorati bo'yicha tadbirlar davomida aniqlangan, budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilarning tasdiqlangan xarajatlar smetalarida nazarda tutilgan ortiqcha va qonunga xilof ravishda budgetdan ajratiladigan mablag'larning;

3) qonun hujjatlari qabul qilinishi munosabati bilan budgetdan ajratiladigan mablag'lar miqdorlarining qisqartirilishi;

4) moliya yili boshiga tovar-moddiy qimmatliklarning normativdan ortiq zaxiralarning;

5) dotatsiyalar va subsidiyalarni to'lash uchun mo'ljallanib, zarurat qolmagan summalariga kamaytiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yilning har choragida Davlat budgeti ijrosining O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi taqdim etadigan yakunlarini ko'rib chiqadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, shuningdek tuman va shahar Kengashlari o'z budgetlarining balansiligi buzilishiga va Davlat budgeti taqchilligining tasdiqlangan cheklangan miqdori oshishiga olib keladigan tegishli budget daromadlarini qisqartirishga yoki xarajatlarini ko'paytirishga qaratilgan biror-bir qaror qabul qilishga haqli emas.

Qoraqalpog'iston Respublikasi budgeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budgetlari qabul qilinganidan keyin moliya yili mobaynida Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, shuningdek tuman va shahar Kengashlarining tegishli budget daromatlari qisqarishiga olib keladigan qarorlari tegishli budget xarajatlari qisqartirilgan taqdirdagina qabul qilinishi mumkin.

Agar Davlat budgeti qabul qilinganidan keyin moliya yili mobaynida tegishli budgetlarning daromatlari va xarajatlari parametrlarini ko'paytirish yoki kamaytirish to'g'risida qarorlar qabul qilinsa, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar moliya organlari tomonidan tegishli darajadagi budgetlar hajmlariga o'zgartirishlar kiritiladi. Xarajatlarni ko'paytirish yoki qisqartirish barcha darajadagi budgetlar o'rtasida o'zaro hisob-kitoblar yo'li bilan amalga oshiriladi.

Joriy moliya yilining budget tizimi budgetlariga tushumlarni kiritish bilan bog'liq bo'lgan barcha operatsiyalari joriy moliya yilining oxirgi ish kunida yakunlanadi.

Davlat budgetiga va davlat maqsadli jamg'armalarining budgetlariga kelgusi yilda kiritilgan daromadlar yangi boshlangan yil daromatlari hisoblanadi.

Davlat budgeti va davlat maqsadli jamg'armalarining daromatlari bo'yicha tranzit hisobvaraqlariga joriy yilning oxirgi ish kuni tugaguniga qadar kiritilgan va yangi boshlangan yilning uch ish kuni mobaynida Yagona g'azna hisobvarag'iga o'tkazilgan daromadlar o'tgan yilning daromatlari hisoblanadi.

Joriy yilning Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalaridan barcha to'lovlari moliya yiliga qo'shimcha vaqt davri tugaganidan so'ng yakunlanadi.

Qo'shimcha vaqt davrida joriy moliya yili uchun Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarini ijro etish bo'yicha operatsiyalar, shu jumladan:

budjetlararo munosabatlarni tartibga solish;

budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning kreditorlik qarzlarini to'lash;

budjet tashkilotlari tomonidan iqtisod qilingan mablag'lar summalarini budjet tashkilotlarining rivojlantirish jamg'armalariga (tibbiyot tashkilotlarining moddiy rag'batlantirish va rivojlantirish jamg'armalariga) o'tkazish;

Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalarining budjetlari mablag'lari hisobidan boshqa ruxsat etilgan to'lovlar amalga oshiriladi.

Budjetlararo munosabatlarni tartibga solish yuqori va quyi turuvchi budjetlar, shuningdek davlat maqsadli jamg'armalari o'rtasidagi o'zaro qarzdorlikning jami summasi to'lanishini nazarda tutadi.

Agar yil mobaynida davlat daromadlari ancha qisqargan va Davlat budjetining oldindan belgilangan taqchilligi qonun hujjatlarida belgilangan chegara miqtsoridan oshadigan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Davlat byudje-ting xarajatlarini alohida moddalar bo'yicha qisqartirish to'g'risida qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga taklif kiritadi.

Turli darajadagi budjetlarning daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi vaqtinchalik tafovutni to'g'rilash maqsadida moliya yili davomida ularga tegishli budjetlardan budjet ssudalari ajratilishi mumkin. Budjet ssudalarini berishning eng kech muddati va tartibi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi. Shuningdek, turli darajadagi budjetlarning daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi vaqtinchalik farqni moliya yili davomida aylanma kassa mablag'i me'yori xisobiga uni moliya yili oxirigacha tasdiqlangan hajmga qadar tiklagan holda, budjet mablag'larining foydalanilmagan qoldiqlari hisobiga va qonun hujjatlarida belgilangan tartibda davlatning qisqa muddatli qimmatli qog'ozlarini chiqarish hisobiga ham qoplash mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va boshqa moliya organlari Davlat budjeti ijrosining nazorat qilinishini amalga oshirish davomida:

- turli darajadagi budjetlar ijrosi yakunlarini ko'rib chiqadi;
- turli darajadagi budjetlarga mablag'lar tushumi to'g'risida soliq va bojxona organlaridan, davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlardan axborot oladi;
- budjet mablag'lari oluvchilardan budjetdan ajratiladigan mablag'larning tushumi va sarfi to'g'risida ma'lumotlar talab qilib oladi;
- qonun hujjatlariga muvofiq banklardan budjet mablag'lari harakati to'g'risida ma'lumotlar oladi;

- budget mablag'lari oluvchilarning moliya-xo'jalik faoliyatini o'z vakolatlari doirasida taftish qiladi va tekshiruvdan o'tkazadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yilning har choragida Davlat budjeti ijrosining O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi taqdim etadigan yakunlarini ko'rib chiqadi.

4. Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot va uni tasdiqlash

Davlat budjeti ijrosi to'g'risidagi hisobot budget ijrosining yakuni (natijalari)ni o'zida ifoda etadi. Shu munosabat bilan Respublika budjetidan moliyalashtiriladigan budget mablag'lari oluvchilar budjetidan ajratiladigan mablag'lardan hisobot davrida foydalanganlik to'g'risidagi hisobotlarni O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga shu vazirlik belgilagan muddatlarda takdim etishi kerak. Shunga mos ravishda Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetidan hamda mahalliy budjetlardan moliyalashtiriladigan budget mablag'lari oluvchilar budjetdan ajratiladigan mablag'lardan hisobot davrida foydalanganlik to'g'risidagi hisobotlarni tegishli moliya organlariga O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilangan muddatlarda taqdim etmoqlari lozim.

Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot budget tasnifiga muvofiq muayyan davr uchun Davlat budjeti daromadlari va xarajatlarining ijrosi natijalaridan iborat bo'ladi.

Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot quyidagi hisobot shakllarini o'z ichiga oladi:

- Davlat budjeti ijrosining balansi;
- Davlat budjeti daromadlarining ijrosi to'g'risidagi hisobot;
- Davlat budjeti xarajatlarining ijrosi to'g'risidagi hisobot;
- budget tashkilotlarining debitorlik va kreditorlik qarzlari to'g'risidagi ma'lumotnoma;
- Davlat budjetidan moliyalashtiriladigan budget tashkilotlari bo'yicha tarmoq, shtatlar va kontingentlarga doir rejaning bajarilishi to'g'risidagi hisobot.

Tumanlar va shaharlar bo'yicha g'aznachilik bo'linmalari tegishli tumanlar va shaharlar hokimliklarining moliya bo'limlariga tumanlar va shaharlar budjetlarining kassa ijrosi to'g'risidagi hisobotni taqdim etadi.

Tumanlar va shaharlar hokimliklarining moliya bo'limlari hisobot davri uchun tumanlar va shaharlar budjetlarining ijrosi to'g'risidagi hisobotni O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilangan shakllar bo'yicha:

yuqori turuvchi moliya organlariga – ular belgilagan muddatlarda;
tegishli hokimliklarga – tumanlar va shaharlar budjetlarining ijrosi to'g'risidagi hisobot yuqori turuvchi moliya organlariga taqdim etilganidan so'ng uch ish kuni ichida taqdim etadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri bo'yicha g'aznachilik boshqarmalari Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika budjetining, viloyatlar viloyat budjetlarining va Toshkent shahri shahar budjetining kassa ijrosi to'g'risidagi hisobotni tegishincha Qoraqalpog'iston Respublikasi Moliya vazirligiga, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklarining moliya boshqarmalariga taqdim etadi.

G'aznachilik bo'linmalari tomonidan tegishli budjetlarning kassa ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni moliya organlariga taqdim etish tartibi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Moliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklarining moliya boshqarmalari hisobot davri uchun Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetining, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarining ijrosi to'g'risidagi hisobotni O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilangan shakllar bo'yicha:

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga – u belgilagan muddatlarda;

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashiga va tegishli hokimliklarga – Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetining, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarining ijrosi to'g'risidagi hisobot O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga taqdim etilganidan so'ng uch ish kuni ichida taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi ushbu moddaning ikkinchi qismida ko'rsatilgan shakllar bo'yicha Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi yillik hisobotni tuzadi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga:

Davlat budjeti ijrosining borishi to'g'risidagi choraklik hisobotni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan muddatlarda;

Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi yillik hisobotni hisobot yilidan keyingi yilning *1 apreligacha* taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining ijrosi to'g'risidagi yillik hisobotni O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasiga tashqi audit o'tkazish va baholash uchun hisobot yilidan keyingi yilning *5 apreligacha* yuboradi.

O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasi Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining ijrosi to'g'risidagi yillik hisobotga doir xulosani hisobot yilidan keyingi yilning *10 mayidan* kechiktirmay O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga yuboradi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining ijrosi to'g'risidagi yillik hisobotni O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasining xulosasi bilan birga hisobot yilidan

keyingi yilning 15 mayidan kechiktirmay O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga taqdim etadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar, Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimlari tegishli budjetlar ijrosi to'g'risidagi yillik hisobotlarni hisobot yilidan keyingi yilning 10 mayidan so'ng tegishincha Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesiga, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, shuningdek tumanlar va shaharlar Kengashlariga taqdim etadi.

Tegishli budjetning ijrosi to'g'risidagi yillik hisobot tegishincha Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, shuningdek tumanlar va shaharlar Kengashlari qarorlari bilan tasdiqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tegishli hisobot davri uchun taqdim etilgan Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining ijrosi to'g'risidagi hisobotni O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining siyosiy partiyalar fraktsiyalari, deputatlar guruhlar va qo'mitalarida muhokama qilish asosida ko'rib chiqadi.

Tegishli hisobot davri uchun Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining ijrosi to'g'risidagi hisobot O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining siyosiy partiyalar fraktsiyalari, deputatlar guruhlar va qo'mitalarida ko'rib chiqilgandan so'ng O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining majlisida ko'rib chiqiladi hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining qarori bilan tasdiqlanadi.

Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining ijrosi to'g'risidagi yillik hisobot O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi tomonidan tasdiqlangandan so'ng hisobot yili uchun Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarining ijrosi to'g'risidagi axborot O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining rasmiy veb-saytiga joylashtiriladi.

Nazorat uchun savollar

1. Budjet jarayoni deb nimaga aytiladi?
2. Budjet jarayonining mazmuni nimalar bilan belgilanadi va unda nimalar muhim rol o'ynaydi?
3. Budjet jarayoni, odatda, budjet faoliyatining qanday bosqichlarini o'z ichiga qamrab oladi?
4. Budjet jarayonining oldiga qanday muhim vazifalar qo'yiladi?
5. Budjet jarayonining ishtirokchilari kimlar (qanday sub'ektlar) hisoblanadi?
6. Budjet jarayonini tashkil etishda qanday printsiplarga rioya qilinadi?

7. Budget loyihasini tuzish (yaratish, ishlab chiqish) jarayonida qanday masalalar echiladi yoki ularga aniqlik kiritiladi?
8. Budget loyihasini tuzishdan oldin O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi har yili O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan muddatlarda kelgusi moliya yiliga qanday organlarga budget so'rovini yuborishi kerak?
9. Kelgusi moliya yiliga mo'ljallangan Davlat budget loyihasi o'z ichiga nimalarni oladi?
10. Budgetnomada nimalar aks ettiriladi?
11. Davlat budgetining loyihasi muhokama qilish (ko'rib chiqish) va tasdiqlash (qabul qilish) uchun qanday organga taqdim etiladi?
12. Davlat budgeti kim tomonidan qabul kilinadi?
13. Davlat budgetiga muvofiq Qoraqalpog'iston Respublikasi budgeti, viloyatlar va Toshkent shahri budgetlari, Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlar tarkibiga kiruvchi tumanlar va shaharlar budgetlari, shaharlar tarkibiga kiruvchi tumanlar budgetlari va tuman bo'ysunuvidagi shaharlar budgetlari qanday organlar tomonidan qabul qilinadi?
14. Davlat budgeti qabul qilingandan so'ng, uning mablag'lari budget mablag'lari oluvchilarga qanday tartibda va muddatlarda etkazilishi kerak?
15. Budgetni ijro etish qachondan boshlanadi?
16. Budget jarayonining bu bosqichi o'z ichiga nimalarning bajarilishini qamrab oladi?
17. Davlat g'aznachilik tizimi budget ijrosi bo'yicha nimalarni amalga oshiradi?
18. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va boshqa moliya orgailari Davlat budgeti ijrosining nazorat qilinishini amalga oshirish davomida qanday ishlarni amalga oshiradilar?
19. Davlat budgeti ijrosi to'g'risidagi hisobot o'zida nimani ifoda etadi?
20. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Davlat budgetining ijrosi to'g'risidagi hisobotni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga qachondan kechiktirmay takdim etishi kerak?
21. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Davlat budgetining ijrosi to'g'risidagi hisobotni O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisiga qachongacha taqdim etishi mumkin?
22. Davlat budgetining ijrosi to'g'risidagi hisobot kim (qanday organ) tomonidan ko'rib chiqiladi va tasdiqlanadi?
23. Qoraqalpog'iston Respublikasi budgeti va mahalliy budgetlar ijrosi to'g'risidagi hisobotlar kimlar tomonidan (qanday organ) ko'rib chiqiladi va tasdiqlanadi?

3-MAVZU. G'AZNACHILIK TIZIMI IJROSINING MAZMUNI VA MOHIYATI

Reja:

- 1. O'zbekiston Respublikasida budget tizimi budgetlari g'azna ijrosining zarurligi va ahamiyati**
- 2. Byudjet tizimi budgetlari g'azna ijrosining mohiyati va o'ziga xos xususiyatlari**
- 3. G'aznachilik faoliyatini tashkil etish asoslari**
- 4. Byudjet tizimi byudjetlari g'azna ijrosiga o'tish bosqichlari**

1. O'zbekiston Respublikasida davlat budgetining g'azna ijrosiga o'tishning zarurligi va ahamiyati

O'zbekiston Respublikasida davlat moliyasini boshqarish tizimida olib borilayotgan islohotlar, qator vazifalar bilan birgalikda, davlat budgetining g'azna ijrosiga bosqichma-bosqich o'tishni va uning faoliyat mexanizmlarini takomillashtirishni nazarda tutadi. Bunda zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida davlat mablag'larining harakati to'g'risidagi ma'lumotlarni jamlash, qayta ishlash, uzatish usullarini o'zlashtirish asosida davlat moliyasini boshqarishning samarali usul va vositalarini shakllantirish va muvofiq holda ishlashini ta'minlash zarur bo'ladi.

Mamlakatimizda davlat budgetining g'azna ijrosini samarali tadbiiq etishga faqatgina barqaror rivojlanish ko'rsatkichlariga erishganimizdan keyingina muvaffaq bo'lindi. O'zbekiston hukumati davlat moliyasini boshqarish tizimida ham kengqamrovli islohotlarni muvaffaqiyatli amalga oshirib kelmoqda. Bu islohotlarning ijobiy natijalarini davlat budgeti g'azna ijrosining muvaffaqiyatli joriy etilishida ko'rishimiz mumkin.

Davlat budgetining g'azna ijrosi davlat budgeti va davlat maqsadli jamg'armalarining barcha daromadlarini, shuningdek, budget tashkilotlarining budgetdan tashqari mablag'lar bo'yicha tushumlarini yagona g'azna hisobraqamga jamlash va ularning barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu esa davlat budgeti, budgetdan tashqari fondlar, budget tashkilotlarining budgetdan tashqari mablag'lari, davlat qarzlari va ularga xizmat ko'rsatish jarayonlarining tezkor nazoratini va monitoringini olib borish, davlat mablag'larining samarali ishlatilishini ta'minlash, davlat moliyaviy resurslarining harakati to'g'risida operativ tarzda ma'lumotlarni jamlash imkonini beradi.

Taraqqiyotimizning bugungi sharoitida mamlakatimiz iqtisodiyotida sodir bo'layotgan tarkibiy o'zgarishlar, butun moliya tizimida, uning markaziy bo'g'ini bo'lgan davlat moliyasida amalga oshirilayotgan islohotlar davlat moliyasini boshqarish masalalarida muayyan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish zarurligini talab qilmoqda. Bunday sharoitda nafaqat davlat moliyasi haqidagi ma'lum nazariy bilimlarga ega bo'lgan, balki davlat budjeti g'azna ijrosi jarayonlarida vujudga keladigan holatlarni tushuna oladigan, budjet ijrosi ishtirokchilari bo'lgan moliya organlari, g'aznachilik bo'linmalari, budjet tashkilotlari va budjetdan mablag' oluvchilar amaliy faoliyatini samarali tashkil qila oladigan, davlat mablag'larini samarali boshqarishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini qabul qila oladigan zamonaviy mutaxassislar tayyorlash birinchi darajali ahamiyatga egadir. Shu sababli davlat moliyasi uchun tashabbuskor, ijodiy fikrlaydigan mutaxassis kadrlarni tayyorlashda budjet-moliya va budjetning g'azna ijrosi nazariyasi va amaliyotini o'rganishga muhim o'rin beriladi.

Jamiyatning bu talabini anglagan holda, shuningdek, Kadrlar tayyorlash Milliy dasturining ta'lim tizimiga yangi avlod darsliklarini yaratish bo'yicha dasturiy vazifasini bajarish maqsadida mualliflar tomonidan oliy ta'limning tegishli yo'nalishlaridagi talabalar uchun "G'aznachilik" nomli darslik yaratildi. Ushbu darslikning maqsadi talabalarda davlat budjeti g'azna ijrosini tashkil etish va g'aznachilik faoliyati haqidagi yaxlit bilimlar tizimini shakllantirish, g'aznachilik mexanizmlarining amal qilish xususiyatlarini ochib berishdan iborat.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni erkinlashtirish va modernizatsiyalash sharoitida davlat moliyasi tizimida chuqur iqtisodiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu islohotlar, qator vazifalar bilan birgalikda, davlat moliyasini boshqarish samaradorligini oshirishni nazarda tutadi. Bunda davlat moliyasini boshqarish shakllari va usullarini takomillashtirish, fan-texnika taraqqiyoti yutuqlari va boshqa texnik vositalar yordamida axborotni jamlash, qayta ishlash, uzatish qoidalari va usullarini o'zlashtirish asosida axborotlashtirishni yanada rivojlantirish talab etiladi.

Davlat moliyasini boshqarishdagi islohotlar sharoitida umumdavlat moliya tizimining bosh bo'g'ini – davlat budjetini boshqarish, budjet jarayonini tashkil etish tizimidagi islohotlar, xususan, budjet ijrosida kassali tizimdan jahon amaliyotida sinalgan va o'zining ijobiy natijalarini bergan *budjet tizimi budjetlarining g'azna ijrosiga o'tish* amalga oshirilmoqda.

Bugungi kunda budjet jarayonini samarali tashkil qilish ishlarini g'aznachilik nazoratisiz ta'minlash qiyin ekanligini olimlar va iqtisodchilar, qolaversa, soha mutaxassislari asosli ravishda e'tirof etmoqdalar. Chunki g'aznachilik nazorati budjet daromadlari va xarajatlarini yagona g'azna hisobraqamiga jamlash, pul mablag'larini to'g'ri rejalashtirish, moliyaviy oqimlarning dastlabki va joriy nazoratini amalga oshirish hamda davlat budjetini yuqori operativlikda ijro qilish imkonini beradi.

Ma'lumki, global jahon iqtisodiyotidagi jiddiy muammolar hamda ularning dunyodagi ko'plab mamlakatlar qatorida bizning mamlakatimiz iqtisodiyotiga ham ko'rsatayotgan salbiy ta'siriga qaramasdan, oxirgi yillarda respublikamizda yuqori va barqaror o'sish sur'atlarini saqlab, makroiqtisodiy barqarorlik va mutanosiblikning ta'minlanayotganligi o'ziga xos ijobiy ko'rsatkich bo'lmoqda .

Avvalo, budget jarayoni tushunchasining mazmuniga to'xtaladigan bo'lsak, budget jarayoni - budget loyihasini tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish va ijro etish, uning ijro etilishini nazorat qilish, ijrosi haqidagi hisobotni tayyorlash va tasdiqlash, shuningdek davlat budjeti tuzilmasiga kiruvchi budgetlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning qonun hujjatlariga muvofiq tartibga solinishi bilan bog'liq bo'lgan davlat hokimiyati va mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari hamda boshqa budget jarayoni ishtirokchilarining maqsadli faoliyatidir. Uning mazmuni mamlakatning davlat va budget qurilishi, tegishli vakolatli organlar va yuridik shaxslarning budget huquqlari bilan belgilanadi.

Byudjet jarayoni budgetni rejalashtirishdan boshlanadi. Byudjetni rejalashtirish davlat moliyaviy siyosati talablariga muvofiqlashtirilgan moliyaviy rejalashtirishning muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Bunday rejalashtirishning iqtisodiy vazifasi turli darajadagi budgetlar va budgetdan tashqari jamg'armalarni tuzish va ijro etish jarayonida mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning umummilliy dasturlari asosida yalpi ichki mahsulot va milliy daromad qiymatini moliya tizimi bo'g'inlari o'rtasida markazlashtirilgan tarzda qayta taqsimlash nisbatlarini to'g'ri belgilashdan iboratdir.

Mamlakatimizda davlat budjetining g'azna ijrosiga o'tishgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va uning topshirig'iga muvofiq tijorat banklari *davlat budjetining kassaviy ijrosini* amalga oshirib keldilar. 2000 yil 14 dekabrda qabul qilinib, 2014 yil 1 yanvarda Byudjet Kodeksi kuchga kirgunga qadar budget amaliyotining huquqiy asosini tashkil qilib kelgan "Byudjet tizimi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 37-moddasida "Davlat budjetining kassa ijrosini tashkil etish, shuningdek uning davlat daromadlari va xarajatlarini hisobga olish O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan birgalikda amalga oshiriladi. Davlat budjetining kassa ijrosi operatsiyalarini banklar Markaziy bankning topshirig'iga binoan bajaradi", - deb belgilab qo'yilgan edi. Byudjet mablag'lari oluvchilarning xarajatlari ularning hisobvaraqlaridagi budget mablag'lari qoldiqlari doirasida to'lov topshiriqnomalari bo'yicha amalga oshirib kelindi.

Bu amaliyot bir necha o'n yillar mobaynida budget ijrosida ma'lum darajadagi samara bilan qo'llanib kelindi. Lekin keyingi yillarda davlat budjetining kassaviy ijrosi davlat mablag'larini boshqarish, budget ijrosini

tashkil qilish va nazoratini olib borish, mablag'larning samarali ishlatilishini ta'minlash masalalarida bir qator *muammolarni* keltirib chiqardi:

- budjet daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi axborotlarning etarli darajada operativ (tezkor) emasligi;

- daromadlarning bank hisobraqamlariga tushishi va budjetning hisobraqamlarida aks ettirilishidagi uzilishlarning mavjudligi bois budjet resurslarini boshqarishdagi tezkorlikning sustligi;

- soliq daromadlarining budjet tizimi bo'g'inlari o'rtasida taqsimlanish jarayonlarini samarali tartibga solish va daromadlar tushumini jadallashtirishning zarurligi;

- budjet ajratmalarining hajmlari bilan haqiqatda amalga oshirilgan to'lovlar summolari ko'rsatkichlarining tarqoqligi tufayli mablag'larning tushumi va sarflanishi ustidan yagona nazoratning murakkablashuvi;

- budjet tashkilotlarining hisobraqamlarida ishlatilmayotgan budjet mablag'larining turib qolishi;

- budjet mablag'larining ajratilishi bilan ularning so'nggi iste'molchilarga etib borishigacha bo'lgan vaqtning uzoqligi;

- davlat mablag'lari harakatining murakkablashuvi va hajmlarining ortib borishi bilan ulardan oqilona foydalanish ustidan dastlabki nazoratning va joriy monitoringning zarurligi va boshqalar.

Sanab o'tilgan muammolar kecha yoki bugun yuzaga chiqmadi, ular yillar davomida yig'ilib, tezkor sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan jamiyat taraqqiyotiga halaqit bera boshladi. Byudjet ijrosi ustidan nazoratning sustligi, mablag'larni operativ boshqarish imkoniyatining kamayib borayotganligi, budjet ijrosi to'g'risidagi tezkor va aniq ma'lumotlarni olish, jamlash, qayta ishlash va tegishli boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi qiyinchiliklar davlat moliyasini boshqarish tizimida islohotlar qilishni, budjet mablag'larini boshqarishning samarali usul va vositalarini izlab topib, tadbiq etishni talab etdi va davlat budjetining kassaviy ijrosidan g'azna ijrosiga o'tishning **zarurligini** belgilab berdi.

G'azna ijrosini tashkil etishning *mazmuni* - davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalarining barcha daromadlarini, shuningdek, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha tushumlarini yagona g'azna hisobraqamga jamlash va ularning barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu esa davlat budjeti, davlat maqsadli va budjetdan tashqari jamg'armalar, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari, davlat qarzlariga xizmat ko'rsatish jarayonlarining tezkor nazoratini va monitoringini olib borish, davlat mablag'larining samarali ishlatilishini ta'minlash, davlat moliyaviy resurslarining harakati to'g'risida operativ tarzda ma'lumotlarni jamlash, boshqarish va nazorat qilish imkonini beradi.

Shu narsa ma'lumki, O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy mamlakatlar bozor mexanizmlarini ko'r-ko'rona, sun'iylik bilan tadbiq etib bo'lmaydi, chunki

jamiyat a'zolari o'rtasida shunday an'anaviy ierarxik munosabatlar tizimi shakllanganki, ularni mensimaslik, keskin qarorlar qabul qilish chog'ida ularni e'tiborga olmaslik turli nohush holatlarga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, iqtisodiyotni boshqarishning jahon amaliyotida tan olingan bir qator mexanizmlarini iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish sharoitlarimizga tegishli tarzda moslashtirgan holda qo'llash va ijobiy foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Mamlakatimizda davlat budjetining g'azna ijrosiga o'tishgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va uning topshirig'iga muvofiq tijorat banklari *davlat budjetining kassaviy ijrosini* amalga oshirib keldilar. 2000 yil 14 dekabrda qabul qilinib, 2014 yil 1 yanvarda Byudjet Kodeksi kuchga kirgunga qadar budjet amaliyotining huquqiy asosini tashkil qilib kelgan "Byudjet tizimi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 37-moddasida "Davlat budjetining kassa ijrosini tashkil etish, shuningdek uning davlat daromadlari va xarajatlarini hisobga olish O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan birgalikda amalga oshiriladi. Davlat budjetining kassa ijrosi operatsiyalarini banklar Markaziy bankning topshirig'iga binoan bajaradi", - deb belgilab qo'yilgan edi. Byudjet mablag'lari oluvchilarning xarajatlari ularning hisobvaraqlaridagi budjet mablag'lari qoldiqlari doirasida to'lov topshiriqnomalari bo'yicha amalga oshirib kelindi. Davlat budjeti g'azna ijrosiga o'tishgacha bo'lgan davrda budjet ijrosi jarayoni quyidagi bosqichlarda amalga oshirilar edi:

- budjet tushumlarini taqsimlash;
- tegishli budjetlarda jamlangan mablag'larni budjetdan mablag' oluvchilarning ularga xizmat ko'rsatuvchi banklarda ochilgan hisobraqamlariga o'tkazish.¹⁴

Davlat budjeti ijrosini g'aznachilik mexanizmlariga o'tkazishning quyidagi afzalliklari mavjud¹⁵:

- qisqa fursatlarda davlat moliyaviy resurslarining real hajmini va uning istiqbol ko'rsatkichlarini aniqlash;
- davlat moliyasining holati to'g'risidagi tezkor axborotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish;
- davlat budjetining ham daromadlari, ham xarajatlari qismi kassali ijrosining har kungi detallashtirilgan monitoringini o'tkazish;
- tasdiqlangan budjet mablag'lari doirasida budjet tashkilotlarining tovarlar va xizmatlar etkazib beruvchilar oldida majburiyatlar qabul qilish bosqichida (shartnomalar, kontraktlar tuzish) dastlabki nazorat qilish;

¹⁴ Robert D. Lee, Ronald W. Johnson, Philip G. Joyce. Public Budgeting Systems. Jones & Bartlett Learning; 9 edition (July 30, 2012). USA. – P. 45-48.

¹⁵. Steven M. Bragg. "TREASURY MANAGMENT" The Practitioner's Guide

– taqsimlovchilar tomonidan suiste'mol qilish va noto'g'ri ishlatishning oldini olish maqsadida joriy nazorat qilish;

budjet tashkilotlari majburiyatlarini olgandan keyin pul mablag'larini g'aznachilik hisobraqamidan to'g'ridan-to'g'ri ta'minotchilarning hisobraqamiga o'tkazish natijasida pul oqimlari harakati bo'yicha jarayonlarni qisqartirish;

– g'aznachilikning bir pog'onasidan ikkinchi pog'onasiga pul mablag'larini o'tkazishni soddalashtirish natijasida budjet mablag'larini tezkor ishlatish.

Xorijiy davlatlar amaliyotini tahlil qilish natijalari shuni ko'rsatadiki, davlat tuzilishi turlicha bo'lgan mamlakatlarda davlatga qarashli mablag'lar Moliya vazirligining tarkibiy qismi bo'lgan G'aznachilik ning yagona hisobraqamida to'planadi. Davlat qarzlarni boshqarish g'aznachilikka yuklatilgan. G'aznachilik muomalaga qimmatli qog'ozlar chiqarishni, hajmini va to'lov muddatini nazorat qiladi, ularning tarkibiga bog'liq barcha masalalarni echadi. G'aznachilik davlat qarzlarni boshqarishda turli bosqichlarda qatnashadi. G'aznachilik bajarilgan hisob-kitob operatsiyalari uchun javob beradi.

Davlat budjetining g'azna ijrosi - davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalarining barcha daromadlarini, shuningdek, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha tushumlarini yagona g'azna hisobraqamga jamlash va ularning barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan amalga oshirishni nazarda tutadi. Bu esa davlat budjeti, budjetdan tashqari fondlar, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari, davlat qarzlari va ularga xizmat ko'rsatish jarayonlarining tezkor nazoratini va monitoringini olib borish, davlat mablag'larining samarali ishlatilishini ta'minlash, davlat moliyaviy resurslarining harakati to'g'risida operativ tarzda ma'lumotlarni jamlash imkonini beradi.

Davlat budjeti g'azna ijrosining *asosiy tamoyillari* - kassaning yagonaligi hamda buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishning yagonaligidan iborat. Davlat budjetining g'azna ijrosi qonun xujjatlarida belgilab qo'yiladigan maxsus vakolatli moliya organi hamda uning Qorag'alpog'iston Respublikasi, viloyatlar, tumanlar, shaharlardagi hududiy bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladi.

Davlat moliyasini boshqarish - davlat o'z vazifalarini samarali bajarishini ta'minlash, moliyaviy resurslarni safarbar qilishda ma'lum samaraga erishish, yagona tizim asosida moliyaviy resurslarni taqsimlash va ishlatish va nihoyat iqtisodiy barqarorlashtirish va jamiyat rivoji uchun sharoit yaratish borasida davlat tomonidan ko'riladigan tadbirlar yig'indisidir.

Davlat moliyasini boshqarishning institutsional tarkibida, boshqa vakolatli organlar bilan bir qatorda, G'aznachilik ham alohida muhim o'rin egallaydi.

*G'aznachilik - budjetdan mablag' oluvchilarning majburiyatlarini ijroga qabul qiladi va budjet tashkilotlariga etkazib berilgan tovar mahsulotlar, bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlar uchun G'aznachilik ularning nomidan va ularning topshirig'iga binoan vakolatni o'z zimmasiga oladi va budjet mablag'larining maqsadli ishlatilishini ta'minlash va nazorat qilish asosida to'lovlarni amalga oshiradi*¹⁶.

Davlat budjeti g'azna ijrosi deganda davlat budjeti, davlat maqsadli jamg'armalari va boshqa budjetdan tashqari fondlarning mablag'lari to'planadigan va ushbu mablag'lar doirasida aniq belgilangan yo'nalishlar bo'yicha xarajatlar amalga oshiriladigan yagona g'azna hisobraqami orqali davlat budjetining ijro etilishi hamda shu orqali davlat moliyasini maqsadli va samarali boshqarishni tashkil etish tushuniladi.

3. G'aznachilik faoliyatini tashkil etish asoslari

G'aznachilik faoliyat ko'rsatishi uchun uning quyidagi tashkiliy elementlari mavjud bo'lishi va o'zaro bog'liqlikda amal qilishi zarur. Ular:

1. G'aznachilikning yagona hisobraqami;
2. G'aznachilikning bosh kitobi;
3. G'aznachilik organlari;
4. G'aznachilikning axborot tizimi;
5. G'aznachilikda budjet mablag'larini boshqarish.

G'aznachilikning yagona hisobraqami. O'zbekiston Respublikasining "Davlat budjetining g'azna ijrosi to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq solikli va soliqsiz davlat tushumlarini to'plash, saqlash va davlat xarajatlarini amalga oshirish uchun G'aznachilik tomonidan G'aznachilikning yagona hisobraqami ochiladi. "Yagona g'azna hisobraqami G'aznachilik tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisobraqami bo'lib, bu hisobraqamda Davlat budjeti mablag'lari hamda budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari kiritiladi. Yagona g'azna hisobraqamidan davlat budjetida mablag'lari nazarda tutilgan yuridik va jismoniy shaxslarning xarajatlari to'lanadi, shuningdek, davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari amalga oshiriladi"¹⁷. G'aznachilik alohida operatsiyalarni, shuningdek, davlat maqsadli fondlarining mablag'lari bilan

¹⁶ Williams M. Government: Cash Management Its Interaction with Other Financial Policies. International Monetary Fund Fiscal Affairs Department Technical Guidance Note. 2010. -201 p

¹⁷Pulatov D., Nurmuxamedova B., "G'aznachilik" Darslik. – T.: IQTISOD-MOLIYA, 2014. 314 b.

operatsiyalarni amalga oshirish uchun g'aznachilikning yagona hisobraqami doirasida subschyotlarini ochish huquqiga ega. Bu subschyotlardagi qoldiqlar g'aznachilikning yagona hisobraqami qoldig'ining ajralmas qismi hisoblanadi.

G'aznachilikning bosh kitobi. G'aznachilikning bosh kitobi – budget ijrosi g'azna usulining asosiy elementlaridan biridir. G'aznachilik Bosh kitobi bilan davlat moliyaviy resurslarining hisob-kitobi yuritiladi va moliya tizimining axborot tizimi faoliyat ko'rsatadi. G'aznachilikning Bosh kitobi budget operatsiyalari buxgalteriya hisobini yuritishning kompyuterlashtirilgan tizimidir. G'aznachilikning Bosh kitobida davlat tashkilotlari va muassasalari bilan bo'ladigan barcha moliyaviy operatsiyalar o'z ifodasini topadi. G'aznachilikning Bosh kitobi G'aznachilikning yagona hisobraqami va subschyotlari bilan bo'ladigan operatsiyalardagi barcha buxgalteriya provodkalarini aks ettiradi. G'aznachilikning Bosh kitobi ham respublika budgetidan, ham mahalliy budgetlardan mablag' bilan ta'minlash hisob-kitobining o'z vaqtida yuritilishini ta'minlaydi.

G'aznachilik organlari. G'aznachilik Moliya Vazirligi tarkibidagi davlat organi hisoblanadi. G'aznachilikning Qoraqalpog'iston Respublikasi G'aznachilik Boshqarmasi, Toshkent shahar va viloyatlar Boshqarmalari, shahar va tumanlarda G'aznachilik bo'limlari kabi hududiy organlari faoliyat qiladi. G'aznachilikka O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri o'rinbosari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tayinlangan Davlat G'aznachisi rahbarlik qiladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining buyrug'iga muvofiq G'aznachilikning hududiy organlari tuziladi va tugatiladi. G'aznachilik organlarining xarajatlarini moliyalashtirish respublika budgetidan amalga oshiriladi.

G'aznachilikning axborot tizimi. G'aznachilikka yagona axborot tizimi xizmat qiladi. Hozirgi kunda G'aznachilikning yagona axborot tizimi yaratilgan bo'lib, "Davlat mablag'larini boshqarishning axborot tizimi" (DMBAT) deb ataladi. Byudjet operatsiyalari bo'yicha kodlashtirilgan va tasniflangan ma'lumotlar DMBAT ga avtomatik ravishda yuklanadi, bu esa daromadlarni tasniflar, xududiy belgilari, budgetdan mablag' oluvchi tashkilotlar bo'yicha aniqlash imkonini beradi. Daromadlar avtomatik ravishda tegishli budgetlarga belgilangan normativlar asosida o'tkaziladi. Daromadlarning yillik va oylik prognoz qilish bilan bog'liq tadbirlar o'zgarishsiz qolsa-da, tushumlarni o'tkazish endilikda banklar tomonidan emas, DMBAT tomonidan amalga oshiriladi.

G'aznachilikda davlat budjeti mablag'larini boshqarish shundan iboratki, G'aznachilik yagona g'azna hisobraqamidan va G'aznachilikning boshqa bank hisobraqamlaridagi davlat budjeti mablag'larini, davlat budjetining xarajatlarini belgilangan muddatlarda amalga oshirish uchun yo'naltirish, shuningdek, davlat budjetining vaqtincha bo'sh turgan mablag'larini bank depozitlari va boshqa aktivlarga vaqtincha joylashtirish hamda ular hisobidan

respublika budgetiga, Qorag'alpog'iston Respublikasi budgetiga, mahalliy budgetlarga, shuningdek, davlat maqsadli jamg'armalariga budget ssudalari berish yo'li bilan boshqarib boradi. G'aznachilik tomonidan dotatsiyalar va ssudalarni o'tkazish yagona g'azna hisobraqamidan yoki G'aznachilikning boshqa bank hisobraqamlaridan davlat budgetida mablag'lar ajratish nazarda tutilgan yuridik va jismoniy shaxslarning bank hisobraqamlariga o'tkaziladi.

Bu amaliyot bir necha o'n yillar mobaynida byudjet ijrosida ma'lum darajadagi samara bilan qo'llanib kelindi. Lekin keyingi yillarda davlat byudjetining kassaviy ijrosi davlat mablag'larini boshqarish, byudjet ijrosini tashkil qilish va nazoratini olib borish, mablag'larning samarali ishlatilishini ta'minlash masalalarida bir qator *muammolarni* keltirib chiqardi:

- byudjet daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi axborotlarning etarli darajada operativ (tezkor) emasligi;
- daromadlarning bank hisobraqamlariga tushishi va byudjetning hisobraqamlarida aks ettirilishidagi uzilishlarning mavjudligi bois byudjet resurslarini boshqarishdagi tezkorlikning sustligi;
- soliq daromadlarining byudjet tizimi bo'g'inlari o'rtasida taqsimlanish jarayonlarini samarali tartibga solish va daromadlar tushumini jadallashtirishning zarurligi;
- byudjet ajratmalarining hajmlari bilan haqiqatda amalga oshirilgan to'lovlar summalari ko'rsatkichlarining tarqoqligi tufayli mablag'larning tushumi va sarflanishi ustidan yagona nazoratning murakkablashuvi;
- byudjet tashkilotlarining hisobraqamlarida ishlatilmayotgan byudjet mablag'larining turib qolishi;
- byudjet mablag'larining ajratilishi bilan ularning so'nggi iste'molchilarga etib borishigacha bo'lgan vaqtning uzoqligi;
- davlat mablag'lari harakatining murakkablashuvi va hajmlarining ortib borishi bilan ulardan oqilona foydalanish ustidan dastlabki nazoratning va joriy monitoringning zarurligi va boshqalar.

Sanab o'tilgan muammolar kecha yoki bugun yuzaga chiqmadi, ular yillar davomida yig'ilib, tezkor sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan jamiyat taraqqiyotiga halaqit bera boshladi. Byudjet ijrosi ustidan nazoratning sustligi, mablag'larni operativ boshqarish imkoniyatining kamayib borayotganligi, byudjet ijrosi to'g'risidagi tezkor va aniq ma'lumotlarni olish, jamlash, qayta ishlash va tegishli boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi qiyinchiliklar davlat moliyasini boshqarish tizimida islohotlar qilishni, byudjet mablag'larini boshqarishning samarali usul va vositalarini izlab topib, tadbqiq etishni talab etdi va davlat byudjetining kassaviy ijrosidan g'azna ijrosiga o'tishning **zarurligini** belgilab berdi.

Davlat byudjeti ijrosini g'aznachilik mexanizmlariga o'tkazishning quyidagi **afzalliklari** mavjud:

- qisqa fursatlarda davlat moliyaviy resurslarining real hajmini va uning istiqbol ko'rsatkichlarini aniqlash;
- davlat moliyasining holati to'g'risidagi tezkor axborotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish;
- davlat byudjetining ham daromadlari, ham xarajatlari qismi kassali ijrosining har kungi detallashtirilgan monitoringini o'tkazish;
- tasdiqlangan byudjet mablag'lari doirasida byudjet tashkilotlarining tovarlar va xizmatlar etkazib beruvchilar oldida majburiyatlar qabul qilish bosqichida (shartnomalar, kontraktlar tuzish) dastlabki nazorat qilish;
- moliya organlari tomonidan byudjet xarajatlarini o'z vaqtida va manzilli moliyalashtirish bilan byudjet mablag'larini bosh taqsimlovchilar tomonidan suiste'mol qilish va noto'g'ri ishlatishning oldini olish maqsadida joriy nazorat qilish;
- byudjet tashkilotlari majburiyatlarini olgandan keyin pul mablag'larini g'aznachilik hisobraqamidan to'g'ridan-to'g'ri ta'minotchilarning hisobraqamiga o'tkazish natijasida pul oqimlari harakati bo'yicha jarayonlarni qisqartirish;
- g'aznachilikning bir pog'onasidan ikkinchi pog'onasiga pul mablag'larini o'tkazishni soddalashtirish natijasida byudjet mablag'larini tezkor ishlatish.

4. Byudjet tizimi byudjetlari g'azna ijrosiga o'tish bosqichlari

Davlat byudjetining g'azna ijrosi davlat byudjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga kiritishdan, shuningdek, davlat byudjetining xarajatlarini shu hisobraqamdan to'lashdan iborat.

Davlat byudjeti g'azna ijrosining *asosiy tamoyillari* - kassaning yagonaligi hamda buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishning yagonaligidan iborat. Davlat byudjetining g'azna ijrosi qonun xujjatlarida belgilab qo'yiladigan maxsus vakolatli moliya organi hamda uning Qorag'alpog'iston Respublikasi, viloyatlar, tumanlar, shaharlardagi hududiy bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladi.

Davlat moliyasini boshqarish - davlat o'z vazifalarini samarali bajarishini ta'minlash, moliyaviy resurslarni safarbar qilishda ma'lum samaraga erishish, yagona tizim asosida moliyaviy resurslarni taqsimlash va ishlatish va nihoyat iqtisodiy barqarorlashtirish va jamiyat rivoji uchun sharoit yaratish borasida davlat tomonidan ko'riladigan tadbirlar yig'indisidir.

Davlat moliyasini boshqarishning institutsional tarkibida, boshqa vakolatli organlar bilan bir qatorda, G'aznachilik ham alohida muhim o'rin egallaydi. G'aznachilik - byudjetdan mablag' oluvchilarning majburiyatlarini ijroga qabul

qiladi va byudjet tashkilotlariga etkazib berilgan tovar mahsulotlar, bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlar uchun G'aznachilik ularning nomidan va ularning topshirig'iga binoan vakolatni o'z zimmasiga oladi va byudjet mablag'larining maqsadli ishlatilishini ta'minlash va nazorat qilish asosida to'lovlarni amalga oshiradi.

Davlat byudjeti g'azna ijrosi deganda davlat byudjeti, davlat maqsadli jamg'armalari va boshqa byudjetdan tashqari fondlarning mablag'lari to'planadigan va ushbu mablag'lar doirasida aniq belgilangan yo'nalishlar bo'yicha xarajatlar amalga oshiriladigan yagona g'azna hisobraqami orqali davlat byudjetining ijro etilishi hamda shu orqali davlat moliyasini maqsadli va samarali boshqarishni tashkil etish tushuniladi.

Davlat byudjeti g'azna ijrosiga o'tishgacha bo'lgan davrda byudjet ijrosi jarayoni quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

- byudjet tushumlarini taqsimlash;
- tegishli byudjetlarda jamlangan mablag'larni byudjetdan mablag' oluvchilarning ularga xizmat ko'rsatuvchi banklarda ochilgan hisobraqamlariga o'tkazish.

Davlat byudjeti ijrosining bunday tartibida byudjet mablag'larining keyingi taqdiri butunlay foydalanuvchilarning ixtiyoriga bog'liq bo'lib qoldi. Davlat byudjeti mablag'laridan qay darajada samarali va oqilona foydalanilganligini esa faqatgina buxgalteriya hisobotlari orqali so'nggi nazorat usullaridan foydalangan holda tekshirish mumkin edi.

Mazkur muammolarni e'tiborga olgan xolda, Davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilish tadbirlari doirasida O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tizimida byudjetni g'aznachilik orqali ijro etish uchun mas'ul bo'lgan institutsional tuzilma shakllantirildi. Bu faoliyat bir necha bosqichlarda amalga oshirildi. Ularni xronologik jihatdan quyidagicha tavsiflash mumkin (1-jadval):

- *2002 yilda* “Davlat moliyasini boshqarishni isloh qilish” loyihasi ma'qullandi hamda uni tayyorlash va amalga oshirish bo'yicha mas'uliyat Moliya vazirligiga yuklatildi. Mazkur loyihaning maqsadi “davlat moliyasini boshqarishni takomillashtirish, zamonaviy kompyuterlar va axborot texnologiyalaridan foydalangan holda byudjet mablag'larining samarali sarflanishini ta'minlash, byudjet ijrosining yangi tizimini yaratishdan iborat”¹⁸ bo'ldi.

- *2004 yilda* O'zbekiston Respublikasining “Davlat byudjetining g'azna ijrosi to'g'risida”gi Qonunini qabul qilindi. Bu Qonun byudjet xarajatlarini

¹⁸ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining “Davlat moliyasini boshqarishni isloh qilish loyihasini amalga oshirishga tayyorlanish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 144-son (26.04.2002) Qarori, 3-band.

boshqarish va nazorat qilish jarayonlariga keskin o'zgartirishlar kiritdi. Ushbu Qonunning maqsadi O'zbekiston Respublikasi davlat byudjetining (shu jumladan davlat maqsadli jamg'armalarining) va byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'larining g'azna ijrosi sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat bo'ldi. "Davlat byudjeti g'azna ijrosi to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi o'z navbatida byudjetdan mablag' oluvchilarning tovarlarni etkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnomalarini ro'yxatdan o'tkazish hamda ularning xarajatlarini to'lashga qaratilgan byudjet mablag'larining harakatini nazorat qilish tartibini aniqlash va belgilashni taqozo etadi.

- *2005 yilda* Moliya vazirligi tarkibida davlat byudjetining g'azna ijrosini joriy qilish uslubiyoti boshqarmasi tashkil etildi. Davlat byudjetining g'azna ijrosini joriy etish – keng qamrovli masala bo'lib, o'zaro bog'liq bo'lgan qator masalalarni hal qilishni talab etardi, xususan, g'aznachilik faoliyatining uslubiy asoslarini shakllantirish, hisob va hisobot tizimini qayta tuzish, yagona g'azna hisobvarag'ini ochish va shu kabi masalalar Uslubiyot boshqarmasi faoliyatining diqqat markazida bo'ldi va byudjetning g'azna ijrosi metodologiyasini yaratishga qaratildi.

- *2007 yilda* respublikaning barcha hududlarida davlat byudjetining g'azna ijrosi elementlari joriy etildi, davlat byudjeti xarajatlarining iqtisodiy tasnifiga ko'ra barcha guruhlar bo'yicha ijrosi g'aznachilik bilan qamrab olindi.

- *2007 yilda* Davlat byudjetining g'azna ijrosini tadbiq etish hisobiga byudjet tizimini yanada isloh etish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda byudjet mablag'larining maqsadli sarflanishi ustidan nazoratni kuchaytirish, barcha darajalardagi byudjet daromadlari va xarajatlarni boshqarish samaradorligini oshirish maqsadida Moliya vazirligi Davlat byudjetining g'azna ijrosini tadbiq etish va uslubiyoti boshqarmasi hamda mahalliy moliya organlarining g'aznachilik bo'linmalari negizida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi va uning hududiy bo'linmalari tashkil etildi.

- *2009 yilda* davlat byudjeti bilan birgalikda, davlat maqsadli jamg'armalarining ham ijrosi G'aznachilikka o'tdi. Bu maqsadda davlat maqsadli jamg'armalari mablag'lari harakatini ta'minlovchi tegishli banklardagi ularning hisobraqamlari yopilib, G'aznachilikda ular uchun shaxsiy hisobraqamlar ochildi va ularning daromadlari tushumi va harajatlari to'lovi shu hisobraqamlardan amalga oshirila boshlandi.

- *2010 yildan* boshlab tajriba tariqasida davlat byudjetining bojxona orqali tushuvchi daromadlari ijrosi g'aznachilik orqali amalga oshirila boshladi.

- *2011 yildan* boshlab yangi byudjet tasnifiga asoslangan, davlat byudjeti g'azna ijrosini amalga oshirishga xizmat qiluvchi G'aznachilik dasturiy majmui ishga tushirildi.

- *2011 yilning 7 fevralida* O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat xaridlari tizimini muqobillashtirish va ularga kichik biznes sub'ektlarini jalb qilishni kengaytirish to'g'risida"gi PQ-1475-sonli qarori qabul qilindi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorida ko'rsatilgan vazifalarning bajarilishini ta'minlash uchun Vazirlar Mahkamasi huzurida Davlat xaridlari bo'yicha hukumat komissiyasi tashkil qilindi va uning ishchi organi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi deb belgilandi. G'aznachilik tashkiliy tuzilmasi tarkibida esa "Davlat xaridlarini amalga oshirish jarayoni monitoringi axborot-tahlil bo'limi" tarkib topdi.

- *2012 yilning 1 yanvaridan* boshlab O'zbekiston Respublikasi "Davlat byudjetining g'azna ijrosi to'g'risida"gi qonuni talablaridan kelib chiqib, Davlat byudjetining daromadlari va xarajatlari G'aznachilikning Yagona g'azna hisobvarag'idan amalga oshirila boshlandi. Yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan davlat byudjetiga o'tkaziladigan soliqlar va majburiy to'lovlar banklar tomonidan qabul qilinadigan va belgilangan tartibda 23402-, 23403-, 23407-, 23409-, 20207-, 20205- va 23411-sonli balans hisobraqamlarda ochilgan shaxsiy hisobraqamlarga (ShHR) kiritiladigan va ular hisobidan tegishli byudjetlar va davlat maqsadli jamg'armalari hisobiga belgilangan miqdorlarda ajratmalar amalga oshiriladigan tartib joriy etildi.

- *2014 yildan* Byudjet kodeksining amalga kiritilishi byudjet tizimi byudjetlari g'azna ijrosini tashkil etishning qonuniy bazasini yanada mustahkamladi.

- *2016 yilda* respublikamiz bir necha yillardan buyon davlat moliyasini isloh etishda davlat byudjet daromadlarini g'azna ijrosi bilan qamrab olish islohotlarning eng muhim bosqichi hisoblanadi. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 5 martdagi (ro'yxat raqami №02-02/1-860, 2016 yil 14 mart) 1-sonli bayonnomasiga muvofiq 2016 yilning 1 apreldan 1 iyuniga qadar byudjet tizimi byudjetlari daromadlarini yig'ishning amaldagi tartibni saqlab qolgan holda O'zbekiston Respublikasi byudjet tizimi byudjetlari daromadlarini g'azna ijrosi mexanizmi bilan qamrab olishning sinov (test) jarayonini amalga oshirish, shuningdek Moliya vazirligi axborot tizimi hamda Markaziy bank, Davlat soliq qo'mitasi, Davlat bojxona qo'mitasi va daromadlarni yig'ishga vakolatli bo'lgan tegishli organlar va tashkilotlar axborot tizimlari o'rtasida ma'lumot almashinuvini yo'lga qo'yish, shuningdek, 2016 yilning 1 iyulidan boshlab O'zbekiston Respublikasi byudjet tizimi byudjetlari daromadlarini g'azna ijrosi mexanizmi bilan to'liq qamrab olish vazifasi yuklatildi. Bunda 2016 yil 1 iyulidan byudjet tizimining byudjetlari daromadlarini g'azna ijrosi mexanizmi bilan respublikaning barcha hududlarida joriy qilish nazarda tutilgan.

- *2017 yildan* byudjet tizimi byudjetlari g'azna ijrosini tashkil etish O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining 2016 yil 22 noyabrda 88-son [buyrug'iga](#) ko'ra O'zbekiston Respublikasi adliya vazirligi tomonidan 2016 yil 22 dekabrda №2580 raqami bilan ro'yxatdan o'tkazilgan "O'zbekiston Respublikasi byudjet tizimi byudjetlarining g'azna ijrosi Qoidalari"da belgilangan mexanizm asosida tashkil etildi. Bunda byudjetdan mablag' oluvchilarning yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro'yhatdan o'tkazishda tegishli hujjatlarni UzASBO tizimi orqali g'aznachilik bo'linmalariga uzatish

va O'RMVAT tizimida hisobga olishning amaldagi byurokratik tizimdan elektron tizimiga o'tilishi asosida g'aznachilik ijrosining yanada samarali ijrosi ta'minlandi.

• *2018 yillarda* davlat va korporativ xaridlar tizimini zamonaviy uslub va uslubiyot asosida tashkil etish chora tadbirlari belgilandi. Bunda davlat xaridlarini samarali, korrupsiyadan xoli va shaffof tarzda tashkil etilishi maqsadida qonun hujjatlari shakllantirildi.

Moliya vazirligi G'aznachiligi davlat moliyasini samarali boshqarish uchun ham, undan oqilona foydalanilishi ustidan qat'iy nazoratni ta'minlash uchun ham mustahkam zamin yaratdi. Buni esa quyidagicha izohlash mumkin:

Takrorlash uchun savollar

1. Rivojlangan davlatlarda g'aznachilik o'rni qanday?
2. Byudjetning xarajatlar ijrosida G'aznachilikning roli nimalardan iborat?
3. G'aznachilikni joriy etishning qanday chora-tadbirlari amalga oshiriladi?
4. G'aznachilik tizimi mexanizmining qanday shart-sharoitlari yaratiladi?
5. Davlat byudjetini ijro etishning jahon tajribalarida mavjud qanday usullari bor?
6. Davlat byudjetining kassaviy ijrosi byudjetni ijro qilishdagi qanday muammolarni keltirib chiqardi?
7. Davlat byudjetining g'azna ijrosi byudjetni ijro etishning boshqa usullaridan qanday afzalliklarga ega?
8. Davlat byudjeti g'azna ijrosining mazmun-mohiyati nimadan iborat?
9. Davlat byudjeti g'azna ijrosining tamoyillarini izohlab bering.
10. G'aznachilikning tashkiliy elementlari nimalardan iborat?
11. O'zbekiston Respublikasida davlat byudjetining g'azna ijrosiga o'tish qanday bosqichlarda amalga oshirilmoqda?
12. Davlat budjetini ijro etishning jahon tajribalarida mavjud qanday usullari bor?

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. Davlat budjeti g'azna ijrosining tamoyillarini izohlab bering.
2. Maxsus adabiyotlar va internet resurs manbalaridan foydalanib xorijiy davlatlarda faoliyat qiluvchi G'aznachilik tizimlari haqida axborot tayyorlang.
3. O'zbekiston Respublikasida davlat budjeti g'azna ijrosini tadbiq etish bosqichlari va har bir bosqichda amalga oshirilgan ishlar sharxini aks ettiruvchi taqdimot tayyorlang.

4-MAVZU. G'AZNACHILIK FAOLIYATINING HUQUQIY-TASHKILY TA'MINOTI

Reja:

- 1. G'aznachilik faoliyatini shakllantirishning huquqiy tartibga solinishi**
- 2. Budget Kodeksi davlat budjeti g'azna ijrosining huquqiy asosi**
- 3. “Budget tizimi budjetlarining g'azna ijrosi qoidalari”ning mazmuni va tarkibi**
- 4. Moliya vazirligi G'aznachiligining funktsiya va vazifalari**
- 5. Moliya vazirligi G'aznachiligining tarkibi va tashkiliy tuzilishi**

1. G'aznachilik faoliyatini shakllantirishning huquqiy asoslari

O'zbekiston Mustaqillikka erishgandan so'ng, xo'jalik yuritishning bozor tizimiga o'tilishi, iqtisodiyot bozor infratuzulmasining shakllanishi va rivojlanishi mamlakat xo'jalik jarayonlarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan huquqiy asosni yaratishni talab etdi. Undan tashqari, jahondagi glaballashuv jarayonlarida faol qatnashayotgan O'zbekiston uchun davlat boshqaruv institutlarini shakllantirish va tubdan isloh qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Tajribadan shu narsa ma'lumki, O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy mamlakatlar bozor mexanizmlarini ko'r-ko'rona, sun'iylik bilan tadbiiq etib bo'lmaydi, chunki jamiyat a'zolari o'rtasida shunday an'anaviy ierarxik munosabatlar tizimi shakllanganiki, ularni mensimaslik, keskin qarorlar qabul qilish chog'ida ularni e'tiborga olmaslik turli nohush holatlarga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, iqtisodiyotni boshqarishning jahon amaliyotida tan olingan bir qator mexanizmlarini, iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish sharoitlarimizga tegishli tarzda moslashtirgan holda, qo'llash va ijobiy foydalanish maqsadga muvofiqdir. Budget mablag'laridan oqilona va samarali foydalanishni ta'minlovchi shunday mexanizmlardan biri – davlat budjeti ijrosining g'aznachilik tizimidir.

Bu boradagi islohotlar davlat moliyasi, davlat budjeti va budget jarayonini boshqarish va tartibga solish organlari faoliyatining samaradorligini oshirishni ko'zda tutadi. Shu sababli ular faoliyatini amalga oshirilayotgan iqtisodiy va demokratik islohotlar talablariga moslashtirish, so'nggi ijobiy natijalarni ko'zlagan holda muvofiqlashtirish, shaklan va mazmunan yangi sifat pog'onasiga ko'tarish talab etilmoqda¹⁹.

Bu borada dastlab O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Davlat moliyasini boshqarishni isloh qilish loyihasini amalga oshirishga tayyorlanish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 2002 yil 26 aprelda 144-son Qarori qabul qilindi. Mazkur loyihani amalga oshirishga Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki tomonidan 400,0 ming AQSh dollari miqdorida mablag' ajratildi. Qarorda aytilishicha, “Yaponiya hukumati tomonidan O'zbekiston

¹⁹Davlat moliyasini isloh etishning dolzarb muammolari. Respublika ilmiy-amaliy konferentsiyasi materiallari (20.12.2009). T.: HUMOYuN ISTIQLOL MO'JIZASI. 2009. 87-88-betlar

Respublikasida moliya axborot tizimining funktsional va texnikaviy tuzilmasini ishlab chiqishga”²⁰ 500,0 ming AQSh dollari miqdorida grant berilishi bildirildi.

Mazkur loyihaning maqsadi davlat moliyasini boshqarishni takomillashtirish, zamonaviy kompyuterlar va axborot texnologiyalaridan foydalangan holda budjet mablag’larining samarali sarflanishini ta’minlash, budjet ijrosining yangi tizimini yaratishdan iboratdir. Ko’rsatib o’tilgan loyihani amalga oshirish yuzasidan mas’uliyat O’zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga yuklatildi.

Loyihani tayyorlash va amalga oshirish maqsadida Muvofiqlashtiruvchi kengash tuzildi. Bu kengashning asosiy vazifalari etib quyidagilar belgilandi:

- loyihani tayyorlash va amalga oshirish bo’yicha monitoring olib borish;
- loyiha doirasida jalb etiladigan vakolatli organlar, konsalting kompaniyalari faoliyatini muvofiqlashtirish;
- loyihani tayyorlash va amalga oshirish uchun jalb etiladigan mablag’lardan samarali foydalanish ustidan nazoratni ta’minlash;
- tender savdolari o’tkazish bo’yicha qarorlar qabul qilish va ularning natijalarini ma’qullash, tegishli tender komissiyalari tarkibini tasdiqlash;
- ekspertizalar o’tkazish va jalb etilayotgan konsultantlar va ekspertlar hisobotini ma’qullash.

Davlat budjetini tuzish quyidagi qonun-qoidalar bo’yicha amalga oshiriladi:

Budjet loyihasi amaldagi hokimyat(hukumat)ning budjet siyosati va fiscal siyosati bilan muvofiq bo’lishi kerak.

-tushunarlilik- budjetdagi tushum(daromad)lar va chiqim(xarajat)lar shunday aks ettirilishi kerakki, undan oddiy shaxs foydalanganda ham uni to’liq tushinishi kerak;

-alohidalik(yakkalik) – davlatning budjet loyihasi uning faqatgina moliyaviy operatsiyalari bilan bog’liq bo’lib, unda moliyaga aloqasi bo’lmagan muammolar ta’sir etmasligi shart.

Budjet mexanizmining shakllanishi quyidagi omillar ta’sirida vujudga keladi:

-yagonalik- hukumatning barcha daromadlari barcha davlat tushumlari uchun yagona bo’lgan fondga yoki hisobraqamga tushishi;

- maxsuslik-bu omil hukumatning barcha daromadlari va xarajatlar moddalarini klassifikatsiyalashda maxsus shakldaligini bildiradi;

-davriylik – budjet rejasining ma’lum davr oralig’ida amalga oshirish uchun qonuniy shaklda tasdiqlangan;

-aniqlilik – Barcha daromad va xarajatlarning baholanishi aniq davrda va ko’rsatkichlarda ko’rsatilishi;

-maqsadga muvofiqlik- qonun bo’yich tasdiqlangan budjet rejasi amaliyot(budjet yili)da amalga oshirilgandan so’ng u haqiqiy hisoblanadi.

²⁰ O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Davlat moliyasini boshqarishni isloh qilish loyihasini amalga oshirishga tayyorlanish chora-tadbirlari to’g’risida”gi 144-son (26.04.2002) Qarori, 1-band.

Budjetni taqdim etishning shakllari va uslublari

- *Aniq(shaffof)lilik- siyosiy demokratik asosga ko'ra, amaldagi hokimyat saylov orqali tanlangan shaxslar tomonidan amalga oshiriladi. Shunday ekan, budjet loyihasi shunday tuzilishi kerakki, hatto oddiy mutaxassis bo'lmagan kishi uchun ham tushunarli bo'lishi kerak.*
- *Ochiq(oshkora)lik – Budjet hujjatlari barchaga tanishib chiqish uchun ochiq bo'lishi va undagi ma'lumot beruvchi ko'rsatkichlarni o'z maqsadlariga moslashtirilmasligi lozim²¹.*

O'zbekiston Respublikasida davlat moliyasini isloh qilish bo'yicha muhim qadamlardan biri “Davlat budjetining g'azna ijrosi to'g'risida”gi Qonunining qabul qilinishi bo'ldi. Ushbu Qonunning maqsadi O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetining (shu jumladan davlat maqsadli jamg'armalarining) va budjet tashkilotlari budjetdan tashqari mablag'larining g'azna ijrosi sohasidagi munosabatlarini tartibga solishdan iborat. Mazkur qonunda davlat budjeti g'azna ijrosini tashkil etish va g'aznachilik faoliyati bilan bog'liq quyidagi holatlar o'zining huquqiy asosiga ega bo'ldi:

- davlat budjeti g'azna ijrosining asosiy printsiplari;
- davlat budjetining g'azna ijrosi muddatlari;
- G'aznachilikning asosiy vazifalari;
- G'aznachilikning boshqa organlar va tashkilotlar bilan o'zaro munosabatlari;
- G'aznachilikning bank hisobvaraqlari;
- davlat budjetining xarajatlarini amalga oshirish;
- davlat budjeti mablag'larini boshqarish;
- davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi;
- davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot va boshqalar.

“Davlat budjetining g'azna ijrosi to'g'risida”gi Qonunning qabul qilinishi o'z navbatida budjetdan mablag' oluvchilar bilan ularga tovar(xizmat, ish)larni etkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazish hamda ularning xarajatlarini to'lab berishga qaratilgan budjet mablag'larining harakatini nazorat qilish tartibini aniqlash va belgilashni taqozo etadi.

Shu maqsadda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining 63-son (05.05.2005) buyrug'i bilan tasdiqlangan va O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 1475-raqam (21.05.2005) bilan ro'yxatga olingan “Moliya organlarida budjetdan mablag' oluvchilar bilan tovar (ishlar, xizmatlar) etkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazish va ularning xarajatlari to'lovini nazorat qilish tartibi haqida Vaqtinchalik nizom” qabul qilindi. Ushbu Nizom tajriba tariqasida Samarqand viloyatida, shu jumladan respublika budjetidan moliyalashtiriladigan ayrim budjet tashkilotlarida

²¹ Makarand A.Paithankar. Public Budgeting theory and practice. CreateSpace Independent Publishing Platform (4 Jun. 2016) USA.

budjetdan mablag' oluvchilar bilan mol etkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnomalarni tegishli moliya organlarida ro'yxatdan o'tkazish va budjet mablag'larini ularning xarajatlarini to'lashga o'tkazish ustidan nazorat qilish tartibini belgilab berdi.

Davlat budjetining g'azna ijrosini tadbiiq etish hisobiga budjet tizimini yanada isloh etish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda budjet mablag'larining maqsadli sarflanishi ustidan nazoratni kuchaytirish, barcha darajalardagi budjetlar daromadlari va xarajatlarini boshqarish samaradorligini oshirish maqsadida 2007 yil 28 fevralda "Davlat budjeti g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-594 sonli Qarori qabul qilindi.

Ushbu qarorga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Davlat budjetining g'azna ijrosini tadbiiq etish va uslubiyot boshqarmasi hamda mahalliy moliya organlarining g'aznachilik bo'linmalari negizida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi va uning hududiy bo'linmalari tashkil etildi. Shuningdek, mazkur Qaror bilan G'aznachilikning asosiy vazifalari belgilab berildiki, ular "Davlat budjetining g'azna ijrosi to'g'risida"gi Qonunda aks etgan G'aznachilikning vazifalariga yanada aniqlik kiritdi. Davlat budjetining g'azna ijrosini tatbiiq etish hisobiga budjet tizimini yanada isloh qilish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda budjet mablag'larining maqsadli sarflanishi ustidan nazoratni kuchaytirish, barcha darajalardagi budjet daromadlari va xarajatlarini boshqarish samaradorligini oshirish maqsadida qarorda qator vazifalar belgilandi:

- O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining Moliya vazirligi Davlat budjetining g'azna ijrosini tatbiiq etish va uslubiyoti boshqarmasi hamda mahalliy moliya organlarining g'aznachilik bo'linmalari negizida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligini va uning hududiy bo'linmalarini moliya organlari bo'yicha belgilangan boshqaruv xodimlari soni doirasida tashkil etish ;

- G'aznachilik tomonidan davlat budjetinining kassa ijrosi, jumladan, tushadigan daromadlarni turli darajadagi budjetlar o'rtasida taqsimlash, budjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlar smetalari ijrosi va Davlat budjeti ijrosi to'g'risida hisobot tuzish;

- Davlat budjeti mablag'larini yagona g'aznachilik hisob raqami, shuningdek tegishli budjetlar daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi kassa uzilishlarining oldini olishni ta'minlaydigan hududiy g'aznachilik hisob raqamlarini joriy etish orqali boshqarish;

- budjet tashkilotlarining tovar (ish, xizmat)lar etkazib beruvchilar bilan shartnomalarini, shuningdek Davlat budjeti mablag'lari hisobidan kapital qurilish bo'yicha buyurtmachilarning shartnomalari xarajatlar smetasida ko'rsatilgan summalar va maqsadlarga qat'iy muvofiq ravishda tuzilishi ustidan qattiq nazorat o'rnatish asosida mazkur shartnomalarni majburiy ro'yxatdan o'tkazish tartibini joriy etish orqali budjet tashkilotlarining maqsadga nomuvofiq, asossiz xarajatlarining oldini olish;

- budget tashkilotlarini, shu jumladan mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashga yo'naltiriladigan budget mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish ustidan monitoringni amalga oshirish, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini nazarda tutish hamda vositachilik xizmatlaridan voz kechish;

- xarajatlar smetasi va ro'yxatga olingan shartnomalarda nazarda tutilgan qat'iy summalar doirasida tovar (ish, xizmat)lar etkazib beruvchilarning bevosita hisob raqamlariga budget mablag'lari oluvchilar nomidan va ularning topshirig'i bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish orqali to'lov intizomiga so'zsiz rioya etilishi ustidan ta'sirchan nazoratni ta'minlash;

- Davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalterlik hisobi va hisobotini yuritish, Davlat budjeti ijrosi haqida axborot yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish, shuningdek O'zbekiston Respublikasining davlat ichki va tashqi qarzlariga xizmat ko'rsatish, O'zbekiston Respublikasi kafolatlarini ijro etish.

Shuningdek, ushbu qaror asosida Osiyo taraqqiyot banki (OTB) va boshqa xalqaro moliya tashkilotlarining qarz mablag'larini jalb etgan holda Davlat budjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisob raqamiga jamlash va undan xarajatlar to'lovini amalga oshirish imkonini beruvchi Davlat budjeti g'azna ijrosining yagona integratsiyalashgan axborot tizimini tashkil etish bo'yicha chora-tadbirlar kompleksini qabul qilinishi belgilandi.

O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligi O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki bilan birgalikda belgilangan tartibda respublikaning barcha shahar va tumanlarini qamrab olgan holda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tizimining ma'lumotlar tarmog'ini tashkil etish uchun er usti raqamli aloqa kanallarini berish choralari belgilandi.

Moliya organlarining budget mablag'lari oluvchilarning xarajatlar smetasini bajarish funksiyalari G'aznachilikka berilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va tijorat banklariga budget mablag'lari oluvchilarga xizmat ko'rsatish bilan band bo'lgan bank xodimlari sonini maqbullashtirish va qisqartirish choralari ishlab chiqildi.

2007 yil 20 martda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 53-sonli Qarori bilan "O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining G'aznachiligi to'g'risida Nizom" qabul qilindi. Mazkur Nizom "Davlat budjeti g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-594 sonli (27.02.2007) qaroriga muvofiq ishlab chiqildi hamda G'aznachilikning asosiy vazifalari, funksiyalari, vakolatlari va javobgarligini belgilab berdi.

2007 yil 30 avgustda O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining 119-sonli buyrug'i bilan "Davlat budjeti g'azna ijrosi bo'yicha funksiyalarini chegaralash to'g'risida Nizom" tasdiqlandi. Ushbu Nizom O'zbekiston Respublikasi respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti va mahalliy budjetlarning g'azna ijrosini tashkil etish borasida O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi Markaziy apparati tarkibiy bo'linmalari (G'aznachilikdan tashqari) hamda hududiy moliya organlari zimmlaridagi

funktsiyalar bilan O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi G'aznachiligi va uning hududiy bo'linmalari zimmalariga qo'yilgan funktsiyalarini chegaralab berdi. Bu esa budjet siyosatini amalga oshirishga mutasaddi bo'lgan bir nechta davlat moliyasini boshqarish organlarining faoliyati bir-birini takrorlamasligini ta'minladi.

2. Budjet Kodeksi davlat budjeti g'azna ijrosining huquqiy asosi

Shuni alohida ta'kidlash zarurki, budjet qonunchiligini yanada rivojlantirish va takomillashtirish asosida budjet faoliyatini rivojlantirish davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilishning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ma'lumki, 2000 yil 14 dekabrda "Budjet tizimi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining qabul qilinganidan beri o'tgan davr mobaynida budjet amaliyotida bir qator o'zgarishlar sodir bo'ldi, ular:

- davlat budjeti g'azna ijrosining joriy etilishi;
- bir qator davlat maqsadli jamg'armalari va boshqa nobudjet fondlarining tuzilishi va amal qilishi;
- budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari qo'shimcha mablag'larni jalb qilish manbalarining kengayishi va ular ustidan nazoratni yaxshilash zarurligi;
- budjet tasnifi, budjet hisobi va hisoboti tizimining takomillashuvi;
- yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksining qabul qilinishi va amalga kiritilishi va boshqa holatlar bilan bog'liq bo'lib, budjet qonunchiligini yanada takomillashtirish zarurligini taqozo etdi.

Natijada amaldagi "Budjet tizimi to'g'risida"gi hamda "Davlat budjetining g'azna ijrosi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunlarida belgilangan normalar mukammal tarzda qayta ishlangan holda Budjet Kodeksida o'z aksini topdi.

Ushbu Kodeks O'zbekiston Respublikasining budjet tizimi budjetlarini shakllantirish, tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish, tasdiqlash, ijro etish, davlat tomonidan mablag' jalb qilish va budjet to'g'risidagi qonun hujjatlari ijrosini nazorat qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

Budjet Kodeksi budjet jarayonini xalqaro amaliyot tajribalaridan kelib chiqqan holda tartibga solish, budjet amaliyotida mavjud bo'lgan ziddiyatlarni bartaraf etish, eskirgan tartib-qoidalarni bekor qilish, budjet jarayonini tashkil etishdagi me'yorlar, nizomlar va budjet jarayoni ishtirokchilarining vakolatlarini tizimlashtirish maqsadida ishlab chiqildi. Budjet Kodeksining g'aznachilik faoliyati bilan bog'liq alohida qismi davlat budjeti g'azna ijrosini tashkil etish, yuridik va moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga olish, budjetdan mablag' oluvchilar xarajatlari to'lovini amalga oshirish, davlat xaridlarini tashkil qilish, G'aznachilikning yagona g'azna hisobraqamini yuritish kabi masalalarni tartibga solishga qaratilgan.

Xalqaro tajribada, Budget kodeksi – ma’lum bir mamlakat budget tizimining asoslarini, uning tuzilishi, umumiy printsiplarini, turli darajadagi budgetlar va ularning vakolatlarini, budget jarayoni asoslari va budgetlararo munosabatlarni, budget qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlik choralarini belgilovchi qonun hujjati hisoblanadi²².

Budget kodeksining qabul qilinishi amaldagi Soliq kodeksi bilan birgalikda davlat moliyasining yagona birxillashtirilgan, xalqaro standartlarga mos bo’lgan qonunchilik bazasini shakllantirishga, budget sohasidagi huquqiy munosabatlarni tizimlashtirishga, shuningdek, budget jarayonining hamma bosqich va darajalarida yagona huquqiy normalar va yondashuvlar qo’llanilishini, mamlakat budget tizimining ochiq-oshkoraligini va barqarorligini ta’minlashga imkon beradi.

AQSh Kongressida har bir federal hudud bo’yicha tasdiqlangan budget ijrosini nazorat qiluvchi qo’mita mavjud. Kongressmenlar boshqaruv jarayoniga aralashish huquqiga ega emas, biroq, solik, to’lovchilarning mablag’larining “Federal budget to’g’risida”gi qonunga muvofiq, xarajat qilinishini kuzatib boradilar. Federal vazirliklar va shtatlarning hukumatlari, ma’muriy protsessual kodeks asosida ajratilgan budget mablag’larini belgilangan huquqiy jarayon doirasida taqsimlaydilar. Bu ochiq ovozga quyish yo’li bilan aniqlab olinadi. Bunda Kongressda loyihalar ovozga qo’yiladi va ishtirokchilarni qarshi yoki tarafdorligi orqali tasdiqlanadi²³.

Budget Kodeksining 7-bobi budget tizimi budgetlarining ijrosini tavsiflab, budget tizimi budgetlarining ijrosi budget to’g’risidagi qonun hujjatlarida belgilangan, budget tizimi budgetlari daromadlarining tushishini ta’minlash va xarajatlarini amalga oshirishni, shuningdek ularning ijrosi bilan bog’liq operatsiyalarni hisobga olishni nazarda tutadi.

O’zbekiston Respublikasi respublika budgetining, davlat maqsadli jamg’armalari budgetlarining ijrosi O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan ta’minlanadi.

²² Public financial management and its emerging architecture / editors, Marco Cangiano, Teresa Curristine, and Michel Lazare – Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2013.- 437 pages

²³ Public budgeting systems / Robert Lee, Ronald Johnson, and Philip Joyce.-9th ed. 2013.- 656 pages

Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetining, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarining ijrosi Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimliklari tomonidan ta'minlanadi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining axborot tizimida budjet tizimi budjetlari, budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilar uchun shaxsiy g'azna hisobvaraqlari ochiladi²⁴. Budjet Kodeksining 111-moddasiga asosan Yagona g'azna hisobvarag'i O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisobvarag'i bo'lib, unga budjet tizimi budjetlarining daromadlari va boshqa tushumlari kiritiladi hamda undan mazkur budjetlarning xarajatlari to'lanadi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va boshqa banklarda o'zga bank hisobvaraqlari ochish huquqiga ega. Yagona g'azna hisobvarag'i O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida ochiladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining bank hisobvaraqlaridan mablag'larning so'zsiz tartibda hisobdan chiqarilishiga yo'l qo'yilmaydi.

Budjet Kodeksining 113- 116 moddalarida shaxsiy g'azna hisobraqamlarini ochish va yuritish tartiblari belgilangan. Shuningdek, kodeksda budjet daromadlari va xarajatlari ijrosini ta'minlash, budjet tizimi budjetlari o'rtasida tushumlarni taqsimlash, budjet hisobi va hisobotini yuritish tartiblari, davlat moliyaviy nazoratini huquqiy asoslari belgilangan.

3. “Budjet tizimi budjetlarining g'azna ijrosi qoidalari”ning mazmuni va tarkibi

Keyingi yillarda ham davlat budjeti g'azna ijrosining me'yoriy-huquqiy asoslarini mustahkamlashga qaratilgan qator chora-tadbirlar amalga oshirildi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining 88-sonli (22.11.2016) buyrug'i bilan tasdiqlangan va O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 2850-son (22.12.2016) bilan ro'yxatga olingan “Budjet tizimi budjetlarining g'azna ijrosi qoidalari”ning qabul qilinishi muhim qadam bo'lib xizmat qildi. Mazkur “Qoidalar” O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi va uning hududiy bo'linmalari tomonidan respublika va hududiy g'azna hisobvaraqlarini qo'llash sharoitida respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti va mahalliy budjetlarning g'azna ijrosini amalga oshirish tartibini belgilab berdi.

²⁴ O'zbekiston Respublikasi Byudet Kodeksining 109- moddasi asosida

Ushbu “Qoidalar” quyidagilarni belgilab berdi:

– G’aznachilik va uning hududiy bo’linmalari tomonidan respublika va hududiy g’azna hisobraqamlarini qo’llash sharoitida respublika budjeti, Qoraqalpog’iston Respublikasi budjeti va mahalliy budjetlarning g’azna ijrosini amalga oshirish tartibini;

– respublika g’azna hisobraqami va hududiy g’azna hisobraqamlarini yuritish tartiblarini,

– Respublika budjeti, Qoraqalpog’iston Respublikasi budjeti va mahalliy budjetlar daromadlari va xarajatlarining yoyilmasi,

– budjetdan mablag’ oluvchilarning xarajatlar smetalarini va ularga o’zgartirishlarni g’aznachilik bo’linmalariga taqdim etish tartiblarini,

– yuridik majburiyatlarni ro’yxatga olishning umumiy qoidalarini, budjetdan mablag’ oluvchilarning budjetdan tashqari mablag’lari hisobiga xarajatlarni amalga oshirish tartiblarini va boshqalar

G’aznachilik organlari budjetdan mablag’ oluvchilarning tovar (ish, xizmat)lar etkazib beruvchilar (keyingi o’rinlarda – mahsulot etkazib beruvchilar) bilan shartnomalarini, shu jumladan kapital qurilish bo’yicha buyurtmachilarning shartnomalarini ro’yxatga olish, O’zbekiston Respublikasining kafolatlarini ijro etish, tegishli budjetlar xarajatlarining to’lanishi, shu jumladan g’azna hisobvaraqlaridan budjet ssudalari, subventsiya va dotatsiyalar g’aznachilik bo’linmalari tomonidan amalga oshiriladi.

G’azna hisobvaraqlaridan foydalanib, g’azna ijrosi bilan qamrab olinadigan budjetlar, xarajat guruhlari, budjetdan mablag’ oluvchilar, shu jumladan kapital qurilish buyurtmachilarining ro’yxati O’zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

Naqd pul mablag’larini olish uchun, shu jumladan budjetdan mablag’ oluvchilarning xodimlariga ish haqi to’lash, xizmat safari va qonunchilikda nazarda tutilgan boshqa naqd pul shaklidagi xarajatlarni to’lash uchun g’aznachilik bo’linmalari tomonidan tijorat banklarda 23212 “Moliya vazirligi G’aznachiligi mablag’lari” va 23214 “G’aznachilikning hududiy bo’linmalari mablag’lari” hisobvaraqlari ochiladi.

Davlat budjeti g’azna ijrosining hisobini yuritish, hisobotini tuzish va taqdim etish qonunchilikda o’rnatilgan tartibda O’zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilangan shakllar va muddatlar bo’yicha amalga oshiriladi.

G’azna hisobvaraqlari orqali xizmat ko’rsatiladigan budjetdan mablag’ oluvchilar xarajatlar smetasi ijrosi to’g’risidagi davriy hisobot (1- OX shakl va 2-shakl) ni yuqori tashkilot va tegishli moliya organlariga taqdim etgunga qadar, uni xizmat ko’rsatuvchi g’aznachilik bo’linmalari bilan tegishli davrda g’aznachilik bo’linmalari tomonidan amalga oshirilgan kassa xarajatlari va

aniqlangan rejali budjetdan ajratilgan mablag'lar to'g'risidagi hisobot ma'lumotlariga mosligiga taqqoslanadi (budjetdan mablag' oluvchilarning hisobotlari g'aznachilik bo'linmalarining buxgalteriya hisobi bo'yicha vakolatli xodimlari tomonidan belgilangan shakldagi shtamp qo'yilib, imzolanadi).

Davlat budjetiga yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar banklar tomonidan o'rnatilgan tartibda qabul qilinadi va 23402 (005) "Respublika budjetining mablag'lari" hisobvarag'iga kirim qilinadi hamda belgilangan me'yorlarga muvofiq, banklarda ochilgan tegishli budjetlarning g'azna hisobvaraqlariga ajratiladi.

Budjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlari to'lovi moliya yili uchun ajratilgan budjet mablag'lari doirasida, tasdiqlangan (aniqlangan) xarajatlar smetalari, shuningdek mazkur Qoidalarga muvofiq ro'yxatga olingan, budjetdan mablag' oluvchilarning mahsulot etkazib beruvchilar bilan tuzgan shartnomalari asosida:

- respublika budjetidan moliyalashtiriladigan tashkilotlar bo'yicha – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi yoki uning hududiy bo'linmalari tomonidan mazkur Qoidalarda belgilangan tartibda;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti yoki mahalliy budjetlardan moliyalashtiriladigan tashkilotlar bo'yicha – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining hududiy g'aznachilik bo'linmalari tomonidan amalga oshirilishi ushbu qoidalarda belgilab berildi.

"Budjet tizimi budjetlarining g'azna ijrosi Qoidalari"ga ko'ra budjetdan mablag' oluvchilar tomonidan budjet mablag'larining maqsadli ishlatilishi ustidan nazorat qonunchilikka muvofiq O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Nazorat-taftish bosh boshqarmasi va uning hududiy bo'linmalari tomonidan amalga oshirilishi tartibi belgilangan.

Budjetdan mablag' oluvchilarning rahbarlari va bosh hisobchilari qonunchilikka muvofiq:

- budjet mablag'laridan oqilona foydalanishga;
- mahsulot etkazib beruvchilar bilan tuzilgan shartnomalarning to'g'ri rasmiylashtirilishi va asosiligi va ularning qonunchilikka muvofiqligiga;
- IV guruh mablag'lari hisobidan olinadigan naqd pul mablag'larining asosiligi hamda maqsadli ishlatilishining ta'minlanishiga;
- g'aznachilik bo'linmalariga taqdim qilinadigan tovar (ish, xizmat)lar etkazib berilganligini tasdiqlovchi birlamchi hujjatlar va boshqa hujjatlarning, g'azna hisobvarag'idan amalga oshirish uchun to'lov topshiriqnomalar va naqd pul uchun so'rovnomalarning haqqoniyligiga;
- chek daftarchalarining saqlanishiga;
- mahsulot etkazib beruvchilar oldidagi qarzdorlikning to'g'ri aniqlanishiga javobgarliklari mazkur "Budjet tizimi budjetlarining g'azna ijrosi Qoidalari"da asoslangan.

Shuningdek “Budjet tizimi budjetlarining g’azna ijrosi Qoidolari”larda G’aznachilik bo’linmalarining vakolatlari belgilangan²⁵:

- g’aznachilik bo’linmalarida ro’yxatdan o’tkazilishi lozim bo’lgan yuridik majburiyatlar, shuningdek ularga o’zgartirish va qo’shimchalar ular g’aznachilik bo’linmalarida ro’yxatdan o’tkazilganidan so’ng kuchga kiradi. Bunda yuridik majburiyatlar yuzaga kelganligini tasdiqlovchi hujjatlar g’aznachilik bo’linmalarida ro’yxatdan o’tkazish uchun joriy moliya yilining 25 dekabridan kechiktirmay taqdim qilinishini talab qilishga;

- g’aznachilik bo’linmalari “Budjet tizimi budjetlarining g’azna ijrosi Qoidolari”ga muvofiq shakldagi to’lov topshiriqnomalari va g’azna memorial orderlari asosida to’lovlarni amalga oshirishiga;

- g’aznachilik bo’linmalari imzolar namunalari va muhr izi kartochkasidan buyurtmachilar va kapital qo’yilma buyurtmachilarining yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro’yxatdan o’tkazishda va hisobga olishda, shuningdek to’lovlarni amalga oshirishda ulardagi imzolar va muhr izini imzolar namunalari va muhr izi kartochkasida ko’rsatilgan imzolar va muhr izi namunalari solishtirishda foydalanishiga;

- qonunchilikka muvofiq budjetdan mablag’ oluvchilarning ro’yxatga olingan shartnomalarini xarajatlar smetalarida, shuningdek kapital qurilish xarajatlari bo’yicha esa - qurilish ob’ektlarining oylik yoyilmalari bo’yicha (Davlat budjeti hisobidan kapital qurilish ob’ektlari bo’yicha xarajatlar smetalarida) nazarda tutilgan rejali ajratilgan budjet mablag’lariga muvofiqligiga va mazkur Qoidalarining talablariga muvofiqligiga va budjetdan mablag’ oluvchilarning xarajatlari to’lovi ustidan nazoratning to’g’ri amalga oshirilishiga;

- elektron to’lov topshiriqnomalarning “G’aznachilik” dasturiy majmuida to’g’ri shakllantirilishi va ular to’lovini “Bank-mijoz” dasturiy majmui orqali amalga oshirilishiga, naqd pul mablag’lari olish uchun cheklarning mazkur Qoidalar va O’zbekiston Respublikasi Markaziy banki me’yoriy hujjatlari talablariga muvofiq to’g’ri rasmiylashtirilishiga .

4. Moliya vazirligi G’aznachiligining funktsiya va vazifalari

Vazirlar Mahkamasining 2007 yil 20 martdagi №53–qarori asosida qabul qilingan “O’zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining G’aznachiligi to’g’risidagi Nizom” O’zbekiston Respublikasi Budjet kodeksiga, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining «Davlat budjetining g’azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida» 2007 yil 28 fevraldagi PQ–594-son qaroriga muvofiq O’zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi

²⁵ “O’zbekiston Respublikasi byudjet tizimi byudjetlarining g’azna ijrosi Qoidolari” O’zbekiston Respublikasi moliya vazirligining 2016 yil 22 noyabrda 88-son [buyrug’iga](#) ko’ra O’zbekiston Respublikasi adliya vazirligi tomonidan 2016 yil 22 dekabrda ro’yxatdan o’tkazildi, ro’yxat raqami №2580

G'aznachiligining asosiy vazifalari, funksiyalari, vakolatlari va javobgarligini belgilaydi. G'aznachilikning vakolat berilgan lavozimdagi shaxslaridan boshqa hech bir yuridik shaxs yoki jismoniy shaxs g'aznachilikning yagona hisobraqami mablag'laridan pul o'tkazish uchun bankka to'lov topshiriq-nomasini berish huquqiga ega emas.

O'zbekiston Respublikasining Markaziy Banki va G'aznachilik o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga taalluqli masalalar ular o'rtasida tuzilgan shartnoma asosida tartibga solinadi. G'aznachilik yilda kamida bir marta ushbu shartnomalarning tahlilini o'tkazishi shart, agar G'aznachilik fikri bo'yicha shartnomalarni ko'rib chiqish talab etilsa, ikkala tomon talablarini qondirish maqsadida shartnomalarni qayta tuzish tadbirlari ko'riladi.

G'aznachilik o'zining hududiy bo'linmalari bilan birgalikda O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetining g'azna ijrosini amalga oshiradigan maxsus vakolatli moliya organi hisoblanadi²⁶.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining G'aznachiligi tizimiga bevosita unga bo'ysunadigan Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri G'aznachilik boshqarmalari hamda tumanlar (shaharlar) G'aznachilik bo'limlari kiradi. G'aznachilik o'z faoliyatida O'zbekiston Respublikasi **Konstitutsiyasi** va qonunlariga, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlariga, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlariga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va farmoyishlariga, mazkur Nizomga hamda o'z faoliyatiga tegishli bo'lgan boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga amal qiladi.

G'aznachilik o'z faoliyatini davlat boshqaruvining boshqa organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, tijorat banklari, boshqa tashkilotlar bilan o'zaro hamkorlikda bevosita va o'zining hududiy bo'linmalari orqali amalga oshiradi.

G'aznachilik faoliyatini moliyalashtirish O'zbekiston Respublikasi respublika budjeti mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi.

PQ-594-son Qarori bilan Moliya vazirligi G'aznachiligi zimmasiga quyidagi asosiy vazifalar yuklatildi (2-rasm):

G'aznachilik, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri G'aznachilik boshqarmalari hamda tumanlar (shaharlar) G'aznachilik bo'limlari O'zbekiston Respublikasi Davlat gerbi tasviri tushirilgan va o'z nomi yozilgan muhrga ega bo'ladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri G'aznachilik boshqarmalari yuridik shaxslar hisoblanadi.

Quyidagilar *G'aznachilikning asosiy vazifalari* hisoblanadi:

- Davlat budjetining kassa ijrosi, jumladan tushadigan daromadlarni turli darajadagi budjetlar o'rtasida taqsimlash, budjet tashkilotlari va

²⁶ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 26 apreldagi 122-sonli qarori tahririda, O'R QHT, 2016 y., 17-son, 176-modda

- budjet mablag'lari oluvchilarning xarajatlar smetalari ijrosi va Davlat budjeti ijrosi to'g'risida hisobot tuzish;
- tegishli budjetlar daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi kassa uzilishlarining oldini olishni ta'minlaydigan, Davlat budjeti Yagona g'azna hisobvarag'idagi mablag'larni boshqarish;
 - budjet tashkilotlarining va budjet mablag'lari oluvchilarning tovarlarni etkazib beruvchilar (ishlarni bajaruvchilar, xizmatlar ko'rsatuvchilar) bilan Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlari mablag'lari hisobiga tuzilgan shartnomalarini xarajatlar smetalarida ko'rsatilgan summalar doirasida hamda belgilangan maqsadlarga muvofiq tuzilganligi ustidan nazorat qilish asosida majburiy ro'yxatdan o'tkazish;
 - budjet tashkilotlarini, shu jumladan, mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashtirishga yo'naltiriladigan budjet mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish yuzasidan monitoring olib borish, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini nazarda tutish hamda qoidaga ko'ra, vositachilik xizmatlaridan voz kechish;
 - davlat xaridlari bo'yicha axborot bazasini yaratish va doimiy ravishda yangilab borish, davlat xaridlarini amalga oshirishda narxni shakllantirish jarayonini nazorat qilish;
 - xarajatlar smetalarida va ro'yxatdan o'tkazilgan shartnomalarda nazarda tutilgan summalar doirasida budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilar nomidan hamda ularning topshirig'i bo'yicha tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) etkazib beruvchilarning hisobvaraqlariga to'lovlarni bevosita amalga oshirish orqali to'lov intizomiga rioya etilishini ta'minlash;
 - Davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi va hisobotini yuritish, Davlat budjeti ijrosi haqida axborotlarni to'plash, qayta ishlash va tahlil qilish, shuningdek O'zbekiston Respublikasining davlat ichki va tashqi qarzlariga xizmat ko'rsatish, O'zbekiston Respublikasi kafolatlarini ijro etish;
 - O'zbekiston Respublikasiga kelayotgan insonparvarlik yordami va texnik ko'maklashish vositalari, shu jumladan nomoddiy shakldagi vositalar to'g'risidagi axborotlarni to'plash va ishlash.

G'aznachilik o'ziga yuklangan vazifalarga muvofiq quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- budjet tashkilotlari xodimlariga ish haqi va unga tenglashtirilgan boshqa to'lovlar, shuningdek qonun hujjatlariga muvofiq budjet tashkilotlari tomonidan naqd pul mablag'lari bilan to'lanadigan boshqa to'lovlarni to'lash uchun G'aznachilikning bank hisob raqamlariga mablag'lar o'tkazadi;

- qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda yuridik va jismoniy shaxslarning bank hisob raqamlariga sudning qarori bo'yicha yagona g'aznachilik hisobvarag'idan yoki G'aznachilikning boshqa hisob raqamlaridan mablag'lar o'tkazadi, shuningdek qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda davlat organlari yoki ushbu organlar mansabdor shaxslarining noqonuniy xatti-harakatlari yoki harakatsizligi natijasida fuqarolarga yoki yuridik shaxslarga etkazilgan zararni qoplash uchun mablag'lar o'tkazadi;
- O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga har kunlik asosida yagona g'aznachilik hisob raqamida mablag'larning harakati to'g'risidagi axborotni elektron shaklda taqdim etadi;
- budjet tashkiloti va budjet mablag'lari oluvchilarga ular uchun moliya organlarida ochilgan shaxsiy g'azna hisobvaraqlaridan ko'chirmalar, ularning xarajatlarini qoplashga budjet mablag'lari o'tkazilganligini tasdiqlaydigan to'lov hujjatlari va boshqa hujjatlarni taqdim etadi;
- manbalar bo'yicha tegishli budjet tizimi budjetlari daromadlari tushumi hisobini yuritadi;
- Davlat budjeti ijrosi jarayonida O'zbekiston Respublikasi respublika budjeti daromadlari tushumi va xarajatlarning qisqa muddatli prognozlarini tuzadi;
- moliya organlarining topshirig'i bo'yicha yuqori budjetlarda nazarda tutilgan dotatsiyalar, subventsiyalar, budjet ssudalari summasini va boshqa to'lovlarni quyi budjetlarning shaxsiy g'azna hisobvaraqlariga o'tkazadi;
- budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning shartnomalari xarajatlar smetasida ko'rsatilgan summalar doirasida va maqsadlarga muvofiq tuzilishi ustidan qattiq nazorat qilish asosida shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazadi;
- budjet tashkiloti va budjet mablag'lari oluvchilar nomidan va topshirig'i bo'yicha budjet tizimi budjetlarida nazarda tutilgan mablag'lar uchun ro'yxatga olingan shartnomalarda yoki budjet mablag'larini yuridik va jismoniy shaxslarning hisob raqamlariga o'tkazish majburiyatini yuklaydigan boshqa hujjatlarda nazarda tutilgan summalar doirasida tovarlarni etkazib beruvchilar (ishlarni bajaruvchilar, xizmatlar ko'rsatuvchilar)ning bevosita bank hisob raqamlariga to'lovlarni amalga oshiradi;
- budjet tashkilotlarini va budjet mablag'lari oluvchilarni, jumladan, mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashtirishga yo'naltiriladigan budjet mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish yuzasidan monitoring olib boradi, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini hamda qoidaga ko'ra, vositachilik xizmatlaridan voz kechishni nazarda tutadi;

- schyot-fakturalar va tovarlar etkazib berilishi (ishlar bajarilishi, xizmatlar ko'rsatilishi) holatini tasdiqlaydigan yoki budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarga soliqlar, yig'implar hamda Davlat budjetiga va davlat maqsadli jamg'armalariga majburiy to'lovlar uchun budjet mablag'larini o'tkazish majburiyatini yuklaydigan boshqa hujjatlar asosida budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning moliyaviy majburiyatlari hisobini yuritadi;
- birlamchi hujjatlar asosida Davlat budjeti g'azna ijrosining tahliliy va sintetik buxgalteriya hisobini yuritadi;
- budjet tizimi budjetlarining ijro etilishi haqida axborotlarni to'plash, qayta ishlash va tahlil qilish asosida budjet tizimi budjetlarining kassa ijrosi to'g'risida hisobot tuzadi va ushbu hisobotni belgilangan muddatlarda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga taqdim etadi;
- qonun hujjatlarida belgilangan tartibda O'zbekiston Respublikasining davlat qarzlariga xizmat ko'rsatadi, shuningdek O'zbekiston Respublikasi davlat kafolatlarini ijro etadi;
- o'zining hududiy bo'linmalari faoliyatini tahlil qiladi va muvofiqlashtiradi;
- normativ-huquqiy hujjatlarni va metodologik materiallarni, shu jumladan, G'aznachilik hamda uning hududiy bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladigan operatsiyalarni maqbullashtirish, O'zbekiston Respublikasi budjet tizimi budjetlari ijrosi to'g'risidagi budjet hisobini va hisobotlarni takomillashtirish masalalari bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlarni va metodologik materiallarni ishlab chiqishda qatnashadi;
- kichik biznes sub'ektlari unda keng ishtirok etishini nazarda tutadigan davlat xaridlarini amalga oshirishda tanlov va tender tartib-taomillarini takomillashtirish va ularni qo'llashni kengaytirish yuzasidan takliflar tayyorlaydi;
- G'aznachilik va uning hududiy bo'linmalari xodimlari malakasini oshirish ishlarini tashkil etadi va amalga oshiradi;
- O'zbekiston Respublikasiga kelayotgan barcha turdagi insonparvarlik yordami va texnik ko'maklashish vositalari, shu jumladan nomoddiy shakldagi vositalarning to'liq va tizimli hisobini yuritadi;
- davlat xaridlari bo'yicha ma'lumotlar, shu jumladan davlat xaridlari bo'yicha budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilar tomonidan joylashtiriladigan buyurtmalar, shuningdek budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilar tomonidan xarid qilinadigan tovarlar (ishlar, xizmatlar)ga narxlar bo'yicha ma'lumotlar elektron bazasini shakllantiradi va doimiy ravishda yangilab boradi;

- davlat xaridlari bo'yicha Hukumat komissiyasining ishchi organi funksiyasini amalga oshiradi²⁷.

O'z faoliyatini amalga oshirishda G'aznachilik organlari quyidagi huquqlarga ega:

- O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va tijorat banklarida G'aznachilikning bank hisob raqamlarini ochish va yopish;

- budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilardan Davlat budjetini ijro etish jarayonidagi daromadlar va xarajatlarning qisqa muddatli prognozini tuzish uchun zarur bo'lgan hisobot ma'lumotlarini so'rab olish;

- budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilardan ular tomonidan G'aznachilikka ro'yxatdan o'tkazishga taqdim etiladigan shartnomalarning sifatini, maqsadga muvofiqligini va narx echimlarini baholash uchun barcha zarur hujjatlarni belgilangan tartibda talab qilish;

- belgilangan tartibda Davlat budjeti bo'sh mablag'larini bank depozitlariga va boshqa aktivlarga vaqtinchalik joylashtirish, shuningdek budjet ssudalarini Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetiga, viloyatlar va Toshkent shahri mahalliy budjetlariga o'tkazish;

- budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning tovarlar (ishlar, xizmatlar)ga xarajatlar smetalarida, qurilishlarning manzilli va titul ro'yxatlarida nazarda tutilgan budjet mablag'lari hajmidan oshib ketadigan hajmda budjet mablag'lari hisobiga haq to'lanishini nazarda tutuvchi shartnomalarini, shuningdek budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning to'lov jadvalisiz, sifati, maqsadga muvofiqligi va narx echimlari bo'yicha belgilangan talablarga javob bermaydigan shartnomalarini ro'yxatdan o'tkazishni rad etish;

- budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning schyot-fakturalarsiz hamda tovarlar (ishlar, xizmatlar) etkazib berish faktini tasdiqlovchi yoki budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilar zimmasiga budjet mablag'larini o'tkazishni yuklovchi boshqa hujjatlarsiz taqdim etilgan kapital qurilish yuzasidan majburiyatlari uchun pul to'lamaslik;

- budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning ularning tovarlar (ishlar, xizmatlar) etkazib beruvchilar bilan G'aznachilikda (uning hududiy bo'linmalarida) ro'yxatdan o'tkazilmagan shartnomalaridan kelib chiqadigan kapital qurilish yuzasidan majburiyatlari to'lovi bo'yicha to'lov hujjatlarini ijro etish uchun qabul qilmaslik;

narxlarining asossiz ravishda oshirib yuborilishiga yo'l qo'yilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar) uchun to'lovni budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning shartnomalarida nazarda tutilgan summa doirasida cheklash, shuningdek budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilar shartnomalari predmetiga muvofiq bo'lmagan tovarlar (ishlar, xizmatlar) etkazib berilgan hollarda to'lovni to'xtatib turish;

²⁷ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 26 apreldagi 122-sonli qarori tahririda, O'R QHT, 2016 y., 17-son, 176-modda

- budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilar tomonidan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi belgilagan hisobotlar taqdim etilmagan taqdirda ularning budget mablag'lari hisobiga amalga oshiriladigan xarajatlari to'lovini moliya organlari topshirig'iga binoan to'xtatib qo'yish, bu to'g'rida tegishli budget mablag'larini taqsimlovchilarni, budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilarni xabardor qilish;

- budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilarning G'aznachilikda (uning bo'linmalarida) ro'yxatdan o'tkazilmagan shartnomalar bo'yicha moliyaviy majburiyatlarini hisobga qabul qilmaslik, qonun hujjatlariga muvofiq budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilar tomonidan boshqa yuridik yoki jismoniy shaxslar bilan shartnoma tuzilmasdan moliyaviy majburiyatlar qabul qilinishi mumkin bo'lgan hollar bundan mustasno;

- korxonalar va tashkilotlardan bajarilmagan moliyaviy majburiyatlar bo'yicha budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilardan to'lov muddati o'tgan qarzlarni summasini budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilarning bajarilmagan moliyaviy majburiyatlar mavjudligini tasdiqlovchi zarur hujjatlar ilova qilingan yozma murojaatlari asosida, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda undirib olish;

- belgilangan tartibda insonparvarlik yordami va texnik ko'maklashish vositalari oluvchilaridan ularning shaxsiy bank hisob raqamlaridan ko'chirmalar, shuningdek ular tomonidan olingan insonparvarlik yordami va texnik ko'maklashish vositalari, shu jumladan nomoddiy shakldagi vositalar to'g'risida hisobotlar va axborotlar olish;

- davlat xaridlari bo'yicha Hukumat komissiyasining ishchi organi funksiyasini bajarish uchun davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, boshqa tashkilotlardan zarur materiallarni olish;

- davlat xaridlari bo'yicha Hukumat komissiyasining ishchi organi funksiyasini bajarish uchun davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, boshqa tashkilotlardan zarur materiallarni olish²⁸.

Budget tizimi budjetlari g'azna ijrosini amalga oshirishda G'aznachilik organlarining quyidagi majburiyatlari shakllantirilgan:

- Davlat budjeti xarajatlarini yagona g'azna hisob hisobvarag'idan yoki G'aznachilikning boshqa bank hisob raqamlaridan belgilangan muddatlarda va tegishli ravishda O'zbekiston Respublikasi respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari, davlat maqsadli jamg'armalari mablag'lari qoldiqlari doirasida amalga oshirish;

- budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilar tomonidan davlat xaridlarini amalga oshirishda, shu jumladan budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilar tomonidan tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilinganda narxlarni oshirib yuborish mavjudligi, budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilar tomonidan kreditorlik qarzlarni summasining asossiz oshirib

²⁸ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 26 apreldagi 122-sonli qarori tahririda, O'R QHT, 2016 y., 17-son, 176-modda

yuborilishi hollari aniqlangan taqdirda mavjud materiallarni O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining Nazorat-taftish bosh boshqarmasiga va uning hududiy bo'linmalariga berish;

-o'ziga berilgan huquqlardan qonun hujjatlariga muvofiq foydalanish hamda o'z faoliyatida yuridik va jismoniy shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlari kamsitilishiga yo'l qo'ymaslik.

G'aznachilik qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlarga ham ega bo'lishi mumkin.

5. Moliya vazirligi G'aznachiligining tarkibi va tashkiliy tuzilishi

G'aznachilik tuzilmasi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlanadi. G'aznachilikni lavozimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining o'rinbosari hisoblanadigan boshliq boshqaradi.

G'aznachilik boshlig'i O'zbekiston Respublikasi Prezidenti bilan kelishgan holda, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining taqdimiga ko'ra Vazirlar Mahkamasi tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimdan ozod qilinadi.

G'aznachilik boshlig'i o'rinbosarlari G'aznachilik boshlig'ining taqdimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri tomonidan lavozimga tayinlanadilar.

G'aznachilikning hududiy bo'linmalari boshliqlari O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilangan tartibda G'aznachilik boshlig'i taqdimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimdan ozod qilinadi.

G'aznachilikning hududiy bo'linmalari to'g'risidagi nizomlar O'zbekiston Respublikasi moliya vaziri tomonidan tasdiqlanadi.

G'aznachilik va uning hududiy bo'linmalari yagona markazlashtirilgan tizimni tashkil qiladi hamda quyi boshliqlarning yuqori boshliqlarga va O'zbekiston Respublikasi moliya vaziriga bo'ysunishi va hisobot berishi asosida faoliyat ko'rsatadi.

G'aznachilik o'ziga berilgan vakolatlarga muvofiq o'z hududiy bo'linmalari faoliyati ustidan tezkor boshqaruvni va nazoratni amalga oshiradi.

G'aznachilik O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tarkibidagi davlat ijroiya organi hisoblanadi. G'aznachilikning Qoraqalpog'iston Respublikasi G'aznachilik Boshqarmasi, Toshkent shahar va viloyatlar Boshqarmasi, shahar va tumanlarda G'aznachilik bo'linmalari kabi hududiy organlari faoliyat qiladi (3-rasm).

G'aznachilikka O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri o'rinbosari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tayinlangan Davlat G'aznachisi rahbarlik qiladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining buyrug'iga muvofiq G'aznachilikning hududiy organlari tuziladi va tugatiladi. G'aznachilik organlarining xarajatlarini moliyalashtirish respublika budjetidan amalga oshiriladi.

Bugungi kunga kelib G'aznachilik va uning hududiy bo'linmalari shtatlari shakllantirilgan bo'lib, markaziy G'aznachilikka 92 ta, G'aznachilik hududiy

bo'linmalariga 2261 ta, jami G'aznachilik tizimiga 2353 ta shtat birligi ajratilgan. Lekin davlat budjeti g'azna ijrosi bilan qamrab olinayotgan jarayonlarni hisobga oladigan bo'lsak, g'aznachilik orqali budjet daromadlari va xarajatlari ijrosi, budjetdan tashqari maqsadli jamg'armalarning daromad va xarajatlari ijrosi, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari tushumi va sarfi ijrosi amalga oshirilayotganligini, bu bilan bog'liq bo'lgan ish hajmining ortib borayotganligini hisobga olib, G'aznachilik amaliyot boshqarmalari bo'linmalari shtatlari sonini qayta ko'rib chiqish zarurligini e'tirof etish lozim.

G'aznachilikning tashkiliy tuzilmasi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining Davlat budjetining g'azna ijrosi bo'yicha amalga oshiriladigan faoliyatiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi Markaziy apparati tuzilmasiga shunday yirik boshqarmalardan biri "Amaliyot boshqarmasi", "Metodologiya, moliyaviy resurslar va hisoblarni boshqarish boshqarmasi" va "Davlat budjetining g'azna ijrosi tahlili va nazorati boshqarmasi" singari boshqarmalar kiradi. PQ-594-son Qaror bilan shuningdek, G'aznachilik hududiy bo'linmalarining tashkiliy tuzilishi ham tasdiqlangan.

Moliya vazirligi G'aznachiligi to'g'risidagi Nizomga muvofiq, G'aznachilikning hududiy bo'linmalari quyidagi ishlarni bajaradi:

- budjet tashkilotlari xodimlariga ish haqi va unga tenglashtirilgan boshqa to'lovlar, shuningdek qonun hujjatlariga muvofiq budjet tashkilotlari tomonidan naqd pul mablag'lari bilan to'lanadigan boshqa to'lovlarni to'lash uchun g'aznachilikning bank hisob raqamlariga mablag'lar o'tkazadi;

- yuridik va jismoniy shaxslarning bank hisobraqamlariga sudning qarori bo'yicha yagona g'aznachilik hisobraqamidan yoki g'aznachilikning boshqa hisobraqamlaridan mablag'lar o'tkazadi, shuningdek qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda davlat organlari yoki ushbu organlar mansabdor shaxslarining noqonuniy xatti-harakatlari yoki harakatsizligi natijasida fuqarolarga yoki yuridik shaxslarga etkazilgan zararni qoplash uchun mablag'lar o'tkazadi;

- O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga har kunlik asosida g'aznachilik hisobraqamlarida mablag'larning harakati to'g'risidagi axborotni elektron shaklda taqdim etadi;

- budjetdan mablag' oluvchilarga ular uchun g'aznachilikda yoki uning hududiy bo'linmalarida ochilgan shaxsiy hisobraqamlaridan ko'chirmalar, ularning xarajatlarini qoplashga budjet mablag'lari o'tkazilganligini tasdiqlaydigan to'lov hujjatlari va boshqa hujjatlarni taqdim etadi;

- manbalar bo'yicha tegishli budjetlar daromadlari tushumi hisobini yuritadi;

– moliya organlarining topshirig'i bo'yicha yuqori budjetlarda nazarda tutilgan rejali dotatsiyalar, subventsiyalar, budjet ssudalari summasini va boshqa to'lovlarni quyi budjetlarning shaxsiy g'aznachilik hisobraqamlariga o'tkazadi;

– budjet tashkilotlari va buyurtmachilarning shartnomalari xarajatlar smetasida ko'rsatilgan summalar doirasida va maqsadlarga muvofiq tuzilishi ustidan qattiq nazorat qilish asosida shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazadi;

– budjetdan mablag' oluvchilar nomidan ro'yxatga olingan shartnomalarda yoki boshqa hujjatlarda nazarda tutilgan summalar doirasida tovarlarni etkazib beruvchilar (ishlarni bajaruvchilar, xizmatlar ko'rsatuvchilar)ning bevosita bank hisobraqamlariga to'lovlarni amalga oshiradi;

– budjet tashkilotlarini, jumladan, mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashtirishga yo'naltiriladigan budjet mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish yuzasidan monitoring olib boradi, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini hamda qoidaga ko'ra, vositachilik xizmatlaridan voz kechishni nazarda tutadi;

– schyot-fakturalar va tovarlar etkazib berilishi (ishlar bajarilishi, xizmatlar ko'rsatilishi) holatini tasdiqlaydigan boshqa hujjatlar asosida budjet mablag'i oluvchilarning moliyaviy majburiyatlari hisobini yuritadi va boshqa ishlarni amalga oshiradi.

Bugungi kunda davlat budjeti g'azna ijrosini tashkil etish borasidagi Prezident qarorlarining ijrosi doirasida Osiyo taraqqiyot banki va boshqa xalqaro moliya tashkilotlarining qarz mablag'larini jalb etgan holda davlat budjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga jamlash va undan xarajatlar to'lovini amalga oshirish imkonini beruvchi davlat budjeti g'azna ijrosining yagona integratsiyalashgan axborot tizimini tashkil etish bo'yicha chora-tadbirlar kompleksi ishlab chiqildi.

O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligi O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki bilan birgalikda belgilangan tartibda respublikaning barcha shahar va tumanlarini qamrab olgan holda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tizimining ma'lumotlar tarmog'ini tashkil etish uchun er usti raqamli aloqa kanallarini berish choralari ko'rilmoqda.

Takrorlash uchun savollar

1. G'aznachilik faoliyatining qonuniy-huquqiy asoslarini nimalar tashkil qiladi?
2. G'aznachilik maxsus vakolatli moliya organi sifatida qachon, qaysi me'yoriy-huquqiy hujjat bilan tashkil qilindi?
3. G'aznachilikning asosiy vazifalari nimalardan iborat?
4. G'aznachilik markaziy apparati va uning hududiy bo'linmalari tashkiliy tuzilishi, ularning funktsional vazifalaridagi farqlarni aytib bering.
5. G'aznachilikning asosiy funktsiyalari nimalardan iborat?

6. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlarining mazmuni nima, tayinlanishi va yuritilish tartibi qanday?
7. Yagona g'azna hisobraqamiga o'tishning afzalliklari nimada?
8. Budjet daromadlarini yagona g'azna hisobraqamida yuritish tartibi qanaqa?
9. Budjet xarajatlarini yagona g'azna hisobraqamidan to'lab berish qanday tartibda amalga oshiriladi?
10. G'aznachilikning qonuniy-huquqiy va me'yoriy asoslarini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va izoh yozing.
11. G'aznachilik markaziy apparati va uning hududiy bo'linmalari tashkiliy tuzilishi chizmasini mustaqil daftaringizga aks ettiring, tarkibiy bo'linmalarining bajaradigan vazifalari sharhini keltiring.
12. Yagona g'azna hisobraqamida daromadlarni kirim qilish va xarajatlarni to'lash tartibini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va ularni izohlovchi xulosa yozing.
13. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlaridan yagona g'azna hisobraqamiga o'tish davrida amalga oshirilgan tadbirlar va qabul qilingan me'yoriy hujjatlar sharhini keltiring.
14. Davlat budjeti yagona g'azna hisobraqamini yuritishning jahon tajribalarini o'rganing va xulosalaringizni mustaqil ta'lim daftaringizda aks ettiring.

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. G'aznachilikning qonuniy-huquqiy va me'yoriy asoslarini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va izoh yozing.
2. G'aznachilik markaziy apparati va uning hududiy bo'linmalari tashkiliy tuzilishi chizmasini mustaqil daftaringizga aks ettiring, tarkibiy bo'linmalarining bajaradigan vazifalari sharhini keltiring.
3. Yagona g'azna hisobraqamida daromadlarni kirim qilish va xarajatlarni to'lash tartibini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va ularni izohlovchi xulosa yozing.
4. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlaridan yagona g'azna hisobraqamiga o'tish davrida amalga oshirilgan tadbirlar va qabul qilingan me'yoriy hujjatlar sharhini keltiring.

5-MAVZU. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MOLIYA VAZIRLIGI G'AZNACHILIGI FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Reja:

1. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi - budjet tizimi budjetlari ijrosini ta'minlovchi organ sifatida
2. Davlat budjeti g'azna ijrosini tashkil qilishda G'aznachilikning o'rni va ahamiyati
3. Moliya vazirligi G'aznachiligi, uning tashkiliy tuzilishi va vazifalari

1. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi - budjet tizimi budjetlari ijrosini ta'minlovchi organ sifatida

Budjet tizimini boshqarish quyidagilarni nazarda tutadi:

- *Budjet tizimining asosiy tamoyillariga amal qilgan holda budjet munosabatlarini boshqarish*
- *Barcha darajadagi budjetlarni shakllantirish, ko'rib chiqish, qabul qilish, ijro etish jarayonlarini boshqarish*
- *Budjet jarayonida ishtirok etuvchi sub'ektlar, organlar va budjet mablag'larini oluvchilar faoliyatini boshqarish*

Budjet tizimini boshqarish ham boshqarish kategoriyasining barcha funksiyalarini bajaradi, ular orqali budjet tizimini boshqarish oldidagi maqsad va vazifalar amalga oshiriladi. Bu funksiyalar quyidagilardan iborat:

rejalashtirish

tashkil etish

muvofiqlashtirish

nazorat

motivatsiya (rag'batlantirish)

Budjet tizimi budjetlarini boshqarish tushunchasi sub'ektiv tushuncha. Budjet tizimini boshqarish alohida vakolatli organlar tomonidan amalga oshiriladi, ularning vakolatlari O'zbekiston Respublikasi Budjet kodeksi, tegishli boshqaruv organlari Nizomlari va boshqa me'yoriy-huquqiy xujjatlar bilan belgilab berilgan.

Budjet tizimini boshqarish sub'ektlari:

- *O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi*
- *Mahalliy davlat hokimiyati organlari*
- *Moliya vazirligi va uning quyi organlari*

- *O'zbekiston Respublikasi G'aznachiligiva uning hududiy organlari*
- *Markaziy bank va tijorat banklari*
- *Vakil qilingan vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralari*

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining budjet sohasidagi vakolatlari Budjet kodeksining 29-moddasida keltirilgan. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi qonun hujjatlariga muvofiq budjet sohasida boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining zimmasiga budjet sohasida quyidagi asosiy vazifalar va funksiyalar yuklangan: ²⁹

-O'zbekiston Respublikasi hududida yagona moliya, soliq va narx qo'yish siyosatini shakllantirish va o'tkazish, bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitlarida respublikani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning va aholini ijtimoiy himioya qilishning barqaror moliyaviy negizini barpo etish bo'yicha ishlarni muvofiqlashtirish;

-moliya organlari, ularning tasarrufidagi tashkilotlar va muassasalar faoliyatiga umumiy rahbarlik qilish, ularga o'z vazifalarini amalga oshirishda metodik va amaliy yordam ko'rsatish;

respublika budjetini tuzish va bajarish, daromadlarni safarbar qilish, xalq xo'jaligi tarmoqlari va ijtimoiy-madaniy sohaning respublika va mintaqaviy maqsadli kompleks dasturlarini moliyaviy ta'minlash, respublikaning yig'ma moliyaviy balansini tuzish ishlarini tashkil etish;

-davlatning moliyani boshqarishini, moliya-kredit mexanizmini, moliya va budjetni rejalashtirish usullarini, soliq olish va narx belgilash tizimlarini takomillashtirish, uzoq muddatli moliyaviy normalar va normativlardan keng foydalanish, budjet resurslari va boshqa moliyaviy resurslardan foydalanishning xarajatlarning o'sishiga qarshi qaratilganligini oshirish yuzasidan takliflar ishlab chiqish;

- moliya tizimining, soliq va narx-navo siyosatining O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga faol ta'sir ko'rsatishini, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishini, milliy daromadning, korxonalar va tashkilotlar daromadlarining va boshqa moliyaviy resurslarning o'sishini ta'minlash;

- moliya-kredit vositalarining xo'jalik mexanizmining boshqa ele-mentlari bilan aloqalarini mustahkamlash;

²⁹ "O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi haqida» Nizom. O'zR VM 23.05.2012 y. 143-son Qarori asosidagi o'zgartirishlar bilan.

- respublikaning moliyaviy resurslarini ijtimoiy ishlab chiqarishni rivojlantirish va fan-texnika taraqqiyotining ustivor yo'nalishlariga jamlash, ijtimoiy rivojlanishni jadallashtirish, ma'lum maqsadga yo'naltirilgan yaxlit xalq xo'jaligi dasturlarini mablag' bilan ta'minlash, zarur moliya, valyuta rezervlarini tashkil etish;

- rahbarlikning iqtisodiy usullari, uzoq muddatli me'yorlar va normativlardan keng foydalanish, ishlab chiqarish va ijtimoiy rivojlanish, moliyaviy resurslarni rejalashtirish va ulardan foydalanish masalalarini hal etishda markazlashtirilgan asoslarni mintaqalarning o'zini o'zi boshqaruvi,

korxonalar, birlashmalar, tashkilotlarning mustaqilligi bilan qo'shib olib borish asosida moliya, sug'urta, narx belgilashning davlat tomonidan boshqarilishini takomillashtirish;

-moliya va narx mexanizmining aksilxarajat yo'nalishini oshirish, uni resurslarning barcha turlaridan oqilona foydalanishni rag'batlantirish tomon yo'naltirish, nobudgarchiliklarni bartaraf etish, ishlab chiqarish va muomala chiqimlarini kamaytirish, foyda (daromad)ni ko'paytirish;

-moliya, budjet, valyuta va soliqni rejalashtirish va mablag' bilan ta'minlash usullarini takomillashtirish;

-auditorlik tashkilotlari tomonidan litsenziya bitimlarida nazarda tutilgan litsenziya talablari va shartlariga rioya qilinishini nazorat qilish;

-korxonalar, vazirliklar, idoralar, banklar va davlat sug'urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etish va takomillashtirish ishlarini muvofiqlashtirish, xo'jalik yuritishning yangi shakllarini joriy etish sohasida mahalliy moliya organlarining faoliyatini muvofiqlashtirish;

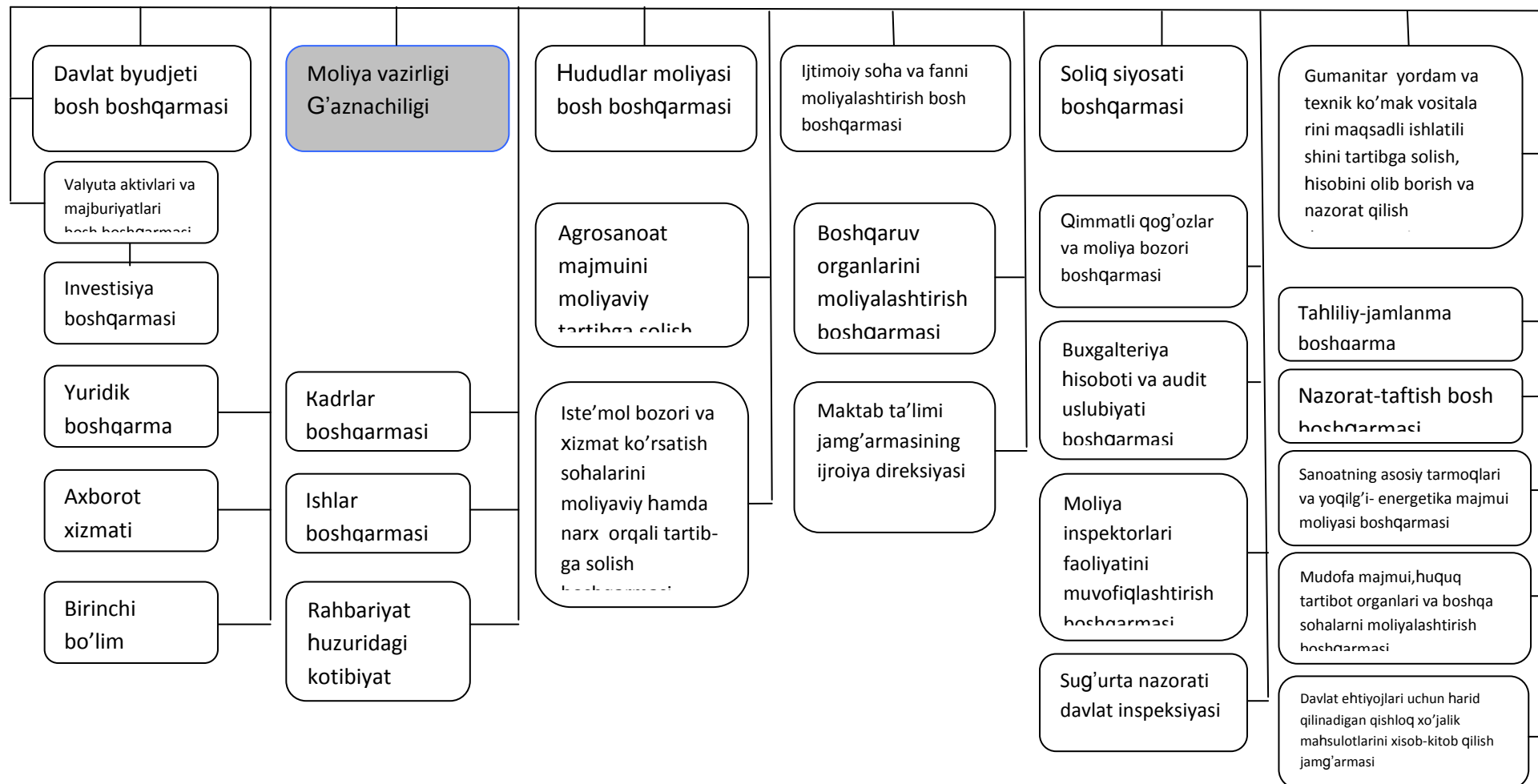
-soliq solish, narx belgilash, sug'urta, valyuta-moliya auditorlik va tashqi iqtisodiy faoliyat sohasida shuningdek soliq maslahati bo'yicha faoliyatni qonunchilik va me'yoriy aktlarni ishlab chiqishda qatnashish;

-moliya, soliq narx belgilash, sug'urta, valyuta auditorlik va tashqi iqtisodiy faoliyat sohasida shuningdek soliq maslahati bo'yicha faoliyatni ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirish.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining strukturasi 1-rasmda keltirilgan.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining strukturasi

1-rasm.

2. Davlat budjeti g'azna ijrosini tashkil qilishda G'aznachilikning o'rni va ahamiyati

Davlat moliyasini boshqarish masalalari iqtisodiyot va moliya nazariyasida markaziy o'rinni egallaydi. Iqtisodiyotni va davlat moliyasini boshqarishdagi muammolar shundan iboratki, bozor xo'jaligi o'z-o'zini tartiblovchi va rivojlantiruvchi tizim (bozorning "ko'rinmas qo'li") bo'lishiga qaramasdan, hech qachon davlat aralashuvisiz samarali ishlamagan. Tarixiy taraqqiyotdan ma'lumki, umuman olganda, kapitalistik bozor xo'jaligining yuzaga kelishi faol davlat aralashuvi bilan birga sodir bo'lgan. Masalan, 1563 yilda ingliz qirolchasi Elizaveta I milliy baliqchilikni qo'llab-quvvatlash va unga bo'lgan talabni oshirish maqsadida o'z xizmatkorlariga haftasiga 2 marta go'sht mahsulotlarini iste'mol qilishni ta'qiq qilgan. 1666 yilda esa Angliyada jun mahsulotlarini sotish bilan bog'liq qiyinchiliklarni tugatish uchun bir qator tadbirlar amalga oshirilgan, xususan, vafot etgan fuqarolarni jun matodan bo'lgan kiyimlarda dafn etish majburiy qilib qo'yilgan, bu qonunni buzganlarga 5 funt-sterling miqdorida jarima belgilangan.

Aksariyat hozirgi zamon iqtisodchi-olimlarning fikricha, bozorning "ko'rinmas qo'li" davlatning "ko'rinadigan qo'li" bilan to'ldirilish kerak. Bu borada kelishmovchiliklar, qarama-qarshi fikrlar yuzaga kelishining sababi bu aralashuvning qay darajada bo'lishi bilan bog'liq, lekin davlatning tartiblovchi tamoyili asosan ko'pchilik olimlar tomonidan e'tirof etilmoqda. Bunday yakdillikning asosiy sababi shundaki, olimlarning fikriga ko'ra, bozor jamiyatda mavjud bo'lgan iqtisodiy va ijtimoiy muammolarning barchasini o'z-o'zidan hal qila olmaydi. Misol uchun, monopoliya sharoitida o'z-o'zini tartiblash raqobatni rivojlantira olmaydi, bu esa tovarlar ma'lum turlari narxining oshishiga olib keladi va natijada aholi daromadlari iqtisodiyotning alohida bir sektorida ushlanib qoladi. Bunday hollarda bozor mexanizmi samarasiz ishlay boshlaydi va iqtisodiy tanglik sharoitida iqtisodiyotni barqarorlashtirishda bozor mexanizmi sust qatnashadi. Shuning uchun, iqtisodiyotni tartiblovchi qo'shimcha mexanizmlarni ishlab chiqish ehtiyoji tug'iladi. Ana shunday mexanizmlardan biri – davlatning iqtisodiyotni tartiblovchi dastak va vositalaridir. Iqtisodiyotni faqat "ko'rinmas qo'l"ga tashlab qo'yish ijobiy natija bermasligini va bu haqiqatning naqadar to'g'ri ekanligini bugungi kundagi reallik, jahonda yuz berayotgan to'fonlar tasdiqlab turibdi.

Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartiblashning bosh maqsadi – iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, mamlakatda mavjud ichki tuzumni mustahkamlash, mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy jarayonlarni jahondagi o'zgaruvchan sharoitlarga moslashtirishdan iborat. Tartiblashning boshqa barcha maqsad va vazifalari ana shu bosh maqsadga bo'ysundirilgan.

Bu borada davlat moliyasini boshqarish va tashkil qilishning oldida qanday vazifalar turganini ta'kidlab o'tish o'rinli, ular:

– muvozanatlashtirilgan bozorga kirib borishda barqaror taraqqiyotga erishish maqsadida maksimal darajada moddiy va moliyaviy rezervlarni qidirib topish;

– ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish istiqbollari va maqsadli dasturlarning samarali bajarilishini ta'minlovchi budjet daromadlarining umumiy hajmini to'g'ri belgilash;

– umumdavlat ahamiyatiga ega bo'lgan barcha tadbirlarni uzluksiz moliyalashtirish ehtiyojini inobatga olgan holda, davlat budjeti xarajatlari umumiy hajmini to'g'ri belgilash va ularni optimallashtirish;

– iqtisodiyotdagi inflyatsion tendentsiyalar va pul-kredit nobarqarorligini bartaraf etishga, milliy pul birligining barqarorligini ta'minlashga qaratilgan moliyaviy barqarorlashtirish dasturlarini davlat budjet siyosati chora-tadbirlari bilan muvofiqlashtirish;

– iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq bo'lgan noinflyatsion manbalar hisobidan budjet defitsitiga barham berish yoki uni qisqartirish;

– iqtisodiy mintaqalar, xo'jalik sohalari va budjetlar o'rtasida davlat daromadlarini qayta taqsimlash yo'li bilan turli darajadagi budjetlarni balanslashtirish maqsadida budjetni oqilona tartibga solishni amalga oshirish;

– keng ko'lamlı ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarning samarali amalga oshirilishini ta'minlash imkonini beradigan budjetni o'rta va uzoq istiqbolga mo'ljallab rejalashtirishning ahamiyatini oshirish;

– soliq majburiyatlarini bajarishda alohida fuqarolar va yuridik shaxslarning moliyaviy faoliyatlari ustidan nazoratni ta'minlash;

– zamonaviy texnika va texnologiyalardan keng foydalanish asosida va moliyaviy hisob-kitoblarning avtomatlashtirilgan tizimini joriy qilish orqali budjetlarni tuzish va ijro etish jarayonlarini avtomatlashtirish va boshqalar.

Davlat moliyasini boshqarish(DMB)ni isloh etish strategiyasi O'zbekiston Respublikasida DMB tizimini nazorat qilishni takomillashtirishdan iborat. Ushbu strategiyadan kutilayotgan oraliq maqsad – DMB tizimida muhim jarayonlarni modernizatsiyalash bo'lib, bugungi kunda islohotlar strategiyasining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat.

Yuqorida ta'kidlanganidek, davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilish strategiyasining asosiy yo'nalishlaridan biri – budjet tizimining to'liq shaffofligini ta'minlash maqsadida budjet mablag'larini ularning oluvchilariga etkazishda kechikishlarga, qarzдорlikka yo'l qo'ymaslik, budjet mablag'laridan maqsadsiz foydalanish holatlariga barham berish, budjetlararo munosabatlar samaradorligini oshirgan holda hokimiyatlarning turli darajalaridagi budjetlarning hamda budjetdan tashqari maqsadli jamg'armalarning daromad va xarajatlari hisobraqamlarini G'aznachilikka o'tkazishdan iborat.

Rivojlangan mamlakatlar amaliyotidagi davlat budjetining g'azna ijrosi mexanizmlarini O'zbekistonda ham joriy etish va rivojlantirish, davlatning moliyaviy resurslarini boshqarishning axborotlashtirilgan tizimini joriy etish, davlat moliyasining holati to'g'risida tezkor va ishonchli axborotlar olish imkonini

beradi, bu esa davlat moliyasini samarali boshqarishni ta'minlaydi. G'aznachilik tizimi davlat budjetini ijro etishning samarali va amaliy mexanizmi hisoblanib, unda davlat daromadlari va xarajatlari bo'yicha barcha operatsiyalar G'aznachilik tomonidan amalga oshiriladi.

Davlat budjetining g'azna ijrosi deganda davlat budjeti va budjetdan tashqari jamg'armalarning mablag'lari to'planadigan va ushbu mablag'lar doirasida aniq belgilangan yo'nalishlar bo'yicha xarajatlar amalga oshiriladigan yagona g'azna hisobraqam orqali davlat budjetini ijro etish hamda davlat moliyasini maqsadli va samarali boshqarishni tashkil etish tushuniladi.

G'aznachilik budjet tashkilotlarining va budjetdan mablag' oluvchilarning majburiyatlarini ro'yxatga oladi, mol etkazib beruvchilar tomonidan ularga mahsulotlar etkazib berilganidan va xizmatlar ko'rsatilgandan so'ng, budjet tashkilotlarining va budjetdan mablag' oluvchilarning nomidan va ularning topshirig'iga asosan G'aznachilik vakolatni o'z zimmasiga oladi va budjet mablag'larining maqsadli ishlatilishini ta'minlash asosida taqdim qilingan hujjatlar bo'yicha to'lovni amalga oshiradi.

G'aznachilikning rivojlanishi budjet ijrosida ishtirok etuvchi barcha darajadagi moliya va soliq organlarining faoliyatini umumlashtiradi, yangi sharoitlarda ularning butun faoliyati davlat moliyaviy mablag'larini yagona davlat xazinasida jamlashga qaratiladi.

Har qanday davlat va jamiyatning o'z oldiga qo'ygan maqsad va vazifalarini bajarish uchun kuchli ijtimoiy himoya, ta'lim, sog'liqni saqlash, mudofaa hamda boshqaruv organlarini saqlab turish zarur bo'ladi. Buning uchun rivojlangan budjet tizimini yaratish, mamlakat hududidagi mavjud daromad manbalari va xarajat yo'nalishlari haqida aniq asoslangan tahliliy malumotlarga ega bo'lish talab etiladi. Davr talabidan kelib chiqib, davlat budjetining o'rta va uzoq istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini belgilab olish uchun ushbu malumotlarni aniq va o'z vaqtida ta'minlab beruvchi mexanizm sifatida

3.Moliya vazirligi G'aznachiligi, uning tashkiliy tuzilishi va vazifalari

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining maqsad va vazifalari quyidagi bir qancha muhim qonun hujjatlari bilan belgilangan:

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat budjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2007 yil 28 fevraldagi PQ-594-son qarori;

O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi (O'zR 26.12.2013 y. O'RQ-360-son Qonuni bilan tasdiqlangan);

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining G'aznachiligi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida» 2007 yil 20 martdagi 53-son qarori.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Davlat budjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida» 2007 yil 28 fevraldagi PQ-594-son qaroriga muvofiq quyidagilar O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining asosiy maqsadlari etib belgilangan:

zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda budjet mablag'lari maqsadli sarflanishi ustidan nazoratni kuchaytirish;

barcha darajalardagi daromadlar va xarajatlarini boshqarish samaradorligini oshirish.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun yuqorida ko'rsatib o'tilgan qonun hujjatlari bilan G'aznachilikka quyidagi asosiy vazifalar yuklangan:

- Davlat budjetining kassa ijrosi, jumladan, tushadigan daromadlarni turli darajadagi budjetlar o'rtasida taqsimlash, budjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlar smetalari ijrosi va Davlat budjeti ijrosi to'g'risida hisobot tuzish;

- Davlat budjeti mablag'larini yagona g'aznachilik hisobvarag'i, shuningdek tegishli budjetlar daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi kassa uzilishlarining oldini olishni ta'minlaydigan hududiy g'aznachilik hisobvaraqlarini joriy etish orqali boshqarish;

- budjet tashkilotlarining tovar (ish, xizmat)lar etkazib beruvchilar bilan shartnomalarini, shuningdek Davlat budjeti mablag'lari hisobidan kapital qurilish bo'yicha buyurtmachilarning shartnomalari xarajatlar smetasida ko'rsatilgan summalar va maqsadlarga qat'iy muvofiq ravishda tuzilishi ustidan qattiq nazorat o'rnatish asosida mazkur shartnomalarni majburiy ro'yxatdan o'tkazish tartibini joriy etish orqali budjet tashkilotlarining maqsadga nomuvofiq, asossiz xarajatlarining oldini olish;

- budjet tashkilotlarini, shu jumladan mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashga yo'naltiriladigan budjet mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish ustidan monitoringni amalga oshirish, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini nazarda tutish hamda vositachilik xizmatlaridan voz kechish;

- xarajatlar smetasi va ro'yxatga olingan shartnomalarda nazarda tutilgan qat'iy summalar doirasida tovar (ish, xizmat)lar etkazib beruvchilarning bevosita hisobvaraqlariga budjet mablag'lari oluvchilar nomidan va ularning topshirig'i bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish orqali to'lov intizomiga so'zsiz rioya etilishi ustidan ta'sirchan nazoratni ta'minlash;

- Davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi va hisobotini yuritish, Davlat budjeti ijrosi haqida axborot yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish, shuningdek O'zbekiston Respublikasining davlat ichki va tashqi qarzlariga xizmat ko'rsatish, O'zbekiston Respublikasi kafolatlarini ijro etish.

G'aznachilik faoliyatining umumiy tavsifi

G'aznachilikka O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri o'rinbosari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tayinlangan Davlat G'aznachisi rahbarlik qiladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining buyrug'iga muvofiq G'aznachilikning hududiy organlari tuziladi va tugatiladi. G'aznachilik organlarining xarajatlarini moliyalashtirish respublika budjetidan amalga oshiriladi.

Moliya vazirligi G'aznachiligi O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tomonidan berilgan vakolatlar doirasida g'aznachilikning yagona hisobraqami va uning subschyotlarini boshqarishni amalga oshiradi. G'aznachilikning vakolat berilgan lavozimdagi shaxslaridan boshqa hech bir yuridik shaxs yoki jismoniy shaxs g'aznachilikning yagona hisobraqami mablag'laridan pul o'tkazish uchun bankka to'lov topshiriqnomasini berish huquqiga ega emas.

G'aznachilikning yagona hisobraqami O'zbekiston Respublikasining Markaziy Bankida ochiladi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bankining hududiy boshqarmalarida g'aznachilikning yagona hisobraqami subschyotlari ochiladi. Respublika mintaqalarida davlat xarajatlarini o'z vaqtida moliyalashtirishni ta'minlash maqsadida G'aznachilikning topshirig'i bilan Markaziy Bank tomonidan butun ish kuni mobaynida subschyotlarga va subschyotlardan pul mablag'larini o'tkazish tashkil etiladi. Mablag' o'tkazish va davlatning pul mablag'larini xarajat qilish uchun faqat Moliya Vazirligi ruxsati bilan bank schyotlarini ochish mumkin. Bu huquq Davlat G'aznachisiga Moliya Vazirligining buyrug'i bilan yuklatilgan.

O'zbekiston Respublikasining Markaziy Banki va G'aznachilik o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga taalluqli masalalar ular o'rtasida tuzilgan shartnoma asosida tartibga solinadi. G'aznachilik yilda kamida bir marta ushbu shartnomalarning tahlilini o'tkazishi shart, agar G'aznachilik fikri bo'yicha shartnomalarni ko'rib chiqish talab etilsa, ikkala tomon talablarini qondirish maqsadida shartnomalarni qayta tuzish tadbirlari ko'riladi.

G'aznachilikka O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri o'rinbosari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tayinlangan Davlat G'aznachisi rahbarlik qiladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining buyrug'iga muvofiq G'aznachilikning hududiy organlari tuziladi va tugatiladi. G'aznachilik organlarining xarajatlarini moliyalashtirish respublika budjetidan amalga oshiriladi.

G'aznachilikning yagona hisobraqami O'zbekiston Respublikasining Markaziy Bankida ochiladi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bankining hududiy boshqarmalarida g'aznachilikning yagona hisobraqami subschyotlari ochiladi. Respublika mintaqalarida davlat xarajatlarini o'z vaqtida moliyalashtirishni ta'minlash maqsadida G'aznachilikning topshirig'i bilan Markaziy Bank tomonidan butun ish kuni mobaynida subschyotlarga va subschyotlardan pul mablag'larini o'tkazish tashkil etiladi. Mablag' o'tkazish va davlatning pul mablag'larini xarajat qilish uchun faqat Moliya Vazirligi ruxsati bilan bank schyotlarini ochish mumkin. Bu huquq Davlat G'aznachisiga Moliya Vazirligining buyrug'i bilan yuklatilgan.

O'zbekiston Respublikasining Markaziy Banki va G'aznachilik o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga taalluqli masalalar ular o'rtasida tuzilgan shartnoma asosida tartibga solinadi. G'aznachilik yilda kamida bir marta ushbu shartnomalarning tahlilini o'tkazishi shart, agar G'aznachilik fikri bo'yicha shartnomalarni ko'rib chiqish talab etilsa, ikkala tomon talablarini qondirish maqsadida shartnomalarni qayta tuzish tadbirlari ko'riladi.

Davlat budjetining kassaviy ijrosini amalga oshirish jarayonida G'aznachilik tijorat banklari bilan ham shartnoma tuzadi. Bu banklarning ro'yxati O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki tavsiyasidan keyin aniqlanadi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki va tijorat banklari G'aznachilik talabi bilan quyidagi ma'lumotlarni berishga majbur:

- budjet tashkilotlarining bankda ochilgan shaxsiy hisobraqamlari, unda mablag'lar aylanishi va qoldig'i to'g'risida ma'lumot;

- G'aznachilik so'ragan aniq budjet tashkilotining yoki uning tavsiyasi bilan ochilgan bank hisobraqamidagi mablag'lari to'g'risida ma'lumot.

Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot G'aznachilik tomonidan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga taqdim etiladi. Davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi G'aznachilik tomonidan, shuningdek, davlat soliq va bojxona xizmati organlari, budjet tashkilotlari hamda davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar tomonidan davlat budjetining g'azna ijrosi buxgalteriya hisobining yagona hisoblar rejasi va budjet tasnifi asosida tashkil etiladi hamda amalga oshiriladi. Davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi yagona hisoblar rejasi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi.

G'aznachilik yuridik va jismoniy shaxslarga ular tomonidan ortiqcha to'langan soliqlar, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlar summalari, qonun xujjatlarida belgilangan tartibda yagona g'azna hisobraqamidan yoki G'aznachilikning boshqa bank hisobraqamlaridan qaytarilishini amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasi Budjet Kodeksiga, shuningdek, turli darajadagi davlat boshqaruvi o'rtasida tushumlar taqsimotini tartibga soladigan boshqa qonunlarga muvofiq, G'aznachilik tushumlarni turli darajadagi budjetlar o'rtasida taqsimlash uchun javobgar hisoblanadi. G'aznachilik belgilangan budjet tasnifiga muvofiq, barcha davlat tushumlarini ularning aniq ro'yxati bo'yicha yagona g'azna hisobraqamida yuritilishini ta'minlaydi, qonun asosida g'aznachilikning yagona hisobraqamidan barcha to'lovlarni amalga oshirishga G'aznachilik javobgar hisoblanadi.

Davlat moliyasini isloh qilish, davlat budjetining g'azna ijrosini joriy etish, budjet mablag'larini boshqarish va ularning shakllanishi va ishlatilishini nazorat qilish jarayonlari mukammallashib, takomillashib bormoqda. Bu jarayonlarni amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat budjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-594-son (28.02.2007) Qarorining qabul qilinishi muhim qadam bo'lib xizmat qildi. Prezident Qarorining ijro etilishi doirasida Moliya vazirligi huzuridagi "Davlat

budgetining g'azna ijrosini tatbiq etish va uslubiyoti boshqarmasi" hamda mahalliy moliya organlarining g'aznachilik bo'linmalari negizida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi va uning hududiy bo'linmalari tashkil etildi.

PQ-594-son Qaror bilan Moliya vazirligi G'aznachiligi zimmasiga quyidagi asosiy vazifalar yuklatildi (3-rasm):

– davlat budgetining kassa ijrosi, jumladan, tushadigan daromadlarni turli darajadagi budgetlar o'rtasida taqsimlash, budgetdan mablag' oluvchilarning xarajatlar smetalari ijrosi va davlat budgeti ijrosi to'g'risida hisobot tuzish;

– davlat budgeti mablag'larini yagona g'aznachilik hisobraqami, shuningdek tegishli budgetlar daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi kassa uzilishlarining oldini olishni ta'minlaydigan hududiy g'aznachilik hisobraqamlarini joriy etish orqali boshqarish;

budget tashkilotlarini, shu jumladan, mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashga yo'naltiriladigan budget mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish ustidan monitoringni amalga oshirish, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini nazarda tutish hamda vositachilik xizmatlaridan voz kechish;

– xarajatlar smetasi va ro'yxatga olingan shartnomalarda nazarda tutilgan qat'iy summalar doirasida tovar(ish, xizmat)lar etkazib beruvchilarning bevosita hisobraqamlariga budget mablag'lari oluvchilar nomidan va ularning topshirig'i bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish orqali to'lov intizomiga so'zsiz rioya etilishi ustidan ta'sirchan nazoratni ta'minlash;

– davlat budgeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi va hisobotini yuritish, davlat budgeti ijrosi haqida axborot yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish, shuningdek O'zbekiston Respublikasining davlat ichki va tashqi qarzlariga xizmat ko'rsatish, O'zbekiston Respublikasi kafolatlarini ijro etish.

Moliya vazirligi G'aznachiligi markaziy apparatining tashkiliy tuzilishi 4-rasmda ko'rsatilgan bo'lib, O'zbekiston Respublikasi moliya vaziriga zarur hollarda G'aznachilikning markaziy apparati va uning bo'linmalari tuzilmasiga moliya organlari boshqaruv xodimlarining belgilangan soni doirasida o'zgartishlar kiritish huquqi berilgan.

Bugungi kunga kelib G'aznachilik va uning hududiy bo'linmalari shtatlari shakllantirilgan bo'lib, markaziy G'aznachilikka 92 ta, G'aznachilik hududiy bo'linmalari shakllantirilgan.

Moliya vazirligi G'aznachiligining asosiy vazifalari

davlat byudjetining kassa ijrosi, jumladan, daromadlarni turli darajadagi byudjetlar o'rtasida taqsimlash, byudjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlar smetalari ijrosi va davlat byudjeti ijrosi to'g'risida hisobot tuzish

davlat byudjeti mablag'larini yagona g'aznachilik hisobraqami, shuningdek tegishli byudjetlar daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi kassa uzilishlarining oldini olishni ta'minlaydigan hududiy g'aznachilik hisobraqamlarini joriy etish orqali boshqarish

byudjet tashkilotlarining tovar(ish, xizmat)lar etkazib beruvchilar bilan shartnomalarini, shuningdek davlat byudjeti mablag'lari hisobidan kapital qurilish bo'yicha buyurtmachilarning shartnomalari xarajatlar smetasida ko'rsatilgan summalar va maqsadlarga qat'iy muvofiq ravishda tuzilishi ustidan qattiq nazorat o'rnatish asosida shartnomalarni majburiy ro'yxatdan o'tkazish tartibini joriy etish orqali byudjet tashkilotlarining asossiz xarajatlarning oldini olish

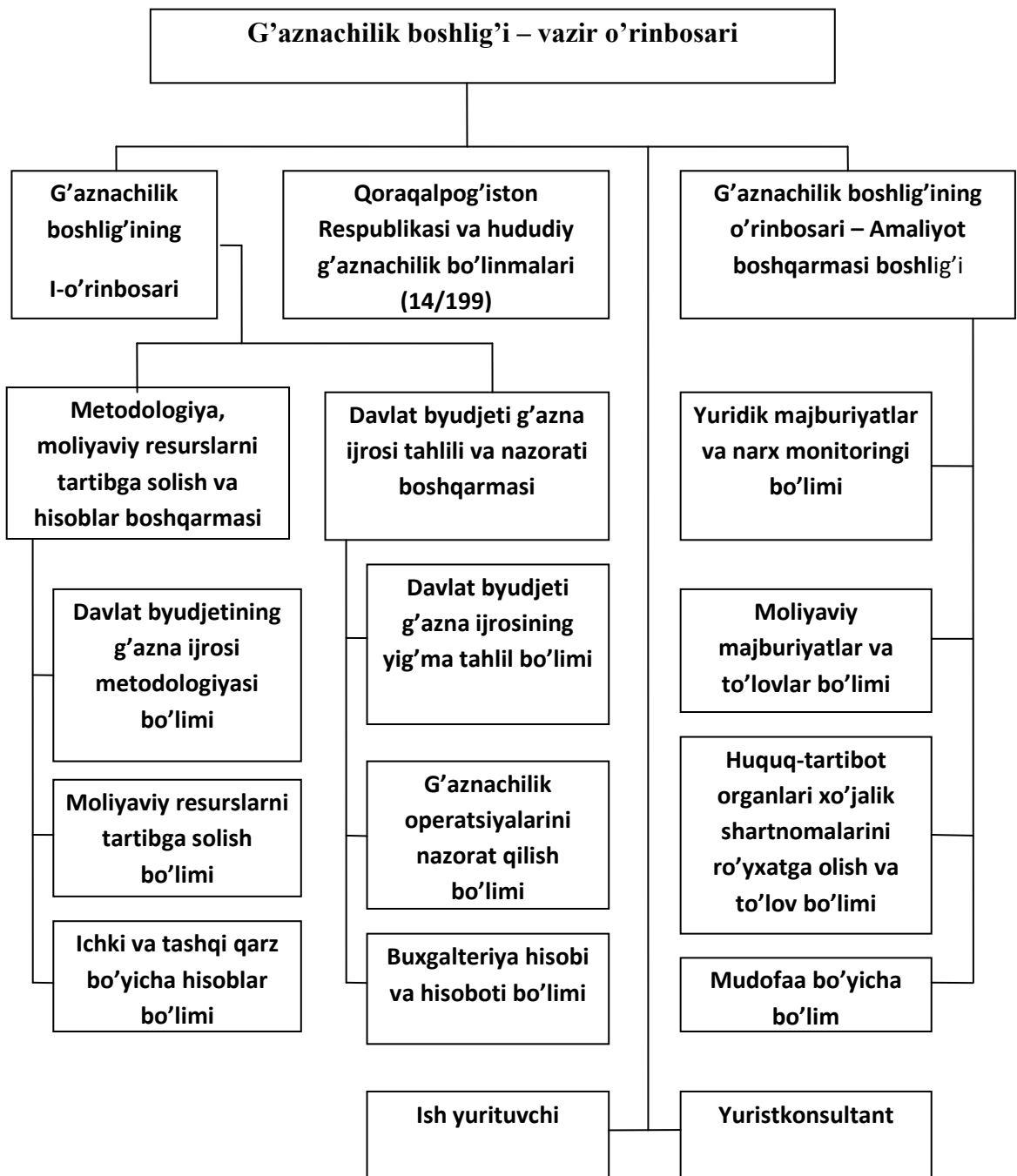
byudjet tashkilotlarini, shu jumladan, mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashga yo'naltiriladigan byudjet mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish ustidan monitoringni amalga oshirish, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini nazarda tutish hamda vositachilik xizmatlaridan voz kechish

xarajatlar smetasi va ro'yxatga olingan shartnomalarda nazarda tutilgan qat'iy summalar doirasida tovar(ish, xizmat)lar etkazib beruvchilarning bevosita hisobraqamlariga byudjet mablag'lari oluvchilar nomidan va ularning topshirig'i bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish orqali to'lov intizomiga so'zsiz rioya etilishi ustidan ta'sirchan nazoratni ta'minlash

davlat byudjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi va hisobotini yuritish, davlat byudjeti ijrosi haqida axborot yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish, shuningdek O'zbekiston Respublikasining davlat ichki va tashqi qarzlariga xizmat ko'rsatish, O'zbekiston Respublikasi kafolatlarini ijro etish

2-rasm. Moliya vazirligi G'aznachiligining asosiy vazifalari³⁰

³⁰ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat byudjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-594-son (28.02.2007) Qarori asosida

3-rasm. G'aznachilik markaziy apparatining tashkiliy tuzilishi³¹

Lekin davlat byudjeti g'azna ijrosi bilan qamrab olinayotgan jarayonlarni hisobga oladigan bo'lsak, g'aznachilik orqali byudjet daromadlari va xarajatlari ijrosi, byudjetdan tashqari maqsadli jamg'armalarning daromad va xarajatlari ijrosi, byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari tushumi va sarfi ijrosi amalga oshirilayotganligini, bu bilan bog'liq bo'lgan ish hajmining ortib

³¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat byudjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-594-son (28.02.2007) Qarori ilovasidan

borayotganligini hisobga olib, G'aznachilik amaliyot boshqarmalari bo'linmalari shtatlari sonini qayta ko'rib chiqish zarurligini e'tirof etish lozim.

G'aznachilikning tashkiliy tuzilmasi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining Davlat budjetining g'azna ijrosi bo'yicha amalga oshiriladigan faoliyatiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi Markaziy apparati tuzilmasiga bunday yirik boshqarmalardan Operatsiya boshqarmasi, Metodologiya, moliyaviy resurslar va hisoblarni boshqarish boshqarmasi va Davlat budjetining g'azna ijrosi tahlili va nazorati boshqarmasi singari boshqarmalar kiradi. O'z navbatida ushbu boshqarmalar tarkibiga bir qancha bo'limlar kiradi. (3-rasm)

1. Operatsiya boshqarmasi tarkibiga quyidagilar kiradi:

yuridik majburiyatlarni ro'yxatga olish va narxlar monitoringi bo'limi;

moliyaviy majburiyatlar ro'yxatga olish va to'lovlarni amalga oshirish bo'limi;

mudofaa idoralari tashkilotlarining yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro'yxatga olish, to'lovlarini amalga oshirish bo'limi;

huquq tartibot tashkilotlarining yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro'yxatga olish, to'lovlarini amalga oshirish bo'limi;

Hisob-kassa amaliyotlar bo'limi;

O'zbekiston Respublikasiga kelib tushayotgan barcha turdagi grant, nomoddiy shakldagi insonparvarlik yordami hamda texnik ko'maklashish vositalarining hisobi bo'limi;

Davlat maqsadli va boshqa budjetdan tashqari jamg'armalari yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro'yxatga olish bo'limi;

Ta'lim muassasalari rekonstruktsiya qilish, mukammal ta'mirlash jamg'armalari yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro'yxatga olish sektori.

2. Metodologiya, moliyaviy resurslar va hisoblarni boshqarish boshqarmasi tarkibida quyidagilar mavjud:

budjetning g'azna ijrosi metodologiya bo'limi;

moliyaviy resurslarni boshqarish bo'limi;

ichki va tashqi qarz bo'yicha hisob-kitoblar bo'limi;

Davlat xaridlarini amalga oshirish jarayoni monitoringi axborot-tahlil bo'limi.

3. Davlat budjetining g'azna ijrosi tahlili va nazorati boshqarmasi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Davlat budjeti g'azna ijrosining yig'ma tahlili bo'limi;

G'aznachilik operatsiyalari nazorati bo'limi;

Buxgalteriya hisobi va hisoboti bo'limi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining Markaziy apparati bo'linmasi quyidagi funktsiyalarni bajaradi:

Yuridik majburiyatlarni ro'yxatga olish va narxlar monitoringi bo'limi

(mudofaa idoralari tashkilotlarining yuridik va moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga olish va to'lovlarini amalga oshirish; huquqtartibot tashkilotlarining yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro'yxatga olish, to'lovlarini amalga oshirish):

budget tashkilotlari buyurtmachilarning xarajatlar smetalarida ko'rsatilgan qat'iy ravishda summalar doirasida va maqsadlarga muvofiq ularning shartnomalar tuzishi ustidan qattiq nazorat qilish asosida bunday shartnomalarni ro'yxatga oladi;

budget tashkilotlarini, shu jumladan xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashtirishga yo'naltiriladigan budget mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish ustidan monitoringni amalga oshiradi, bunda qoidaga ko'ra vositachilik xizmatlarini istisno etgan holda ular bilan tuziladigan shartnomalarning sifatli bo'lishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini ta'minlashni nazarda tutadi;

Moliyaviy majburiyatlar ro'yxatga olish va to'lovlarni amalga oshirish bo'limi

(mudofaa idoralari tashkilotlarining yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro'yxatga olish, to'lovlarini amalga oshirish; huquqtartibot tashkilotlarining yuridik va moliyaviy majburiyatlarini ro'yxatga olish, to'lovlarini amalga oshirish):

budget tashkilotlari xodimlariga ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarni, shuningdek qonun hujjatlariga muvofiq budget tashkilotlari tomonidan naqd pul mablag'lari bilan to'lanadigan boshqa to'lovlarni to'lash uchun G'aznachilikning bank hisobvaraqlariga mablag'lar o'tkazadi;

sudning qarori bo'yicha G'aznachilikning yagona g'azna hisobvaraqlaridan yoki boshqa bank hisobvaraqlaridan Davlat budjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik va jismoniy shaxslarning bank hisobvaraqlariga mablag'lar o'tkazilishini, shuningdek davlat organlari yoki ushbu organlar mansabdor shaxslarining noqonuniy xatti-harakatlari natijasida fuqarolarga yoki yuridik shaxslarga etkazilgan zararni qoplash uchun mablag'larni qonunchilikda belgilangan tartibda o'tkazishni amalga oshiradi;

budgetdan mablag' oluvchilarga ular uchun G'aznachilikda yoki uning hududiy bo'linmalarida ochilgan shaxsiy hisobvaraqlaridan ko'chirmalarni, ularning xarajatlarini qoplash uchun budget mablag'lari o'tkazilganligini tasdiqlaydigan to'lov hujjatlari va boshqa hujjatlarning nusxalarini taqdim etadi;

moliya organlarining topshirig'i bo'yicha yuqori turuvchi budjetlarda nazarda tutilgan rejali dotatsiyalar summasi, subventsiyalar, budget

ssudalari va boshqa to'lovlarni quyi budjetlarning shaxsiy g'azna hisobvaraqlariga o'tkazadi;

budjet mablag'larini yuridik va jismoniy shaxslarning hisobvaraqlariga o'tkazish majburiyatini yuklaydigan ro'yxatdan o'tkazilgan shartnomalarda yoki boshqa hujjatlarda nazarda tutilgan summalar doirasida budjetdan mablag' oluvchilar nomidan to'lovlarni tovarlar etkazib beruvchilar (ishlarni bajaruvchilar, xizmatlar ko'rsatuvchilar)ning bevosita bank hisobvaraqlariga o'tkazadi;

tovarlar etkazib berilganligi (ishlar bajarilganligi, xizmatlar ko'rsatilganligi) faktini tasdiqlaydigan yoki budjetdan mablag' oluvchilarga soliqlar, yig'imlar hamda budjetga va budjetdan tashqari davlat maqsadli fondlariga majburiy to'lovlarni to'lash uchun budjet mablag'larini o'tkazish majburiyatini yuklaydigan schyot-fakturalar va boshqa hujjatlar asosida budjetdan mablag' oluvchilarning moliyaviy majburiyatlari hisobini yuritadi;

Budjetning g'azna ijrosi metodologiya bo'limi:

normativ-huquqiy hujjatlar va metodologik materiallar, shu jumladan G'aznachilik va uning hududiy bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladigan operatsiyalarni maqbullashtirish masalalari bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar va metodologik materiallarni ishlab chiqishda, Davlat budjeti ijrosi to'g'risidagi buxgalteriya hisobi va hisobotini takomillashirishda qatnashadi;

Moliyaviy resurslarni boshqarish bo'limi:

Davlat budjeti ijrosi jarayonida respublika budjeti daromadlari tushumi va xarajatlari amalga oshirilishining qisqa muddatli prognozlarini tuzadi;

Ichki va tashqi qarz bo'yicha hisob-kitoblar bo'limi:

Qonun hujjatlarida belgilangan tartibda O'zbekiston Respublikasining ichki va tashqi qarzigina xizmat qiladi, shuningdek O'zbekiston Respublikasining kafolatlarini ijro etadi;

Davlat xaridlarini amalga oshirish jarayoni monitoringi axborot-tahlil bo'limi:

davlat xaridlari bo'yicha axborot bazasini yaratish va doimiy yangilab borish;
davlat xaridlari bo'yicha Hukumat komissiyasining ishchi organi funksiyasini bajarish;

davlat xaridlarini amalga oshirishda kichik biznes sub'ektlari keng ishtirok etishini nazarda tutgan holda tanlov va tender tartibotlari qo'llanilishini takomillashtirish va kengaytirish yuzasidan belgilangan tartibda takliflar kiritish.

Davlat budjeti g'azna ijrosining yig'ma tahlili bo'limi:

Respublika va mahalliy budjetlar ijrosini tahlil qiladi;

G'aznachilikning hududiy bo'linmalari faoliyatini muvofiqlashtiradi.

G'aznachilik operatsiyalarini nazorat qilish bo'limi:

g'aznachilik operatsiyalarini amalga oshirishda qonun hujjatlariga rioya qilinishini belgilangan tartibda nazorat qilish va monitoringni amalga oshirish;

Davlat budjetining g'azna ijrosi jarayonida mavjud bo'lgan tavakkalchiliklar bo'yicha xulosalarni baholash va taqdim etish.

Buxgalteriya hisobi va hisoboti bo'limi:

manbalar bo'yicha tegishli budjetlar daromadlari tushumi hisobini yuritadi;

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga kundalik asosida yagona g'azna hisobvarag'ida va hududiy g'azna hisobvaraqlarida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi axborotni elektron shaklda taqdim etadi;

Birlamchi hujjatlar asosida Davlat budjeti g'azna ijrosining tahliliy va sintetik buxgalteriya hisobini yuritadi;

Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi axborotni to'plash, qayta ishlash va tahlil qilish asosida Davlat budjetining kassa ijrosi haqidagi hisobotni tuzadi va ushbu hisobotni belgilangan muddatlarda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga taqdim etadi.

Bugungi kunda davlat budjeti g'azna ijrosini tashkil etish borasidagi Prezident qarorlarining ijrosi doirasida Osiyo taraqqiyot banki va boshqa xalqaro moliya tashkilotlarining qarz mablag'larini jalb etgan holda davlat budjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga jamlash va undan xarajatlar to'lovini amalga oshirish imkonini beruvchi davlat budjeti g'azna ijrosining yagona integratsiyalashgan axborot tizimini tashkil etish bo'yicha chora-tadbirlar kompleksi ishlab chiqildi.

O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligi O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki bilan birgalikda belgilangan tartibda respublikaning barcha shahar va tumanlarini qamrab olgan holda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tizimining ma'lumotlar tarmog'ini tashkil etish uchun er usti raqamli aloqa kanallarini berish choralari ko'rilmog'ida.

O'ylaymizki, qayd etilgan tavsiyalar davlat budjeti g'azna ijrosiga joriy etish milliy iqtisodiyotimiz, mamlakatimiz davlat moliyasi xarajatlarining samarali tashkil etish va boshqarishni yaxshilaydi.

Takrorlash uchun savollar

1. G'aznachilik faoliyatining qonuniy-huquqiy asoslarini nimalar tashkil qiladi?
2. G'aznachilik maxsus vakolatli moliya organi sifatida qachon, qaysi me'yoriy-huquqiy hujjat bilan tashkil qilindi?

3. G'aznachilikning asosiy vazifalari nimalardan iborat?
4. G'aznachilik markaziy apparati va uning hududiy bo'linmalari tashkiliy tuzilishi, ularning funktsional vazifalaridagi farqlarni aytib bering.
5. G'aznachilikning asosiy funktsiyalari nimalardan iborat?
6. G'aznachilikning qonuniy-huquqiy va me'yoriy asoslarini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va izoh yozing.
7. G'aznachilik markaziy apparati va uning hududiy bo'linmalari tashkiliy tuzilishi chizmasini mustaqil daftaringizga aks ettiring, tarkibiy bo'linmalarining bajaradigan vazifalari sharhini keltiring.

6-MAVZU. HUDUDIY G'AZNACHILIK BO'LINMALARI FAOLIYATI

Reja:

- 1. Hududlar budjetlarining mazmuni, mohiyati, ahamiyati**
- 2. Hududiy moliya organlari faoliyatining tashkil etilishi**
- 3. Mahalliy budjetlar ijrosini ta'minlashda hududiy g'aznachilik bo'linmalari**

1. Hududiy budjetlarining mazmuni, mohiyati, ahamiyati

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining hozirgi kundagi o'ta murakkab va mas'uliyatli holati ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotining yangidan-yangi muammolarini ko'ndalang qilib qo'ymoqda. Hozirgi kunning global vazifalarini hal etishning samarali usullari qidirib topishga intilishgina emas, balki jahon iqtisodiy xazinasini durdonalaridan iborat butun «pragmatik» potentsialdan, jumladan, jahon miqyosida iqtisodiy jarayonlarni tartibga solish kontseptsiyasining uslubiy, metodologik, nazariy ahamiyatini o'rganishga iqtisodchi-olimlar diqqat e'tiborining qaratilishi muhim hayotiy zaruriyatdir.

Bozorni tartibga solish nazariyasi gnoseologik asoslarining o'rganilishi shundan dalolat beradiki, iqtisodiy ta'limotlar tarixida «davlatning aralashmasligini» yoqlovchi g'oyalar ham ijtimoiy taraqqiyotga davlat faol intervensiyasining turli-tuman kontseptsiyalarini ham uchratish mumkin. Ushbu g'oyalar doimo jamiyat ehtiyojlariga hamda undagi hukmron mafkuraga mos bo'lib kelgan.

Mavjud iqtisodiy tizimlar va iqtisodiy taraqqiyotning borishi shuni tasdiqlamoqdaki, «sof» bozor iqtisodiyoti dunyoda mavjud emas va hech qachon bo'lmagan. Shunday qilib, bugungi kunda kun tartibiga savolni «davlat aralashuvi zarurmi?» tarzida emas, balki «davlat va bozor tartibga soluvchi mexanizmlari «mutanosibli» darajasi» haqida, davlatning iqtisodiyotni tartibga solish imkoniyatlari va chegaralari haqida qo'yilishi lozim.

Davlat siyosatining xususiyati ob'ektiv tarzda ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish darajasidan kelib chiqadi tarixiy-milliy qadriyatlarga bog'liq bo'ladi. Shu bilan birga, har qanday sharoitda masalaga pragmatik holda yodoshish maqbul bo'ladiki, uni odatda barqarorlashtirish siyosati deb ham atalmoqda va u asosida davlat iqtisodiy siyosatining maqsadi barqaror rivojlanish uchun shart-sharoitlar yaratishdan va muvozanatlashgan iqtisodiy holatni saqlashdan iborat bo'ladi.

Makroiqtisodiy tahminlashtirishning umumiy qonuniyatlari nuqtai-nazaridan mutloq to'g'ri hisoblangan holatlar hududiy tizimda o'ziga xos maxsus ahamiyat kasb etishi va aniq olingan hudud manfaatlari nuqtai-nazaridan boshqacharoq talqin etilishi mumkin. Mamlakat miqyosidagi umumiy holat va hududiy iqtisodiyotni qiyoslashda shuni alohida ta'kidlash mantiqiy o'rinli bo'ladiki, bunda

hududda umuman jamiyat turmush darajasi barqarorligi ta'minlanishi va shu bilan bir vaqtda hududiy tizim barqarorligi ham e'tiborga olinishi kerak. Amaliyotda mazkur dolzarb masalani respublika markaziy hukumati hal qiladi. Markaz uchun hudud makroiqtisodiy tizim va makroiqtisodiy tartibga solish ob'ekti sifatida maydonga chiqadi³².

Hududlar taraqqiyotining xususiyatlari ham sifat ko'rsatkichlari – rivojlantirishning ustivor yo'nalishlari, xo'jalikning bazaviy tarmoqlari, ixtisoslashuv va h.k., ham miqdoriy ko'rsatkichlar orqali namoyon bo'ladi. Zero, ayrim asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha, masalan, yo'l ta'minoti bo'yicha, suv ta'minoti va hududiy rivojlanishning boshqa sharoitlari bo'yicha, aholining ijtimoiy-infratuzilmaviy ta'minoti va ular tomonidan ijtimoiy xizmatlar iste'moli bo'yicha turli hududlar «foizlarda» emas, balki hatto «martalarda» bir-biridan farq qilmoqda.

Ijtimoiy yangilanishlarning har qanday kontsepsiyasi agar u «umumiy ahamiyat» g'oya shaklini olmasa inqirozga yuz tutadi, amalga oshirish muddatlari ishonchsiz bo'ladi va turmush tarzining pasayishiga olib keladi. Davlat siyosatining maqsadlari mazmunli xususiyat kasb etishi va jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlanmog'i lozim. Ushbu maqsadlar qatoriga so'zsiz tarzda, quyidagilar kiritiladi: iqtisodiy o'sish, xalq turmush sharoitining ko'tarilishi, hayot sifat belgilarining yaxshilanishi, mamlakat xo'jalik sub'ektlari va fuqarolar havfsizligining ta'minlanishi.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida islohotlarning tub maqsadi aralash tipdagi iqtisodiyotni institutsional rasmiylashtirilishidan iboratdirki, bunda iqtisodiyotni tashkil etilishining o'ziga xos tizimi amal qiladi va optimal nisbatlarda xususiy, korporativ va davlat boshqaruvi ishtirokini turli mulk va xo'jalik yuritish shakllari o'zaro ta'sirining doimiy takomillashuvini, iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy adolatga erishishining ijtimoiy og'riqsiz, qulay yo'llarini qidirib topishni talab etadi.

Davlatning yaxlit moliyaviy siyosati moliya tizimining barcha bo'g'inlari. Jumladan budjet tizimining va uning tarixiy qismi bqlish mahalliy budjetlarning ham yagona qonunchilik asosida tegishli moliyaviy-iqtisodiy sharoitlarning yaratilishi bilan tqliq amalga oshirilishi lozim. Shu tufayli moliyaviy siyosatning ixtiyoriy sohasiga tegishli bo'lgan u yoki bu qarorning qabul qilinishi, mahalliy yubdjetlar faoliyatining asoslariga ma'lum ma'noda tegishli bqladi.

Mamlakatimizda iqtisodiy ko'rsatkichlar o'sish tendentsiyasiga ega bo'lsada, hududlarning iqtisodiy rivojlanish darajasidagi tafovutlar hududlarning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashda hal etilishi lozim bo'lgan masalalar mavjudligidan dalolat beradi.

Umuman, hududiy mahsulot(YaHM)ning ulushi bo'yicha keskin tafovutlar mavjud. Jumladan, eng yuqori ko'rsatkichlar Toshkent shaxri, Qashqadaryo,

³² Kolesov A.s.Byudjetniy protsess: sushchnost i sovershenstvovanie. – Finansi № 11. 2010. –s 8.

2 O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasining ma'lumotlari (<http://www.stat.uz>)

Navoiy va Toshkent viloyatlari ulushiga to'g'ri keladi. Eng past ko'rsatkichlar esa Sirdaryo, Jizzax, Xorazm viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasi ulushiga to'g'ri keladi. Birgina, Toshkent shaxrining YaHM Qoraqalpog'iston Respublikasi, Jizzax, Sirdaryo va Xorazm viloyatlarining YaHMdan ham yuqori.

Jalb etilgan investitsiyalar ulushi bo'yicha ham hududlar o'rtasidagi tafovutlar katta. Ushbu ko'rsatkich bo'yicha Toshkent shaxri, Qoraqalpog'iston Respublikasi va Qashqadaryo viloyati yuqori ulushga ega. Sirdaryo, Jizzax, Navoiy va Xorazm viloyatlari ulushi esa past. Qoraqalpog'iston Respublikasi iqtisodiyotiga kiritilgan investitsiyalar hajmi yuqori bo'lishiga qaramay YaHMning YaIMdagi ulushi past hududlar tarkibida qolmoqda.

Hususan, Prezidentimizning "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi bo'yicha dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi Farmonida viloyatlar, tumanlar va shaharlarning kompleks va muvozanatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, ularning salohiyatidan samarali va optimal foydalanish bo'yicha quyidagi vazifalar belgilandi:

- sotsial-iqtisodiy jadal rivojlanishi, xalqning turmush darajasi va daromadlarini oshirish uchun har bir hududning tabiiy, mineral va xom ashyo, sanoat, qishloq xo'jaligi, turizm va mehnat salohiyatidan kompleks va samarali foydalanishni ta'minlash;

- hududlar iqtisodiyotini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish masshtablarni kengaytirish hisobiga hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish darajasidagi farqini kamaytirish, eng avvalo sanoat va eksport salohiyatini o'stirish yo'li bilan qiyoslangan tuman va shaharlarni jadal rivojlantirish;

- yangi sanoat ishlab chiqarish va servis markazlarini tashkil etish hisobiga shahar tipidagi kichik shaharlar va shaharchalarni aktiv rivojlantirish, yirik xo'jalik birlashmalarining mablag'larini, banklarning kreditlarini va xususiy xorijiy investitsiyalarni jalb qilish;

- subvention tuman va shaharlarni kamaytirish, sanoat va xizmatlar ko'rsatish sohasini jadal rivojlantirish hisobiga mahalliy budjetlarning daromad bazasini kengaytirish;

- sanoat va boshqa ishlab chiqarish ob'ektlarni joylashtirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, xususiy tadbirkorlikni keng rivojlantirish hamda axolining turmush darajasini yaxshilash maqsadida hududlarning ishlab chiqarish, muhandis-kommunikatsiya va ijtimoiy infratuzilmasini yanada rivojlantirish va modernizatsiya qilish.³³

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan ko'rishimiz mumkinki, mamlakatimiz hududlari iqtisodiy rivojlanishidagi tafovutlar va 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi bo'yicha dasturda belgilangan vazifalardan kelib chiqib hududlarni moliyaviy boshqarish masalasini alohida tadqiq etish dolzarb sanalanadi.

³³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi bo'yicha dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni

Hududiy rivojlanish – bu moliyaviy resurslar harakatining tabiiy-moddiy va qiymat shakllarining rivojlanishi hamda butun hududiy tizim, ya'ni uning tarkibiy elementlari (hududlarning tabiiy-iqlimiy, geosiyosiy, iqtisodiy, moliyaviy, demografik, axborot va institutsional tuzilmasi) o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tizimining bir butunlikda ishlashini ta'minlash maqsadida ushbu moliyaviy resurslarning uzluksiz aylanishidir.

Moliyaviy boshqarish mohiyatini ochishga tizimli yondoshishni qo'llash ushbu moliyaviy boshqaruvning ta'sir darajasi muayyan davrdagi ijtimoiy samaradorlikni aks ettirishi lozim, degan xulosaga olib keladi. Bunda, samarali texnologiyalar va me'yoriy-huquqiy bazadan foydalanishni hisobga olish kerak. Chunki, ba'zi iqtisodiy segmentlarning yaxshi ishlashi tovar ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasida faoliyat yurituvchi sub'ektlar manfaatiga mos kelmaydi. Demak bu holatda narx-navoni shakllantiruvchi signallarning yo'qligi yoki buzib ko'rsatilishi oqibatida bozor mexanizmi ishlamaydi. O'z navbatida, bu holatlar hududlarning jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini to'sqinlik qiluvchi omildir. Bu esa hududiy tizimning barcha sub'ektlari iste'mol qiladigan, ammo ularni ishlab chiqarish sub'ektlarga naf keltirmaydigan ijtimoiy tovarlar ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatishga bo'lgan ob'ektiv ehtiyoj uchun asos bo'ladi. Bunday sharoitda talab va taklif qonunining ishlashi hudud aholisining umumiy manfaatlariga to'g'ri kelmaydi.

Moliyaviy resurslar davlatning markazlashgan va markazlashmagan pul jamg'armalari orqali shakllantirilishi va ishlatilishi jarayoni hamda umumiy iste'mol tarkibiga davlat tomonidan ta'sir o'tkazilishi hududlar iqtisodiyotining davriy tebranishlari amplitudasini yumshatadi, mintaqaviy xo'jaliklardagi tarkibiy o'zgarishlarni o'z aro yaqinlashtiradi. Hududiy rivojlanish darajasini boshqarish davlat moliyasini boshqarish tizimining ajralmas qismiga aylanmoqda hamda hududlar iqtisodiyotining rivojlanishini boshqarishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Davlat boshqaruvi to'g'risidagi qarashlarga ko'ra hududiy rivojlanishni moliyaviy jihatdan boshqarish moliyaning muvofiqlashtiruvchi hususiyatlarini amalga oshirishda namoyon bo'ladi. O'z navbatida, hududiy rivojlanishni moliyaviy boshqarish – bu davlat tomonidan hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlarini boshqarish maqsadida moliyaviy vositalardan foydalanishini keltirib chiqaradi.

Boshqaruv tarkibiy jihatdan murakkab va xilma xil, shu bilan birga, o'zaro aloqalar bilan bog'langan hududlar iqtisodiyoti barqaror o'sishining zaruriy sharti hisoblanadi. Hududiy rivojlanishning moliyaviy boshqaruvi esa moliyaviy resurslarning aniq shakllari va usullarini amalga oshirish asosida, jumladan xarajatlarni davlat budjeti hisobidan amalga oshirish hisobiga hududiy tizimlar ishtirokchilarining hayotiy faoliyatiga, ularning daromadlari va xarajatlariga ta'sir ko'rsatadi. Hududlar esa bevosita boshqariladigan ob'ekt, boshqarish usuli yoki omili vazifasini bajaradi. Iqtisodiyotga bunday moliyaviy ta'sir o'tkazish davlatning boshqaruv vositlari tizimini tashkil etadi.

Mahalliy budjetlar tizimi mahalliy ehtiyojlarni to'laroq hisobga olish va ularni davlat markazlashtirilgan tartibda amalga oshiradigan chora-tadbirlar bilan

to'g'ri muvofiqlashtirish imkonini beradi. Shuning uchun mahalliy hokimiyat organlari mahalliy budjetga daromadlar kelib turishini va resurslardan avaylab foydalanishdan manfaatdorlar, chunki joylarda iqtisodiyot va madaniyatning o'sish sur'atlari mahalliy rezervlarni safarbar etishga, mablag'larni rejali sarflashga doir ishlarni tashkil etishga bevosita bog'liq bo'lib, bu esa, o'z navbatida, umuman O'zbekiston Respublikasining davlat budjetini muvaffaqiyatli bajarishga imkon yaratadi. Mahalliy budjetlardan uy-joy kommunal xo'jalik va obodonlashtirish, ta'lim va sog'liqni saqlash muassasalari, ijtimoiy ta'minotga doir tadbirlar va hokazolar moliyalashtiriladi.

O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksida budjet tizimi budjetlari amal qilishining prinsiplari belgilangan bo'lib, bunda:

- budjet tizimining yagonaligi;
- budjet tizimining O'zbekiston Respublikasi ma'muriy-hududiy tuzilishiga muvofiqligi;
- budjet tizimi budjetlarining balansliligi va o'zaro bog'liqligi;
- budjet tizimi budjetlari daromadlarini prognoz qilinishi va xarajatlarini rejalashtirilishi;
- budjet tizimi budjetlarining mustaqilligi;
- budjet tizimi budjetlari mablag'laridan foydalanishning natijadorligi;
- kassaning yagonaligi;
- budjet jarayoni ishtirokchilarining javobgarligi va ochiqligi;³⁴
- budjet tizimi O'zbekiston Respublikasining ma'muriy-hududiy tuzilishiga muvofiqligi³⁵;
- Budjet tizimi budjetlarida nazarda tutilgan xarajatlar hajmi ularning daromadlari va taqchilikni qoplash manbalari yig'indisining hajmiga muvofiq bo'lishi kerakligi va budjet tizimi budjetlarini tuzish va ijro etishda budjetlarning mablag'lari mazkur budjetlarning balansliligini ta'minlash uchun ular o'rtasida qayta taqsimlanishi mumkiligi;
- budjet tizimi budjetlarini tuzishda budjet tasnifiga muvofiq, daromadlar ularning aniq manbalari bo'yicha prognoz qilinadi, xarajatlar esa yo'nalishlar bo'yicha rejalashtirilishi;
- budjet tizimi budjetlarining mustaqilligi;
- budjet tizimi budjetlari mablag'laridan foydalanishning natijadorligi;
- budjet jarayonining har bir ishtirokchisi budjet jarayonining har bir bosqichida o'z harakatlari uchun javobgar bo'lishi belgilangan.

Davlat budjeti davlatning asosiy moliyaviy rejasi sifatida davlat hokimiyatining iqtisodiy imkoniyatlarini moliyaviy asoslarini yaratadi.

Masalan, iqtisodchi G.V. Polyak quyidagi fikrlarni bildiradi "Davlat budjetdan o'zining faoliyatini bevosita moliyaviy ta'minlashning instrumenti sifatida hamda iqtisodiy va ijtimoiy siyosatni amalga oshirishning muhim elementi sifatida foydalanadi"³⁶- deb ta'kidlaydi.

³⁴ O'zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksining 7-moddasi asosida

³⁵ O'zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksining 9-moddasi asosida

³⁶ Polyak G.B. Byudjetnaya sistema RF.-M.: YuNITI, 2011.

2. Mahalliy moliya organlari faoliyatining tashkil etilishi

Budjetning yaxlitligi tufayli respublika o'z tasarrufiga pul resurslarining yagona markazlashtirilgan jamg'armasini oladi, uni budjet tizimining faqat biror - bir bo'g'iniga taqdim etish mumkin emas, hamda O'zbekiston Respublikasi davlat budjetiga birlashtiriladigan barcha budjetlarning majmui sifatida ifodalanadi. Respublika budjet tizimining yaxlitligi va bir butunligi kodeks tomonidan mustahkamlab qo'yilgan, unda quyi budjetlarning biri yuqori bo'g'inga kirishi ko'zda tutilgan.

O'zbekiston Respublikasi budjet tizimining etakchi bo'g'ini - umumrespublika budjetibo'lib, Respublika budjeti - Davlat budjetining umumdavlat tusidagi tadbirlarni moliyalashtirishda foydalaniladigan qismidir. Unda daromadlar manbalari va ulardan tushumlar miqdori, shuningdek moliya yili mobaynida aniq maqsadlar uchun ajratiladigan mablag'lar sarfi yo'nalishlari va miqdori nazarda tutiladi. Milliy daromadni Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar o'rtasida taqsimlash va qayta taqsimlash jarayoni umumrespublika budjeti orqali tartibga solinadi. Mahalliy budjetlar tizimi mahalliy ehtiyojlarni to'laroq hisobga olish va ularni davlat markazlashtirilgan tartibda amalga oshiradigan chora-tadbirlar bilan to'g'ri muvofiqlashtirish imkonini beradi. Shuning uchun mahalliy hokimiyat organlari mahalliy budjetga daromadlar kelib turishini va resurslardan avaylab foydalanishdan manfaatdorlar, chunki joylarda iqtisodiyot va madaniyatning o'sish sur'atlari mahalliy rezervlarni safarbar etishga, mablag'larni rejali sarflashga doir ishlarni tashkil etishga bevosita bog'liq bo'lib, bu esa, o'z navbatida, umuman O'zbekiston Respublikasining davlat budjetini muvaffaqiyatli bajarishga imkon yaratadi. Mahalliy budjetlardan uy-joy komunal xqjalik va obodonlashtirish, ta'lim va sog'liqni saqlash muassasalari, ijtimoiy ta'minotga doir tadbirlar va hokazolar moliyalashtiriladi.

Mahalliy moliya – O'zbekiston Respublikasi mahalliy ma'muriy-hududiy tuzilmalarining naqd va naqdsiz shakldagi pul resurslari va oqimlari yig'indisi bo'lib, mahalliy xo'jalik ehtiyojlarini normal darajada ta'minlashga hamda mahalliy hududdagi aholiga ijtimoiy-madaniy xizmatlarni pul mablag'lari bilan ta'minlashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda mahalliy moliya hududiy ijtimoiy-iqtisodiy siyosatni amalga oshirish quroliga aylanib bormoqda.

Mahalliy moliya:

- mahalliy ahamiyatdagi ishlab chiqarishning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishga;
- aholi bandligining oshishini ta'minlashga;
- hududiy xo'jalik kompleksining uzoq muddatli taraqqiyotini ta'minlovchi soha va tarmoqlarga investitsiyalarni jalb qilishga;
- hududdagi aholining zarur ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi.

Mahalliy moliya tizimining tarkibiga quyidagi bo'g'inlar kiradi:

Mahalliy budjetlar Qoraqalpog'iston Respublikasi davlat budjeti, viloyatlar budjetlari, viloyatlar budjetlariga kiruvchi quyi (shahar, tuman) budjetlarni o'z ichiga oladi. Ularning daromadlari va xarajatlari tarkibi, budjet jarayoni va budjet huquqi Budjet kodeksi bilan belgilangan.

Mahalliy maxsus jamg'armalar – mahalliy boshqaruv organlari tomonidan tuziladi va mahalliy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ehtiyojlarini qo'shimcha pul mablag'lari bilan ta'minlashga xizmat qiladi. Ularga:

- mahalliy hukumat organlarining maxsus mablag'lar bo'yicha hisobraqami;
- “Mahalla jamg'armai” kabilar kiradi.

Horijiy davlatlarda mahalliy hokimiyat organlari ihtiyoridagi maxsus pul jamg'armalari soni va mahalliy moliya tizimidagi salmog'i ancha yuqori bo'lib, ular avtonom mustaqillikka egaligi, markaziy hukumat tomonidan qattiq nazoratga tortilmasligi, doimiy yoki vaqtinchalik, ayrim ijtimoiy-iqtisodiy maqsadlarni ko'zlab tuzilishi bilan xarakterlanadi.

Mahalliy korxonalar moliyasi – Mahalliy (munitsipal) mulkka asoslangan, mahalliy hokimiyat bo'ysinuvidagi, unitar korxonalar moliyasi bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

uy-joy kommunal xo'jaligi korxonalari

obodonlashtirish korxonalari

suv xo'jaligi korxonalari

gaz, elektr, issiqlik ta'minoti korxonalari va boshq.

Mahalliy budjetlar davlat budjetining tegishli viloyat, tuman, shahar pul mablag'lari jamg'armasi bo'lib, ikki pog'onali budjet tizimining muhim bo'g'ini hisoblanadi. Mahalliy budjetlarning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati uning funksiyalarida namoyon bo'ladi. Ular haqida quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

mahalliy hokimiyat organlari faoliyatining moliyaviy asosini tashkil etuvchi pul jamg'armalarini shakllantirish;

bu pul jamg'armalarini hududiy iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohalar o'rtasida qayta taqsimlash va ishlatish;

mahalliy hokimiyatga bo'ysinuvchi korxonalar, tashkilot va muassasalar moliyaviy-xo'jalik faoliyati ustidan nazorat olib borish.

Mahalliy budjetlar tarkibiga kiruvchi budjetlar quyidagi budjetlarni o'z ichiga oladi:

Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti - Qoraqalpog'iston Respublikasining respublika budjetini hamda respublikaga bo'ysunuvchi tumanlar va shaharlar budjetini;

- Viloyat budjeti – umumviloyat budjetini hamda viloyatga bo'ysunuvchi tumanlar va shaharlar budjetini;
- Tumanlarga bo'linadigan shahar budjeti – umumshahar budjetini hamda shahar tarkibiga kiruvchi tumanlar budjetlarini;
- Tarkibida shaharlari bo'lgan tuman budjeti – umumtuman budjetini hamda tuman bo'ysinuvidagi shaharlar budjetlarini.

Huquqiy jihatdan mahalliy budjetlar budjet yili davomida daromad manbalari va ulardan tushumlar miqdori, aniq maqsadlar uchun mo'ljallangan xarajat yo'nalishlari aks ettiriladigan moliyaviy xujjatdir.

Mahalliy budjetlar ishlab chiqarishning yakuniy natijalarini aholiga etkazishning asosiy yo'nalishini belgilab beruvchi vositadir. Mahalliy budjetlar orqali ijtimoiy iste'mol jamg'armalari aholining ayrim guruhlari o'rtasida taqsimlanadi.

Mahalliy budjetlar hukumat mahalliy organlarining faoliyatini moliyaviy ta'minoti bo'lib hsoblanadigan pul jamg'armalarini shakllantirish, hudud iqtisodiyot tarmoqlariga bu jamg'armalarni taqsimlash va ishlatish, mahalliy hukumat organlariga qarashli korxonalar, tashkilotlar muassasalarning moliyaviy xo'jalik faoliyatini nazorat qilish kabi vazifalarni bajaradi.

Mahalliy budjetlar umumdavlat iqtisodiy va ijtimoiy vazifalarini amalga oshirishda, birinchi navbatda davlat mablag'larini taqsimlash va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Ishlab chiqarilgan moddiy ne'matlarni taqsimlash va aholiga etkazish asosan budjet tizimi orqali amalga oshiradi. Ma'lumki, iste'mol jamg'armalarining asosiy qismi budjetlar orqali shakllantiriladi. Bunda xalq ta'limi, sog'liqni saqlash, ijtimoiy ta'minot, uy-joy komunal xizmat sohasi bilan bog'liq asosiy xarajatlar mahalliy budjetlar hisobidan amalga oshiriladi³⁷.

Davlat tomonidan ijtimoiy himoya bilan bog'liq siyosatni amalga oshirish katta miqdordagi moddiy va moliyaviy resurslarni talab qiladi va bu muhim vazifalar mahalliy hokimiyat organlariga yuklatilgan. Aholini ijtimoiy himoya qilish bilan bog'liq chora tadbirlarni moliyalashtirish asosan mahalliy budjetlar hisobidan amalga oshiriladi.

Mahalliy budjetlarning mavqeini yanada oshirish hukumatning budjet siyosatini samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan muhim omil ekanligi ahamiyatga molikdir.

Budjet kodeksining 27-moddasida Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesining, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar ***Kengashlarining budjet sohasidagi vakolatlari aniqlashtirilgan***. Bunga ko'ra Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar Kengashlari:

- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetini, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarini, tumanlar va shaharlar budjetlarini tegishincha Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimlarining taqdimnomasiga ko'ra ko'rib chiqadi va qabul qiladi;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari, tumanlar va shaharlar budjetlarining tegishli davrdagi ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni tegishincha Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar

³⁷ Ali Hashim Bair Allan. Treasury reference model. Word Bank & IMF. March. 2010. 347 r.

Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimlarining taqdimnomasiga ko'ra har chorakda ko'rib chiqadi va tasdiqlaydi;

- mahalliy soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning stavkalarini qonun hujjatlarida belgilangan miqdorlar doirasida belgilaydi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar Kengashlari qonun hujjatlariga muvofiq budjet sohasida boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesining, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar Kengashlarining vakolatlari asosida tegishli hududlar ***hokimlarining vakolatlari belgilangan***:³⁸

- tegishli budjet loyahasini ishlab chiqish va uni ijro etish jarayonini tashkil etadi hamda muvofiqlashtirib boradi;

- budjet so'rovi olinishiga qarab tegishli budjetlarning loyihalarini tuzish to'g'risida qarorlar qabul qiladi, ularni tayyorlash tartibi va muddatlarini belgilaydi;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti loyahasini, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari, tumanlar va shaharlar budjetlari loyihalarini tegishincha Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar Kengashlariga ko'rib chiqish va qabul qilish uchun taqdim etadi;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesining, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar Kengashlarining qarorlariga muvofiq Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari, tumanlar va shaharlar budjetlari parametrlarini tasdiqlaydi;

- belgilangan tartibda moliya yili mobaynida Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari, tumanlar va shaharlar budjetlari parametrlariga o'zgartirishlar kiritish to'g'risidagi takliflarni ko'rib chiqadi;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari, tumanlar va shaharlar budjetlarining tegishli davrdagi ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesiga, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar Kengashlariga tasdiqlash uchun taqdim etadi;

- Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlariga tushumlar to'liq va o'z vaqtida tushishi ustidan nazoratni tashkil etadi;

- budjet mablag'larining maqsadli sarflanishi ustidan nazoratni tashkil etadi;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika budjetining, viloyatlar viloyat budjetlarining va Toshkent shahri shahar budjetining, tumanlar va shaharlar budjetlarining qo'shimcha manbalaridan foydalanish to'g'risida qarorlar qabul qiladi;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlari ushbu moddaning birinchi qismida ko'rsatilgan vakolatlar bilan

³⁸ O'zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksining 28-moddasi asosida

bir qatorda tegishincha Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika budjetining, viloyatlar viloyat budjetlari va Toshkent shahri shahar budjetining zaxira jamg'armasi mablag'laridan foydalanish to'g'risida qarorlar qabul qiladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimlari qonun hujjatlariga muvofiq budjet sohasida boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkinligi Budjet kodeksida belgilab qo'yilgan.

Mahalliy budjetlarning daromadlari - mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari oldidagi muhim strategik ahamiyatga molik bo'lgan vazifalarning amalga oshirish uchun zarur bo'lgan markazlashtirilgan pul jamg'armaini shakllantirish bilan bog'liq pulli munosabatlar shaklidir.

Davlat tomonidan ijtimoiy sohalarni mablag' bilan ta'minlash va ijtimoiy himoya bilan bog'liq siyosatni amalga oshirish katta miqdordagi moddiy va moliyaviy resurslarni talab qiladi va bu muhim vazifalar mahalliy hokimiyat organlariga yuklatilgan. O'z navbatida ushbu tadbirlarni mablag' bilan ta'minlashda mahalliy xokimiyat organlari mahalliy budjetlarning daromadlaridan foydalanadilar. Mahalliy hokimiyat organlari, o'z daromadlari manbalari bazasini ko'payishidan manfaatdordirlar. Chunki, bu daromadlar hokimiyatlar oldidagi vazifalarni moddiy jihatdan moliyalashtirish manbasi sifatida va ularni mustaqil sarflash imkonini beradi.

Hududiy moliya tomonidan tegishli budjetlar shakllantiriladi va ular mahalliy hokimiyatorganlari funktsiyalarini moliyalashtirishga yo'naltiriladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetining, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarining daromadlari quyidagilardan tashkil etiladi:

- 1) belgilangan normativlarga muvofiq umumdavlat soliqlari, shu jumladan:
 - yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i;
 - yagona soliq to'lovi;
 - jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i;
 - tadbirkorlik faoliyatining ayrim turlari bo'yicha qat'iy belgilangan soliq;
 - qo'shilgan qiymat solig'i;
 - aktsiz solig'i;
 - er qa'ridan foydalanganlik uchun soliq;
 - suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq;
- 2) mahalliy soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar, shu jumladan:
 - obodonlashtirish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish solig'i;
 - transport vositalariga benzin, dizel yoqilg'isi va gaz ishlatganlik uchun olinadigan soliq;
 - mol-mulk solig'i;
 - er solig'i;
 - yagona er solig'i;
 - ayrim turdagi tovarlar bilan chakana savdo qilish va ayrim turdagi xizmatlarni ko'rsatish huquqi uchun yig'im;
- 3) yuridik va jismoniy shaxslardan, shuningdek chet davlatlardan tushgan qaytarilmaydigan pul tushumlari;
- 4) bozorlardan tushadigan daromadlar;

5) boshqa daromadlar hisobidan shakllantiriladi. Boshqa daromadlarga davlat daromadiga o'tkazilgan mol-mulkni realizatsiya qilishdan tushgan tushumlar, davlat aktivlarini joylashtirishdan, foydalanishga berishdan va sotishdan belgilangan normativlar bo'yicha olingan daromadlar, qonun hujjatlariga muvofiq Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetiga, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlariga yo'naltiriladigan davlat bojlari, yig'imlar, tovon pullari va jarima sanksiyalari, egasiz mol-mulkni, meros huquqi bo'yicha davlat ixtiyoriga o'tgan mol-mulkni realizatsiya qilishdan tushgan tushumlar, davlat daromadiga o'tkazilishi lozim bo'lgan xazinalar va qonun hujjatlariga muvofiq boshqa daromadlar kiradi.

O'zbekiston Respublikasining respublika budjetidan ajratiladigan subventsiyalar, o'tkazib beriladigan daromadlar va dotatsiyalar Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika budjetining, viloyatlar viloyat budjetlarining va Toshkent shahri shahar budjetining daromadlari hisoblanadi.

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq, tadbirkorlik faoliyatining ayrim turlari bo'yicha qat'iy belgilangan soliq, O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan pivo va o'simlik yog'i uchun aktsiz solig'i Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari daromadlariga o'tkazib beriladi.

Mahalliy budjetlar O'zbekiston Respublikasi davlat budjetida muhim tarkibiy qismni tashkil etadi va mahalliy hukumat organlarining faoliyat ko'rsatishlarida moliyaviy manba bo'lib hisoblanadi.

Mahalliy budjetlar ishlab chiqarishning yakuniy natijalarini aholiga etkazishning asosiy yo'nalishini belgilab beruvchi vositadir. Mahalliy budjetlar orqali ijtimoiy iste'mol jamg'armalari aholining ayrim guruhlarida o'rtasida taqsimlanadi.

Boshkaruvning iktisodiy usullari tizimida maxalliy budjetlar asosiy o'rin tutadi. Ular aloxida olingan xududning kompleks rivojlanishini ta'minlashda, optimal xududiy kayta ishlab chikarish nisbatlarini o'rnatishda va axolining yashash darajasini

Mahalliy budjetlar bu yangi budjet tuzilishi sharoitlarida budjetlararo munosabatlarni ta'minlovchi uziga xos iktisodiy kategoriyadir, xamda ma'lum xududning ijtimoiy-iktisodiy rivojlanishini ta'minlash maksadida maxalliy xokimiyat organlari tomonidan tashkil etiladigan pul mablaglari jamg'armalarining shakllantirilishi, taksimlanishi, ishlatilishi bilan bog'lik jamiyatdagi iktisodiy munosabatlarning muvofikligini xam bildiradi.

Budjet mablag'larini taqsimlovchilar qonun hujjatlariga muvofiq budjet sohasida boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

3. Mahalliy budjetlar ijrosini ta'minlashda hududiy g'aznachilik bo'linmalari

Hududiy g'aznachilik bo'linmalari – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent

shahri bo'yicha g'aznachilik boshqarmalari, tumanlar va shaharlar bo'yicha g'aznachilik bo'linmalari.³⁹

Davlat moliyasini isloh qilish, davlat budjetining g'azna ijrosini joriy etish, budjet mablag'larini boshqarish va ularning shakllanishi va ishlatilishini nazorat qilish jarayonlari mukammallashib, takomillashib bormoqda. Bu jarayonlarni amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat budjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-594-son (28.02.2007) Qarorining qabul qilinishi muhim qadam bo'lib xizmat qildi. Prezident Qarorining ijro etilishi doirasida Moliya vazirligi huzuridagi "Davlat budjetining g'azna ijrosini tatbiq etish va uslubiyoti boshqarmasi" hamda mahalliy moliya organlarining g'aznachilik bo'linmalari negizida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi va uning hududiy bo'linmalari tashkil etildi.

PQ-594-son Qaror bilan Moliya vazirligi G'aznachiligi zimmasiga quyidagi asosiy vazifalar yuklatildi (2-rasmga qarang):

– davlat budjetining kassa ijrosi, jumladan, tushadigan daromadlarni turli darajadagi budjetlar o'rtasida taqsimlash, budjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlar smetalari ijrosi va davlat budjeti ijrosi to'g'risida hisobot tuzish;

– davlat budjeti mablag'larini yagona g'aznachilik hisobraqami, shuningdek tegishli budjetlar daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi kassa uzilishlarining oldini olishni ta'minlaydigan hududiy g'aznachilik hisobraqamlarini joriy etish orqali boshqarish;

– budjet tashkilotlarini, shu jumladan, mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashga yo'naltiriladigan budjet mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish ustidan monitoringni amalga oshirish, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini nazarda tutish hamda vositachilik xizmatlaridan voz kechish;

– xarajatlar smetasi va ro'yxatga olingan shartnomalarda nazarda tutilgan qat'iy summalar doirasida tovar(ish, xizmat)lar etkazib beruvchilarning bevosita hisobraqamlariga budjet mablag'lari oluvchilar nomidan va ularning topshirig'i bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish orqali to'lov intizomiga so'zsiz rioya etilishi ustidan ta'sirchan nazoratni ta'minlash;

– davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi va hisobotini yuritish, davlat budjeti ijrosi haqida axborot yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish, shuningdek O'zbekiston Respublikasining davlat ichki va tashqi qarzlariga xizmat ko'rsatish, O'zbekiston Respublikasi kafolatlarini ijro etish.

Davlat budjetining kassa ijrosi, daromadlar va xarajatlar ustidan nazorat hamda budjet mablag'larini boshqarish soxasidagi vazifalari:

Davlat budjetining kassa ijrosi, jumladan, tushgan daromadlarni turli darajadagi budjetlar o'rtasida taqsimlash, budjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlar smetalari ijrosi va Davlat budjeti ijrosi to'g'risida hisobot tuzish;

³⁹ O'zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi 3-moddasi

Davlat budjeti mablag'larini yagona g'aznachilik hisob raqami, shuningdek, tegishli budjetlar daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi kassa uzilishlari oldini olishni ta'minlaydigan hududiy g'aznachilik hisob raqamlarini joriy etish orqali boshqarish;

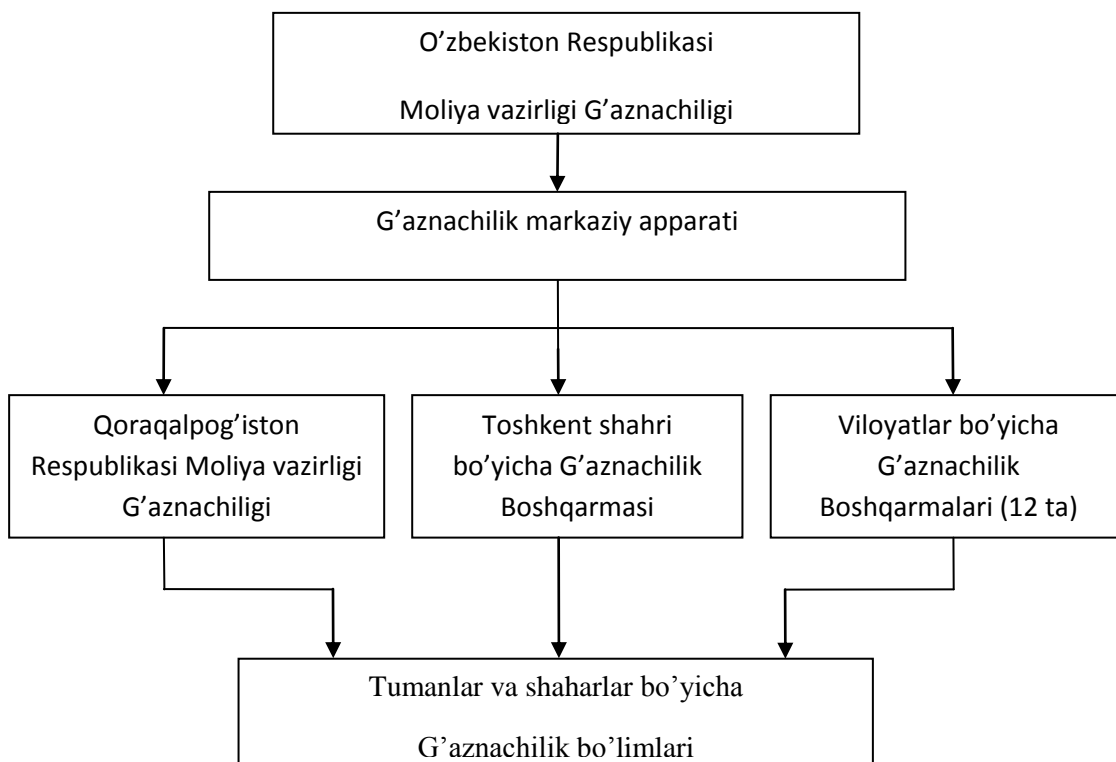
Shartnomalarni ro'yxatga olish va to'lovlarni amalga oshirishdagi vazifalari:

Budjet tashkilotlarining tovarlar etkazib beruvchilar bilan shartnomalarni, shuningdek, Davlat budjeti mablag'lari hisobidan kapital qurilish bo'yicha buyurtmalarning shartnomalari xarajatlar smetasida ko'rsatilgan summalar va maqsadlarga yo'naltirilishi ustidan qat'iy nazorat o'rnatish asosida mazkur shartnomalarni majburiy ro'yxatdan o'tkazish tartibini joriy etish orqali budjet tashkilotlarining xarajatlar smetasida ko'zda tutilmagan xamda ajratilgan limitdan ortiqcha xarajatlarni oldini olish;

Budjet tashkilotlarini, jumladan mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashtirishga yo'naltirilgan budjet mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish yuzasidan monitoring olib borish, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini nazarda tutish hamda qoidaga ko'ra vositachilik xizmatlaridan voz kechish.

Davlat budjeti G'aznachilik tizimiga o'tilganda budjet muassasalari tomonidan amalga oshirilgan xarajatlar uchun tulovlar moliyaviy majburiyatlarni tasdiqlovchi va xarajatlar smetasi va ro'yxatga olingan shartnomalarda nazarda tutilgan kat'iy summalar doirasida tovarlar etkazib beruvchilarning bevosita hisob raqamlariga budjetdan mablag' oluvchilar nomidan va ularning topshirig'i bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish orqali to'lov intizomiga so'zsiz rioya etilishi ustidan joriy nazoratni ta'minlashga erishildi.

G'aznachilik O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tarkibidagi davlat ijroiya organi hisoblanadi. G'aznachilikning Qoraqalpog'iston Respublikasi G'aznachilik Boshqarmasi, Toshkent shahar va viloyatlar Boshqarmasi, shahar va tumanlarda G'aznachilik bo'linmalari kabi hududiy organlari faoliyat qiladi (2-rasm).

3-rasm. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining tashkiliy tuzilishi⁴⁰

G'aznachilikka O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri o'rinbosari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tayinlangan Davlat G'aznachisi rahbarlik qiladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining buyrug'iga muvofiq G'aznachilikning hududiy organlari tuziladi va tugatiladi. G'aznachilik organlarining xarajatlarini moliyalashtirish respublika budjetidan amalga oshiriladi.

Moliya vazirligi G'aznachiligi markaziy apparatining tashkiliy tuzilishi 4-rasmda ko'rsatilgan bo'lib, O'zbekiston Respublikasi moliya vaziriga zarur hollarda G'aznachilikning markaziy apparati va uning bo'linmalari tuzilmasiga moliya organlari boshqaruv xodimlarining belgilangan soni doirasida o'zgartishlar kiritish huquqi berilgan.

G'aznachilik orqali budjet daromadlari va xarajatlari ijrosi, budjetdan tashqari maqsadli jamg'armalarning daromad va xarajatlari ijrosi, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari tushumi va sarfi ijrosi amalga oshirilayotganligini, bu bilan bog'liq bo'lgan ish hajmining ortib borayotganligini hisobga olib, G'aznachilik amaliyot boshqarmalari bo'linmalari shtatlari sonini qayta ko'rib chiqish zarurligini e'tirof etish lozim.

PQ-594-son Qaror bilan shuningdek, G'aznachilik hududiy bo'linmalarining tashkiliy tuzilishi ham tasdiqlangan (3-rasm).

⁴⁰ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2007 yil 20 martdagi 53-son qarori bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining G'aznachiligi to'g'risidagi Nizom asosida tuzildi.

Moliya vazirligi G'aznachiligi to'g'risidagi Nizomga muvofiq, G'aznachilikning hududiy bo'linmalari quyidagi ishlarni bajaradi:

– budget tashkilotlari xodimlariga ish haqi va unga tenglashtirilgan boshqa to'lovlar, shuningdek qonun hujjatlariga muvofiq budget tashkilotlari tomonidan naqd pul mablag'lari bilan to'lanadigan boshqa to'lovlarni to'lash uchun g'aznachilikning bank hisob raqamlariga mablag'lar o'tkazadi;

– yuridik va jismoniy shaxslarning bank hisobraqamlariga sudning qarori bo'yicha yagona g'aznachilik hisobraqamidan yoki g'aznachilikning boshqa hisobraqamlaridan mablag'lar o'tkazadi, shuningdek qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda davlat organlari yoki ushbu organlar mansabdor shaxslarining noqonuniy xatti-harakatlari yoki harakatsizligi natijasida fuqarolarga yoki yuridik shaxslarga etkazilgan zararni qoplash uchun mablag'lar o'tkazadi;

– O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga har kunlik asosida g'aznachilik hisobraqamlarida mablag'larning harakati to'g'risidagi axborotni elektron shaklda taqdim etadi;

– budgetdan mablag' oluvchilarga ular uchun g'aznachilikda yoki uning hududiy bo'linmalarida ochilgan shaxsiy hisobraqamlaridan ko'chirmalar, ularning xarajatlarini qoplashga budget mablag'lari o'tkazilganligini tasdiqlaydigan to'lov hujjatlari va boshqa hujjatlarni taqdim etadi;

– manbalar bo'yicha tegishli budgetlar daromadlari tushumi hisobini yuritadi;

– moliya organlarining topshirig'i bo'yicha yuqori budgetlarda nazarda tutilgan rejali dotatsiyalar, subvensiyalar, budget ssudalari summasini va boshqa to'lovlarni quyi budgetlarning shaxsiy g'aznachilik hisobraqamlariga o'tkazadi;

– budget tashkilotlari va buyurtmachilarning shartnomalari xarajatlar smetasida ko'rsatilgan summalar doirasida va maqsadlarga muvofiq tuzilishi ustidan qattiq nazorat qilish asosida shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazadi;

– budgetdan mablag' oluvchilar nomidan ro'yxatga olingan shartnomalarda yoki boshqa hujjatlarda nazarda tutilgan summalar doirasida tovarlarni etkazib beruvchilar (ishlarni bajaruvchilar, xizmatlar ko'rsatuvchilar)ning bevosita bank hisobraqamlariga to'lovlarni amalga oshiradi;

– budget tashkilotlarini, jumladan, mudofaa va xavfsizlik tuzilmalarini moliyalashtirishga yo'naltiriladigan budget mablag'laridan foydalanishni maqbullashtirish yuzasidan monitoring olib boradi, bunda ular tomonidan tuzilayotgan shartnomalarning sifati ta'minlanishini, ularning maqsadga muvofiqligi va narx-navo echimini hamda qoidaga ko'ra, vositachilik xizmatlaridan voz kechishni nazarda tutadi;

– schyot-fakturalar va tovarlar etkazib berilishi (ishlar bajarilishi, xizmatlar ko'rsatilishi) holatini tasdiqlaydigan boshqa hujjatlar asosida budget mablag'i oluvchilarning moliyaviy majburiyatlari hisobini yuritadi va boshqa ishlarni amalga oshiradi.

Bugungi kunda davlat budjeti g'azna ijrosini tashkil etish borasidagi Prezident qarorlarining ijrosi doirasida Osiyo taraqqiyot banki va boshqa xalqaro moliya tashkilotlarining qarz mablag'larini jalb etgan holda davlat budjetining

barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga jamlash va undan xarajatlar to'lovini amalga oshirish imkonini beruvchi davlat budjeti g'azna ijrosining yagona integratsiyalashgan axborot tizimini tashkil etish bo'yicha chora-tadbirlar kompleksi ishlab chiqildi.

O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligi O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki bilan birgalikda belgilangan tartibda respublikaning barcha shahar va tumanlarini qamrab olgan holda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tizimining ma'lumotlar tarmog'ini tashkil etish uchun er usti raqamli aloqa kanallarini berish choralari ko'rilmogda.

Takrorlash uchun savollar

1. G'aznachilik faoliyatining qonuniy-huquqiy asoslarini nimalar tashkil qiladi?
2. G'aznachilik maxsus vakolatli moliya organi sifatida qachon, qaysi me'yoriy-huquqiy hujjat bilan tashkil qilindi?
3. G'aznachilikning asosiy vazifalari nimalardan iborat?
4. G'aznachilik markaziy apparati va uning hududiy bo'linmalari tashkiliy tuzilishi, ularning funktsional vazifalaridagi farqlarni aytib bering.
5. G'aznachilikning asosiy funktsiyalari nimalardan iborat?
6. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlarining mazmuni nima, tayinlanishi va yuritilish tartibi qanday?
7. Yagona g'azna hisobraqamiga o'tishning afzalliklari nimada?
8. Budget daromadlarini yagona g'azna hisobraqamida yuritish tartibi qanaqa?
9. Budget xarajatlarini yagona g'azna hisobraqamidan to'lab berish qanday tartibda amalga oshiriladi?
10. G'aznachilikning qonuniy-huquqiy va me'yoriy asoslarini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va izoh yozing.
11. G'aznachilik markaziy apparati va uning hududiy bo'linmalari tashkiliy tuzilishi va tarkibiy bo'linmalarining bajaradigan vazifalari qanday?
12. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlaridan yagona g'azna hisobraqamiga o'tish davrida amalga oshirilgan tadbirlar va qabul qilingan me'yoriy hujjatlar sharhini keltiring.

Mavzu yuzasidan topshiriqlar

1. G'aznachilik budget tizimi budgetlari ijrosining joriy nazoratini malga oshirish tartibi haqida slayd tayyorlang.
2. G'aznachilik organlarining budget ijrosi nazorati bilan bog'liq funktsiyalarini tavsiflang.
3. G'aznachilikda budget ijrosining dastlabki nazorati va joriy nazoratini amalga oshirilishini chizmalarda ifodalang.

7-MAVZU. G'AZNACHILIK FAOLIYATI MEXANIZMI

Reja:

1. G'aznachilikda Yagona g'azna hisobraqami va boshqa g'azna hisobvaraqlarini yuritilishi
2. Budjet daromadlarining g'azna ijrosini tashkil etish
3. Budjet tizimi budjetlari xarajatlari g'azna ijrosini ta'minlash

1. G'aznachilikda Yagona g'azna hisobraqami va boshqa g'azna hisobvaraqlarini yuritilishi

Turli davlat dasturlari va loyihalarni budjet mablag'lari bilan moliyalashtirishning tarkib topgan amaliyoti moliyalovchi organ tomonidan bir oluvchiga yo'llangan moliyaviy mablag'lar boshqasiga tushishi mumkin bo'lgan vaziyatni istisno etmaydi. Agar davlat mablag'laridan maqsadli foydalanishni nazorat qilish ular ajratilgandan keyingina boshlansa, davlat budjeti ko'p narsani boy beradi. Keyingi moliyaviy nazoratning samarasizligi shundaki, uning xulosalari budjetdan mablag' oluvchi o'ziga ajratilgan mablag'larini amalda sarflab bo'lganidan keyin chiqariladi. Vaholanki, joriy nazoratni, ya'ni budjet mablag'lari o'zlashtirilishi jarayonini nazorat qilishni ta'minlash muhimdir.

Jahon tajribasi ko'rsatadiki, budjetning kassali ijrosi g'aznachilik va bank orqali amalga oshiriladi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida *budjet ijrosida bank tizimining qo'llanilishi quyidagi holatlarga olib keldi:*

- *daromadlarning tushishida pasayish yuz berdi, tartibga soluvchi soliqlarni qo'llashning yagona uslubining yo'qligi budjet jarayonini boshqarishni qiyinlashtirdi;*
- *tushgan daromadlar va qilingan xarajatlar to'g'risida tezkor axborotlar olishga, zudlik bilan budjetga oid boshqaruv qarorlarini qabul qilishga imkoniyat bermadi;*
- *tijorat banklari hisobraqamlarida budjet mablag'larining o'rtacha qoldig'ining yuqori darajasi saqlanib qoldi;*
- *budjet mablag'larining nazorati kamayib ketdi, amalda ularni maqsadsiz ishlatish hollari kelib chiqdi⁴¹.*

Buning asosiy sabablaridan biri joriy budjet ijrosi tizimida, moliya organlari sust (passiv) rolga ega bo'lganligi va shu bilan bir vaqtda bank va budjet

⁴¹ Treasury Management: The Practitioner's Guide (Wiley Corporate F&A) (Steven M. Bragg). John wily & Sons Inc. Hoboki, New jersey. Canada 2010 year

tashkilotlariga yuklatilgan funksiyalarni mustaqil bajarib, moliya organlarini amalga oshirilgan budjet jarayoni faktlaridan keyingina xabardor qilinadi. Buning natijasida mahalliy budjetlarda mablag' etishmovchiligi yuzaga kelib, yuqori turuvchi budjetdan budjet ssudasini olishga to'g'ri keladi.

Eng asosiysi, buning natijasida aholini ijtimoiy himoyalashga qaratilgan birinchi darajali xarajatlarni o'z vaqtida amalga oshirishni ma'lum muddatlarda kechikishiga olib kelmoqda. Bundan tashqari, hozirgi vaqtda mahalliy budjetlar tarkibida, respublikamiz aholisiga qaratilgan o'ta muhim ijtimoiy tadbirlar bo'lganligi uchun dolzarb masalalaridan biri daromadlarning tushishi bilan xarajatlarni amalga oshirishi kerak bo'lgan vaqt o'rtasidagi nomutanosiblikni bartaraf etishdir.

Demak, davlat budjeti ijrosining yangi mexanizmini amaliyotga kiritilgani bugungi kunda budjet islohotlarining yirik yo'nalishlaridan biri desak xato bo'lmaydi, chunki davlat moliyasini samarali boshqarish zaruriyati mavjud, budjet mablag'laridan samarali foydalanish uchun budjet xarajatlarining nazoratini kuchaytirish talab etiladi.

Davlat moliya tizimida o'tkazilayotgan islohotlar davlat xarajatlarini boshqarish samaradorligini oshirishni nazarda tutadi, Davlat iqtisodiyotini isloh qilish va bozor munosabatlarini rivojlantirish jarayonlarida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bunda davlat budjeti islohotlarning eng muhim dastaklaridan biri vazifasini bajaradi.

Shu sababli, yaqin kelajakda davlat budjeti ijro etilishining g'aznachilik tizimini izchil joriy etishni ta'minlaydigan chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. G'aznachilik sharoitida budjetning kassali ijrosi deganda har bir budjetning daromadlari mazkur budjetni ijro etuvchi tegishli kassada jamg'arilishi tushuniladi. Shuningdek, ushbu budjetdan mablag' bilan ta'minlanuvchi barcha tashkilotlarga pul mablag'lari ushbu kassa orqali beriladi.

Bunda konsolidatsiyalashgan budjetni ijro qilish maqsadida va davlat moliyasi bilan qilinadigan barcha jarayonlarni o'z vaqtida va aniq hisobini qilish uchun g'aznachilikning hisob-kitob schyotlari davlat budjeti daromadlari va xarajatlarining tasnif tizimiga mos kelishi kerak. Budjetning daromad qismini ijro etish yuridik va jismoniy shaxslardan soliq va soliqsiz to'lovlar undirish hisobiga amalga oshiriladi. Bunda yuridik va jismoniy shaxslar tegishli to'lovlarni qonunda belgilangan muddatlar va tartiblarda mustaqil ravishda hisoblaydilar va budjetga to'laydilar.

Budjetning daromadlar qismi ijrosida soliq organlarining funksiyasi tartibga soluvchi soliqlarni taqsimlash, noto'g'ri to'langan summalarni qaytarish va budjet daromadlari tushumi hisobini olib borishdan iborat bo'ladi.

Budjetning tushumlar bo'yicha ijrosini tashkil etib, G'aznachilik organlari tushumlar tushishining qisqa muddatli prognozi va budjetning daromadlar qismi

ijrosining tahlilini amalga oshiradi. Mamlakatda moliyaviy va iqtisodiy barqarorlikni saqlash, narxlar va ichki valyuta bozorini bosqichma-bosqich erkinlashtirish budjet tizimini izchil va tizimli tarzda rivojlantirishni ta'minlaydi⁴².

G'aznachilik mexanizmi - davlat budjeti ijrosini ta'minlashning bir shakli bo'lib, unda maxsus idora davlat soliqlarini yig'imi va ulardan foydalanishni ta'minlaydi, mablag'lar ustidan nazorat amalga oshiriladi, shuningdek, davlat tashqi va ichki qarzlarni boshqaradi hamda budjetdan tashqari maqsadli jamg'armalar, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari pul oqimlari monitoringini olib boradi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Yagona g'azna hisobvarag'idagi mablag'larni boshqarishni Davlat budjeti daromadlari tushumlari va xarajatlarining qisqa muddatli prognozlarini tuzish yo'li bilan amalga oshiradi.

Qabul qilingan moliyaviy majburiyatlarni bajarish uchun Yagona g'azna hisobvarag'ida mablag'lar etishmagan taqdirda, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Davlat budjeti xarajatlarining cheklangan hajmini belgilaydi hamda uning asosida budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarga xarajatlarni to'lash uchun ruxsatnomalar beradi.

Xarajatlarni to'lash uchun ruxsatnomalar berish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasi respublika budjetining vaqtincha bo'sh turgan mablag'lari mavjud bo'lgan taqdirda, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tijorat banklarida depozitlarga joylashtirilishi mumkin bo'lgan mablag'larning hajmini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasi respublika budjetining vaqtincha bo'sh turgan mablag'larini joylashtirish va ularni tijorat banklarida depozitlarga joylashtirishdan olingan daromadlardan foydalanish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

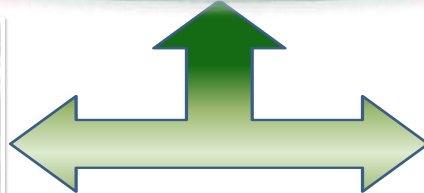
⁴² Treasury Management: The Practitioner's Guide (Wiley Corporate F&A) (Steven M. Bragg). John wily & Sons Inc. Hoboki, New jersey. Canada 2010 year

**Yagona g'azna hisobraqamining rekvizitlariazna
hisobraqamining rekvizitlari:**

**Markaziy bank Toshkent shahar Bosh
boshqarmasi Hisob kitob kassa markazi**
Hisobvaraqlar: 23 402 000 300 100 001 010
MFO: 00014 STIR: 201 122 919

**Moliya vazirligi
G'aznachiligi**

Markaziy bank

1-rasm. Yagona g'azna hisobraqamining rekvizitlari

YaG'H O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida ochiladigan va Moliya vazirligi tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisobvarag'i hisoblanadi. Moliya vazirligi (g'aznachilik bo'linmalari) O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va boshqa banklarda o'zga bank hisobvaraqlari ochish huquqiga ega.

Davlat budjetiga yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar banklar tomonidan o'rnatilgan tartibda qabul qilinadi va 23402 (005) "Respublika budjetining mablag'lari" hisobvarag'iga kirim qilinadi hamda belgilangan me'yorlarga muvofiq, banklarda ochilgan tegishli budjetlarning g'azna hisobvaraqlariga ajratiladi.

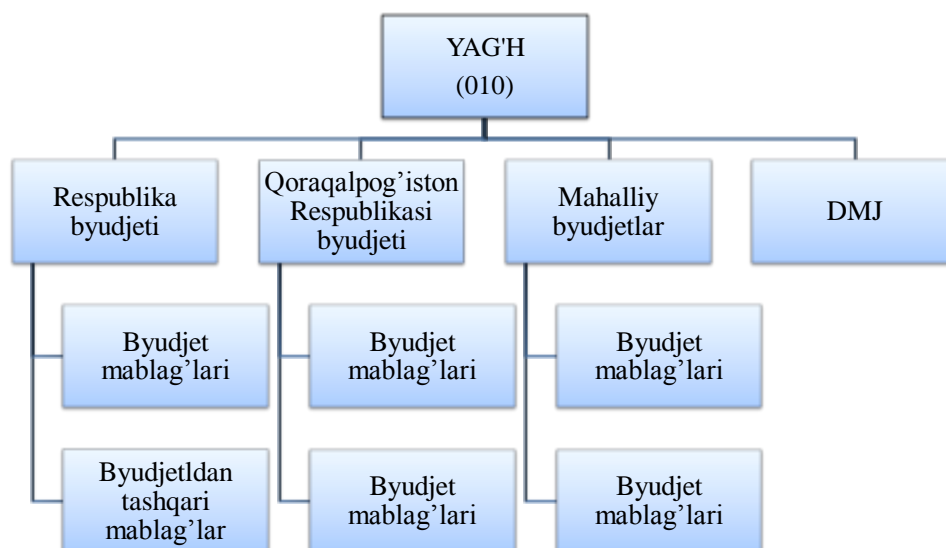
Budjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlari to'lovi moliya yili uchun ajratilgan budjet mablag'lari doirasida tasdiqlangan (aniqlangan) xarajatlar smetalari ro'yxatga olingan, budjetdan mablag' oluvchilarning mahsulot etkazib beruvchilar bilan tuzgan shartnomalari asosida:

- respublika budjetidan moliyalashtiriladigan tashkilotlar bo'yicha — O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi yoki uning hududiy bo'linmalari tomonidan "Budjet tizimi budjetlarining g'azna ijrosi Qoidalari" da belgilangan tartibda;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti yoki mahalliy budjetlardan moliyalashtiriladigan tashkilotlar bo'yicha — O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining hududiy g'aznachilik bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladi.

Respublika g'azna hisobvarag'i. Respublika budjetidan moliyalashtiriladigan barcha budjetdan mablag' oluvchilar g'azna ijrosi bilan to'liq qamrab olingunga qadar, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligiga Markaziy bankning Toshkent shahar Bosh boshqarmasi Hisob-kitob kassa markazida (HKKM) 23402 (006) balans raqami bilan Respublika g'azna hisobvarag'i (RG'H) ochiladi.

RG'H ga respublika budjetining g'azna ijrosi bilan qamrab olingan budjetdan mablag' oluvchilarning kassa xarajatlarini amalga oshirish uchun mablag'lar HKKM da 23402 (005) hisobvarag'i bilan ochilgan respublika budjetining asosiy hisobvarag'idan tushadi.

2-rasm. Yagona g'azna hisobraqami va hududiy hisobraqamlarning strukturasi⁴³

YaG'H dagi mablag'lar taqsimlovchisi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi hisoblanadi.

Budjet tizimi budjetlarining darajalari bo'yicha shaxsiy g'azna hisobvaraqlari:

⁴³ Pulatov D.X., Nurmuxmedova B.I. "G'aznachilik" Darslik . – T.: Sano-standart, 2014y. – 372 b.

O'zbekiston Respublikasining respublika budjeti bo'yicha – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan;

Qoraqalpog'iston Respublikasining respublika budjeti, viloyatlarning viloyat budjetlari va Toshkent shahrining shahar budjeti bo'yicha – Qoraqalpog'iston Respublikasi Moliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklarining moliya boshqarmalari tomonidan;

tumanlar va shaharlar budjetlari bo'yicha – tumanlar va shaharlar hokimliklarining moliya bo'limlari tomonidan;

davlat maqsadli jamg'armalarining budjetlari bo'yicha – davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar tomonidan ochiladi.(2-rasm)

Davlat budjetining va davlat maqsadli jamg'armalarining daromadlari bo'yicha shaxsiy g'azna hisobvaraqlari O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan ochiladi. Toshkent shahar hokimliklarining moliya boshqarmalari tomonidan;

Budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning shaxsiy g'azna hisobvaraqlari:

O'zbekiston Respublikasining respublika budjetidan moliyalashtiriladigan tashkilotlar uchun – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan;

Qoraqalpog'iston Respublikasining respublika budjetidan, viloyatlarning viloyat budjetlaridan va Toshkent shahrining shahar budjetidan moliyalashtiriladigan tashkilotlar uchun – Qoraqalpog'iston Respublikasi Moliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklarining moliya boshqarmalari tomonidan;

tumanlar va shaharlar budjetlaridan moliyalashtiriladigan tashkilotlar uchun – tumanlar va shaharlar hokimliklarining moliya bo'limlari tomonidan;

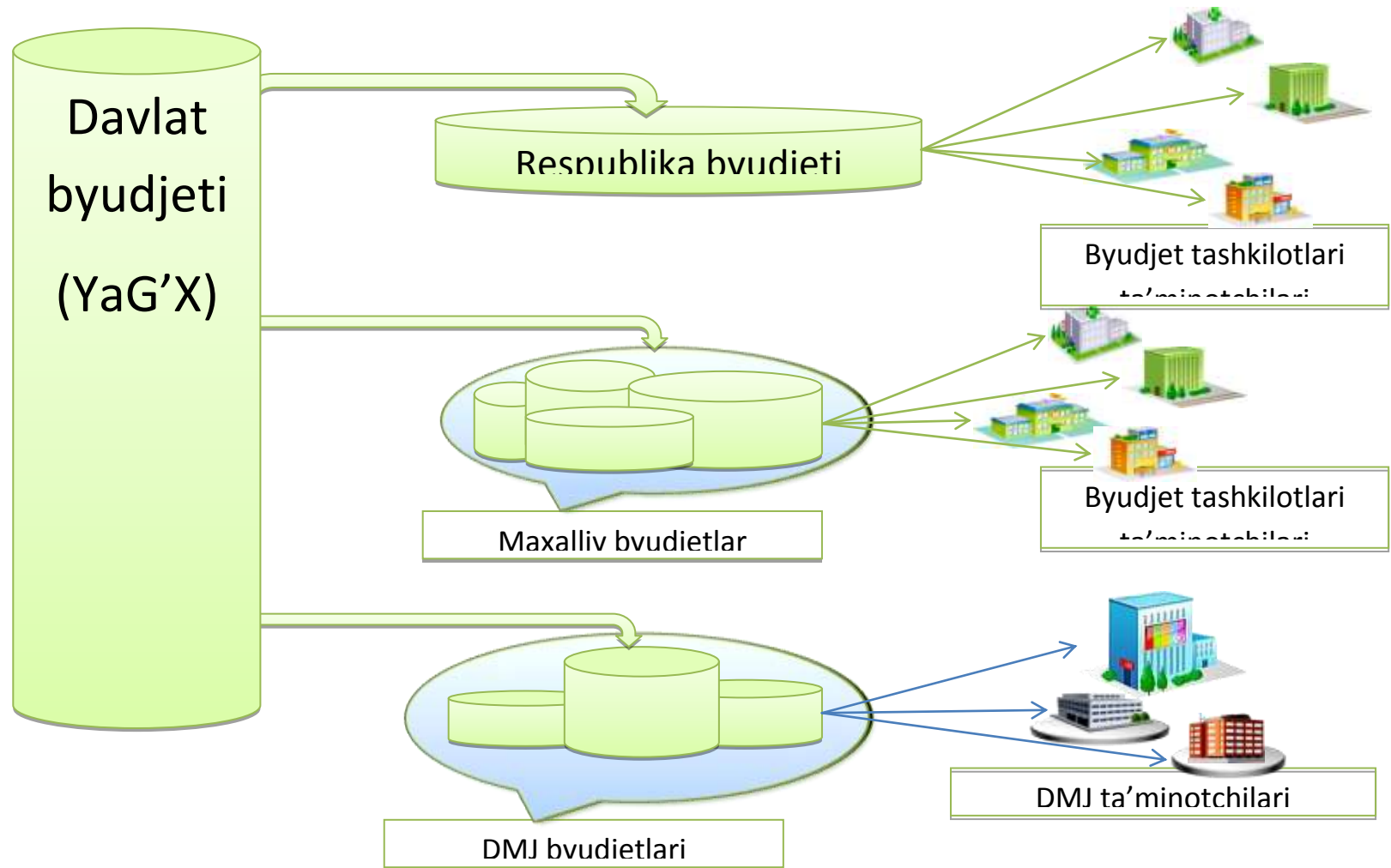
davlat maqsadli jamg'armalarining budjetidan moliyalashtiriladigan tashkilotlar uchun – davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar tomonidan ochiladi.

2. Budjet daromadlarining g'azna ijrosini tashkil etish

Budjet tizimi budjetlari daromad qismining ijrosi:

- tushumlarni Yagona g'azna hisobvarag'iga va boshqa bank hisobvaraqlariga kiritishni;

- tushumlarni budjet tizimining budjetlari o'rtasida taqsimlashni;

3-rasm. Yagona g'aznachilik xisobvaragida pul mablag'lari xarakati

- ortiqcha yoki noto'g'ri to'langan tushum summalarini qaytarishni yoxud ularni qarzni to'lash evaziga hisobga olishni;

- hisob va hisobotni nazarda tutadi.

Davlat budjetiga va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlariga daromadlarni yig'ishga vakolatli bo'lgan organlar va tashkilotlar, bundan davlat soliq xizmati organlari va bojxona organlari mustasno, daromadlarning to'g'ri hisoblab chiqilishi, to'liq va o'z vaqtida to'lanishi ustidan nazoratni amalga oshirishi, shuningdek, agar qonun hujjatlarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, davlat soliq xizmati organiga hisobot taqdim etishi shart.(3-rasm)

Respublika budjetidan moliyalashtirishni amalga oshirish uchun ajratilgan budjet mablag'larining bosh taqsimlovchisi hisoblangan budjetdan mablag' oluvchilar, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining tarmoq boshqarmalariga budjetning g'azna ijrosi bilan qamrab olingan har bir budjetdan mablag' oluvchi bo'yicha sertifikat summasining yoyilmasini ilova qilgan holda, shuningdek

agar qonun hujjatlarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, davlat soliq xizmati organiga hisobot taqdim etishi shart.

Respublika budjetidan moliyalashtirishni amalga oshirish uchun ajratilgan budjet mablag'larining bosh taqsimlovchisi hisoblangan budjetdan mablag' oluvchilar, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining tarmoq boshqarmalariga budjetning g'azna ijrosi bilan qamrab olingan har bir budjetdan mablag' oluvchi bo'yicha sertifikat summasining yoyilmasini ilova qilgan holda, shuningdek budjetning g'azna ijrosi bilan qamrab olinmagan, quyi turuvchi budjetdan mablag' oluvchilarga mablag'larni o'tkazish uchun budjet mablag'lari bosh taqsimlovchilarining budjet depozit hisobvaraqlariga o'tkazilishi lozim bo'lgan qismi bo'yicha mablag'larni RG'H ga o'tkazish uchun rasmiylashtirilgan tayinlash sertifikatlarini taqdim etadilar.

Tarmoq boshqarmalari budjetdan mablag' oluvchilar tomonidan taqdim qilingan tayinlash sertifikatlarini o'rnatilgan tartibda tekshirganlaridan so'ng, ularni ijro uchun O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining Davlat budjeti Bosh boshqarmasiga (DBBB) taqdim etadi.

DBBB budjetdan mablag' oluvchilarning tayinlash sertifikatlari asosida respublika budjetining asosiy hisobvarag'idan RG'Hga mablag' o'tkazish uchun to'lov topshiriqnomalarini o'rnatilgan tartibda rasmiylashtiradi va ularni HKKMga ijro uchun taqdim qiladi.

23402 (005) hisobvarag'idan respublika g'azna hisobvarag'iga mablag'lar o'tganligini tasdiqlovchi HKKMdan shaxsiy hisobvaraqdan ko'chirmalar olinganidan so'ng, DBBB ijro etilgan tayinlash sertifikatlarining birinchi

nusxalarini O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligiga taqdim etadi.

Budjetdan mablag' oluvchilar (moliyalashtirish saqlangan sharoitda - RG'Hda moliyalashtirilgan mablag'lar mavjud bo'lganda) O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligiga RG'Hdan mablag'larni mahsulot etkazib beruvchilarning bevosita bank hisobvaraqlariga yoki qonunchilikda nazarda tutilgan maqsadlarga o'tkazish uchun to'lov topshiriqnomalarni qoidaga ko'ra, mablag'larni o'tkazish sanasidan bir kun oldin taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat budjeti DMJ va BMJ budjetlariga to'lanadigan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar YaG'Hga kirim qilinadi va qonun hujjatlariga muvofiq mos ravishda O'zbekiston Respublikasining respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, Toshkent shahar va viloyatlar mahalliy budjetlari, DMJ va BMJ budjetlari daromadlarida aks ettiriladi. Budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari YaG'Hga kirim qilinadi va mazkur tashkilotlarga tushumlar sifatida aks ettiriladi.(4-rasm)

Budjet tizimi va BMJ budjetlari xarajatlari YaG'H yoki Moliya vazirligining (g'aznachilik bo'linmalarining) boshqa bank hisobvaraqlaridan Moliya vazirligi tomonidan belgilangan muddatlarda hamda:

- O'zbekiston Respublikasi respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar budjetlari, shuningdek tumanlar va shaharlar budjetlari;

- DMJ va BMJ budjetlari;

- budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armalari mablag'lari qoldig'i doirasida amalga oshiriladi.

Debitor qarzdorlik summalarini, shuningdek deponentlangan mablag'lar YaG'Hga:

- budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarining budjet mablag'lari bo'yicha — joriy moliya yilida hamda moliya yiliga qo'shimcha davr mobaynida;

- budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari va BMJ mablag'lari bo'yicha — joriy moliya yilida tegishli kassa xarajatlarini tiklash orqali kirim qilinadi.

Budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarga joriy moliya yilida qaytarilgan o'tgan yillarning budjet mablag'lari bo'yicha debitor qarzdorliklari summalarini kirim qilish uchun «O'RMV» ATda budjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha (4004 mablag'lar manbasi bilan) shaxsiy g'azna hisobvaraqlari ochiladi.

Buyurtmachilarning joriy moliya yilida qaytarilgan o'tgan yillarning debitor qarzdorlik summalarini YaG'Hga kirim qilinadi va:

- budget mablag'lari bo'yicha — budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilarning o'tgan yillarning debitorlik qarzdorligini hisobga olish bo'yicha budgetdan tashqari shaxsiy g'azna hisobvaraqlarida ushbu summalarni keyinchalik tegishli budgetlarning joriy moliya yili daromadiga o'tkazish bilan;

- DMJ va BMJ mablag'lari bo'yicha — DMJ va BMJ budgetlarining tegishli shaxsiy g'azna hisobvaraqlarida joriy moliya yilining daromadlari sifatida;

- budget tashkilotlarining budgetdan tashqari mablag'lari bo'yicha — budgetdan tashqari mablag'lar bo'yicha tegishli shaxsiy g'azna hisobvaraqlarida joriy moliya yilining daromadlari sifatida hisobga olinadi.

Joriy moliya yilida qaytarilgan o'tgan yillarning budget mablag'lari bo'yicha debitor qarzdorliklari summalari budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilarning budgetdan tashqari mablag'lar bo'yicha shaxsiy g'azna hisobvarag'iga kelib tushgan kundan boshlab uch ish kunidan kechiktirmay budget tashkilotlari va budget mablag'lari oluvchilar tomonidan tegishli budget daromadiga o'tkazilishi lozim.

Debitor qarzdorliklar summalari qoldiqlari o'z vaqtida yoki hisobot oyi tugaguniga qadar o'tkazilmagan hollarda joriy oyning oxirgi ish kunida g'aznachilik bo'linmalari ushbu mablag'larni mustaqil ravishda tegishli budgetlar daromadlariga o'tkazadi.

Budget tashkilotlarning tovar-moddiy qimmatliklarini yoki asosiy vositalarini sotishdan, shuningdek inventarizatsiya (tekshirishlar) natijalari bo'yicha tushgan mablag'lar YaG'Hga kirim qilinadi hamda budget tashkilotlarining budgetdan tashqari mablag'lari bo'yicha tegishli shaxsiy g'azna hisobvaraqlarida keyinchalik budget tashkilotlari tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq qayta taqsimlash orqali hisobga olinadi.

DMJ yoki BMJ budgetlaridan mablag' oluvchilarning joriy moliya yilida qaytarilgan o'tgan yillarning debitor qarzdorlik summalari, shuningdek tovar-moddiy qimmatliklarini yoki asosiy vositalarni sotishdan va inventarizatsiya (tekshirishlar) natijalari bo'yicha tushgan mablag'lari YaG'Hga kirim qilinadi va tegishli DMJ va BMJ budgetlarida joriy moliya yilining daromadi sifatida hisobga olinadi.

DMJ yoki BMJ budgetlaridan mablag' oluvchilarning budget mablag'lari hisobidan sotib olingan tovar-moddiy qimmatliklarini yoki asosiy vositalarini sotishdan tushgan mablag'lar tegishli budgetlar daromadiga o'tkaziladi.

3. Budget tizimi budgetlari xarajatlari g'azna ijrosini ta'minlash

Budget tizimi budgetlari xarajatlar qismining ijrosi:

yuridik va moliyaviy majburiyatlarni qabul qilish, ro'yxatdan o'tkazish va hisobga olishni;

kassa xarajatlarini amalga oshirishni, shu jumladan budjetlararo transfertlarni o'tkazishni;

hisob va hisobotni nazarda tutadi.

Budjet tizimi budjetlarining xarajatlari daromadlar va xarajatlar yoyilmasida nazarda tutilgan budjetdan ajratiladigan mablag'lar doirasida hamda budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilar faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydigan muddatlarda, daromadlarning tushishi hisobga olingan holda amalga oshiriladi.

Budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarga turli darajadagi budjetlardan budjet mablag'larini ajratishga yo'l qo'yilmaydi, bundan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan hollar mustasno.

Budjet tizimi budjetlarining ijrosi jarayonida budjetdan ajratiladigan mablag'lar:

1) quyidagilar munosabati bilan foydalanilmay qolgan budjetdan ajratiladigan mablag'larning:

budjet tashkilotlarining tarmog'i, shtatlari va kontingentlari bo'yicha reja bajarilmaganligi;

budjet tashkilotlarining tasdiqlangan shtat jadvalida nazarda tutilgan shtat birliklari to'ldirilmaganligi;

kapital qo'yilmalarni moliyalashtirish uchun nazarda tutilgan mablag'lar moliya yili yakuni bo'yicha to'liq o'zlashtirilmaganligi;

budjet tashkiloti va budjet mablag'lari oluvchilar faoliyati to'xtatib turilganligi, to'xtatib turilgan davr uchun;

2) davlat moliyaviy nazorati bo'yicha tadbirlar davomida aniqlangan, budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning tasdiqlangan xarajatlar smetalarida nazarda tutilgan ortiqcha va qonunga xilof ravishda budjetdan ajratiladigan mablag'larning;

3) qonun hujjatlari qabul qilinishi munosabati bilan budjetdan ajratiladigan mablag'lar miqdorlarining qisqartirilishi;

4) moliya yili boshiga tovar-moddiy qimmatliklarning normativdan ortiq zaxiralarining;

5) dotatsiyalar va subsidiyalarni to'lash uchun mo'ljallanib, zarurat qolmagan summalariga kamaytiriladi.

G'aznachilik bo'linmalari tomonidan xizmat ko'rsatiladigan budjet tashkilotlari (budjet mablag'lari oluvchilar) o'rtasidagi, budjet tizimi budjetlarining

turli darajalari o'rtasidagi, shuningdek davlat maqsadli jamg'armalari budjetlari o'rtasidagi to'lovlar g'azna memorial orderlari asosida amalga oshiriladi.

Budjet tashkilotlarining va budjet mablag'lari oluvchilarning chet el valyutasidagi to'lovlari hamda pul o'tkazmalari qonun hujjatlarida belgilangan tartibda O'zbekiston Respublikasining norezidentlari foydasiga amalga oshiriladi.

Tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) etkazib beruvchi tomonidan shaxsiy g'azna hisobvarag'iga joriy yoki kelgusi yilda qaytariladigan Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalarining mablag'lari hisobidan o'tgan moliya yilida hosil bo'lgan debitorlik qarzining summasi, tegishli moliya yiliga qo'shimcha davrda qaytariladiganidan tashqari, tegishli budjet daromadlariga o'tkaziladi.

Moliya vazirligi va hududiy moliya organlari «O'RMV» ATga quyidagi ma'lumotlarni kiritadi:

a) budjet mablag'lari bo'yicha:

xarajatlar smetalari Moliya vazirligi va hududiy moliya organlarida ro'yxatga olinguniga qadar — birinchi chorak uchun oylar kesimida tegishli moliya organlarida ro'yxatga olingan budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning vaqtinchalik xarajatlar smetalari ma'lumotlarini;

xarajatlar smetalari Moliya vazirligi va hududiy moliya organlarida ro'yxatga olinganidan so'ng — oylar kesimida tegishli moliya organlarida ro'yxatga olingan xarajatlar smetalari va ularga o'zgartirishlar, shuningdek budjet mablag'larini taqsimlovchilar tomonidan tasarrufidagi budjet tashkilotlarining ro'yxatga olingan xarajatlar smetalari va ularga o'zgartirishlar bo'yicha ma'lumotlarni;

budjet tashkilotlarining tegishli budjetdan tashqari jamg'armalari bo'yicha — budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armalari bo'yicha daromadlar va xarajatlar smetalari hamda ularga o'zgartirishlar bo'yicha ma'lumotlarni.

DMJ va BMJ taqsimlovchi organlar «O'RMV» ATga quyidagi ma'lumotlarni kiritadi:

xarajatlar smetalari ro'yxatga olinguniga qadar — birinchi chorak uchun oylar kesimida tegishli DMJ va BMJ taqsimlovchi organlari tomonidan ro'yxatga olingan vaqtinchalik xarajatlar smetalari ma'lumotlarini;

xarajatlar smetalari ro'yxatga olinganidan so'ng — oylar kesimida tegishli DMJ va BMJ taqsimlovchi organlari tomonidan ro'yxatga olingan xarajatlar smetalari va ularga o'zgartirishlar bo'yicha ma'lumotlarni.

Joriy moliya yili uchun mo'ljallangan Davlat budjeti taqchilligining tasdiqlangan cheklangan miqdori ortgan taqdirda, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining

taqdimnomasiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga Davlat budjeti xarajatlarini qisqartirish to'g'risida takliflar kiritadi.

Davlat budjeti xarajatlarini qisqartirishda xarajatlarning ustuvorligi va ijtimoiy yo'naltirilganligi budjet tashkilotlarining va budjet mablag'lari oluvchilarning qabul qilingan yuridik hamda moliyaviy majburiyatlari hisobga olingan holda baholanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, shuningdek tuman va shahar Kengashlari o'z budjetlarining balanslilikiga buzilishiga va Davlat budjeti taqchilligining tasdiqlangan cheklangan miqdori oshishiga olib keladigan tegishli budjet daromadlarini qisqartirishga yoki xarajatlarini ko'paytirishga qaratilgan biror-bir qaror qabul qilishga haqli emas.

Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlari qabul qilinganidan keyin moliya yili mobaynida Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar, shuningdek tuman va shahar Kengashlarining tegishli budjet daromadlari qisqarishiga olib keladigan qarorlari tegishli budjet xarajatlari qisqartirilgan taqdirdagina qabul qilinishi mumkin.

Agar Davlat budjeti qabul qilinganidan keyin moliya yili mobaynida tegishli budjetlarning daromadlari va xarajatlari parametrlarini ko'paytirish yoki kamaytirish to'g'risida qarorlar qabul qilinsa, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar moliya organlari tomonidan tegishli darajadagi budjetlar hajmlariga o'zgartirishlar kiritiladi. Xarajatlarni ko'paytirish yoki qisqartirish barcha darajadagi budjetlar o'rtasida o'zaro hisob-kitoblar yo'li bilan amalga oshiriladi.

Undiruvni davlat maqsadli jamg'armalari mablag'lariga qaratishni nazarda tutuvchi ijro hujjatlarini ijro etish davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar tomonidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi belgilagan tartibda amalga oshiriladi.⁴⁴

Budjet tashkilotlarining moliyaviy majburiyatlari bo'yicha undiruvni nazarda tutuvchi ijro hujjatlarini ijro etish sud hujjatlarini va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq, ushbu moddada belgilangan o'ziga xos xususiyatlari hisobga olingan holda sud ijrochilari tomonidan amalga oshiriladi. Budjet tashkilotlaridan ijro yig'imi undirilishiga yo'l qo'yilmaydi⁴⁵.

Budjet tashkilotlarining moliyaviy majburiyatlari bo'yicha undiruvni nazarda tutuvchi ijro hujjatlarini ijro etish:

- birinchi navbatda budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armasi mablag'lari hisobidan;

⁴⁴ O'zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksining 128-moddasi asosida

⁴⁵ O'sha joyda 129-modda

- to'lanishi lozim bo'lgan qarz budjet tashkilotining xarajatlar smetasi bo'yicha xarajatlar moddasiga muvofiq bo'lganda – budjetdan ajratiladigan mablag'lar hajmi doirasida amalga oshiriladi.

Joriy moliya yilining budjet tizimi budjetlariga tushumlarni kiritish bilan bog'liq bo'lgan barcha operatsiyalari joriy moliya yilining oxirgi ish kunida yakunlanadi⁴⁶.

Davlat budjetiga va davlat maqsadli jamg'armalarining budjetlariga kelgusi yilda kiritilgan daromadlar yangi boshlangan yil daromadlari hisoblanadi.

Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalarining daromadlari bo'yicha tranzit hisobvaraqlariga joriy yilning oxirgi ish kuni tugaguniga qadar kiritilgan va yangi boshlangan yilning uch ish kuni mobaynida Yagona g'azna hisobvarag'iga o'tkazilgan daromadlar o'tgan yilning daromadlari hisoblanadi.

Joriy yilning Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalaridan barcha to'lovlari moliya yiliga qo'shimcha vaqt davri tugaganidan so'ng yakunlanadi.

Qo'shimcha vaqt davrida joriy moliya yili uchun Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlarini ijro etish bo'yicha operatsiyalar, shu jumladan:

budjetlararo munosabatlarni tartibga solish;

budjet tashkilotlari va budjet mablag'lari oluvchilarning kreditorlik qarzlarini to'lash;

budjet tashkilotlari tomonidan iqtisod qilingan mablag'lar summalarini budjet tashkilotlarining rivojlantirish jamg'armalariga (tibbiyot tashkilotlarining moddiy rag'batlantirish va rivojlantirish jamg'armalariga) o'tkazish;

Davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalarining budjetlari mablag'lari hisobidan boshqa ruxsat etilgan to'lovlar amalga oshiriladi.

Budjetlararo munosabatlarni tartibga solish yuqori va quyi turuvchi budjetlar, shuningdek davlat maqsadli jamg'armalari o'rtasidagi o'zaro qarzdorlikning jami summasi to'lanishini nazarda tutadi.

O'tgan yilni yakunlash bo'yicha qo'shimcha vaqt davrida muayyan to'lovlarni amalga oshirish tartibi va muddatlari O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasining respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasining respublika budjeti, viloyatlarning viloyat budjetlari, Toshkent shahrining shahar budjeti, tumanlar, shaharlar budjetlari, shuningdek davlat

⁴⁶ O'sha joyda 130-modda asosida

maqsadli jamg'armalari budjetlari o'rtasidagi tegishli budjetlarga biriktirilgan xarajatlarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan tegishli budjetlarni moliyaviy resurslar bilan ta'minlashga doir munosabatlar – budjetlararo munosabatlardir.

Budjetlararo transfertlarni o'tkazish g'azna memorial orderlari asosida amalga oshiriladi.

Takrorlash uchun savollar

1. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlarining mazmuni nima, tayinlanishi va yuritilish tartibi qanday?
2. Yagona g'azna hisobraqamiga o'tishning afzalliklari nimada?
3. Budjet daromadlarini yagona g'azna hisobraqamida yuritish tartibi qanaqa?
4. Budjet xarajatlarini yagona g'azna hisobraqamidan to'lab berish qanday tartibda amalga oshiriladi?
5. Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari qaerda aks ettiriladi?
6. Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan davlat budjetiga to'lanadigan soliqlar, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlar qaerda aks ettiriladi?
7. G'aznachilik qaerda yagona g'azna hisobvaraqdan tashqari boshqa bank hisobvaraqlari ochish huquqiga ega?
8. Yagona g'azna hisobvarag'idan kimlarning xarajatlari to'lanadi?
9. Yagona g'azna hisobvarag'iga qaysi mablag'lar kiritiladi?
10. Ortiqcha to'langan soliqlar, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlar summolari G'aznachilik tomonidan qaysi hisobdan qaytariladi?

Mavzu yuzasidan topshiriqlar

1. Hududlarning ijtimoiy taraqqiyotida budjet g'azna ijrosining ahamiyati haqida esse tayyorlang.
2. Mahalliy budjetlar daromadlari tizimining uch yillik dinamikasini tayyorlab tahlil qiling.
3. Hududiy g'aznachilik organlari faoliyatini tavsiflovchi buklet tayyorlang

8-MAVZU. G'AZNACHILIK YAGONA AXBOROT TIZIMI

Reja:

1. **Budjet g'azna ijrosini ta'minlashda g'aznachilik yagona axborot tizimining ahamiyati**
2. **G'aznachilik dasturiy majmuasining faoliyati mexanizmi**
3. **Budjet g'azna ijrosini ta'minlashda "UzASBO" avtomatlashtirilgan tizimi xususiyatlari**
4. **G'aznachilikda axborot tizimidan foydalanish yuzasidan xorij tajribalari**

1. Budjet g'azna ijrosini ta'minlashda g'aznachilik yagona axborot tizimining ahamiyati

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, budjet tizimi va budjet jarayonini boshqarishning avtomatlashtirilgan axborot tizimlarini joriy etish va rivojlantirish ushbu mamlakatlarda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega bo'lib kelmoqda. Budjet tizimi katta hajmdagi axborot oqimlari kesishuvining markazi hisoblanadi. Budjet jarayonining axborot oqimlari oqilona boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun asos bo'lib xizmat qilgani holda, ularni soddalashtirilgan tarzda qayta ishlash va avtomatlashtirish uchun bir tizimga solish va tartibga keltirish talab etiladi. Shu sababli mamlakatimiz hukumati tomonidan bu muammoning muhim ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega ekanligini inobatga olib, davlat moliyasini boshqarishning axborot tizimini shakllantirish yuzasidan tegishli qarorlar qabul qilingan va maxsus dasturlar ishlab chiqilgan.

Avtomatlashtirilgan axborot tizimi bu axborotlarni tezlik bilan qayta ishlash uchun mo'ljallangan iqtisodiy-matematik metodlar, modellar, dasturlar va texnologik vositalar yig'indisidir.

*Budjet jarayonini boshqarishning avtomatlashtirilgan axborot tizimilari real vaqt rejimida budjet jarayoni (shu jumladan, budjet ijrosi) axborot oqimlarinining kompleks hisobini olib borish va iqtisodiy tahlilini amalga oshirish imkonini berali, ma'lumotlarning haqqoniyligi va tezkorligini oshiradi va operativ tarzda tegishli oqilona boshqaruv qarorlarini qabul qilishga imkon yaratadi*⁴⁷.

⁴⁷ Steven M. Bragg -TREASURY MANAGEMENT The Practitioner's Guide. John Wiley & Sons, Inc. 2010 New Jersey

Tabiiyki, mamlakatimizda budget jarayonini boshqarishning avtomatlashtirilgan axborot tizimini tashkil etish va rivojlantirish bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan bo'lib, budget jarayonini boshqarishni to'liq avtomatlashtirish, ya'ni real vaqt (on-line) rejimida budget jarayoni axborot makonini yaratish maqsad qilib qo'yilgan.

G'aznachilik faoliyatida daromadlarni budgetlarning turli pog'onalari o'rtasida taqsimlash, budgetdan mablag' oluvchilarning smeta xarajatlari ijrosini amalga oshirish va Davlat budjeti ijrosi liisobotlarini tayyorlashni inobatga olgan holda Davlat budjetining kassa ijrosi bajariladi. Tegishli budgetlar daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi kassa uzilishlarni ogohlantirishni ta'minlaydigan yagona g'aznachilik hisobi yuriladi, hamda hududiy g'aznachilik hisoblarini tatbiq qilish orqali Davlat budjeti mablag'lari boshqariladi.

G'aznachilikni samarali faoliyat ko'rsatishining asosiy shartlaridan biri zamonaviy kompyuterlar texnologiyasi va aloqa tizimidan foydalanishdir. Shuning uchun bugungi kunda g'aznachilik ishini axborotlar bilan ta'minlash tizimisiz tasavur etib bo'lmaydi. Shuni aytib o'tish kerakki, g'aznachilik organlarini zamonaviy kompyuterlar texnologiyasi va aloqa uzatish vositalari bazasida axborotlar bilan ta'minlash g'aznachilikni joriy etish bilan birga parallel ravishda olib boriladi. G'aznachilik organlarining barcha bosqichlarini, budgetdan mablag' oluvchilarni va budget mablag'i taqsimlov-chilarining o'zaro aloqasini elektron axborotlar bilan ta'minlaydigan va avtomatlashtirilgan tizimga rahbarlikni amalga oshiradigan axborot bo'limi ishlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan ko'pgina moliyaviy, analitik va boshqaruv operatsiyalarni va ularning talablariga javob beradigan egiluvchan va samarali axborot tizimining faoliyati ish boshladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligimng axborot tizimi joriy qilingan resurslardan maksimal foydalanish, iloji boricha ishlovchining savollariga javob berishi, axborotlarni saqlash uchun tarkiblash-tirilgan bo'lishi kerak. Shuning uchun bunday axborot tizimini tarkiblashtirishda tizim modullarini yaratish arxitekturasini loyihalashtirishda, eng awalo, axborot tizimining arxitektura konsepsiyasini ko'rib chiqildi. Har bir murakkab tizimni joriy qilishning asosiy aspektiuning axborot arxitekturasini yaratish hisoblanadi. Odatda, bunday murakkab axborot tizimlari yuqori darajada o'zaro aloqada o'zi alohida tizim bo'lgan komponentlarning yig'indisi sifatida loyihalashtiriladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi g'aznachiligining axborot tizimi arxitekturasini — axborot texnologiyalari qo'yilgan maqsadga erishishni qo'llab-quvvatlaydigan aniq maqsadni ifodalaydi, bu maqsadga erishish uchun axborot tizimi qanday ishlarni qilishi kerakligini ko'rsatadigan moduldir⁴⁸.

O'zbekiston Respublikasida Davlat budjeti ijrosini g'aznachilik bilan to'liq qamrab olish ishlari respublika hududlardagi g'azna organlarini o'zida mujassamlashtirgan markazlashgan elektron dastur asosida barcha darajadagi budgetlar daromadlari va xarajatlarini aniq rejimda ishlaydigan Yagona G'azna

⁴⁸ Pulatov D., Nurmuxamedova B., "G'aznachilik" Darslik. – T.: IQTISOD-MOLIYA, 2014. 314 b.

hisobvarag'idan amalga oshiriladigan tizim bo'ladi. G'aznacliilikning axborot tizimini yaratish va qayta ko'rib chiqish muhim ahamiyatga ega. Davlatning barcha moliyaviy operatsiyalarini ro'yxatdan o'tkazadigan bo'g'in bilan birgalikda yangi kompyuterlashtirilgan va avtomatlashtirilgan g'aznalik tizimini yaratish; barcha to'lov operatsiyalarini ro'yxatga olish; ajratmalami taqsimlash uchun budjetning ijro tizimini joriy qilish; budjet mablag'larini ishlatish vakolatlariga nisbatan ajratmalami ishlatishni nazorati hamda budjet ijrosiga aloqador barcha zaruriy hisobotlarni tayyorlash; g'aznaning turli bo'g'inlari o'rtasida elektron aloqa tizimini joriy qilish masalalari g'aznachilik tizimini joriy qilishning muhim vazifalaridir.

G'aznachilikning axborot tizimining xizmatchi qismlari quyidagilardan iborat:

- ma'lumotlar xavfsizligi va himoyasi;
- informatsion xizmatlar;
- idoralararo munosabatlar;
- tizim administratorligi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Osiyo taraqqiyot banki ishtirokida "Davlat moliyasini boshqarishni isloh qilish" loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2007 yil 1 noyabrdagi PQ-721-sonli Qaroriga muvofiq ravishda mamlakatimiz hududlarida "Davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilish" loyihasi muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Mazkur loyiha negizida amaldagi davlat moliya tizimining faoliyatini qamrab oluvchi informatsion tizimni takomillashtirish ko'zda tutilgan.

Bugungi kunda g'aznachilik tizimi faoliyatining quyidagi modullari ishlab chiqildi(2-rasm):

- daromadlarni boshqarish;
- budjet majburiyatlari va to'lovlarini boshqarish;
- rejadagi budjet ajratmalarini boshqarish;
- kassali rejalashtirish va boshqarish;
- bankni boshqarish;
- qarzlari va moliyaviy aktivlarni boshqarish;
- buxgalteriya;
- nisobot yuritish;
- axborot xizmati;
- ma'muriy tizim.

Moliya vazirligi G'aznachiligi hamda uning joylardagi hududiy bo'linmalarining funktsional faoliyatini amaliy va normativ-huquqiy jihatdan ta'minlash uchun tegishli shart-sharoitlar yaratilmoqda. Moliya vazirligi G'aznachiligi o'z zimmasiga yuklatilgan funktsional faoliyatni amalga oshirishida joriy qonunchilik talablariga, shuningdek, ayni turdagi faoliyatga taalluqli jahon standartlari (MSBGUS, RSGF-2001)ga muvofiq ish yuritilishi ta'minlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining tashkiliy tuzilmalari "Davlat moliyasini boshqarishning axborot tizimi" (DMBAT) majmuaviy dasturining amaliyotga bevosita tadbiiq etilish vaqtiga kelib ma'lum

darajada optimallashtirildi. Shu maqsadda mavjud tizim negizida moddiy-texnik, informatsion va kadrlar bilan ta'minlanish jihatidan muayyan yangilanishlar qilindi.

“Budjet tizimi budjetlari g'azna ijrosi qoidalarini” joriy qilinishi asosida tegishli budjetlarning budjet jarayonini kompleks avtomatlashtirish, shu jumladan budjet tizimi budjetlari va BMJ budjetlari ijrosi bilan bog'liq operatsiyalarni aks ettirish uchun mo'ljallangan axborot tizimi — «O'RMV» AT Davlat budjetining kirim qismiga tushiriladigan mablag'larni turli darajali budjetlar o'rtasida taqsimlab berish jarayonlari amaldagi normativlarga mos ravishda bajarilishi va xarajatlarni amalga oshirilishida g'aznachilik organlari tomonidan ma'lumotlarni uzatish yoki ma'lumot almashishda ahamiyatga ega tizim sifatida joriy etildi⁴⁹.

Budjet tashkilotlari va budjetdan mablag' oluvchilarning tegishli hujjatlarini elektron qabul qilish va ma'lumotlarni almashishda budjet tashkilotlari tomonidan budjet hisobi va hisobotining yuritilishini kompleks avtomatlashtirish uchun mo'ljallangan dasturiy majmua — «UzASBO» DM joriy etilgan.

2.G'aznachilik dasturiy majmuasining faoliyati mexanizmi

«O'RMV» AT majmuaviy dasturining turli modullari orasida tegishli informatsiyalar bilan almashinuv jarayonlari modullararo mexanizmlar yordamida amalga oshiriladi. Ushbu mexanizmlar paketning o'zak qismida hamda modul tizimining alohida sozlash tizimlarida joylashtirilgan. Modul paketining o'zak qismi normativ-spravochnik tipidagi informativ blokka ham ega. Ushbu informativ blok negizida bajariladigan operatsiyalar klassifikatori, G'aznachilik hamda bank bo'linmalari haqidagi spravochniklarda saqlab qo'yiladi.

“Daromadlarni boshqarish” moduli yordamida davlat budjetiga kelib tushadigan soliq to'lovlari va boshqa xil majburiy to'lovlarning turlari va ularning qaysi budjet bo'g'iniga tushirilishi lozimligiga qarab ro'yxatga olib borish, belgilab qo'yilgan normativlarga muvofiq turli darajali budjetlarga tushiriladigan mablag'larning kundalik taqsimlanishi haqida ma'lumotlar olish, yagona g'azna hisobraqami (YaG'HR)ga tushayotgan mablag'lar haqidagi kundalik ma'lumotlarni jamlash, budjetga kundalik kelib tushgan soliq to'lovlari va ularning taqsimoti haqida ma'lumotlar bilan tanishib borish mumkin bo'ladi.

Davlat budjetining daromadlar qismiga tushadigan mablag'lar jumlasiga amaldagi qonunchilik me'yorlariga muvofiq joriy etilgan soliq to'lovlari hamda boshqa xildagi majburiy to'lovlar (ular haqidagi to'liq ma'lumot DMBAT dasturiy majmuaning spravochniklarida saqlanadi) kiritiladi. Soliq to'lovchi sub'ektlar budjetga to'lanadigan to'lovlarni barcha bank bo'linmalarida amalga oshirishlari mumkin, o'z navbatida mazkur bank bo'linmalari qabul qilingan mablag'larni O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining Toshkent shahridagi Bosh

⁴⁹ O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 2850-son (22.12.2016) bilan ro'yxatga olingan “Budjet tizimi budjetlarining g'azna ijrosi qoidalarini”

boshqarmasi Hisob-kitob kassa markazi (HKM) da ochilgan YaG'HRga tegishli maxsus hisobraqamiga o'tkazib beradi. Budjetga to'lanadigan to'lovlar naqd pul ko'rinishida yoki pul o'tkazish yo'llari bilan amalga oshirilishi mumkin. To'lov operatsiyalari pul o'tkazish yo'li bilan bajarilganida zimmasidagi majburiyatlarini bajaruvchi sub'ektning zarur rekvizitlari (daromadlar kirim qilinadigan shaxsiy hisobraqamining kodi, soliq to'lovchining identifikatsion raqami (INN), kirim operatsiyalarining administratori (DSI, Bojxona organi)ning kodi, to'lovlar qachon amalga oshirilganligi haqidagi ma'lumot, YaG'HRning hisob-kitob raqami ochilgan agent-bankning kodi) aks ettirilishi shart.

Moliya vazirligi G'aznachiligining bo'linmalari "Daromadlarni boshqarish" modulining sozlovchi mexanizmlariga, qanday ish tartibiga sozlanganiga qarab, agent-bank beradigan ma'lumotlarni avtomatik tarzda yoki mexanik tarzda bajariladigan operatsiyalar yordamida qabul qilib olib, so'ngra olingan ma'lumotlar tegishli tartibda ishlanganidan keyin turli darajali budjetlar bo'yicha taqsimlab beradilar. Tushgan daromadlarni turli darajali budjetlar o'rtasida taqsimlab berish operatsiyasi amaldagi qonunchilik me'yorlariga muvofiq daromadlarni budjetlar o'rtasida taqsimlash normativlariga asoslanib tayyorlangan maxsus spravochniklarga tayangan holda avtomatik tarzda bajariladi⁵⁰.

Davlat budjetining kirim qismiga tushiriladigan mablag'larni turli darajali budjetlar o'rtasida taqsimlab berish jarayonlari amaldagi normativlarga mos ravishda bajarilishi, shuningdek, "DMBAT" majmuaviy dasturining tegishli spravochniklari bo'yicha to'lanishi lozim bo'ladigan soliq summalarini to'g'ri belgilab berilishi ustidan qat'iy nazorat o'rnatish uchun G'aznachilikning bo'linmalarida mas'ul xodimlar tayinlanib, ular normativ-spravochnik materiallariga taalluqli o'zgarishlarni muntazam ravishda kuzatib borishi lozim.

Davlat budjetining kirim qismiga tushadigan mablag'lar G'aznachilikning YaG'HRga kelib tushgani haqida ma'lumot olinganidan keyin to'plangan barcha daromadlar summasi haqidagi ma'lumotlar generatsiyalanib (bir erga jamlanib), tahlil qilinadi va shundan keyin jamlangan mablag'lar darajasiga qarab tegishli budjetlar o'rtasida taqsimlanadigan budjet mablag'lari miqdori aniqlanadi, buxgalteriya hisobini yuritish bo'yicha muayyan operatsiyalar bajariladi, avtomatik tarzda G'aznachilikning YaG'HRga kelib tushgan absolyut summalar hamda har xil budjetlarga ajratilgan mablag'lar haqidagi ma'lumotlar shakllantirilib saqlab qo'yiladi.

Ushbu modul G'aznachilikning YaG'HRga kelib tushgan mablag'larni qayd qilish va ular bilan bog'liq turli xil kassa operatsiyalarini bajarish bo'yicha quyidagi vazifalarni bajarishga imkon beradi:

⁵⁰ Pulatov D., Nurmuxamedova B., "G'aznachilik" Darslik. – T.: IQTISOD-MOLIYA, 2014. 314 b.

– G’aznachilikning YaG’HRga kelib tushgan kirimlar hisobini yuritish (jumladan, kundalik tartibda YaG’Hga kelib tushgan summalar hamda turli xil budjetlarga qaerdan va kimning nomidan kelgani aniqlanmagan mablag’lar haqidagi tegishli ma’lumotlarni tahlil qilish va ishlash);

– belgilangan me’yordan ortiq miqdorlarda ilgariroq budjetga o’tkazilgan mablag’larni qaytarib berish hamda turli xil budjetlarga qaerdan va kimning nomidan kelgani aniqlanmay qolgan mablag’larni egasini aniqlab qaytarib berish;

– soliqning biron bir turi bo’yicha belgilangan me’yordan ortiq miqdorlarda budjetga o’tkazilgan mablag’larni boshqa turdagi soliq to’lovlari bo’yicha mavjud qarzdorlik hisobiga o’tkazib tafovut o’rnini qoplash (amalda bo’lgan turli xil soliq to’lovlari bo’yicha balans hosil qilishga xizmat qiladi), shuningdek, tasniflanib ulgurilmagan kirimlarni turli xil darajadagi budjetlarga ajratib berish.

– mamlakat miqyosida yig’iladigan soliq va boshqa xildagi majburiy to’lovlarni turli darajadagi budjetlarga o’tkazib berish imkonini beradi; eng muhimi, to’planadigan mablag’larni bir xilda quyi darajali budjetdan yuqoridagisiga va aksincha, yuqori darajadagi budjetdan quyi darajadagi budjetlarga o’tkazib bera oladi;

– o’zaro hisob-kitoblarni qayd etish asosida barcha kassa operatsiyalari haqidagi ma’lumotlarni jamlash uchun qulaylik tug’diradi, bunday imkoniyatning yaratilishi oqibat natijada aniq maqsadga yo’naltirilgan loyihalar bo’yicha xarajatlarni amalga oshirish vaqtida tomonlarning o’zaro hisob-kitoblarini qayd etish imkonini beradi;

– dastur ish jarayonida yo’l qo’yilgan xato va kamchiliklarni aniqlab tuzatish imkonini ham beradi;

– budjetga kelayotgan kirimlarni hamda ularni qaytarib berish bilan bog’liq kassa operatsiyalari bo’yicha turlicha hisobotlar tayyorlanadi, shuni hisobga olib, turli xil hisobotlarni tayyorlash mumkin bo’ladi;

– modul tizimi negizida normativ-spravochnik ma’lumotlarini o’rnatish va sozlash imkonini beradi (ushbu modul asosidagi funktsional vazifalarning muvaffaqiyatli bajarilishi uchun yuqorida aytib o’tilgan spravochniklar tizimga kiritib qo’yilishi kerak);

– modul tizimi negizida memorial orderlar haqidagi (jumladan, analitik buxgalteriya hisoblariga oid yozuvlar qayd etiladigan jamlangan (yig’ilgan, terma) memorial orderlarning tuzilgan vaqti, qayd qilish raqami haqidagi tegishli ma’lumotlarni) spravochnik o’rnatilishi mumkin bo’ladi;

– buxgalteriya hisoblar rejasining tuzilishi bilan bog’liq jarayonlar (xususan, budjetning kirim qismi bo’yicha hisobga olinadigan barcha kassa operatsiyalarini bajarishga doir turli xildagi analitik materiallarning ro’yxati)ga oid rasmiy yozishma materiallari bo’yicha spravochnik o’rnatishga imkon beradi.

Tizim bo’yicha turli xil ma’lumotlarni qabul qilib olish hamda masofaga uzatish uchun maxsus *“Ma’lumotlarni qabul qilib ular bilan ishlash, uzatish”* deb nomlangan modul ham yaratilgan. G’aznachilikning turli bo’linmalari hamda agentlik vazifasini bajaruvchi bank tizimi o’rtasida operativ tarzda kerakli ma’lumotlar bilan almashinuv jarayonini yo’lga qo’yish uchun maxsus

kommunikatsiya tizimlari yordamida yoxud kurerlar vositasida ta'minlanadigan aloqa tizimi o'rnatilishi kerak. Bunday aloqa tizimidan foydalanish vaqtida agentlik vazifasini bajaruvchi bank tomonidan yozib beriladigan rasmiy hujjatlarning ko'chirma nusxasi G'aznachilikka elektron variantda yuboriladi. Ayni vaqtning o'zida agentlik vazifasini bajaruvchi bank tomonidan yozib beriladigan rasmiy hujjatlarning ko'chirma nusxalarini jamlab qo'yiladigan, harakati nazorat qilinadigan va o'zaro aloqadorlik munosabatlarida bo'lgan har ikki tomondan yuboriladigan rasmiy hujjatlar jumlasiga avtomatik tarzda kiritiladi. Yuqorida aytib o'tilgan operatsiyalarning avtomatik tarzda bajarilishini "Ma'lumotlarni qabul qilib ular bilan ishlash, uzatish" deb nomlangan modul ta'minlab beradi.

Davlat budjetining daromad va xarajatlari moddalar bo'yicha amalga oshirilgan kassa operatsiyalariga asoslanib "*Bosh kitob*" deb nomlangan modul tomonidan G'aznachilikda yuritiladigan Bosh kitobda qayd etilishi uchun alohida ma'lumot tayyorlanadi. Bu xildagi ma'lumotlar har kuni kun davomida muntazam ravishda G'aznachilikka yuborib turiladi. G'aznachilik tarkibiga kiruvchi barcha bo'linmalardan kerakli ma'lumotlarni yig'ib olganidan keyin har kun davomida bir marotabadan jamlangan ma'lumotlar Bosh kitobda qayd etiladi va bajarilgan ishlar asosida joylarga tasdiqlangan ma'lumotlar yuboriladi. Yaratilgan modul kommunikatsiya tizimidagi aloqalar nisbatan yomon ishlaganida, G'aznachilikning hududiy bo'linmalaridan yuboriladigan ma'lumotlarning kelishi nisbatan sust kechganida ham bir maromda ishlab turishga qodir.

G'aznachilikning har bir hududiy bo'linmasidan keladigan, u erda amalga oshirilgan kassa operatsiyalari haqidagi ma'lumotlarga asoslanib hisobotlarni generatsiyalovchi alohida modul yordamida har xil hisobotlar (budjetning daromad qismiga kelib tushgan tushumlar, daromadlarning turli darajadagi budjetlar o'rtasida taqsimlanishi, budjetning xarajat qismi bo'yicha amalga oshirilgan operatsiyalar, budjetdan xarajatlari amalga oshirilgan loyihalar, shuningdek, har qanday yig'ma va konsolidatsiyalangan hisobotlar) tayyorlash imkoniyati bo'ladi. Tadbiq etilayotgan informatsion tizim yuqorida aytib o'tilgan asosiy funktsiyalardan tashqari, budjetdan xarajatlari amalga oshiriladigan tashkilotlarga budjetdan tashqari manbalardan ajratib beriladigan mablag'larning qabul qilinishi va sarflanishi haqidagi to'liq ma'lumotlarni avtomatik tarzda hisobga olib keyinchalik nazorat qilib borishga imkoniyat yaratib beradi.

Davlat moliyasini boshqarishni isloh qilish strategiyasi qator yo'nalishlar bilan birgalikda, yangi budjet tasnifi va buxgalteriya hisobining yangi hisoblar rejasiga asoslangan yagona budjet va hisob tizimini yo'lga qo'yishni nazarda tutadi. Bu strategik vazifani bajarish doirasida budjet hisobining va budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning yangi, takomillashgan va kompyuterlashgan tizimi bosqichma-bosqich tatbiq etilmoqda. Bu vazifalarni amalga oshirish doirasida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining 2013 yil 30 apreldagi 63-sonli "O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tizimida hamda budjet tashkilotlarida zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalarini

yanada takomillashtirish va joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi buyrug'iga muvofiq, Moliya vazirligining tegishli tuzilmalariga quyidagi vazifalar yuklatildi:

– 2013 yil 1 iyulgacha muddatda "UzASBO" Kompyuter dasturi (KD) ni puxta ishlab chiqish;

– 2013 yil 1 oktyabrgacha bo'lgan muddatda shtat, tarmoq ko'rsatkichlari, binolar, inshootlar va quvvati ko'rsatkichlari va budjet tashkilotlarining boshqa zarur parametrlarini shakllantirishni nazarda tutuvchi "Pasportizatsiya" modulini ishlab chiqish va kiritish, doimiylik asosda "UzASBO" KD modullarini takomillashtirib borish va amaldagi qonunchilik hujjatlariga kiritiladigan o'zgartirishlarga muvofiqlashtirish bo'yicha metodologik qo'llab-quvvatlash choralarini ko'rish;

– 2013 yil 1 iyulgacha bo'lgan muddatda "UzASBO" KDni zarur hollarda, amaldagi me'yoriy-huquqiy hujjatlarga tegishli o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritish yoki yangilarini qabul qilish natijalari bo'yicha puxta ishlab chiqishni hisobga olib, uni qo'llash bo'yicha Qo'llanma ishlab chiqish;

– 2013 yil 1 iyulgacha bo'lgan muddatda Toshkent shahrining Yunusobod va Sergeli tumanlarida "UzASBO"ni test sinovidan o'tkazish uchun ushbu tumanlarning mahalliy budjetlaridan mablag' oluvchilarning hammasini "UzASBO" KDga ulash.

"UzASBO" Kompyuter dasturi (KD) davlat budjetidan budjet mablag'lari oluvchilarning, shu jumladan respublikaning barcha mintaqalarida joylashgan budjet tashkilotlarining moliyaviy-hisob bo'limi xodimlari tomonidan buxgalteriya hisobi bo'yicha operatsiyalarni yuritishni avtomatlashtirish jarayoni uchun mo'ljallangan dastur bo'lib, budjet tashkilotlaridagi buxgalteriya hisobini kompleks avtomatlashtirishni ta'minlaydi.

"UzASBO" Kompyuter dasturi budjet tashkilotlariga bepullik asosida amalga oshiriladi.

"UzASBO" KD:

– budjet tashkilotlaridagi buxgalteriya hisobining to'liq tsiklini o'z ichiga olgan buxgalteriya hisobi bo'yicha operatsiyalarni avtomatlashtiradi;

– "Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi bo'yicha Yo'riqnoma"ning va budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va hisoboti bo'yicha boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarning talablariga to'liq muvofiqlikni ta'minlaydi;

– Moliya vazirligining ma'lumotlar markazida budjet tashkilotlari ma'lumotlarining markazlashtirilgan tarzda saqlanishi va yuqori ishonchliligini ta'minlaydi;

– "G'aznachilik-4" Kompyuter dasturi va boshqa mavjud kompyuter dasturlari bilan integratsiyalashuv uchun keng imkoniyatlar beradi;

– Moliya vazirligi va moliya organlari bilan o'zaro ta'sirlashuv asosida budjet tashkilotlari mablag'larini jiddiy tejaydi;

– budjet tashkilotlari xodimlariga dasturdan foydalanish huquqini beradi, ular Moliya vazirligining Axborot-hisoblash markazidan olingan "UzASBO" KDga kirish uchun loginlar va parollarga muvofiq Moliya vazirligining dasturiy maydonchasidan (<http://www.mdm.uz>) foydalanishlari mumkin.

Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular budjet qonunchiligi, Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi bo'yicha yo'riqnomalar, shuningdek, budjet tashkilotlaridagi buxgalteriya hisobi va hisoboti bo'yicha boshqa me'yoriy hujjatlar, ularning tarmoq spetsifikasi bilan belgilanadi. Bu xususiyatlarga quyidagilar kiradi:

- budjet tasnifi moddalarida kesimida buxgalteriya hisobini tashkil qilish;
- xarajatlar smetasining ijro etilishini nazorat qilish;
- budjetlarni ijro etishning g'aznachilik tizimiga o'tish;
- hisobda kassa xarajatlari va haqiqiy xarajatlarni ajratish;
- budjet sohasi (sog'liqni saqlash, ta'lim, ilm-fan va h.k.) muassasalarida hisobning tarmoq xususiyatlarini inobatga olish.

"UzASBO" KDni joriy etish bo'yicha ishlar natijasida quyidagi maqsadlarga erishiladi:

- barcha budjet tashkilotlari uchun yagona "UzASBO" KD versiyasi yaratilgan va qo'llaniladi, bu unga o'zgarishlarni markazlashtirilgan tarzda kiritish, shuningdek ma'lumotlarni ishonchli saqlash va rezervlashni ta'minlaydi;

- barcha mintaqalarda joylashgan budjet tashkilotlarining buxgalteriya hisobi va hisoboti bo'yicha ma'lumotlar bazasi tuzilmasi yaratiladi;

- buxgalteriya hisobi va hisobotining yagona metodologiya bo'yicha yuritilishini ta'minlaydigan markazlashtirilgan ma'lumotlar bazasi yaratiladi;

- tarixiy xronologiyani kuzatib borish, hisob davrlari, shu jumladan budjet tashkilotlarining avvalgi yillardagi faoliyati davrlari bo'yicha hisob yuritish imkoni beriladi;

- tegishli me'yoriy-huquqiy hujjatlarda nazarda tutilgan analitik va sintetik hisob yuritish bo'yicha registrlarni (vedomostlar, Bosh kitob va h.k.), turli joriy va davriy hisobotlarni (1-, 2-son shakllar, balans va unga ilovalar va h.k.) yuritish va ularni qog'ozga tushirish imkonini beradi.

4. G'aznachilikda axborot tizimidan foydalanish yuzasidan xorij tajribalari

Rossiya Markaziy banki, Moliya vazirligi va Federal G'aznachilik Bosh Boshqarmasi birgalikda Rossiya Federatsiyasi Hukumatiga taqdim qilish uchun 2000-yilda «Elektron raqamli imzo to'g'risida» va «Elektron hujjat to'g'risida» Federal qonun qabul qilindi. Bu loyihalarda «Elektron raqamli imzo»

tushunchasining huquqiy mazmuni ochildi. Ko'rsatilgan loyihalarda «Elektron raqamli imzo» tushunchasi elektron ma'lumotlarning bir qismi va o'zida hujjat rekvizitlarni mujassamlashtirgan hujjat sifatida aniqlandi. Bu qonunlar qabul qilinishi bilan turli sohalardagi faoliyatlarda elektron hujjatlardan keng miqyosda foydalanish, davlatning boshqaruv va moliya-kredit sohasida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish uchun umumiy qonuniy bazani shakllantirish yakunlandi.

Rossiya Federatsiyasida G'aznachilikni turli bo'linmalari faoliyatini avtomatlashtirish uchun daromadlar hisobini yuritishda, soliq to'lovchilardan tushgan tushumlarni turli darajadagi budjetlar o'rtasida taqsimlashda davlat budjeti ijrosini «Kazna» PPP (paket prikladnix programm) daromad moduli yaratilgan va amaliyotga kiritildi.

Rossiya Federatsiyasi G'aznachiligining asosiy vazifalari va funksiyalari quyidagilardan iborat⁵¹:

- ◆ budjet va budjetdan tashqari fondlarni holati to'g'risida yuqori ijro organlariga hisobot berish borasida axborot tizimida ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish;
- ◆ turli darajadagi budjetlarni tashkillashtirish, amalga oshirish va nazorat qilishni kassaning yagonaligi prinsipiga asosan g'aznachilik hisob raqamlarida daromadlar va xarajatlarni boshqarish;
- ◆ budjetlararo munosabatlar hamda budjetdan tashqari jamg'armalarning moliyaviy munosabatlarini tartibga solish, jamg'arma mablag'larining tushumi va ularning ijrosi yuzasidan nazorat qilish;
- ◆ davlat moliyaviy resurslarining qisqa muddatli prognozi hamda ushbu resurslardan tasdiqlangan budjet parametrlari doirasida axborot tizimida tezkor boshqaruvni amalga oshirish;
- ◆ Rossiya Federatsiyasining Banki va boshqa biriktirilgan banklari bilan birgalikda ichki va tashqi qarzlarni boshqarish va ularga xizmat ko'rsatish;
- ◆ g'aznachilikka oid tegishli qo'llanma va yo'riqnomalarni ishlab chiqish, budjet tasnifi loyihasini tayyorlash.

Qozog'iston Respublikasi hukumatining 1999-yil 28-sentabrdagi 1464-sonli «Davlat budjeti mablag'lari hisobidan ish haqi, stipendiya, pensiya, nafaqa va boshqa pullik to'lovlarni Qozog'iston Respublikasi Milliy bankining litsen-ziyasini olgan, shu ko'rinishdagi bank operatsiyalarini bajara oladigan Bank-Agentlar ikkinchi bosqichdagi banklardan to'lash tartibini takomillashtirishning chora-tadbirlari to'g'risida»gi qaroriga muvofiq yo'riqnoma ishlab chiqildi va Qozog'iston Respublikasi Moliya vazirligining 2000-yil 17-noyabr-dagi 488-sonli buyrug'i bilan tasdiqlandi. Mazkur yo'riqnoma Qozog'iston Respublikasi Adliya vazirligida 2000-yil 18-dekabrda 1333-sonli bilan ro'yxatdan o'tdi. Qozog'iston Respublikasining Konstitutsiyasiga va Qozog'iston Respublikasining «Mehnat to'g'risida»gi qonuniga muvofiq, davlat budjeti mablag'lari hisobidan ish haqi,

⁵¹ Jdanchikov P. A. Kaznacheystvo. Avtomatizirovannie biznes-texnologii upravleniya finansovimi potokami. Uchebnoe posobie. – M.: «Visshey shkoli ekonomiki». 2010. - 363 s

stipendiya, pensiya, nafaqa va boshqa pullik to'lovlarni Bank-Agentlar orqali oluvchilarning xohishiga asosan mablag'larni ularning shaxsiy hisob raqamiga yoki kartschyotlarga o'tkaziladi. Ish haqi, stipendiya, pensiya, nafaqa va boshqa pullik to'lovlarni oluvchi o'ziga hisoblangan summani shaxsiy hisob raqamiga yoki kartschyotlarga o'tkazilishi to'g'risida yakka holda Bank-Agentlar bilan shartnoma tuzadi. Shartnoma ikki nusxada bo'lib, birinchisi Bank-Agentlarda qoladi, ikkinchisi oluvchiga beriladi. Bank-Agentlar mazkur tartib bo'yicha oluvchilarning barcha savollariga javob beradi. Bank-Agentlar orqali ish haqi, stipendiya, pensiya, nafaqa va boshqa pullik to'lovlarni oluvchi o'ziga hisoblangan summani shaxsiy hisob raqamiga yoki kartschyotlarga o'tkazilishidagi xizmatlar uchun to'lov davlat budjetidan to'lanadi. Oluvchi davlat tashkilotiga o'zining ish haqi, stipendiya, pensiya, nafaqa va boshqa pullik to'lovlarini Bank-Agentlarga o'tkazish to'g'risida tuzilgan shartnomaning sanasini, raqamini va Bank-Agentning rekvizitlarini ko'rsatgan holda ariza taqdim qiladi. Mazkur davlat tashkilotlari oluvchiga xizmat ko'rsatish uchun Agentlik Kehshuvini tuzadi va unga imzo chekishga huquqi bo'lgan rahbar lavozimdagilar imzosining nusxasini taqdim qiladi. Ular o'rtasida elektron imzolar ham almashadi. Bunda oluvchining individual shaxsiy hisob raqami nomeri, uning familiyasi, ismi va otasining ismi, hisoblangan summa kabi rekvizitlar mavjud. Mazkur davlat tashkilotlarining rahbarlari oluvchilarni ish haqi, stipendiya, pensiya, nafaqa va boshqa pullik to'lovlarni Bank-Agentlar orqali ularning shaxsiy hisob raqamiga yoki kartschyotlarga o'tkazilishi to'g'risidagi axborotlar bilan ta'mirlaydigan javobgar shaxslarni aniqlaydi. Mazkur davlat tashkilotlari Agentlik Kelishuvini tuzgandan keyin ish haqi, stipendiya, pensiya, nafaqa va boshqa pullik to'lovlarni o'ziga hisoblangan summani shaxsiy hisob raqamiga yoki kartschyotlarga o'tkazilishini xohlagan oluvchilarning ro'yxatini taqdim qiladi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, budjetning ijrosi jarayonida g'aznachilikdan foydalanish alternativ usullardan biridir. G'aznachilik asosida budjet mablag'laridan foydalanishda ularni iqtisod qilish, nazoratni kuchaytirish, soliq to'lovchilarning pulini talon-taroj qilish hollarining oldini oladi. Shuningdek, budjet tashkilotlarining rahbarlarini ajratilgan budjet mablag'laridan samarali foydalanishga rag'batlantiradi.

Boshqa mamlakatlardagi g'aznachilik tizimini joriy etilishi va rivojlanishida davlat moliya-axborot tizimini joriy etish davlat moliyasining holati to'g'risida tezkor va ishonchli axborotlar olish imkonini beradiki, bu esa davlat moliyasini samarali boshqarishni ta'minlaydi. Mazkur tizimni joriy etish bilan budjet bajarilishini kuzatish, boshqaruv qarorlarini qabul qilishda qulaylik yaratish, budjet mablag'larini maqsadsiz sarflanishidan himoyalash va budjetni rejalashtirish va prognozlashtirish sifatini oshirish mumkin.

Ukraina davlat tizimini boshqarishni takomillashtirish borasida, boshqa hamdo'stlik davlatlar qatorida, davlat budjeti ijrosining g'azna tizimi joriy qilingan. Unga yuklatilgan eng muhim vazifalar qatorida G'azna davlat mablag'lari to'lovlarini kechiktirmaslikni taminlash, davlat budjeti ijrosining

daromad va xarajat qismlari hisobotlarini amalga oshirishda chalkashlik va yanglishishlarning oldini olish.

Umuman olganda, bu davlat budjeti ijrosini unumli va samarali ta'minlanishini nazarda tutadi. Oldinga qo'yilgan maqsadlarni amalga oshirilishida Ukraina Milliy (Markaziy) banki Ukraina g'aznachiligining agenti sifatida barcha davlat mablag'larini birlashtirilishini ta'minlaydi. G'aznachilik tomonidan o'zining alohida to'lov tizimi ishlab chiqilgan.

G'aznachilik Milliy bankidagi o'zining korrespondent hisobi orqali Milliy Elektron To'lovlar Tizimiga a'zo sifatida, barcha to'lovlarini shu tizim orqali amalga oshiradi. Shu maqsadda Milliy bankda maxsus yo'riqnoma ishlab chiqilgan Ukraina G'aznachiligi budjet taqsimlovchilari majburiyat-lari hisobini balansdan tashqari maxsus hisoblarda olib boradi. G'aznachilik hisob tizimida barcha g'aznachilikda sodir bo'lgan to'lovlar va kelib tushgan mablag'larni va sarflarni aks etishi ta'minlanadi. G'azna Yagona Hisobi Ukrainada 2001-yildan amal qila boshlagan.

Ukraina G'aznachiligining o'ziga xosligi davlat budjetininng g'aznachilik ijrosi va banklar orqali ijrosi bir-birini to'ldirgan holda amalga oshiriladi. Ish o'rinlarining Avtomatlashtirish va texnik ta'minoti Markaziy bankning Elektron To'lov Tizimi G'aznachilikning markaziy apparati va uning hududiy bo'limlarini o'z tarkibiga oladi. Shu bilan birga Milliy bank Elektron Tizimidan farqli ravishda g'aznachilikning ichki to'lov tizimi yaratilgan va u g'aznachilikning tuman va shahar bo'limlarida amal qiladi.

Yuqorida bayon etilgan barcha o'zgarishlar, yangiliklar va mexanizmlar budjet mablag'larining maqsadli sarflanishini ta'minlashga, budjet mablag'larining ularning so'nggi iste'molchilariga etib borish yo'llarini osonlashtirishga, bu yo'lda budjet mablag'larining yo'qolib ketishiga yo'l qo'ymaslikka, budjet tashkilotlarining ularga mol etkazib beruvchi kontragentlar bilan munosabatlarning ochiq-oydin, shaffof bo'lishini ta'minlashga, barcha budjet tashkilotlarining elektron auksion savdolar tizimida teng huquqli hamkor sifatida ishtirok etishini engillashtirishga xizmat qilishi shubxasiz.

Takrorlash uchun savollar

1. G'aznachilik yagona axborot tizimining mazmuni, afzalliklari va ishlash printsiplarini tushuntirib bering.

2. Budjet tashkilotlarida yagona buxgalteriya hisobini yuritishning kompyuter dasturini tadbiiq etishning ijobiy tomonlari nimada?

3. Budjet tasnifi nima, uning davlat budjeti g'azna ijrosini samarali tashkil qilishdagi ahamiyati nimalarda namoyon bo'ladi?

4. Budjet tasnifining turlari, ularning tarkibiy qismlarini tegishli me'yoriy hujjatlar asosida bayon qilib bering.

5. G'aznachilik dasturiy majmualarining mohiyati, zarurligi va ahamiyati nimalarda namoyon bo'ladi?

6. O'zbekiston Respublikasida G'aznachilik faoliyatini yana qaysi yo'nalishlarda takomillashtirish zarur, deb hisoblaysiz?

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. Internet resurs manbalardan foydalangan holda mamlakatimizda budget jarayonini boshqarishning avtomatlashtirilgan axborot tizimini tashkil etish va rivojlantirish bosqichlarini aks ettiradigan jadval, blok-sxema yoki chizma tayyorlang va qisqacha izoh yozing. Unda har bosqichda qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlar va amalga oshirilgan tadbirlar sharhini keltiring.

2. "Global integratsiyalashgan axborot tizimi" (GIAT) va "O'zbekiston Respublikasi moliya vazirligi axborot tizimi"ning uyg'unlashuvini aks ettiruvchi taqdimot tayyorlang va himoya qiling.

3. Xorijiy davlatlarning birontasi misolida budget tasnifi tarkibini o'rganing va O'zbekiston Respublikasi budget tasnifi bilan solishtirma tahlilini ko'rgazmali misollarda taqdimot ko'rinishida amalga oshiring.

4. Budget tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning "UzASBO" avtomatlashtirilgan tizimi xususiyatlari, afzalliklari, imkoniyatlarini aks ettiradigan ma'lumotli jadval tayyorlang.

9-MAVZU. XORIJIY MAMLAKATLAR G'AZNACHILIK TIZIMLARI

Reja:

1. G'aznachilik faoliyatini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar
2. AQSh G'aznachilik departamenti faoliyati
3. Frantsiya davlat g'aznasi faoliyatining xususiyatlari
4. Rossiya federatsiyasi g'aznachiligi

1. G'aznachilik faoliyatini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar

Mamlakatda davlat moliyasini boshqarishni, jumladan davlat byudjetini ijro etishda asosiy mexanizmlardan hisoblangan G'aznachilik tizimini tashkil etish va shakllantirishda xorijiy va MDH mamlakatlarining tajribasi muhim o'rin egallaydi. O'zbekiston ular tajribasidan oddiy nusxa olmaydi, chunki mamlakatimiz davlat boshqaruvini tashkil etish, iqtisodiy va huquqiy munosabatlarni boshqarish sohasida o'ziga xos yo'nalishga ega. Biroq, bu hol g'aznachilik tizimini tashkil etish va rivojlantirish borasidagi xalqaro tajribani o'rganishning ahamiyatini umuman pasaytirmaydi⁵².

Tajribadan shu narsa ma'lumki, O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy mamlakatlar bozor mexanizmlarini ko'r-ko'rona, sun'iylik bilan tadbiiq etib bo'lmaydi, chunki jamiyat a'zolari o'rtasida shunday an'anaviy ierarxik munosabatlar tizimi shakllanganiki, ularni mensimaslik, keskin qarorlar qabul qilish chog'ida ularni e'tiborga olmaslik turli nohush holatlarga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, iqtisodiyotni boshqarishning jahon amaliyotida tan olingan bir qator mexanizmlarini, iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish sharoitlarimizga tegishli tarzda moslashtirgan holda, qo'llash va ijobiy foydalanish maqsadga muvofiqdir. Byudjet mablag'laridan oqilona va samarali foydalanishni ta'minlovchi shunday mexanizmlardan biri – davlat byudjeti ijrosining g'aznachilik tizimidir.

Quyida biz turli mamlakatlar misolida g'aznachilik tizimi amal qilishining xorij tajribalarini ko'rib o'tamiz:

Masalan Yaponiyada, g'aznachilik bajaradigan funktsiyalarining tashkiliy sxemasi o'ziga xos xususiyatga ega. Bu mamlakatda g'aznachilikning bajaradigan funktsiyalari G'aznachilik bo'limiga, Qarzlarni boshqarish bo'limiga, Moliya bo'limiga, Byudjet bo'limiga, Xuquqiy bo'limga va Byudjetni ijro etish bo'limiga yuklatilgan. Bu bo'limlar Byudjet va Moliya byurosi tarkibiga kiradi, bu byurolar

52 T.Eshnazarov. Davlat byudjetining g'azna ijrosini rivojlantirish omillari. "Byudjet ijrosiga g'aznachilik tizimini joriy etishning dolzarb muammolari" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari to'plami. – Toshkent: «IQTISOD-MOLIYA» nashriyoti, 2011 y. – 225-bet.

Moliya vazirligining bo'linmalari hisoblanadi. Bo'linmalarning nomidan ko'rinib turibdiki, Yaponiyada davlat moliyasini boshqarish maxsus ixtisoslashgan kichik bo'linmalariga yuklatilgan

Xorijiy mamlakatlar G'aznachilik bo'yicha o'tkazilgan taqqoslashdan ko'rinib turibdiki, budjetning banklar orqali ijrosi sharoitida budjet mablag'larining bosh taqsimlovchisi - Moliya Vazirligining budjet mablag'larining tezkorligi ta'minlashda, davlat budjetinig daromad qismiga tushadigan mablag'larining kuzatishda ham, budjet oluvchi tashkilotlarga mablag'larni taqsimlab etkazish borasida ham funktsiyalari chegaralangan edi. Budjet ijrosining g'azna tizimida bosh taqsimlovchisi barcha mablag'larni Yagona g'azna hisobvarag'iga tushgan vaqtdan mablag' oluvchiga bu summa to'langunga qadar shafofligini ta'minlash imkonini bu tizim kengaytiradi. Barcha mablag'larining Yagona g'azna hisobvarag'iga tushishini tartibga solib turadi, ulardan vaqt tejash bo'yicha foydalanishning eng qulay variantini tanlaydi. Buning hisobiga Davlat budjeti ijrosi samaradorligini keskin oshiradi.

1-jadval.

G'aznachilik tizimida budjet jarayonlarini amalga oshirilishi⁵³

Xarajatlar aylanish davri	Budjet jarayonlarini amalga oshirilishi	
	Bank tizimidagi holat	G'azna tizimidagi holat
Ajratmalar	Budjet boshqarmalari-hududiy moliya organlari	Budjet boshqarmalari-hududiy moliya organlari
Taqsimlash (smeta-yoyilma)	Budjet boshqarmalari-hududiy moliya organlari	Budjet boshqarmalari-hududiy moliya organlari
Budjetni yil ichida qayta ko'rib chiqish	Budjet boshqarmalari-hududiy moliya organlari	Budjet boshqarmalari-hududiy moliya organlari
Majburiyatlar (shartnoma, buyurtma)	Budjet tashkilotlari buxgalteriya bilan birgalikda kreditor qarzlari va haqiqiy xarajatlardan farq qiladigan	Budjet tashkilotlari buxgalteriya bilan birgalikda g'aznachilikda ro'yxatdan o'tkazish kerak. A. har oylik hisobot

⁵³ Kolesov A.S. Budjetniy protsess: sushchnost i sovershenstvovanie. – Finansi № 11. 2010. –s 8.

	majburiyatlar hisobotlarda ko'rsatilmaydi	
Verifikatsiyalash (etkazib berish)	Budjet tashkilotlari buxgalteriya bilan birgalikda choraklik hisobotlar	Budjet tashkilotlari buxgalteriya bilan birgalikda. G'aznachilikda ro'yxatdan o'tkaziladi. Mumkin bo'lgan ro'yxatga olish rejimlari: majburiyatlarga nisbatan. V. har oylik hisobot
Kassa limitlari (masalan, yo'riqnoma/sertifikatlar)		G'azna har oylik/har kunlik hisobotlar
To'lov xabarnomalari		G'azna va budjet tashkilotlari buxgalteriya bilan birgalikda har oylik / har kunlik hisobotlar
To'lovlar (bankka jo'natiladigan xarajatlarni amalga oshirish ruxsatnomalari)	Banklar: kassa balansi: har kunlik hisobot Budjet tasnifi-tarmoq-paragraf: har oylik hisobot	G'aznachilikda har oylik/har kunlik hisobotlar Budjetdan mablag' oluvchi tashkilotlar (axborot g'aznaga elektron yo'l bilan uzatiladi) D. har oylik/har kunlik hisobotlar. Kassa balanslari haqida kunlik hisobotlar

Buni o'zlashtirish uchun shuni nazarda tutish kerakki, budjetning g'aznachilik ijrosida turli malakaga ega, davlat boshqaruvi va mahalliy boshqaruv tizimlarining turli pog'onalarida ishlayotgan mutaxassislar faol qatnashadi. Davlat budjetining g'aznachilik ijrosiga doir asosiy tamoyillar, budjet ijrosi bilan bog'liq jarayonlarni va harakatlarda shu tizim qatnashchilari tamoyillarga rioya qilishni o'zaro kelishib olinmagunga qadar, tizim faoliyatining samarasi yuqori bo'la olmaydi. Shu nuqtai nazardan bu tizimga umumiy va tushunarli yagona tamoyillar joriy qilinmasa turli muammolarni olib kelishi mumkin. Bu vaziyatda budjetning g'azna ijrosida quyidagi tamoyillar keltiriladi:

1. Budjetning g'aznachilik ijrosiga doir eng muhim tamoyil - daromadlar va harajatlar Yagona kassadan amalga oshirilishi. Bunda budjet takchiligini yopish

uchun budjet tushumlari va budjetning barcha daromadlari Yagona G'aznachilik hisobidan amalga oshiriladi.

2. Ikkinchi muhim tamoyil - Davlat budjeti ijrosining hisoboti va buxgalteriya hisobini umumiy (yagona) tasnifga asoslangan tizimini yaratilishi. Bu tamoyil Davlat budjeti g'aznachilik ijrosi tizimini o'zida mujassamlashtirgan hisobotlar va shu jarayonga tegishli barcha standartlarni joriy qilinishini bildiradi. Bunga davlat budjeti ijrosi bo'yicha hisob va hisobotlar, davlatning budjetdan tashqari maqsadli fondlari, uzoq muddatli dasturlari, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jalb qilingan mablag'lari kiradi. Bu borada tashkilotlarning yagona buxgalteriya hisobi standartlari va hisobotlari faqatgina O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligida emas balki budjet tashkilotlarida ham yagona budjet tasnifi, buxgalteriya hisobi plan schyotlari va buxgalteriya hisobi hujjatlari bilan amalga oshirilishi ko'zda tutiladi. Bu tamoyil g'aznachilik organlari va budjet tashkilotlaridan tashqari, yagona tasnifga asoslangan hisob va buxgalteriya hisobi tizimi soliq va bojxona organlaridan tushadigan davlat budjeti daromadlari, budjetdan tashqari fondlarning daromadlariga tushadigan mablag'lar, daromadlarni mahsus yig'uvchilarga hamda davlatning maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchilarga qo'llaniladi.

3. Budjet ijrosining banklar oraqali amalga oshiriluvchi kassali ijrosidan farqli ravishda g'aznachilik tizimida budjet ijrosida tushumlarning Yagona g'azna hisobraqamiga kelib tushishidan oxirgi pul mablag'larni oluvchiga etib borgunga qadar kuchli moliyaviy nazorat qilinishini ta'minlanadi. Bu "tiniqlik" tamoyilini amalga oshirish imkonini yaratadi. Jamiyatni demokratiyalashtirish va fuqarolik jamiyati tarraqqiyoti natijasida, siyosiy partiyalar, turli harakatlar va nodavlat tashkilotlari davlat budjetini rejalashtirish jarayonida bir-birlari bilan muhokama qilishi va dolzarb yo'nalishlarni aniqlash jarayonida mazkur tamoyildan foydalanishlari tarraqiy etgan davlatlarda tabiiy hol. O'zbekiston Respublikasida "tiniqlik" tamoyilini amalga oshirish budjet jarayoni uchun asos bo'lib, qolaversa, davlat budjeti mablag'larining samaradorligi oshishiga hizmat qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, shuni e'tiborga olish kerakki, alohida ekspertlar va xalqaro tashkilotlar "tiniqlik" tamoyili ma'nosida Davlat budjeti ijrosini boshqa davlatlar budjet ijrosi bilan solishtirishga urinib, haqqoniylikka erishadi.

O'zbekistonning iqtisodiy islohotlari "shok terapiyani" o'zida mujassamlashtirmagan, islohotlar bosqichma-bosqich amalga oshirilib, oldingi bosqichning samarali amalga oshirilishiga qarab, aholini maksimal ijtimoiy himoyalagan holda amalga oshirishi tamoyili asosida o'zgarishlar bo'lmoqda. Lekin, rivojlangan va qo'shni davlatlarda amalga oshirilayotgan islohotlar va budjet bilan bog'liq hal qilinayotgan masalalar, bizning mamlakatimizdagi Davlat budjeti maqsadlaridan sezilarli farq qilinishini inobatga olishimiz kerak. Hattoki, erkin va dekmokratik hisoblangan davlatlarda davlat budjetining ba'zi "*backdoor Spending*"⁵⁴ deb nomlangan xarajatlari mavjudki, ularning maqsad va

⁵⁴ Allen Schick, Robert Keith, Edward Davis. Manual on the Federal Budget Process. CRSReportfortheCongress. 1991. P 115

mohiyatining mahfiyligi hech kimda qiziqish, va halqaro tashkilotlarda va “malakali ekspertlar” doiralarida e’tiroz va yoki tushunmovchilik uyg’otmaydi.

2. AQSh G’aznachilik departamenti faoliyati

AQShda G’aznachilik to’g’ridan-to’g’ri Prezidentga bo’ysunadi va keng doiradagi iqtisodiy va moliyaviy funksiyalarni bajaradi. Byudjet jarayonida byudjetni tayyorlashga javob beradigan Ma’muriy-byudjet boshqarmasi, auditga va nazoratga, hisob-kitob ishlariga javob beradigan Bosh byudjet-nazorat boshqarmasi kabi muassasalar qatnashadi, Soliq boshqarmasi va Bojxona boshqarmasi G’aznachilikning bir qismi hisoblanadi.

G’aznachilik barcha tushumlarni va to’lovlarni Nyu-Yorkdagi Federal rezerv bankida o’zining bosh hisobraqami orqali nazorat qiladi. G’aznachilik barcha soliqlarni va boj to’lovlarni yig’adi, markazlashgan holda barcha yig’imlarning yig’ilishini va ba’zi muassasalarga xizmatlar ko’rsatishni ta’minlaydi. Tushumlarni yig’ishda bank tizimidan foydalaniladi.

G’aznachilik departamenti kompaniyalarning likvidiligi uchun javobgardir. G’aznachi kassa aylanmasini nazorat qilib turib ushbu informatsiya orqali kapital o’sishini ta’minlashi kerak.

Shuningdek departament investitsiyalarga yo’naltirilgan aktivlarni ximoya qilishi kerak.⁵⁵

Tarmoq departamentlari mablag’larning to’g’ri va samarali ishlatilishi bo’yicha nazoratni amalga oshiradi. Barcha xarajatlar tasdiqlangan byudjet parametrlari doirasida byudjetdan mablag’ oluvchilarning so’rovi asosida G’aznachilik tomonidan to’lanadi, bunda cheklardan va elektron pul o’tkazish vositalaridan foylaniladi.

Byudjetdan ajratilgan mablag’lar tarkibi ham G’aznachilik tomonidan, ham Ma’muriy-byudjet boshqarmasi tomonidan nazorat qilinadi. Shuningdek, AQShda G’aznachilik boshqa mamlakatlardagi kabi davlat qimmatli qog’ozlarini chiqarishni va hisobini nazorat qiladi hamda ularning to’lov muddatlarini belgilaydi va auksionlarda ularni joylashtirishni nazorat qiladi. Shu bilan birga, G’aznachilik davlat qimmatli qog’ozlarining ikkilamchi bozori qoidalarini belgilaydi, G’aznachilik qisqa muddatli kassa talablarini qoplash uchun doimiy haftalik qimmatli qog’ozlarni chiqaradi.

Shuningdek, AQSh g’aznachilik departamenti kompaniyalar o’z biznes operatsiyalarini amalga oshirishi uchun kassa mablag’lari etarliligini kafolatlaydi. Bundan tashqari, AQSh g’aznachiligi quyidagi sohalarda o’z vazifasini bajaradi (3-rasm):

1. Pul mablag’lari harakatining prognozi;
2. Aylanma kapitalni boshqarish;
3. Naqd pul aylanmasini boshqarish;
4. Investitsiyalarni boshqarish;

⁵⁵ TREASURY MANAGEMENT The Practitioner’s Guide Steven M. Bragg John Wiley & Sons, Inc. 2010 y.

5. G'aznachilik riskini boshqarish;
6. Boshqaruv borasida yo'riqnoma ishlab chiqish;
7. Bankla bilan aloqa o'rnatish;
8. Kredit taqdim etish va h.k.⁵⁶

G'aznachilik buxgalteriya hisob-kitobiga javob beradi, oylik va yillik moliya hisobotlarini tayyorlash uchun ma'lumotlar yig'adi va muassasalar uchun me'yoriy hujjatlar tayyorlaydi. Ichki nazorat va audit funktsiyalarini tarmoq departamentlaridagi bosh inspektorlar bajaradilar. Federal hukumat federal mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan mahalliydasturlar bo'yicha tekshiruvni amalga oshiradi. AQShda G'aznachilik va Byudjet departamentlari faoliyati aniq muvofiqlashtirilgan. G'aznachilik byudjet tushumlari to'g'risida hujjatlarni tayyorlaydi va makroiqtisodiy asoslarni ishlab chiqishda qatnashadi. Ma'muriy-byudjet boshqarmasi Prezident Kongressiga taqdim qilinadigan xarajatlar smetasini tayyorlaydi, shuningdek, turli darajadagi byudjetlarni umumlashtiradi. AQSh Senat Kongressining qaroriga muvofiq, g'aznachilik moliyani boshqaruvchi doimiy organ xisoblanadi. Uning barcha vazifalarini quyidagi organlar bajaradi. G'aznachilik sekretarlari - bosh idora, kontroler, auditor, g'aznachilik inspektori va g'aznachilik sekretariat yordamchisi. G'aznachilik sekretari lavozimiga birinchi bo'lib A.Gaminton tayinlangan bo'lib, u 1789 yil 11 sentyabrdan 1795 yilgacha ushbu vazifani bajardi. O'n yillar mobaynida g'aznachilik funktsiyasi kengaytib va murakkablashib bordi. Bugungi kunda G'aznachilik AQShda hisob siyosati, pul belgilarini yaratish, iqtisodiy siyosat loyihalarini ishlab chiquvchi yagona muassasasidir. AQShda g'aznachilik uchta asosiy funktsiyani bajaradi:

1. Mamlakat Prezidentining ichki va tashqi moliya siyosatini ishlab chiqish, soliq siyosatini yuritish va davlat qarzlarini boshqarish bo'yicha asosiy iqtisodiy maslaxatchisidir.

2. G'aznachilik davlatga moliya xizmati ko'rsatish bo'yicha funktsiyalarni bajaradi:

- davlat pul mablag'larini xisobga olish;
- omonat obligatsiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlarni chiqarish;
- soliq to'lovlari va bojxona bojlarini yig'ish;
- milliy banklar faoliyatini nazorat qilish;
- tangalar zarb qilish, qog'oz pullar va pochta markalari chiqarish.

3. Qonunni ijro etuvchi tashkilotchisi sifatida g'aznachilik Prezident, Vitse prezident ularning oilasi, ushbu lavozimga nomzodlar xavfsizligini ta'minlaydi. U firibgarlar, kontrabandist, butlegerlar, davlat chek va qimmatbaxo qog'ozlarini qalbakilashtirgan shaxslarni qidirish, jazolash, o'q otar qurollar savdosini nazorat qilish va qonun nazorati bo'yicha kadrlar tayyorlovchi 60 dan ortiq federal tashkilotlarni nazorat qiladi. Yuqoridagilarga qo'shimcha ravishda g'aznachilik AQSh hukumatining tashqi aloqalar bo'yicha vakilidir. AQSh tomonidan XVF, XTTB, Amerika tarakiyot bankining boshqaruvchisidir. Shuningdek AQSh G'aznachiligi ko'p sonli qo'mita va uyushma, sug'urta fondining a'zosidir.

⁵⁶ TREASURY MANAGEMENT The Practitioner's Guide Steven M. Bragg John Wiley & Sons, Inc. 2010 y.

G'aznachilik milliy omonat muassasalari faoliyatini nazorat qiladi, ularga litsenziyalar beradi va omonat xolding kompaniyalarini faoliyatini nazorat qiladi. Xolding – aktsiyadorlik kompaniyasi hisoblanadi, o'z mablag'ini boshqa kompaniyalar nazorat paketini sotib olishga sarflaydi va ularni nazorat qiladi.

G'aznachilik Kongressga mamlakatning moliyaviy xolati bo'yicha yillik hisobot tayyorlaydi va taqdim etadi. G'aznachilik tomonidan doimiy nashr etiladigan hisobotlar g'aznachilikning kunlik hisoboti, AQShning ichki qarzi bo'yicha oylik hisobot, AQShning daromad va xarajatlari bo'yicha oylik hisobot va muomaladagi pul mablag'lari bo'yicha oylik hisobotni o'z ichiga oladi. Shuningdek g'aznachilik oylik budjetni ham chop etadi. Oylik budjetda quyidagi ma'lumotlar beriladi:

- ✓ Federal hukumatning moliyaviy operatsiyalari;
- ✓ Federal hukumatning pul majburiyatlari;
- ✓ G'aznachilik hisobvarag'idagi fereral va qarz mablag'lari statistikasi;
- ✓ davlat qarzlari moliyalashtirish;
- ✓ davlat omonat obligatsiyalari;
- ✓ davlat qimmatli qog'ozlarning bozor kotirovkasi;
- ✓ davlat qimmatli qog'ozlarning egalik tarkibi;
- ✓ tijorat banklardagi g'aznachilik mulki tarkibi;
- ✓ uzoq muddatli obligatsiyalarining daromadlilik darajasi;
- ✓ xalqaro moliyaviy statistika;
- ✓ kapital xarakatlar statistikasi.
- ✓ valyuta rezervlari;
- ✓ davlat agentliklari va fondlarining moliyaviy operatsiyalari.

AQSh G'aznachiligi Nyu-Yorkdagi Federal jamg'arma bankidagi o'zining yagona hisob raqami bo'yicha barcha tushumlarni va to'lovlarni nazorat qiladi hamda hukumatning bankdagi hisob raqamlarini nazorat qiladi. G'aznachilik tushumlarini yig'ish uchun bank tizimidan foydalanadi. G'aznachilik 4-6 oyga kunlik taqsimoti bilan, o'zgaruvchan moliyaviy grafikni tayyorlaydi va uni har oyda yangilaydi.

AQSh G'aznachiligi o'z vakolatlari doirasida :

- davlat qimmatli qog'ozlarini chiqarishni nazorat qiladi va hajmi, muddatlari va auktsionlarda joylashtirish bilan bog'liq masalalarni hal qiladi.
- kimmatli qog'ozlarining ikkilamchi bozori uchun tartib- qoidalarni belgilaydi;
- barcha soliq va bojxona bojlarini yig'adi va ayrim muassasalar uchun foydalanganlik va xizmatlar uchun to'lovlarni markazlashgan tarzda yig'ishni ta'minlaydi.
- xarajatlarga budjet birligi talabnomasi bo'yicha budjet ajratmalari doirasida amalga oshiriladi. Ajratmalar tuzilmasi G'aznachilik va Ma'muriy - budjet boshqarmasi tomonidan nazorat qilinadi;
- buxgalteriya hisob-kitobida tashkilotlarga yo'riqnomalarni tayyorlash, ularning talabnomalarini olish, har oylik hisobotlarni va yillik moliyavi

qaydnomalarni tayyorlash uchun javob beradi.

Dunyoning rivojlangan kapitalistik davlati - AQShda davlat budjetini tayyorlash va ijrosini tashkil etilishiga mamlakat prezidentining Ma'muriyatiga kiruvchi Budget Boshqaruvi Idorasi (Office of Management and Budget) (BBI) javob beradi. AQSh Kongresi tomonidan ajratmalar xarajatlari haqidagi qarorlar Prezident ma'muriyatidagi tarmoqlar departamentlari orqali nazorat qilinadi.

Nodavlat moliyaviy nazorati ichki (budjet tashkiloti, g'aznachilik, firma, korporativ) va tashqi (auditorlik) nazoratlariga bo'linadi. Nazoratning davlat va nodavlat turlari o'tkazish usullariga ko'ra o'xshash bo'lishi bilan birgalikda oxirgi maqsadlari bo'yicha bir biridan keskin farq qiladi. Nodavlat moliyaviy nazoratining asosiy maqsadi esa- xo'jalik sub'ektlari tomonidan davlat hisobiga soliqlar va boshqa iqtisodiy agentlarga qilinadigan xarajatlarni minimallashtirish hisobiga quyilgan kapitallar hisobiga foyda normasini oshirish hisoblanadi.

AQSh g'aznachiligi (Treasure Department) hamma davlat tushumlari va to'lovlar tizimi ustidan nazoratni amalga oshiradi. G'aznachilik tarkibiga Soliq boshqaruvi va Bojxona boshqaruvi kiradi. Shu bo'linmalar orqali G'aznachilik, hamma soliq va bojxona yig'implari va davlat bojlari hamda ayrim muassasalar xizmatlari evaziga tushumlarni yig'ib oladi. G'aznachilikning bosh hisobraqami Federal rezerv tizimida (AQSh Markaziy bankida) yuritiladi. Shu bilan birga g'aznachilik hukumat hisob raqamini nazorat qiladi. Daromadlar va tushumlar yig'imi bank tizimi orqali amalga oshiriladi.

3. Frantsiya davlat g'aznasi faoliyatining xususiyatlari

Frantsiyada g'aznachilikning tashkil qilinishi XII-XIY asrlarda to'g'ri keladi, shu paytga kelib, birinchi marta davlat puli va qirolning mulki bir-biridan ajratib olindi. Harbiy va yirik kapital chiqimlar katta moliyalashtirishni talab qilganligi sababli tarmoqlangan tizim orqali pulni yig'ish va markazlashtirish ehtiyoji tutildi. XX asrlarda g'azna birligi, ya'ni Markaziy bankda yagona g'azna hisobi tamoyili tarkib topdi, g'aznaning ma'muriy tizimi shakllantirildi, unga davlat hisob-kitobi tarmog'i va pul nazorati berildi hamda Moliya vazirligiga bo'ysindirildi.

Frantsiyada G'aznachilik funksiyalari Davlat G'aznasi va Davlatning hisob-kitob yuritish bosh derektsiyasi o'rtasida bo'lingan. Har ikkala tashkilot yuqori tashkilotlarning ikkinchi pog'onasi hisoblanadi: Davlat G'aznasi Moliya Vazirligining, Davlatning hisob-kitob yuritish bosh derektsiyasi Byudjet vazirligining tarkibiga kiradi.

2-rasm. Fransiya G'aznachiligining organlar o'rtasida taqsimlanishi

Fransiyada barcha moliyaviy resurslar G'aznachilikning yagona hisobraqamida yig'iladi, bu mablag'larning miqdori Markaziy Bankda joylashgan barcha tushumlar va to'lovlar yig'iladigan shu hisobraqam bilan nazorat qilinadi. Davlat G'aznasi quyidagi huquqlarga ega:

- byudjet mablag'lari taqsimlovchilarining taqdim qilgan kirim orderlarini, shartnomalarda belgilangan qarz talabnomalarini ijro qilish uchun qabul qiladi, shuningdek, qarz majburiyatlari bo'yicha naqd pullarni va davlat tashkilotlarining huquqi bo'lgan boshqa shakldagi tushumlarni oladi;

- buyruqqa asosan, kreditorlarning talabi bo'yicha taqdim qilingan hujjatlar asosida xarajatlar to'lovini amalga oshiradi, shuningdek, sud qarorlarini ijro qiladi;

- davlat muassasalarini yoki ularning ishonchli vakillariga qarashli pul mablag'larini va moddiy boyliklarni saqlashni va qo'riqlashni ta'minlaydi;

- naqd pullar bilan amalga oshiriladigan operatsiyalarni bajaradi;

- amalga oshirilgan moliyaviy operatsiyalarni tasdiqlaydigan buxgalteriya hisob-kitobi bo'yicha yuritiladigan xujjatlarni saqlaydi;

- buxgalteriyada ularga yuklatilgan buxgalteriya hisob-kitobini olib boradi.

“Mamlakatda g'aznachilik organlari Davlat byudjetini to'ldirish va ijro qilishni ta'minlaydigan 4000 dan ortiq bo'limlariga ega. G'aznachilik organlari davlatning solikli va soliqsiz daromadlarini yig'ib oladi va kerakli nazorat ishlaridan keyin davlat mablag'larini sarflanishini amalga oshiradi.

G'aznachilik organlari daromadlar tushumining va Davlat byudjeti xarajatlarning hisob-kitobini yuritadi. Bu vazifa har bir geografik departamentda tayinlangan Bosh g'aznachiga yuklatilgan. Ularning amalga oshirgan moliyaviy operatsiyalari to'g'risidagi ma'lumotlar har kuni G'aznachilikning Markaziy Hisob agentligi Bosh buxgalteriyasida ishlov uchun yig'iladi.

Bundan tashqari, G'aznachilik organlari davlat tashkilotlari bo'lgan ta'lim muassasalari, ijtimoiy ta'minot va boshqaruv organlari hamda ijtimoiy turar joy tashkilotlarining moliyaviy faoliyatini tekshiradi va nazorat qiladi⁵⁷. Bosh

⁵⁷ Praktika gosudarstvennogo upravleniya vo Frantsii: Gosudarstvennoe kaznacheystvo. Sbornik dokumentov franko-rossiyskogo sotrudnichestva №8.str-11.

G'aznachi joylardagi 27000 muassasalarni nazorat qilishi shart. Davlat buxgalterlari mintaqalar, departamentlar, kommunalar, shuningdek, mahalliy davlat tashkilotlari bo'yicha hisob-kitob yuritadilar.

Davlat buxgalterlari byudjet mablag'lari taqsimlovchilarini moliyaviy maslahatchilaridir.

Byudjetning xarajatlar bo'yicha ijrosi Byudjet direktorati tomonidan nazorat qilinadi. Byudjet derektorati o'z tizimiga qarashli moliyaviy nazoratchilar yordamida mablag'larni xarajat qilish sur'atlarini nazorat qiladi. Xarajatlar juda qattiq nazorat qilinadi: Frantsiyadagi G'aznachilik Avstraliyadagi G'aznachilik kabi davlatning ichki va tashqi qarzlarni boshqaradi, yuqorida aytib o'tganimizdek, muomalaga qimmatli qog'ozlarni chiqarishni nazorat qiladi, ularning hajmiga, to'lov muddatiga va tarkibiga bog'liq masalalarni echadi.

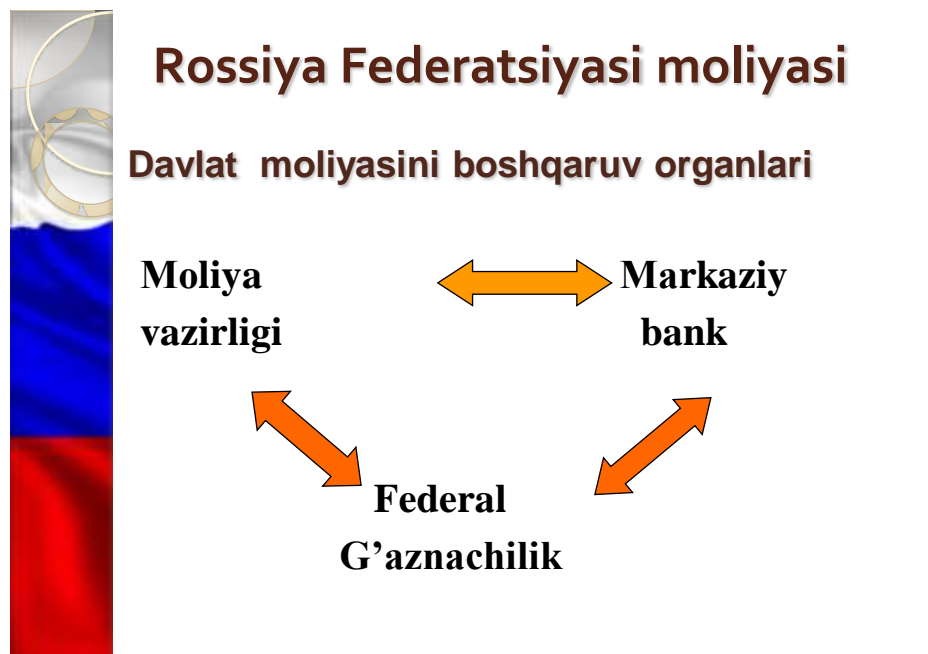
Frantsiyada ham davlat moliyasining axborot tizimisamarali faoliyat ko'rsatadi. Mazkur tizimda byudjetni tayyorlash, byudjet xujjatlarini nashr qilish va byudjet ijrosi amalga oshiriladi. Shuningdek, Byudjet derektorati va tarmoq vazirliklarini bog'laydigan boshqa tizimlar ham mavjud. Buxgalteriya yozuvlari (provodkalar) asosida yagona hisobraqamdagi mablag'lar to'g'risida to'liq axborot olish uchun bir kun ketadi, har haftada esa to'liq kengaytirilgan ma'lumotlar olish mumkin.

Davlat moliyasini boshqarish uni hisob-kitobini yuritish va mablag' jalb qilish bilan olib boriladi. U davlat majburiyatlarini boshqaradi, ichki va tashqi mablag'larni jalb qiladi, ularning hisob-kitobini yuritadi va har yilgi davlat qarzlari to'g'risidagi hisobotni tayyorlaydi.

4.Rossiya Federatsiyasi g'aznachiligi

Rossiya Federatsiyasi byudjet tizimining barcha bosqichlarida byudjet ijrosi“ yagona kassa” tamoyil iasosida amalga oshiriladi. “Yagona kassa”tamoyili Rossiya Federatsiyasi qonuniy xujjatlariga muvofiq, byudjet daromadlarining barcha tushumini, byudjet taqchilligi manbalarini jalb etish va moliyalashtirishni va byudjetning yagona hisobraqamididan barcha xarajatlarni amalga oshirishni ko'zda tutadi.

Rossiya Federatsiyasi 90-yillarning boshidan yakka tizimli moliya boshqaruvidan voz kechdi, bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida davlatning moliyaviy manfaatlarini himoya qilishni o'z oldiga vazifa qilib qo'ydi. Shunday qilib, federal byudjet ijrosini operativ tarzda amalga oshira oladigan yangi moliya organini tuzish masalasini hal qilish kerak edi.

5-rasm. Rossiya davlat moliyasii boshqaruv organlari

Rossiya Federatsiyasida 1992 yili federal miqyosda xududiy g'aznachilik tizimi vujudga keldi. Federal G'aznachilik organi Rossiya Federatsiyasi Moliya Vazirligi tarkibiga kiradi, markazlashgan tizim hisoblanadi hamda hududiy tamoyillarga asoslanadi. Bunga huquqiy asos bo'lib Rossiya Federatsiyasi Prezidentining Farmoni, "G'aznachilik to'g'risidagi Nizom" xizmat qildi.

Mamlakatda davlat byudjet siyosatini olib borish maqsadida Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 1992 yil 8 dekabrda 1556-sonli Farmoni federal byudjet daromadlari va xarajatlarini samarali boshqarish, davlat dasturlarini moliyalashtirishda tezkorlikni oshirish, tushumlar ustidan nazoratni kuchaytirish, davlat mablag'larini maqsadli va iqtisod qilib ishlatish maqsadida Rossiya Federatsiyasi Moliya Vazirligiga bo'ysinuvchi Federal G'aznachilik organlarining markazlashtirilgan tizimi shakllantirildi.

Mamlakatda yangilanish boshlanishi bilan yangi byudjet qonunchiligi yaratildi, ya'ni qonuniy organlarning tasdig'idan keyin byudjet ijrosi boshlandi. Hozirgi paytda byudjet ijrosining asosiy mezonlari Rossiya Federatsiyasining Byudjet Kodeksiga asoslanadi. Rossiya Federatsiyasi Byudjet Kodeksining 215-moddasida ta'kidlanishicha, Rossiya Federatsiyasida byudjet ijrosi g'aznachilik tizimi orqali amalga oshiriladi. Shu moddaga asosan hokimiyat ijroya organlariga byudjetning ijrosi va uni tashkil etish, shuningdek, byudjet mablag'larini va byudjet hisobraqamlarini boshqarish yuklatildi. Xuddi shu organlarning o'zi barcha taqsimlovchilarning va byudjetdan mablag' oluvchilarning kassirlari hisoblanadilar hamda byudjet tashkilotlari nomidan byudjet mablag'lari hisobidan to'lovni amalga oshiradilar. Barcha Federal G'aznachilik organlari yuridik shaxs maqomiga ega bo'lib, ijro hokimlik organlariga tegishli va o'z faoliyatida Rossiya Federatsiyasi Moliya Vazirligi, Rossiya Federatsiyasi Hukumatining Prezidenti tomonidan tasdiqlanagan me'yoriy va qonun xujjatlariga tayanadi. Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 1992 yil 8 dekabrda 1556-sonli Farmoni, Rossiya Hukumatining

1993 yil 27 avgustdagi 864-sonli Qarori chiqishi bilan Federal G'aznachilik shakllantirildi.

Federal byudjet ijrosi Rossiya Federatsiyasi Markaziy banki yoki uning shohobchalarida ochilgan hisobraqamlarda g'aznachilik organlari tomonidan amalga oshiriladi yoki Rossiya Federatsiyasi Moliya vazirligi bilan kelishilgan holda tijorat banklari ham amalga oshiradi. Rossiya Federatsiyasi Byudjet kodeksining 155-moddasida ta'kidlanishicha, Rossiya Markaziy banki muassasalarida g'aznachilik organlarining hisobraqami mavjud. Hududlarda Rossiya Federatsiyasi Markaziy banki muassasalari bo'lmasa, g'aznachilik hisobraqami vakolat berilgan xususiy tijorat banklarida bo'ladi.

5. Xorijiy tajribalar asosida g'aznachilik tizimini takomillashtirish yo'nalishlari

Milliy g'aznachilik tizimining asosiy vazifalaridan biri davlat moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishdir. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, davlat moliyasi tarkibkta kiruvchi, "g'aznachilik" deb ataluvchi organ o'ziga yuklatilgan funktsiyadan kelib chiqib, turli majburiyatlarni bajaradi. G'aznachilikning tuzilishi va vazifalari mamlakatning tarixiy va madaniy urf-odatlaridan, shuningdek, iqtisodiy holatidan kelib chiqib belgilanadi.

G'aznachilik ayrim mamlakatlarda passiv ahamiyatga ega. U faqat tasdiqlangan budjet mablag'larini ajratish bilan shug'ullansa, majburiyatlar limitini belgilash va xarajatlar to'lovini amalga oshirsa yoki oldindan belgilangan mezonlar asosida alohida xarajatlarni ishlab chiqishga ruxsat bersagina, faol ahamiyatga ega. G'aznachilik davlat qarzlarini boshqarishning turli darajalarida ishtirok etadi va nihoyat, hisob funktsiyasi bajarilishiga ham javob berishi mumkin. Davlat moliyasini boshqarishning va g'aznachilik tashkiliy tuzilishining yagona modeli mavjud emas, g'aznachilikning bo'limlari, boshqarmalari va aniq funktsiyalari turli mamlakatlarda farqlanadi. G'aznachilik funktsiyasi vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin. Uning tashkiliy tuzilishi agarda AQShda Moliya vazirligi Departamenti, Frantsiyada Moliya vazirligi Boshqarmasi, Angliyada mustaqil mahkama, Avstraliyada esa vazirlik darajasida ko'rinishiga ega.

Angliyada AQSh kabi soliq-budjet sohasidagi asosiy javobgarlik to'g'ridan-to'g'ri g'aznachilikka yuklatilgan. Germaniyadan tashqari boshqa barcha mamlakatlarda budjet muassasalari o'z hisobini yuritadi, ammo ularning tizimi to'lik markaziy hisob tizimiga birlashtirilgan, bu tizim Moliya vazirligi tomonidan boshqariladi. Mamlakatda Moliya vazirligi barcha budjet muassasalariga hisob yuritish borasida to'liq xizmat ko'rsatadi. Bu xizmat to'lovlarni amalga oshirishning barcha bosqichlarini o'z ichiga oladi. Yaponiya banki hukumat uchun paralel ravishda budjet-soliq sohasidagi barcha hisob-kitoblarni yuritadi, shuningdek, Moliya vazirligi umumiy buxgalteriya hisobi va hisobotini boshqarish va tartibga solish bo'yicha javobgar. Bu borada Yaponiya dunyoda yagona davlat hisoblanadi.

Ko'rib chiqilayotgan mamlakatlar g'aznachiligining institutsional asoslarini o'rganishda qanday budjet masalalariga javob berishini va budjet ijrosini kim

nazorat qilishini aniqlab olishimiz lozim. Bu borada Angliyaning amaldagi modeli e'tiborni tortadi. Mamlakatda g'aznachilik budjet masalalarining barcha jihatlariga javob beradi, kadrlar masalalari bilan shug'ullanadi, budjet ijrosi bo'yicha nazoratni tashkil etish, shuningdek, mavjud resurslar boshqaruvi jarayonini ham o'z ichiga oladi. (5-jadval)

5-jadval.
Rivojlangan mamlakatlar G'aznachilik yagona hisobraqami tuzilishi⁵⁸

Mamlakatlar	G'aznachilik yagona hisobraqami tuzilishi
Avstraliya	Yagona hisobraqam
Frantsiya	Yagona hisobraqam, hududiy hisobraqam
Germaniya	Yagona hisobraqam, hududiy xisobraqam
Yaponiya	Yagona hisobraqam. U bir vaqtning o'zida davlat boshqaruvi organlari bilan bog'liq bo'lgan moliya muassasalariga xizmat ko'rsatadi
Angliya	Yagona hisobraqam
AQSh	Yagona hisobraqam, tijorat banklaridagi g'aznachilik, soliq va ssuda hisobraqamlari

Ko'rib chiqilayotgan mamlakatlar g'aznachiligining institutsional asoslarini o'rganishda qanday budjet masalalariga javob berishini va budjet ijrosini kim nazorat qilishini aniqlab olishimiz lozim. Bu borada Angliyaning amaldagi modeli e'tiborni tortadi. Mamlakatda g'aznachilik budjet masalalarining barcha jihatlariga javob beradi, kadrlar masalalari bilan shug'ullanadi, budjet ijrosi bo'yicha nazoratni tashkil etish, shuningdek, mavjud resurslar boshqaruvi jarayonini ham o'z ichiga oladi.

Tadqiqot jarayonida o'rganilgan davlatlarning barchasida moliyaviy aktivlarni boshqarish siyosati tarmoq departamentlari, boshqarmalari va vazirliklari tomonidan amalga oshiriladi. Mazkur davlatlarda budjet ijrosi quyidagilarni nazarda tutadi:

- soliqlar va boshqa tushumlarni yig'ishni;

⁵⁸ Eshnazarov T. G'aznachilikning yagona hisobvaragi: nazariya va amaliyot. \ Moliya. 2009 yil. 1-son. 43 bet.

- bank bilan o'zaro aloqani (tushumlarni bank orqali yig'ishda);
- daromad tushumlari nazoratini;
- turli darajadagi davlat boshkaruv organlari o'rtasida tushumlarni taqsimlashini.

AQSh va Avstraliyada davlat budjeti daromadi ijrosida g'aznachilik faol rol o'ynaydi. U o'zining soliq va bojxona boshqarmalari orqali bank tizimi bilan o'zaro aloqada bo'lib, barcha soliq va bojxona bojlarni yig'ishga javob beradi.

G'aznachilik Avstraliyada soliq boshqarmasi soliqlar to'lovlari bo'yicha tushumlarni ta'minlaydi. Angliya va Frantsiyada g'aznachilik soliqlar va bojxona to'lovlarini yig'ishda ishtirok etmaydi. U faqatgina jamlanma fondga va g'aznachilikning yagona hisobraqamiga kelib tushgan jami tushumlarni kuzatadi.

Xorijiy mamlakatlar tajribalaridan shuni xulosa qilish mumkin, g'aznachilikning «amerika modeli» davlat pul mablag'larini, davlat qarzlarni, moliyaviy aktivlarini boshqarishda, budjetni ijro etishda, nazorat funksiyasini amalga oshirishda ancha keng vakolatga ega. AQShdagi g'aznachilik modelini o'rganib, g'aznachilikning «o'zbek modeli»ni yaratish va buni uzoq muddatli dastur sifatida qabul qilish lozim.

Takrorlash uchun savollar

1. Rivojlangan davlatlarda g'aznachilik o'zni qanday?
2. Byudjetning xarajatlar ijrosida G'aznachilikning roli nimalardan iborat?
3. G'aznachilikni joriy etishning qanday chora-tadbirlari amalga oshiriladi?
4. Yaponiyada g'aznachilik tizimi mexanizmining qanday shart-sharoitlari yaratiladi?
5. Turkiya G'aznachiligining davlat moliyasini boshqarishdagi o'zni qanaqa?
6. AQSh G'aznachilik Departamentining tarkibida qanday vazirliklar faoliyati tashkil etilgan?
7. AQSh G'aznachiligining moliyaviy bozorni tartibga solishdagi o'rnini tushuntiring.
8. AQSh G'aznachilik Departamentining byudjet ijrosini ta'minlashdagi roli qanday?
9. Frantsiya g'aznachilik usulining afzalliklari nimalardan iborat?
10. Frantsiyada g'aznachilik funksiyasi qaysi organlar zimmasiga yuklatilgan?
11. Frantsiya g'aznachiligining byudjet nazoratini amalga oshirishdagi usullari qanaqa?
12. Frantsiyada g'aznachilik tizimini joriy etish kontseptsiyasini tushuntiring?
13. G'aznachilik rivojlangan davlatlar byudjet ijrosidagi o'rnini ko'rsating?

14. Rossiya Federatsiyasida g'aznachilikning ijobiy tomonlarini aytib bering?
15. Rossiya g'aznachilik tizimining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsating?
16. Rossiyada g'aznachilik tizimining moliyalashtirish muammolari qanday hal qilinadi?
17. Rivojlangan davlatlarda g'aznachilik faoliyatining muammolari nimalardan iborat?

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. Horijiy mamlakatlar g'aznachilik tizimlari xususiyatlarini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va izoh yozing.
2. G'aznachilik tizimlari modellarini, funktsiyalarini, mustaqil daftaringizga aks ettiring, Yagona g'azna hisobraqamida daromadlarni kirim qilish va xarajatlarni to'lash tartibini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va ularni izohlovchi xulosa yozing.
3. Davlat budjeti yagona g'azna hisobraqamini yuritishning jahon tajribalarini o'rganing va xulosalaringizni mustaqil ta'lim daftaringizda aks ettiring.
4. AQSH va Rossiya G'aznachiligi yagona g'azna hisobraqamiga o'tish davrida amalga oshirilgan tadbirlar va qabul qilingan me'yoriy hujjatlar sharhini keltiring.

Takrorlash uchun savollar

7. G'aznachilik yagona axborot tizimining mazmuni, afzalliklari va ishlash printsiplarini tushuntirib bering.
8. Byudjet tashkilotlarida yagona buxgalteriya hisobini yuritishning kompyuter dasturini tadbir etishning ijobiy tomonlari nimada?
9. Byudjet tasnifi nima, uning davlat byudjeti g'azna ijrosini samarali tashkil qilishdagi ahamiyati nimalarda namoyon bo'ladi?
10. Byudjet tasnifining turlari, ularning tarkibiy qismlarini tegishli me'yoriy hujjatlar asosida bayon qilib bering.
11. Byudjet tashkilotlarini pasportizatsiya qilishning mohiyati, zarurligi va ahamiyati nimalarda namoyon bo'ladi?
12. O'zbekiston Respublikasida G'aznachilik faoliyatini yana qaysi yo'nalishlarda takomillashtirish zarur, deb hisoblaysiz?

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Pulatov D.X., Nurmuxmedova B.I. “G’aznachilik” Darslik . – T.: Sano-standart, 2014y. – 372 b.
2. Qosimova G. G’aznachilik. O’quv qo’llanma. – T.: “IQTISOD-MOLIYA”. 2013. - 476 b.
3. Eshnazarov T. O’zbekiston Respublikasida g’aznachilik tizimi asoslari. O’quv qo’llanma. T.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2012. 304 b.
4. Xaydarov M., Suvonqulov A., Sugirbaev B., Nurmatov B. Davlat budjeti ijrosining g’aznachilik tizimi. – T.: “IQTISOD-MOLIYA”.2010 y.
5. Qo’chqorov T., Xaydarov M. Davlat budjeti g’azna ijrosining axborot tizimi. O’quv qo’llanma – T.: “IQTISOD-MOLIYA”.2010 y.
6. Akperov I.G. i dr. Kaznacheyskaya sistema ispolneniya byudjeta v Rossiyskoy Federatsii: Uchebnoe posobie. I.A.Konopleva, S.P.Golovach. – M.: Finansi i statistika, 2007. – 352str.
7. Jdanchikov P. A. Kaznacheystvo. Avtomatizirovannie biznes-texnologii upravleniya finansovimi potokami. Uchebnoe posobie. – M.: «Vishey shkoli ekonomiki». 2010. - 363 s
8. Burxanov U., Atamuradov T. Davlat xaridi. O’quv qo’llanma. – T.: “Fan va texnologiya”, 2012 yil. -152 b.
9. Steven M. Bragg. Treasury management: The Practitioner’s Guide /Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey/ 2010.
10. Barry H. Potterand Jack Diamond /Building Treasury Systems/Finance & Development / September 2011.
11. Internet saytlari:
www.mf.uz
www.gov.uz

www.lex.uz

www.budget.ru

www.publicfinance.uz

2. MAVZULAR BO'YICHA AMALIY MASHG'ULOTLAR

2-MAVZU. BUDJET TIZIMI BUDJETLARI. BUDJET JARAYONI

Ma'ruza mashg'uloti bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun vazifa. (Ha, yo'q texnikasi).

Quyidagi iboralarni e'tibor bilan o'qib, ha yoki yo'q javobini ayting va jadvalni to'ldiring.

№	TASDIQLASH	HA	YO'Q
1.	G'aznachilik –Moliya vazirligi va Iqtisodiyot vazirligi bilan kelishgan holda ish ko'ruvchi muassasa		
2.	G'aznachilik organlari o'zlari mustaqil vakolatga ega		
3.	2010 yilda davlat maqsadli jamg'armalari ijrosi va byudjet tashkilotlari byudjetdan tashqari mablag'laridan foydalanish g'aznachilik organlari tomonidan amalga oshirilmoqda		
4.	2005 yilda g'aznachilik tizimi faoliyati tajriba sifatida Toshkent shahri va Samarqand viloyatida tajribadan o'tkazildi		
5.	Byudjet tashkilotlarining to'lov topshiriknomalari g'aznachilik organlarida 5 ish kunidan ko'rib chiqiladi		
6.	Mol etkazib beruvchilar bilan shartnomalar g'aznachilik xodimi ishtirokida tuziladi.		
7.	O'zbekiston Respublikasida tashqi audit Moliya vazirligi tomonidan amalga oshiriladi		
8.	Dastlabki va joriy nazorat g'aznachilik organlari tomonidan amalga oshiriladi		
9.	Davlat byudjeti ijrosi ikki usulda amalga oshiriladi.		
10.	G'aznachilik organlari davlat byudjeti loyihasini tuzadi		
11.	O'zbekiston Respublikasining byudjet tizimi uch pog'onadan iborat		
12.	Davlat byudjeti taqchiligini moliyalashtirish uchun		

	tashqaridan va ichkaridan mablag' jalb qilinadi		
13.	Xarajatlar smetasi o'ttiz kunda moliya organlarida ro'yxatdan o'tkaziladi.		
14.	G'aznachilik, moliya va soliq organlari o'rtasida xujjatlar elektron ko'rinishda aylanadi.		
15.	G'aznachilik davlat byudjeti to'g'risidagi hisobotni Vazirlar Mahkamasiga taqdim etadi		
16.	Byudjet-daromadlar va xarajatlarni jamlaydigan moliyaviy reja		

Takrorlash uchun savollar

1. Davlat byudjetini ijro etishning jahon tajribalarida mavjud qanday usullari bor?
2. Davlat byudjetining kassaviy ijrosi byudjetni ijro qilishdagi qanday muammolarni keltirib chiqardi?
3. Davlat byudjetining g'azna ijrosi byudjetni ijro etishning boshqa usullaridan qanday afzalliklarga ega?
4. Davlat byudjeti g'azna ijrosining mazmun-mohiyati nimadan iborat?
5. Davlat byudjeti g'azna ijrosining tamoyillarini izohlab bering.
6. G'aznachilikning tashkiliy elementlari nimalardan iborat?
7. O'zbekiston Respublikasida davlat byudjetining g'azna ijrosiga o'tish qanday bosqichlarda amalga oshirilmoqda?

“Insert” usuli

Insert - samarali o'qish va fikrlash uchun belgilashning interfaol tizimi hisoblanib, mustaqil o'qib-o'rganishda yordam beradi. Bunda ma'ruza mavzulari, kitob va boshqa materiallar oldindan talabaga vazifa qilib beriladi. Uni o'qib chiqib, «V; +; -; ?» belgilari orqali o'z fikrini ifodalaydi.

Matnni belgilash tizimi

(v) - men bilgan narsani tasdiqlaydi.

(+) - yangi ma'lumot.

(-) - men bilgan narsaga zid.

(?) - meni o'ylantirdi. Bu borada menga qo'shimcha ma'lumot zarur.

Insert jadvali

Tushunchalar	V	+	-	?
Byudjet ijrosining g'aznachilik tizimi				
G'aznachilik				
Iqtisodiyotning bosh masalasi				
Davlat moliyaviy resurslarini shakllantirish				
G'aznachilikka oid iqtisodiy qonunlar				
G'aznachilikka oid iqtisodiy kategoriyalar				
Davlat byudjetiga keladigan va davlat byudjetidan ketadigan pul oqimlari				
Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarini rejlashtirish uslublari				

Kichik guruhlariga bo'linib ishlash uchun topshiriqlar

1. Daftaringizda kuyidagi jadvalni tuzing va to'ldiring Davlat budjeti kassa ijrosi usulining xususiyatlari

Bank tizimi	G'aznachilik tizimi
1.	1.
2	2
3.	3.

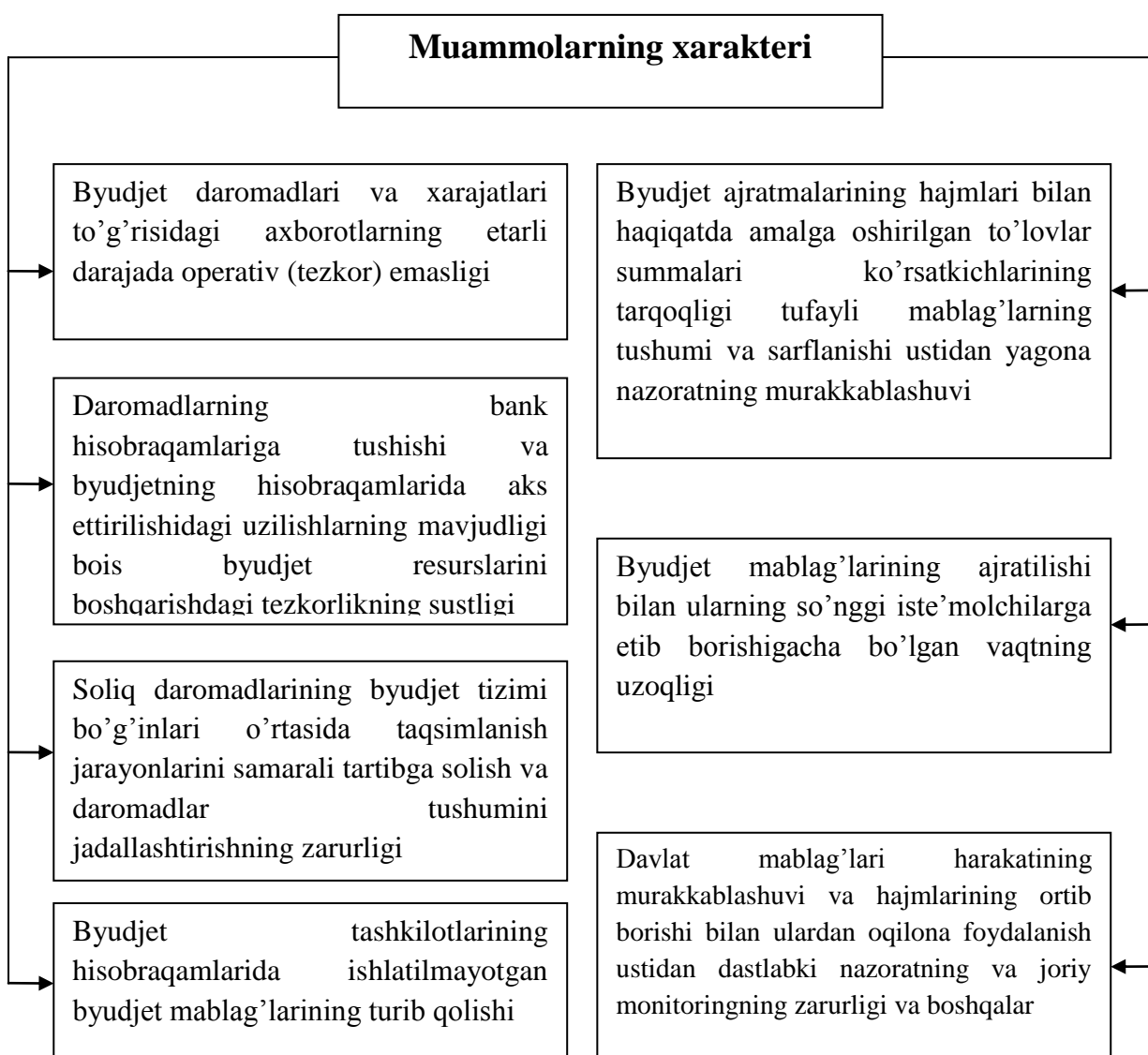
Davlat budjeti gazna ijrosining maqsadini tushuntiring.

uruh uchun topshiriqlar

1. Maxsus adabiyotlar va internet resurs manbalaridan foydalanib xorijiy davlatda faoliyat yurituvchi G'aznachilik tizimlari haqida axborot bering

2. O'zbekiston Respublikasida Davlat budjeti g'azna ijrosini tadbiq etish bosqichlari va har bir bosqichda amalga oshirilgan ishlar sharhini aks ettiruvchi taqdimot tayyorlang
3. "Davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilish loyihasi"ning mazmunini o'rganib, uni amalga oshirish borasidagi tadbirlarning me'yoriy-huquqiy asosini tashkil etuvchi hujjatlar ro'yxatini ishlab chiqing.

**G'aznachilik joriy qilingunga qadar mavjud bo'lgan muammolarni izohlab
bering**

3-MAVZU. G'AZNACHILIK TIZIMI IJROSINING MAZMUNI VA MOHIYATI

Amaliy mashqlar

Pinbord texnikasi

Kategoriyalarni tavsiflashni o'tkazish qoidasi

Pinbord texnikasi

(inglizchadan: pin – mahkamlash, board- doska ma'nosini bildiradi) muammoni hal qilishga oid fikrlarni tizimlashtirish va guruhlashni amalga oshirishga, kollektiv tarzda yagona yoki qarama-qarshi pozitsiyani shakllantirishga imkon beradi. **Pinbord**

1.O'qituvchi taklif etilgan muammo bo'yicha o'z nuqtai nazarlarini bayon qilishni so'raydi. To'g'ridan-to'g'ri yoki ommaviy aqliy to'fon (mozgovoy shturm) boshlanishini tashkil qiladi.

2.Fikrlarni taklif qiladilar, muhokama qiladilar, baholaydilar va eng optimal fikrni tanlaydilar. Ularning xulosasi (2 so'zdan kam bo'lmasligi kerak) alohida qog'ozlarga yozadilar va doskaga mahkamlaydilar.

3. Guruh sardorlari doskaga chiqadilar, maslahatlashadilar va:

- ❖ yaqqol xato bo'lgan yoki takrorlanayotgan fikrlarni olib tashlaydilar;
- ❖ bahsli bo'lgan fikrlarni oydinlashtiradilar;
- ❖ fikrlarni tizimlashtirish mumkin bo'lgan belgilarni aniqlaydilar;
- ❖ shu belgilar asosida doskadagi barcha fikrlarni guruhlarga ajratadilar;
- ❖ ularning o'zaro munosabatlarini chiziqlar yoki boshqa belgilar yordamida ko'rsatadilar.

Natijada kollektivning yagona yoki qarama-qarshi pozitsiyalari ishlab chiqiladi.

Asosiy kategoriyalar

Davlat byudjeti, byudjet jarayoni, Yagona G'aznachilik Hisobraqami, byudjet xarajatlari, g'aznachilik, byudjet tasnifi, davlat xarajatlarining tasnifi, Yagona G'aznachilik Hisobvarag'i likvidligi, g'aznachilikning axborot tizimi.

1. Guruxda "Aqliy hujum" o'tkazasiz va mavzu bo'yicha barcha tushunchalarni yozib olasiz.
2. Biron-bir belgisi bo'yicha olingan ma'lumotlarni umumlashtiruvchi kategoriyalarni aniqlaysiz.
3. Kategoriyani qog'ozga yozing va olingan ma'lumotlarni ma'lum mezonlar bo'yicha taqsimlang.
4. Taqsimlash jarayonida biron-bir kategoriyani nomini o'zgartirish yoki qo'shish mumkin.
5. Kategoriya jadvalini tuzing.

Mavzu: Respublika va hududiy g'aznachilik hisobraqamlarini yuritish xususiyatlari

Mavzu	Turlari/ko'rinishlari/xususiyatlari /sifati		
Kategoriyalar/belgilar	1	2	3
Yagona G'aznachilik hisobvarag'i			
Xududiy g'aznachilik hisobvaraqlari			
Daromadlarni boshqarish			
Xarajatlarni boshqarish			

Baholash ko'rsatkichlari (ballda)

Guruh	Mavzuning echimi	Tushuntirish (aniqlik, mantiq)	Guruh faolligi (qo'shimchalar, savollar)	Jami ballar	Baho
	(1,2)	(1,2)	(0,6)	(3,0)	
1.					
2.					
3.					
4.					

Muammoli amaliy mashg'ulotning boshqaruv dastaklari

Boshlovchi barcha vazifalarni o'ziga oladi - munozara bosqichlarini boshqarish, javoblarning asoslanishi va to'g'riligini tasdiqlash, qo'llangan termin va tushunchalarning aniqlash, munosabatlarni to'g'ri qo'llash va boshqalar. Taqdimotlarning taqsimotini to'g'ri boshqarish.

Taqrizchi - tomonlarning ma'ruzalarini yo'nalishlar bo'yicha belgilash va to'liq xarakterda baholash: dolzarbligi, ilmiy jihati, mantiqiyligi va masalalarning aniq qo'yilganligi, xulosalarning aniq ko'rsatilishi.

Raqib - qabul qilingan tadqiqot o'rtasida raqobatchilik jarayonini shakllantiradi. U faqatgina ma'ruzachining asosiy holatini tanqid qilish emas, shu bilan birgalikda, uning aytgan fikrlaridan zaif yoki xato tomonlarini topish hamda o'zining hal qiluvchi fikrlarini taklif qilishi ham mumkin.

Ekspert - barcha munozaralarning, jumladan, munozara qatnashchilari tomonidan aytilgan fikrlarning, qilingan xulosalarning, taklif va gipotezalarning maxsuldorligini baholaydi.

Munozara reglamentini o'tkazish tartibi

1. Boshlovchi ma'ruza mavzusi va ma'ruzachilarning taqdimotlarini e'lon qiladi.
2. Ma'ruza 5 minut davom etadi.
3. Taqrizchi - 2 minut.
4. Raqib - ma'ruza mavzusi bo'yicha fikrlarini 1-3 minut taqdim etadi.
5. Jamoaviy muhokama - 5-10 minut.

O'quv mashg'ulotini baholash mezonlari

Baholash mezon (ballarda)	So'zga chiquvchilar			
	1	2	3	4
1. Doklad mazmuni: (1,0 ball) - dolzarbligi; - ketma-ketlik, mantiqiyliigi va aniqligi; - aniq xulosalar shakllantirilishi. 2. Foydanilayotgan axborotlarning yangiligi (0,5 ball). 3. Axborotlarni taqdim qilishda vositalarni ishlatilishi. (0,4 ball). 4. Reglamentga rioya qilish. (0,1 ball).				
Jami				
	Taqrizchilar			
Dokladga qo'shimchalar: (0,5 ball) Dokladning mustahkam va bo'sh joylarini ko'rsatilishi (1,5 ball)				
Jami				
	Munozara qatnashchilari			
Savollar: -soni (xar biriga 0,1 ball) -mazmuni 0,3 ball 2. Qo'shimcha 0,5 ball				
Jami				

4-MAVZU. BUDJET TIZIMI BUDJETLARI G'AZNA IJROSINING ME'YORIY-HUQUQIY TA'MINOTI

"Sinkveyn" (5 qator) texnikasi

Maqsad - kategoriyaga xarakteristika berish

Sinkveyn sxemasi:

1-qator - tushuncha;

2-qator - tushunchani tavsiflovchi 2 sifat;

3-qator - ushbu tushuncha vazifalari to'g'risidagi 3 ta fe'l;

4-qator - ushbu tushuncha mohiyati to'g'risidagi 4 so'zdan iborat so'z
birikmasi;

5-qator - ushbu tushuncha sinonimi.

Blits-so'rov uchun savollar

1. Byudjet ijrosida g'aznachilik tizimining zaruriyati nimada?
2. G'aznachilikning xususiyatlaridan qaysi biri asosiy hisoblanadi?
3. Davlat moliyasining soha va bo'g'inlari qaysilar?
4. Byudjet ijrosi necha turga bo'linadi?
5. Byudjet jarayoni va byudjet ijrosi o'rtasida qanday bog'liqlik bor?
6. G'aznachilikning huquqiy asosini nimalar tashkil etadi?

Amaliy mashg'ulotda ishlash tartibi va reglament

1. Guruhda ishlash va prezentatsiyani yozish - 20 minut.
2. Ishning natijalarini taqdimot etish - 5 minut.
3. Jamoa bo'lib muhokama qilish va guruhni baholash - 5 minut.

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz" qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari (ball)

Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari (ballarda)	Guruhlar		
	1	2	3
1-topshiriq (0,3)			
2-topshiriq:			
mavzuga mos kelishi, ko'rgazmalilik (0,8);			
- mantiqiylik, aniqlik (0,5);			
3-topshiriq (0,5)			
4-topshiriq:			
xulosalarni aniq shakllantirilganligi (0,5):			
Reglament (0,2)			
Nazorat savollariga to'g'ri javob uchun (0,1)			
Boshqalar tomonidan to'ldirilganligi uchun (0,1)			
Jami (3,0)			

O'QUV MATERIALLARI

1-guruh

1. G'aznachilik tizimining nazariy asoslari nimalardan iborat?
2. Davlat byudjeti ijrosida G'aznachilikning roli nimalardan iborat?
3. G'aznachilik tizimini joriy etishning qanday chora-tadbirlari amalga oshiriladi?
4. G'aznachilik tizimi mexanizmining qanday shart-sharoitlari yaratiladi?

2-guruh

1. G'aznachilik usulining afzalliklari nimalardan iborat?
2. Davlat moliyasini boshqarish islohotlarini g'aznachilik bilan bog'liqligini ko'rsating?
3. G'aznachilik tizimini joriy etish kontseptsiyasini tushuntiring?
4. G'aznachilik tizimi faoliyatining muammolari nimalardan iborat?

3-guruh

1. G'aznachilikning ijobiy tomonlarini aytib bering?
2. G'aznachilik tizimining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsating?
3. Davlat byudjetining kassa ijrosini tushuntiring?
4. G'aznachilik tizimining moliyalashtirish muammolari qanday hal qilinadi?

Muammoli savollar

1. Davlat byudjeti g'azna ijrosini takomillashtirish yo'nalishlari?
2. Davlat moliyasi tizimidagi islohotlarni rivojlantirish kontseptsiyasi?
3. O'zbekistonda davlat byudjeti g'azna ijrosini joriy etishning ilk yakunlari va istiqbol vazifalari?

“Sinkveyn” (5 qator) texnikasi

Maqsad – kategoriyaga xarakteristika berish

Sinkveyn sxemasi:

1-qator – tushuncha;

2-qator – tushunchani tavsiflovchi 2 sifat;

3-qator – ushbu tushuncha vazifalari to'g'risidagi 3 ta fe'l;

4-qator – ushbu tushuncha mohiyati to'g'risidagi 4 so'zdan iborat so'z birikmasi;

5-qator – ushbu tushuncha sinonimi.

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. Yagona g'azna hisobraqamida daromadlarni kirim qilish va xarajatlarni to'lash tartibini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va ularni izohlovchi xulosa yozing.

2. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlaridan yagona g'azna hisobraqamiga o'tish davrida amalga oshirilgan tadbirlar va qabul qilingan me'yoriy hujjatlar sharhini keltiring.

3. Davlat byudjeti yagona g'azna hisobraqamini yuritishning jahon tajribalarini o'rganing va xulosalaringizni mustaqil ta'lim daftaringizda aks ettiring.

Test savollari

1. Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari qaerda aks ettiriladi?

- A. Byudjet tashkilotlarining daromadlarida
- B. Davlat byudjetining g'azna ijrosi bo'yicha hisobotlarida
- C. Byudjet tashkilotlari xarajatlar smetalarida
- D. Byudjet tashkilotlarining hisobvaraqlarida

2. Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan davlat byudjetiga to'lanadigan soliqlar, yig'implar va boshqa majburiy to'lovlar qaerda aks ettiriladi?

- A. Respublika byudjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, mahalliy byudjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari daromadlarida
- B. Byudjet tashkilotlari xarajatlar smetalarida
- C. Davlat byudjetining g'azna ijrosi bo'yicha hisobotlarida
- D. Respublika byudjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, mahalliy byudjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari xarajatlarida

3. G'aznachilik qaerda yagona g'azna hisobvaraqdan tashqari boshqa bank hisobvaraqlari ochish huquqiga ega?

- A. Boshqa banklarda
- B. Hech qaerda
- C. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida
- D. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va tijorat banklarida

4. Yagona g'azna hisobvarag'i belgilangan tartibda G'aznachilik tomonidan qaerda ochiladi?

- A. Tijorat banklarida
- B. Federal rezerv tizimida
- C. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida
- D. Moliya vazirligi G'aznachiligida

5. Yagona g'azna hisobvarag'idan kimlarning xarajatlari to'lanadi?

- A. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik va jismoniy shaxslarning xarajatlari, davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari
- B. Davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari
- C. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan jismoniy shaxslarning xarajatlari
- D. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik shaxslarning xarajatlari

6. Yagona g'azna hisobvarag'iga qaysi mablag'lar kiritiladi?

- A. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari
- B. Davlat byudjeti, davlat maqsadli jamgarmalari mablag'lari
- C. Davlat byudjeti, davlat maqsadli jamgarmalari hamda byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari
- D. Tashkilotlarning o'z mablag'lari

7. Yagona g'azna hisobvarag'i qanday hisobvaraqlar hisoblanadi?

- A. Shaxsiy hisobvaraqlar
- B. G'aznachilik tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisobvarag'i
- C. Hududiy moliya bo'linmalari tomonidan boshqariladigan hisobvaraqlar
- D. Tashkilotlarning shaxsiy hisobvarag'i

8. Ortiqcha to'langan soliqlar, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlar summalari G'aznachilik tomonidan qaysi hisobdan qaytariladi?

- A. Shaxsiy hisobvaraqlardan
- B. Yagona g'azna hisobvarag'idan yoki G'aznachilikning boshqa bank hisobvaraqlaridan
- C. Tashkilotlarning shaxsiy hisobvarag'idan
- D. Byudjet tashkilotlarining hisobvarag'idan

9. Amaldagi qonunchilikka asosan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar bilan byudjet tashkilotlari o'rtasidagi shartnomalar qaysi me'yoriy hujjat bilan tartibga solinadi?

A) O'zbekiston Respublikasi "Byudjet tizimi to'g'risida"gi Qonuni bilan.

B) O'zbekiston Respublikasi "Davlat byudjeti g'azna ijrosi to'g'risida"gi Qonuni bilan.

V) Moliya organlarida byudjetdan mablag' oluvchilar bilan tovar (ishlar, xizmatlar) etkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazish va ularning xarajatlari to'lovini nazorat qilish tartibi xaqida VAQTINChALIK NIZOM

G) to'g'ri javob keltirilmagan.

10. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlariga muvofiq byudjet qonunchiligini buzgan shaxslarga nisbatan qanday chora-tadbirlar qo'llaniladi?

A) Byudjet tashkilotlari rahbarlari ma'muriy jazoga tortiladi.

B) Noto'g'ri ishlatilgan mablag'lar olib qo'yiladi va shtraflar va penyalar belgilanadi.

V) Kredit tashkilotlarida g'aznachilik schetlari bilan qilinadigan operatsiyalar to'xtatib qo'yiladi.

G) Barchasi to'g'ri.

Diqqat topshiriq: quyidagi jadvalni to'ldiring.

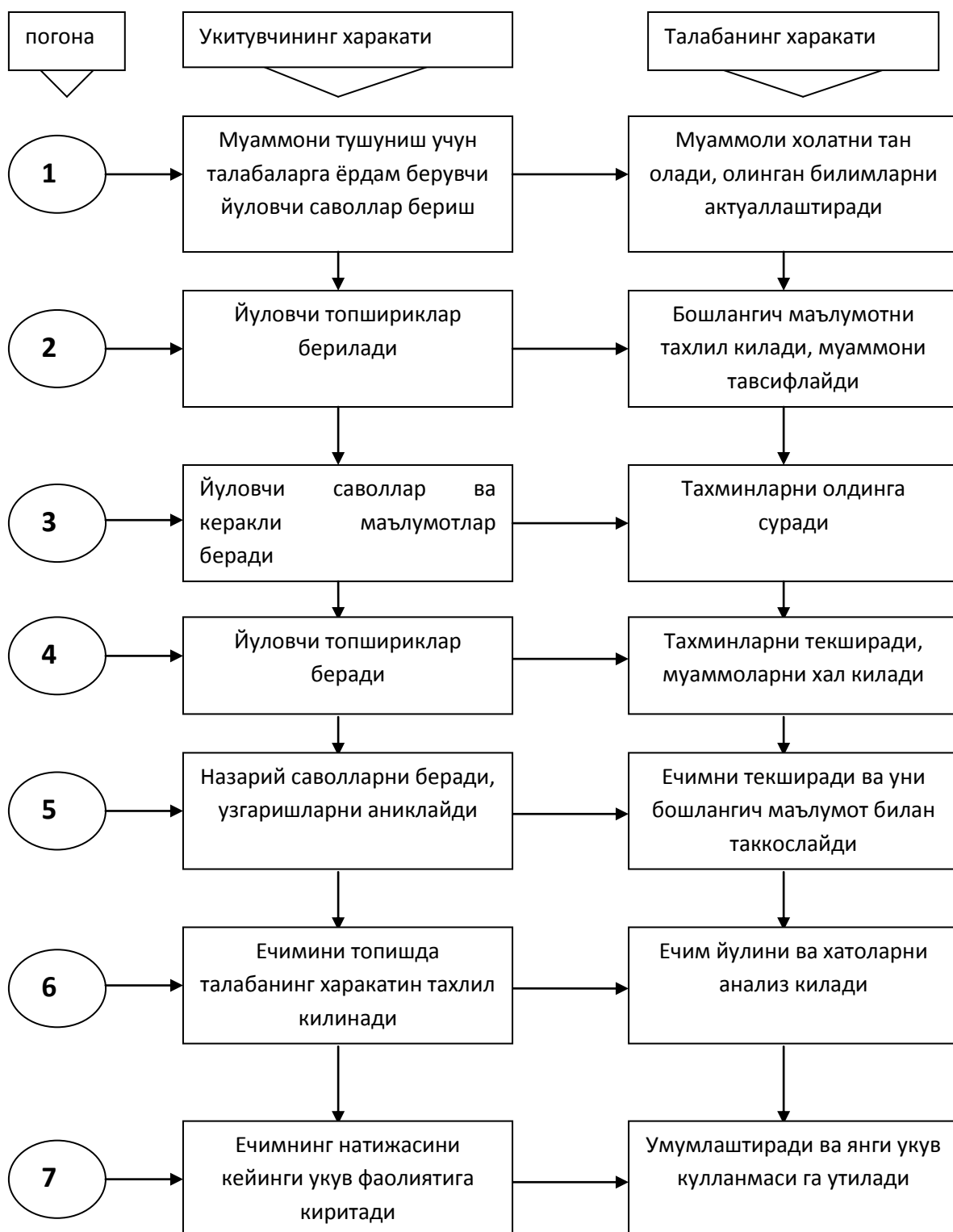
Xorijiy mamlakatlarda g'aznachilik tizimi

№	Xususiyatlari	Rossiya Federatsiyasi	Qozog'iston	Latviya	Frantsiya
1.	Nomi				
2.	Huquqiy -me'yoriy asosi				
3.	Axborot tizimi				
4.	Davlat qarzlarni boshqarishi				

5.	Byudjetga oid qonun xujjatlariga o'zgartirish kiritilishi				
6.	Boshqa xususiyatlari				

**5-MAVZU. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MOLIYA VAZIRLIGI
G'AZNACHILIGI FAOLIYATINI TASHKIL ETISH**

Muammoli holatda o'qituvchi bilan talabaning o'zaro ta'siri

**O'quv muammolarini
o'rnatishning qonun-qoidalari**

Muammoni echish jarayonini uzlashtirishda avval o'rganilgan bilimlarni aktualligini urganmasdan yangi tushunchalar bilan bevosita bog'liq bulgan muammoni kuyish

Muammoli masalalarni tashkil etishdan oldin kuyidagilar muxim xisoblanadi:

Talabalar sabab-natija urtasidagi alokani urnata olish uslublarin bilishlariga ishonch xosil kilish;

Talabalar tushuna oladigan muammolarni yuzaga keltirish

Muammoni echish uchun uni tugri kuyishdan boshlanadi

Таркибида янги элементлар мавжуд булиши керак (янги тушунчалар, белгилар, хусусиятлар, алокалар, харакат

Urganilayotgan materialda ma'lum bulgan via yangi bilimlar urtasida karama-karshi faktlar, savollar shaklidagi karama-karshilik bulishi lozim

**O'quv materiallari uchun
qo'yiladigan talablar**

Takrorlash uchun savollar

1. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari manbalari nimalardan iborat?
2. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'larini ishlatish yo'nalishlari nimalardan iborat?
3. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari bo'yicha jamg'armalar qanday guruhlanadi?
4. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari g'azna ijrosini tashkil etishning o'ziga xos jihatlarini aytib bering.
5. Oliy ta'lim muassasalarining byudjetdan tashqari mablag'lari qanday manbalardan shakllanadi va qanday maqsadlarga ishlatiladi?
6. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari bo'yich yuridik majburiyatlar shakllanishi tartibi qanday?

“Insert” usuli

Insert - samarali o'qish va fikrlash uchun belgilashning interfaol tizimi hisoblanib, mustaqil o'qib-o'rganishda yordam beradi. Bunda ma'ruza mavzulari, kitob va boshqa materiallar oldindan talabaga vazifa qilib beriladi. Uni o'qib chiqib, «V; +; -; ?» belgilari orqali o'z fikrini ifodalaydi.

Matnni belgilash tizimi

(v) - men bilgan narsani tasdiqlaydi.

(+) - yangi ma'lumot.

(-) - men bilgan narsaga zid.

(?) - meni o'ylantirdi. Bu borada menga qo'shimcha ma'lumot zarur.

Insert jadvali

Tushunchalar	V	+	-	?
Byudjet ijrosining g'aznachilik tizimi				
G'aznachilik				
Davlat moliyasining bosh masalasi				
Byudjet tashkilotlari byudjetdan tashqari mablag'lari				
Byudjet tashkilotlari byudjetdan tashqari mablag'lari shakllanishining huquqiy asoslari				
Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'larining shakllanish manbalari				
Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'larining ishlatilish yo'nalishlari				

6-MAVZU. HUDUDIY G'AZNACHILIK BO'LINMALARI FAOLIYATI

B./ B. /B texnikasini qo'llash qoidalari asosida jadvalni to'ldiring

№	Mavzu savoli	Bilaman	Bilishni xohlayman	Bildim
	2	3	4	5
1.	Davlat moliya tizimi			
2.	Davlat moliyasi sohasidagi islohotlar			
3.	Davlat byudjeti g'azna ijrosi			
4.	Davlat byudjeti bank orqali ijrosi			
5.	G'aznachilik tizimining xorijiy tajribalari			
6.	G'aznachilik tizimi elementlari			
7.	G'aznachilik tizimi sharoiti			
8.	G'aznachilik tizimining huquqiy asoslari			
9.	G'aznachilik tizimida byudjet daromadlarini boshqarish			
10.	G'aznachilik organlarining byudjet daromadlarini boshqarish funksiyalarini taqsimlanishi			
11.	Davlat byudjetining soliksiz daromadlar tushumini ko'paytirish			
12.	G'aznachilik tizimida hududiy boshqarma va bo'linmalarda tushumlarni hisobga olish			

Budjet daromadlariga xarakteristika bering

№	G'aznachilikda Davlat budjeti daromadlarini boshqarish	
1.	To'g'ri va egri soliqlarning turlari	
	Soliqqa tortish ob'ektlari ko'rsatiladi	
2.	Me'yoriy -huquqiy hujjatlarga asosan tasniflanadi	
3.	Respublika yoki mahalliy budjetga tushadi	
4.	G'aznachilikda budjet tasnifi bo'yicha daromadlarni kaysi moddasida ko'rsatiladi	
5	Xorijiy mamlakatning budjet daromadlari tasnifiga xarakteristika beriladi	

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- yordam so'rganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz" qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

Mavzu bo'yich besh daqiqalik esse yozing

Esse- o'rganilayotgan mavzu bo'yicha olingan bilimlarni umumlashtirish, mushoxada qilish maksadida o'quv mashg'ulotida oxirida 5 daqiqa oralig'ida olib boriladi.

Baholar mezoni va ko'rsatkichlari jadvali

Doklad qiluvchilar	Dokladdagi ma'lumotning to'liqligi 60%	Axborotning yangiligi 15%	Axborotni tasvirlashda vositalarning ishlatilishi 15%	Reglament 10%	Jami
1					
2					
3					
4					
5					

Oponentlar	Dokladga qilingan qo'shim	Munozarada qatnashgan ligi 20%	Savollar		Jami
			Miqdori	Sifati	
1					
2					
3					
4					
5					

Diskussiya qatnashchilari	Savollar (0,1 har biri uchun)	Maqsadli ligi (0,3)	Qo'shimchalar (0,2 har biri uchun)	Jami
1				
2				
3				
4				
5				

Vaziyatni tahlil qilish varag'i

Tahlil bosqichi nomi	Tahlil bosqichi mazmuni	Tahlil natijasi	Baholash ko'rsatkichlari va mezoni	
			kursatkich	mezoni %da
1. Vaziyat tahlili	1. Berilgan vaziyatni o'rganish va masalani echish uchun zarur ma'lumotlarni aniqlash? 2. Keysdagi holatlarni oydinlashtirish: Nima yuz berayapti? Nima kutilyapti?		lundalik	5 %
2. Muammoni shakllantirish	Muammo mazmunini so'zlarda aks ettirish		Maksimal darajada qisqa ifodalash, 9-10 ko'p bo'lmagan so'z	10 %
3. Eʼtibordashchilarni aniqlash	Davlat byudjetini samarali boshqarish uchun nimalarni o'zgartirishi mumkinligini aniqlash		Maksimal darajada qisqalik	10%
4. Kontseptual aspektlarini aniqlash			Aniqlik	40%
5. Vaziyatdagi xronologik holatlarni belgilash			Aniqlik	15%
6. Alternativ qarorlarni aniqlash va eng maqbulini tanlash	Avval boshdan oq yaroqsiz bo'lgan texnologiyani ajratib olish. Optimal echimga olib keladigan strategiyani tanlash.			10%
7. Echimni shakllantirish	Har tomonlama to'g'ri echimni ishlab chiqib, qaror qabul qilish.		Aniqlik, qarorni asoslanganligi	10%

Bilimlarni kuchaytirish uchun iqtisodiy masala

OLDI – SOTDI SHARTNOMASI

597500 so'mlik, № 55 sonli shartnoma «10 » iyulda 2 nusxada tuzilgan shartnoma taraflar tomonidan imzolanib, Tayloq tumani bo'yicha G'aznachilik bo'linmasidan belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tkazilgandan so'ng qonuniy kuchga kiradi

TARAFLARNING MAJBURIYATLARI

1. Sotuvchining majburiyatlari:

1.1. Tovar (mahsulot)ni shartnoma talablariga javob beradigan holatda Sotib oluvchiga o'z vaqtida topshirish.

1.2. Tovar (mahsulot)larning sifati ushbu guruxi uchun amaldagi standartlarga muvofik kelishi kerak.

1.3. Sotuvchi to'plamda yaroksiz, sifati lozim darajada bo'lmagan tovarlar (mahsulot) mavjudligi

xakida xabar olgan paytdan boshlab 3 kun ichida sifatsiz tovar (mahsulot)ni sifatlisiga almashtirish yoki ushbu shartnomaning 1.2.-bandiga muvofiq sifati lozim darajada bo'lmagan tovarning pulini qaytarib beradi.

1.4. Sotuvchi O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligiga muvofiq tovar (mahsulot)ga bo'lgan kafolat muddatlarini taqdim etadi.

2. Sotib oluvchining majburiyatlari:

2.1. Qabul qilish dalolatnomasini rasmiylashtirgan holda ushbu shartnoma va qonun hujjatlarida belgilangan tartibda va muddatda tovarni miqdori, sifati va butlanishi bo'yicha qabul qilib oladi.

2.2. Sifati lozim darajada bo'lmagan tovar keltirilganligi aniqlangan taqdirda, ushbu tovarning sifati lozim darajada emasligi haqida dalolatnoma rasmiylashtirilgan paytdan boshlab 3 kun ichida sotuvchini xabardor qiladi.

2.3. Shartnomada belgilangan miqdorda, tartibda va muddatda tovar haqini to'lash.

Taraflarning javobgarligi ko'rsating.

Tovarni topshirish muddatini buzganlik uchun aybdor taraf ikkinchi tarafga etkazilgan zararni to'liq koplaydi va quyidagi miqdorda jarima to'laydi: Tovarni to'liq topshirmaganlik uchun Sotuvchi har bir kechiktirilgan kuniga topshirilmagan tovar qiymatining 0,5 % miqdorida , tez buziladigan tovarlar buyicha esa-10 % miqdorida jarima to'laydi.

Kichik guruhlarda ishlash uchun mashqlar

Daftaringizda quyidagi jadvalni tuzing va to'ldiring.

G'aznachilik amaliyotida shartnomalarni boshqarish xususiyatlarini ayting.

Bank tizimi	G'aznachilik tizimi
1.Shartnomalar moliya bo'limlariga topshiriladi.	1. Shartnomalar g'aznachilik boshqarmalari va bo'limlarida majburiy tarzda elektron ko'rinishda ro'yxatga olinadi.
2.	2
3.	3.
4.	4.

B./ B. /B texnikasini qo'llash qoidalari asosida jadvalni to'ldiring

№	Mavzu savoli	Bilaman	Bilishni xohlayma	Bildim
	2	3	4	5
13.	Davlat moliya tizimi			
14.	Davlat moliyasi sohasidagi islohotlar			
15.	Davlat byudjeti g'azna ijrosi			

16.	Davlat byudjeti bank orqali ijrosi			
17.	G'aznachilik tizimining narxlar monitoringi			
18.	Tovar xom-ashyo birjalari			
19.	Xo'jalik shartnomasini ro'yxatdan o'tkazish			
20.	Tenderlar o'tkazishdan			
21.	Byudjetdan mablag' oluvchilar xarid qiladigan oziq-ovqat mahsulotlari bo'yicha narxlar monitoringi			
22.	Byudjetdan mablag' oluvchilar bo'lgan buyurtmachilarni akkreditatsiya qilish			
23.	Hisob-kitob-kliring palatasining ikkilamchi depozit hisobraqami			
24.	Elektron auksion savdolari tashkil etish			

Amaliy topshiriqlar

1. G'aznachilikda yuridik majburiyatlarni ro'yxatga olish va narx monitoringini tashkil etish bo'yicha 5 daqiqalik esse tayyorlang.

2. Elektron auksion savdolari tashkil etish tartibini ko'rsatuvchi slaydlar tayyorlang va izohlab bering.

3. Ushbu savdolarning narxlarni boshqarish va nazorat qilish, shartnomalarni tuzish va ro'yxatdan o'tkazish jarayonlaridagi ahamiyati haqida tushuntiring.

Mavzini mustahkamlash uchun savollar

1. Xo'jalik shartnomalari nima va ularning xususiyatlari nimalardan iborat?
2. G'aznachilikda yuridik va moliyaviy majburiyat tushunchasi nimani anglatadi?
3. G'aznachilikda yuridik majburiyatlarni ro'yxatga olish tartibi qanday?
4. Nima uchun yuridik majburiyatlarni G'aznachilikda majburiy tarzda ro'yxatga olish tartibi joriy etilgan?
5. G'aznachilikda narx monitoringini amalga oshirish mexanizmlari haqida nima bilasiz?
6. Tenderlar haqida nima bilasiz, ularning maqsad va vazifalari, zarurligi va ahamiyati nimada?
7. Davlat xaridlari bo'yicha elektron auksion savdolarini tashkil etishdan qanday maqsad ko'zlangan?
8. Davlat xaridlari bo'yicha elektron auksion savdolarini tashkil etish tartibi qanday? Davlat xaridlarini tashkil etish qaysi hukumat qarorlari va me'yoriy hujjatlar bilan tartibga solinadi?

Test savollari

- 1. "Tender savdolarini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror qachon qabul qilingan?**
 - A. 2000-yil, 21-noyabr
 - B. 2001 yil, 23-dekabr
 - C. 2002 yil, 22-oktabr
 - D. 2004 yil, 20-sentabr
- 2. Qanday holatlarda tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishda tenderlar o'tkazilmaydi?**
 - A. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa,

shuningdek, xaridlar O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

B. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, shuningdek, xaridlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

C. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, shuningdek, xaridlar G'aznachilik qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

D. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, Moliya bo'limi buyrug'iga muvofiq amalga oshirilayotganda

3. Budjetdan mablag' oluvchilar shartnomalarni g'aznachilikka ro'yxatga olish uchun ular tuzilgandan so'ng qanday muddatda taqdim etadi?

- A. 3 ish kuni
- B. 27 ish kuni
- C. 25 ish kuni
- D. 20 ish kuni

4. Mahsulot narxi, soni, shartnomaning amal qilish muddati, shartnomaga mosligi necha kun tekshiriladi?

- A. to'rt kun ichida
- B. besh kun ichida
- C. o'n kun ichida
- D. uch kun ichida

5. Ro'yxatga olingandan so'ng, shartnomaning qaysi nusxasi budjetdan mablag' oluvchiga qaytariladi?

- A. to'rt asl nusxasi
- B. uch asl nusxasi
- C. bir asl nusxasi
- D. ikki asl nusxasi

6. Budget tashkilotlari shartnomalarini g'aznachilikda ro'yxatdan o'tkazish uchun qanday muddatda tegishli G'aznachilik organiga taqdim etadi?

- A. 20-dekabrden kechiktirmay;
- V 25-dekabrden kechiktirmay;
- C. 1 -yanvargacha;
- D. 31-dekabrgacha.

Muammoli amaliy mashg'ulotning boshqaruv dastaklari

Boshlovchi barcha vazifalarni o'ziga oladi - munozara bosqichlarini boshqarish, javoblarning asoslanishi va to'g'riligini tasdiqlash, qo'llangan termin va tushunchalarning aniqlash, munosabatlarni to'g'ri qo'llash va boshqalar. Taqdimotlarning taqsimotini to'g'ri boshqarish.

Taqrizchi - tomonlarning ma'ruzalarini yo'nalishlar bo'yicha belgilash va to'liq xarakterda baholash: dolzarbligi, ilmiy jihati, mantiqiyliigi va masalalarning aniq qo'yilganligi, xulosalarning aniq ko'rsatilishi.

Raqib - qabul qilingan tadqiqot o'rtasida raqobatchilik jarayonini shakllantiradi. U faqatgina ma'ruzachining asosiy holatini tanqid qilish emas, shu bilan birgalikda, uning aytgan fikrlaridan zaif yoki xato tomonlarini topish hamda o'zining hal qiluvchi fikrlarini taklif qilishi ham mumkin.

Ekspert - barcha munozaralarning, jumladan, munozara qatnashchilari tomonidan aytilgan fikrlarning, qilingan xulosalarning, taklif va gipotezalarning maxsuldorligini baholaydi.

Munozara reglamentini o'tkazish tartibi

1. Boshlovchi ma'ruza mavzusi va ma'ruzachilarning taqdimotlarini e'lon qiladi.
2. Ma'ruza 5 minut davom etadi.
3. Taqrizchi - 2 minut.
4. Raqib - ma'ruza mavzusi bo'yicha fikrlarini 1-3 minut taqdim etadi.
5. Jamoaviy muhokama - 5-10 minut.

Guruh bilan ishlash qoidalarini

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- yordam so'rganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz" qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

Muhokama va xulosalar chiqarish uchun savollar

1. Byudjet tashkilotlarinig moliyaviy majburiyatlarni qabul qilish asoslari nimadan iborat?
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 456-sonli "Tender savdolarini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarorining ahamiyati nimadan iborat?
3. G'aznachilikda Bank-mijoz to'lov tizimidan foydalanish ishlarni tushuntiring.
4. G'aznachilikda moliyaviy majburiyat tushunchasi nimani anglatadi?
5. G'aznachilikda moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga olish tartibi qanday?
6. Nima uchun moliyaviy majburiyatlarni G'aznachilikda majburiy tarzda ro'yxatga olish tartibi joriy etilgan?
7. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish tartibini aytib bering.
8. G'aznachilikda byudjetdan mablag' oluvchilarning naqd pullarni olish tartib-qoidalarini qanday, ular iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida o'rnatilgan tartiblardan qanday farq qiladi?

Baholar mezonini va ko'rsatkichlari jadvali

Doklad qiluvchilar	Dokladdagi ma'lumotning to'liqligi 60%	Axborotning yangiligi 15%	Axborotni tasvirlashda vositalarning ishlatilishi 15%	Reglament 10%	Jami
1					
2					
3					
4					

Oponentlar	Dokladga qilingan qo'shim	Munozarada qatnashgan ligi 20%	Savollar		Jami
			Miqdori	Sifati	
1					
2					
3					
4					

Diskussiya qatnashchilari	Savollar (0,1 har biri uchun)	Maqsadli ligi (0,3)	Qo'shimchalar (0,2 har biri uchun)	Jami
1				
2				
3				
4				

AMALIY MUNOZARA

Munozara qatnashchilariga eslatma

1. Munozara munosabatlar yig'indisi emas, balki muammo echimi uslubiyatidan iborat.
2. Ko'p gapirmasdan boshqalarning so'zlashiga imkon bering.
3. Maqsadga erishish yo'lida xissiyotlarinni jilovlab, batafsil o'ylagan holda so'zlang.
4. Raqiblaring vaziyatini o'rganib, ularga xurmat bilan murojaat qil.
5. Raqiblaring tomonidan aytilgan fikrlarga tanqidiy va istehzoli yondoshing.

6. Munozara predmeti bo'yicha chetga chiqmagan holda to'g'ri yondashib gapiring.

Muammoli amaliy mashg'ulotning boshqaruv dastaklari

Boshlovchi barcha vazifalarni o'ziga oladi - munozara bosqichlarini boshqarish, javoblarning asoslanishi va to'g'riligini tasdiqlash, qo'llangan termin va tushunchalarning aniqlash, munosabatlarni to'g'ri qo'llash va boshqalar. Taqdimotlarning taqsimotini to'g'ri boshqarish.

Taqrizchi - tomonlarning ma'ruzalarini yo'nalishlar bo'yicha belgilash va to'liq xarakterda baholash: dolzarbligi, ilmiy jihati, mantiqiyliigi va masalalarning aniq qo'yilganligi, xulosalarning aniq ko'rsatilishi.

Raqib - qabul qilingan tadqiqot o'rtasida raqobatchilik jarayonini shakllantiradi. U faqatgina ma'ruzachining asosiy holatini tanqid qilish emas, shu bilan birgalikda, uning aytgan fikrlaridan zaif yoki xato tomonlarini topish hamda o'zining hal qiluvchi fikrlarini taklif qilishi ham mumkin.

Ekspert - barcha munozaralarning, jumladan, munozara qatnashchilari tomonidan aytilgan fikrlarning, qilingan xulosalarning, taklif va gipotezalarning maxsuldorligini baholaydi.

Munozara reglamentini o'tkazish tartibi

6. Boshlovchi ma'ruza mavzusi va ma'ruzachilarning taqdimotlarini e'lon qiladi.
7. Ma'ruza 5 minut davom etadi.
8. Taqrizchi - 2 minut.
9. Raqib - ma'ruza mavzusi bo'yicha fikrlarini 1-3 minut taqdim etadi.
10. Jamoaviy muhokama - 5-10 minut.

Baholar mezoni va ko'rsatkichlari jadvali

Doklad qiluvchilar	Dokladdagi ma'lumotning to'liqligi 60%	Axborotning yangiligi 15%	Axborotni tasvirlashda vositalarning ishlatilishi 15%	Reglament 10%	Jami
1					
2					
3					
4					

Oponentlar	Dokladga qilingan qo'shimchalar 40%	Munozarada qatnashganligi 20%	Savollar		Jami
			Miqdori	Sifati	
1					
2					
3					
4					

Diskussiya qatnashchilari	Savollar (0,1 har biri uchun)	Maqsadligi (0,3)	Qo'shimchalar (0,2 har biri uchun)	Jami
1				
2				
3				
4				

Mavzy bo'yich savollar

1. Byudjet tashkilotlari to'lovini amalga oshirishning xususiyatlari nimadan iborat?
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 456-sonli "Tender savdolarini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarorining ahamiyati nimadan iborat?
3. G'aznachilikda Bank-mijoz to'lov tizimidan foydalanish ishlarni tushuntiring.
4. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish tartibini aytib bering.
5. G'aznachilikda byudjetdan mablag' oluvchilarning naqd pullarni olish tartib-qoidalari qanday, ular iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida o'rnatilgan tartiblardan qanday farq qiladi?

6. To'lovlarni amalga oshirish uchun to'lov topshiriqnomalari qanday hollarda necha nusxada taqdim etiladi?
7. Xarajatlar smetasi 1- guruh xarajatlari bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish qanday tashkil etiladi?
8. Xarajatlar smetasi 1- guruh xarajatlari bo'yicha cheklarni rasmiylashtirish tartibini tushuntiring.
9. Xarajatlar smetasi 2-guruh xarajatlari bo'yicha to'lovlar qanday amalga oshiriladi?
10. Xarajatlar smetasi 3-guruh xarajatlari bo'yicha to'lovlarni amalga oshirishda qanday tartibga rioya qilinadi?
11. Xarajatlar smetasi 4-guruh xarajatlari bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish tartibini tushuntiring.
12. Vazirlar Mahkamasining 241-sonli qarorida xarajatlar smetasi 3- va 4-guruh xarajatlari bo'yicha to'lovlarni amalga oshirishning qanday tartibi belgilangan?

8- MAVZU. G'AZNACHILIK YAGONA AXBOROT TIZIMI

Bilimlarni kuchaytirish uchun mashqlar.

G'aznachilik mexanizmining axborot tizimi

Mavzu	Turlari/ko'rinishlari/xususiyatlari /sifati		
	1	2	3
Kategoriya/belgila			
G'aznachilik faoliyatining modullari			
G'aznachilik dasturi			
G'aznachilik faoliyatida elektron hujjatlarning aylanishi			
G'aznachilik ning axborot tizimi boshka axborot tizimlar bilan bog'lanishi			
Xorijiy davlatlarda g'aznachilik ning axborot tizimi faoliyati			

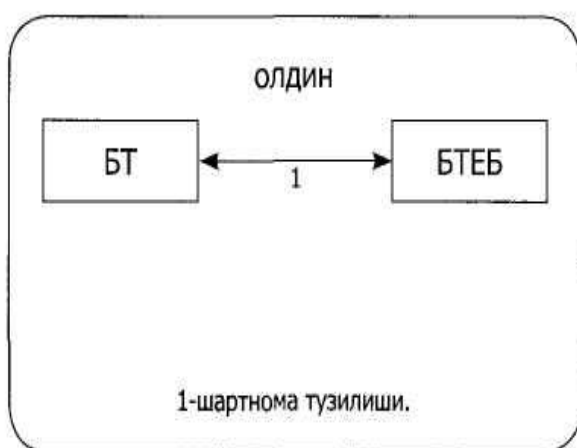
Takrorlash uchun savollar

1. G'aznachilik yagona axborot tizimining mazmuni, afzalliklari va ishlash printsiplarini tushuntirib bering.
2. Byudjet tashkilotlarida yagona buxgalteriya hisobini yuritishning kompyuter dasturini tadbiq etishning ijobiy tomonlari nimada?
3. Byudjet tasnifi nima, uning davlat byudjeti g'azna ijrosini samarali tashkil qilishdagi ahamiyati nimalarda namoyon bo'ladi?

4. Byudjet tasnifining turlari, ularning tarkibiy qismlarini tegishli me'yoriy hujjatlar asosida bayon qilib bering.
5. Byudjet tashkilotlarini pasportizatsiya qilishning mohiyati, zarurligi va ahamiyati nimalarda namoyon bo'ladi?
6. O'zbekiston Respublikasida G'aznachilik faoliyatini yana qaysi yo'nalishlarda takomillashtirish zarur, deb hisoblaysiz?

T-jadval asosida mavzu bo'yicha bilimingizni tekshiring

+ (ha)	-(yo'q)

Amaliy topshiriq

Quyidagi iboralarni e'tibor bilan o'qib, uni to'g'ri yoki noto'g'riligini ayting va jadvalni to'ldiring.

№	TASDIQLASH	TO'G'RI	NOTO'G'RI
1.	«Davlat budjeti ijrosining g'aznachilik tizimi» fani «Davlat moliyasini boshqarish» fani bilan bog'liq		
2.	G'aznachilik –Moliya vazirligi tarkibidagi boshqarma		
3	G'aznachilik organlari boshqarmalar va bulimlarga bulinadi		
4	G'aznachilik organlari maqalliy xokimiyat organlariga bo'ysinadi		
5	2010 yilda davlat maqsadli jamg'armalari g'aznachilik organlari tomonidan boshqarilmoqda		
6	2005 yilda g'aznachilik tizimi faoliyati tajriba sifatida Samarqand viloyatida sinab ko'rildi		
7	Budjet tashkilotlarining to'lov topshiriknomalari g'aznachilik organlarida besh kunda ko'rib chiqiladi		
8	G'aznachilik mahsulotlar etkazib beruvchilar bilan shartnomalar tuzadi.		
9	O'zbekiston Respublikasida tashqi auidit Moliya vazirligi tomonidan amalga oshiriladi		
10	Moliyaviy nazorat - dastlabki, joriy, yakuniy nazorat g'aznachilik organlari tomonidan amalga oshiriladi		
11	Davlat budjeti ijrosi ikki usulda amalga oshiriladi.		

12	G'aznachilik organlari davlat budjeti loyihasini tuzadi		
13	O'zbekiston Respublikasida uzoq muddatli budjet qabul kilindi		
14	Ichki nazorat g'aznachilik organlari tomonidan amalga oshiriladi		
15	Davlat budjeti taqchiligini moliyalashtirish uchun tashkaridan va ichkaridan mablag jalb kilinadi		
16	Xarajatlar smetasi o'ttiz kunda moliya organlarida ro'yxatdan utkaziladi.		
17	G'aznachilik, moliya va soliq organlari o'rtasida xujjatlar elektron ko'rinishda aylanadi.		
18	G'aznachilik davlat budjeti tugrisidagi xisobotni vazirlar maxkamasiga takdim etadi		
19	O'zbekiston Respublikasida besh xil budjet xarajatlari tasnifi mavjud		
20	G'aznachilik davlat xardini amalga oshiradi		

Ichki nazorat va audit tizimining maksadi, vazifalari va takomillashtirish shartlarini davom ettiring

Maqsadi	Vazifalari	Shartlari
Me'yoriy-qonuniy hujjatlarga rioya qilishni ta'minlash		Faoliyatni ma'muriy reglamentatsiya qilinadigan va boshqa hujjatlarni ishlab chiqish va amalga oshirish
Faoliyat samaradorligini oshirish	Amalga oshirilayotgan operatsiyalar va jarayonlarni samaradorligini, ishlatilayotgan	Natijalar bo'yicha boshqarish tamoyillari va mexanizmlarini yaratish

	moliyaviy va nomoliyaviy resurslarni aniqlash	
Davlat funksiyalari bajarilishining sifatini oshirish	Amalga oshirilayotgan operatsiyalar va jarayonlarni maqsadga muvofiqligini aniqlash,	Ichki nazorat va auditni axborot bilan ta'minlash tizimini takomillashtirish
	Operatsiyalarni amalga oshirish va ularning hisobotda ifodalanilishiga, operatsiyalar va jarayonlarni boshqarish tartibiga, ma'muriy reglamentga, faoliyatni ma'muriy reglamentatsiya qilinadigan va boshqa hujjatlarga rioya qilinishini ichki nazorat qilish va audit o'tkazish	Ichki nazorat va audit tizimini zarur resurslar, jumladan, (mehnat resurslari) kadrlar bilan ta'minlash
	Faoliyat ko'rsatkichlari bilan xaqiqiy qo'rsatkichlar o'rtasidagi farqlarni tahlilini amalga oshirish, xato qilish sabablarini o'rganish, xatolar bo'yicha ularni ogohlantirish chora-tadbirlari to'g'risida takliflar berish	Ichki nazorat mexanizmi va auditni takomillashtirish
	Qonun hujjatlari, me'yoriy – huquqiy aktlarga rioya qilish, davlat funksiyalari bajarilishi, davlatning moliyaviy va nomoliyaviy resurslarini ishlatilishining samaradorligi to'g'risidagi ob'ektiv ma'lumotlarni taqdim etish	Halqaro amaliyotdan o'tgan tajribalar va tendentsiyalarni yoyish.

Muhokama va xulosalar chiqarish uchun savollar

1. G'aznachilik taraqqiyotining davlat moliya tizimiga ijobiy ta'sirini tushuntirib bering.
2. G'aznachilikda byudjet xarajatlarining ta'minlanishi xususiyatlariga tavsif bering.
3. O'zbekistonda davlat byudjeti daromadlarining g'aznachilikda ijrosini tashkil etishda qanday chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda?
4. Rivojlangan davlatlarda davlat byudjeti g'azna ijrosini joriy etish istiqbollari natijasida erishiladigan natijalarni ko'rsatib bering.

Baholar mezoni va ko'rsatkichlari jadvali

Doklad qiluvchilar	Dokladdagi ma'lumotning to'liqligi 60%	Axborotning yangiligi 15%	Axborotni tasvirlashda vositalarning ishlatilishi 15%	Reglament 10%	Jami
1					
2					
3					
4					
5					

Oponentlar	Dokladga qilingan qo'shimchalar	Munozarada qatnashganligi 20%	Savollar		Jami
			Miqdori	Sifati	
1					
2					
3					
4					
5					

Diskussiya qatnashchilari	Savollar (0,1 har biri uchun)	Maqsadligi (0,3)	Qo'shimchalar (0,2 har biri uchun)	Jami
1				
2				
3				
4				
5				

Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish uchun masalalar

1-guruh

1. Daftaringizda quyidagi jadvalni tuzing va to'ldiring.
2. Davlat byudjeti g'azna ijrosining maqsadini tushuntiring.
3. G'aznachilik tizimida byudjetlararo munosabatlar qanday amalga oshiriladi?

Davlat byudjeti ijro turlarining xususiyatlari

Bank tizimi	G'aznachilik tizimi
1.	
2	
3.	

2-guruh

1. G'aznachilikning istiqbol funktsiya va vazifalarini ko'rsating.
2. G'aznachilik tizimiga xarakteristika bering.
3. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashkari mablag'lari qanday boshqariladi deb o'ylaysiz?

9-MAVZU. XORIJIY MAMLAKATLAR G'AZNACHILIK TIZIMLARI

AMALIYOT UCHUN O'QUV MATERIALLARI

1-guruh

18. Rivojlangan davlatlarda g'aznachilik o'rni qanday?
19. Byudjetning xarajatlar ijrosida G'aznachilikning roli nimalardan iborat?
20. G'aznachilikni joriy etishning qanday chora-tadbirlari amalga oshiriladi?
21. G'aznachilik tizimi mexanizmining qanday shart-sharoitlari yaratiladi?

2-guruh

1. Frantsiya g'aznachilik usulining afzalliklari nimalardan iborat?
2. G'aznachilik rivojlangan davlatlar byudjet ijrosidagi o'rni ko'rsating?
3. Frantsiyada g'aznachilik tizimini joriy etish kontseptsiyasini tushuntiring?
4. Rivojlangan davlatlarda g'aznachilik faoliyatining muammolari nimalardan iborat?

3-guruh

1. Rossiya Federatsiyasida g'aznachilikning ijobiy tomonlarini aytib bering?
2. Rossiya g'aznachilik tizimining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsating?
3. Rossiyada g'aznachilik tizimining moliyalashtirish muammolari qanday hal qilinadi?

Diqqat topshiriq: quyidagi jadvalni to'ldiring.

G'aznachilik tizimini rivojlantirish

№	Xususiyatlari	Rossiya Federatsiyasi	Qozog'iston	AQSH	Frantsiya
1	G'aznachilik tizimining huquqiy -me'yoriy asoslarini takomillashtirish				
2	G'aznachilik mexanizmining axborot tizimini takomillashtirish				
3	Davlat tomonidan mablag' jalb qilish va qarzlarni boshqarishni takomillashtirish				
4	O'zbekiston Respublikasining «Budjet tizimi to'g'risida»gi va «Davlat budjeti g'azna ijrosi to'g'risida»gi qonunga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish				
5	G'aznachilik tizimini takomillashtirish masalalari				

Guruhlarga bo'linib ishlash uchun topshiriqlar:

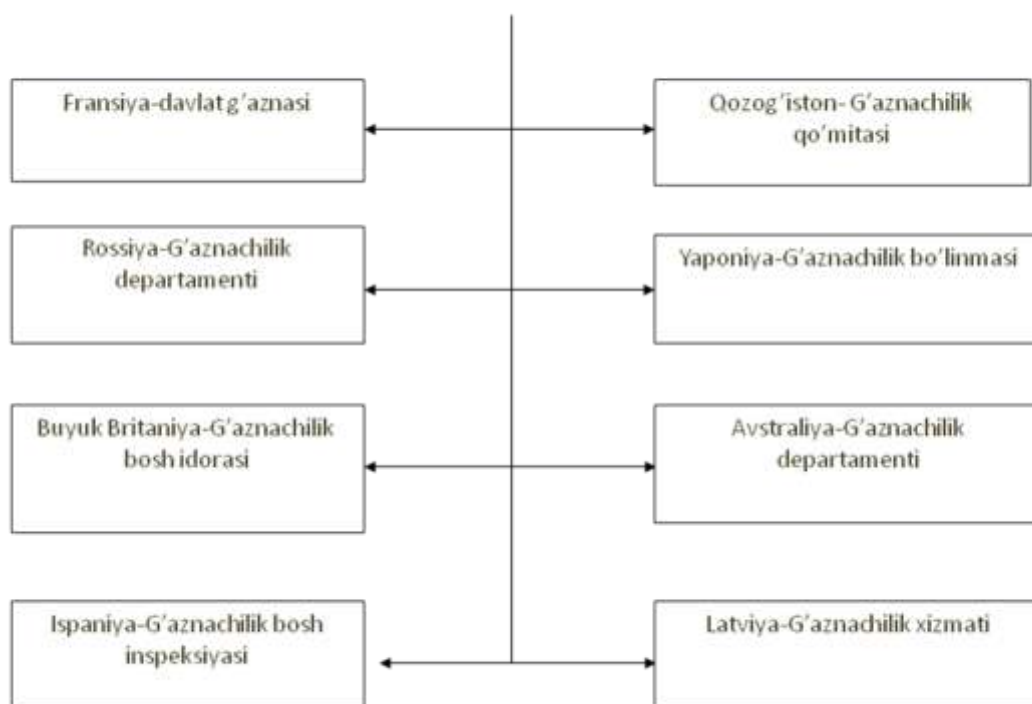
1. G'aznachilik faoliyatini tashkil etishning xorijiy tajribalari to'g'risida gapirib bering.
2. Avstraliya g'aznachilik Departamenti va Yaponiya g'aznachilik bo'limi faoliyatiningo'ziga xos xususiyatlarini gapirib bering/
3. Fransiya davlat g'aznasi faoliyati to'g'risida gapirib bering.

Topshiriq!!

Har bir talaba bittadan xorijiy davlat g'azna ijrosi tajribasi bo'yicha taqdimot tayyorlab kelsin.

Xorijiy mamlakatlar g'aznachilik tizimining modellariga izoh bering!!

XORIJIY MAMLAKATLARDA G'AZNACHILIK TIZIMINING MODELLARI

Amaliy mashg'ulotda ishlash tartibi va reglament

1. Guruhda ishlash va prezentatsiyani yozish - 20 min.
2. Ishning natijalarini taqdimot etish - 5 min.
3. Jamoa bo'lib muhokama qilish va guruhni baholash - 5 min.

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruhning har bir a'zosi:

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim.

Takrorlash uchun savollar

1. Byudjet tashkilotlarini xarajatlar smetasi asosida moliyalashtirishning mazmuni va xususiyatlarini tushuntirib bering.
2. Xarajatlar smetasining mazmuni va ahamiyati nimada?
3. Byudjet tashkilotlari xarajatlarini rejalashtirishda smetalarning qaysi turlari qo'llaniladi va ularga xos xususiyatlar nimalardan iborat?
4. Qaysi holatlarda vaqtinchalik xarajatlar smetasidan foydalaniladi?
5. Byudjet tashkilotlarida xarajatlarni rejalashtirishni tartibga soluvchi asosiy me'yoriy hujjatlarni sanab o'ting.
6. Amaliyot tahlili asosida byudjet sohasida smeta asosida rejalashtirish va moliyalashtirishni yanada takomillashtirish yo'llarini ayting.
7. Byudjet tashkilotlari xarajatlar smetasi va shtat jadvalini tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi to'g'risida gapirib bering.
8. Byudjet tashkilotlari xarajatlar smetasiga o'zgartirishlar va tuzatishlar kiritish tartibi qanday?
9. Byudjet tashkilotlari smetalariga kiritilgan o'zgarishlar G'aznachilikda qanday tartibda ro'yxatga olinadi?

10. Ma'lumotnoma-bildirishnoma nima, u qanday tuziladi va ishlatiladi?

Test savollari

1. Byudjet tashkilotlarining tasdiqlangan xarajatlar smetasini ro'yxatdan o'tkazish muddati:

- A. Tegishli byudjet parametrlari tasdiqlangan paytdan boshlab 30 kun muddatdan kechiktirmay
- B. Tegishli byudjet parametrlari tasdiqlangan paytdan boshlab 40 kun muddatdan kechiktirmay
- C. Tegishli byudjet parametrlari tasdiqlangan paytdan boshlab 20 kun muddatdan kechiktirmay
- D. Tegishli byudjet parametrlari tasdiqlangan paytdan boshlab 10 kun muddatdan kechiktirmay

2. Byudjet tashkilotlariga o'tgan yildagi debitorlik qarzlarning qaytarilgan summasi ...

- A. byudjet tashkilotlarining Rivojlantirish jamg'armasiga o'tkaziladi
- B. tegishli byudjetlar daromadiga o'tkaziladi
- C. byudjet tashkilotlarining "Boshqa xarajatlar" guruhidagi xarajatlarga yo'naltiriladi
- D. byudjet tashkilotlarining I va II guruh xarajatlarini qoplash uchun yo'naltiriladi.

3. Byudjet tashkilotlarining IV-guruh "Boshqa xarajatlar" hisobiga uyali telefonlar, import ofis mebellarini sotib olish qaysi organ bilan kelishilgan holda amalga oshiriladi?

- A. Tegishli viloyat Moliya boshqarmasi, tuman (shahar) moliya bo'limlari
- B. Moliya vazirligi G'aznachiligi
- C. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi
- D. Boshqa organlar bilan kelishilmaydi.

4. Xarajatlar smetalarining turlari qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

- A. Yakka, jamlanma, byudjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha
- B. Sodda, murakkab
- C. Yakka, birlashgan
- D. Yakka, umumlashgan, yig'ma.

5. Byudjet tashkilotlarining ishlab chiqilgan va ro'yxatdan o'tkazish uchun kiritiladigan smetalari va shtatlar jadvalining to'g'riligi va asoslanganligi uchun kim javobgar?

- A. Byudjet tashkilotining rahbari, byudjet tashkilotining bosh hisobchisi
- B. Hokimliklar
- C. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tizimidagi vakolatli xodimlar
- D. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi tizimidagi vakolatli xodimlar

6. Qoraqalpog'iston Respublikasining respublika byudjetidan moliyalashtiriladigan tashkilotlarning tasdiqlangan xarajatlar smetalari va shtat jadvallari qaysi organ tomonidan ro'yxatdan o'tkaziladi?

- A. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi
- B. Qoraqalpog'iston Respublikasi Moliya vazirligi
- C. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi
- D. Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi

7. Ro'yxatdan o'tkazilgan xarajatlar smetasi mavjud bo'lmagan taqdirda ...

- A. byudjet tashkiloti xarajatlar smetasi ro'yxatdan o'tkazilguniga qadar to'xtatib turiladi
- B. joriy yilning 1 apreldan boshlab byudjet tashkiloti xarajatlarini to'lab berish to'xtatiladi
- C. o'tgan yilda tasdiqlangan smetaga ko'ra xarajatlar to'lab boriladi
- D. joriy moliya yilining 1 apreldan e'tiboran byudjet tashkiloti xarajatlar smetasi ro'yxatdan o'tkazilguniga qadar to'xtatib turiladi

8. Kelgusi moliya yilining birinchi choragi uchun byudjet tashkilotlarining vaqtinchalik xarajatlar smetalari qaysi muddatlarda tuziladi?

- A. joriy moliya yilining 30 dekabrigacha tuziladi, tasdiqlanadi va ro'yxatdan o'tkaziladi
- B. joriy moliya yilining 25 dekabrigacha tuziladi, tasdiqlanadi va ro'yxatdan o'tkaziladi
- C. kelgusi yilning 10 yanvarigacha tuziladi
- D. kelgusi yilning 1 apreligacha tuziladi, tasdiqlanadi va ro'yxatdan o'tkaziladi

9. Byudjet tashkilotlarining xarajatlar smetasi kim tomonidan imzolanadi va tasdiqlanadi?

- A. Tashkilot bosh buxgalteri (uning o'rinbosari) va moliya-iqtisod bo'linmasi boshlig'i (shtat jadvaliga muvofiq moliyaviy-iqtisodiy masalalar bo'yicha mutaxassis) tomonidan imzolanadi hamda tashkilot rahbari yoki u vakolat bergan shaxs tomonidan tasdiqlanadi
- B. Yuqori turuvchi tashkilot bosh buxgalteri (uning o'rinbosari) va moliya-iqtisod bo'linmasi boshlig'i tomonidan imzolanadi hamda yuqori turuvchi tashkilot (masalan, vazirlik) rahbari tomonidan tasdiqlanadi
- C. Tegishi moliya bo'limi rahbari tomonidan imzolanadi va tasdiqlanadi
- D. Tegishi G'aznachilik bo'linmasi rahbari tomonidan imzolanadi va tasdiqlanadi

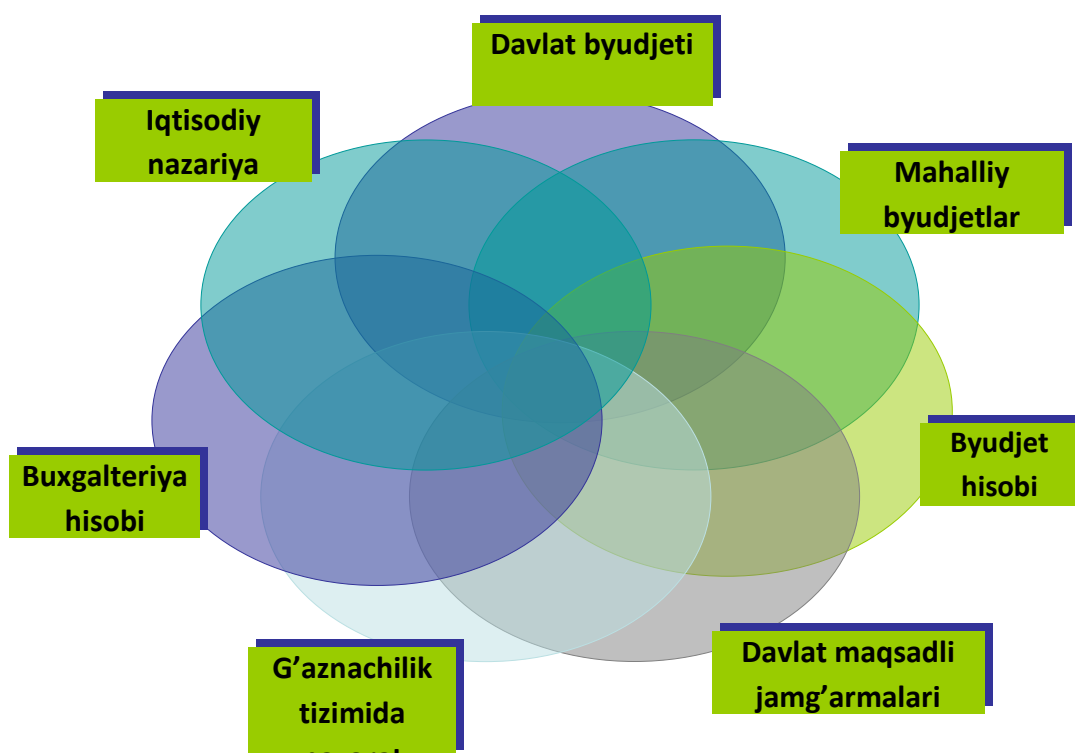
3.MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTLARI

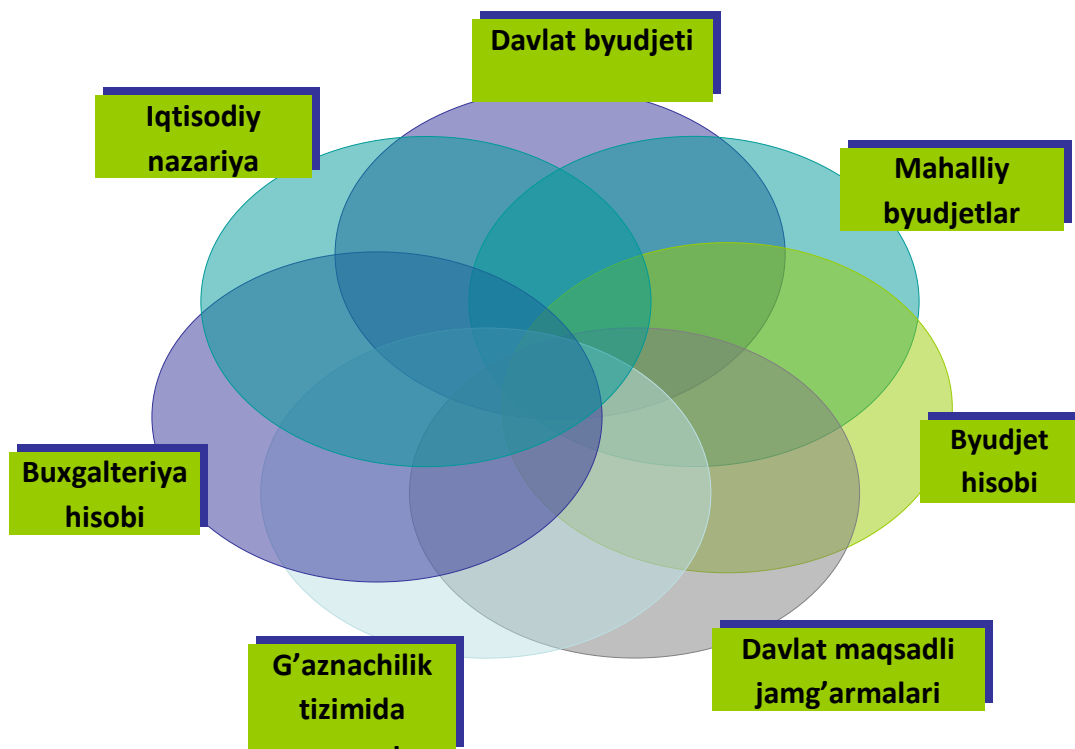
1-MAVZU. “G’AZNACHILIK ASOSLARI” FANINING PREDMETI, MAQSADI VA VAZIFALARI

FANNING MAQSADI

iqtisodiy ta’lim yo’nalishlarida ta’lim olayotgan talabalar va tinglovchilarga davlat byudjeti g’azna ijrosi, O’zbekistonda davlat byudjeti g’azna ijrosi

FANNING BOSHQA FANLAR ALOQADORLIGI

O'quv topshiriqlar

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- yordam so'rganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz" qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

1. Bitta gap bilan savolga javobni shakllantiring.

Moliya, davlat moliyasi, davlat moliyasi tizimidagi islohotlar, davlat byudjeti g'azna ijrosi qanday bog'liqlikda namoyon bo'ladi?

2. G'aznachilikning paydo bo'lishi bo'yicha sxema tuzing.

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (ball)

Guruh	1 topshiriq	2 topshiriq	3 topshiriq			Ballar
	(1,0)	(1,4)	1-savol	2-savol	3-savol	(3,0)
1						
2						
3						

B.B.B. usuli asosida bilimlarni sinash uchun tarqatma materiallar

	Tushuncha	Bilaman "+",	Bildim "+", Bila olmadim
1	Davlat moliyasi sohasidagi islohotlar		
2	Davlat byudjeti g'azna ijrosi		
3	O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi faoliyati		
4	G'aznachilik boshlig'i		
5	G'aznachilik funktsiya va vazifalari		
6	G'aznachilikning vakolatlari		
7	G'aznachilikning fan sifatida qaror		
8	Ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlar		
9	G'aznachilik fanining predmeti		

Test

1. Davlat moliyasini sohasidagi islohotlarning bosh maqsadi:

- a) byudjet mablag'larining to'g'ri shakllanishi yuzasidan nazoratni kuchaytirish;
- b) byudjet mablag'laridan samarali foydalanishga erishish;
- v) davlat korxonalarini faoliyatini takomillashtirish;
- g) davlat maqsadli jamg'armalari xarajatlarini qisqartirish;
- d) to'g'ri javob yo'q.

2. Davlat moliyasi sohasida islohotlarni amalga oshirish to'g'risidagi qaror qachon qabul qilingan?

- a) 2005 yil;
- b) 2001 yil;

- v)2000 yil;
- g) 2002 yil;
- d) 1995 yil.

3. Fanning zarurligi nimada namoyon bo'ladi?

- a) iqtisodiy yo'nalishda ta'lim olayotgan talabalarga davlat byudjeti g'azna ijrosi to'g'risida bilim va ko'nikmalar berish;
- b) nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan bog'lash;
- v) amaliy ko'nikmalarni hosil qilish;
- g) mustaqil ta'lim mashg'ulotlarini o'rganish;
- d) to'g'ri javob keltirilmagan.

4. Fanning maqsadi

- a) moliya-iqtisod yo'nalishida ta'lim olayotgan talabalarga davlat byudjeti g'azna ijrosi, uning xususiyatlari, maqsadi va vazifalarini, O'zbekistonda g'aznachilikni joriy etishning ilk yakunlari, kelgusi istiqbol kontseptsiyalari bilan tanishtirish;
- b) davlat byudjeti haqida tushuncha berish;
- v) monetar siyosat yo'nalishlarini tushuntirish;
- g) byudjet-soliq siyosatining asoiy yo'nalishlarini ochib berish;
- d) barcha javoblar to'g'ri.

5. O'zbekistonda "G'aznachilik" fani fan sifatida qachondan shakllangan?

- a) 2006 yildan;
- b) 2000 yildan;
- v) 2010 yildan;
- g) 1995 yildan;
- d) O'zbekistonda davlat moliyasi sohasida islohotlar boshlanishi bilan ilk qarashlar shakllana boshlagan.

2-MAVZU. BUDJET TIZIMI BUDJETLARI. BUDJET JARAYONI

“Insert” usuli

Insert - samarali o'qish va fikrlash uchun belgilashning interfaol tizimi hisoblanib, mustaqil o'qib-o'rganishda yordam beradi. Bunda ma'ruza mavzulari, kitob va boshqa materiallar oldindan talabaga vazifa qilib beriladi. Uni o'qib chiqib, «V; +; -; ?» belgilari orqali o'z fikrini ifodalaydi.

Matnni belgilash tizimi

(v) - men bilgan narsani tasdiqlaydi.

(+) - yangi ma'lumot.

(-) - men bilgan narsaga zid.

(?) - meni o'ylantirdi. Bu borada menga qo'shimcha ma'lumot zarur.

Insert jadvali

Tushunchalar	V	+	-	?
Byudjet ijrosining g'aznachilik tizimi				
G'aznachilik				
Iqtisodiyotning bosh masalasi				
Davlat moliyaviy resurslarini shakllantirish				
G'aznachilikka oid iqtisodiy qonunlar				
G'aznachilikka oid iqtisodiy kategoriyalar				
Davlat byudjetiga keladigan va davlat byudjetidan ketadigan pul oqimlari				
Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarini rejlashtirish uslublari				

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. Maxsus adabiyotlar va internet resurs manbalaridan foydalanib xorijiy davlatlarda faoliyat qiluvchi G'aznachilik tizimlari haqida axborot tayyorlang.
2. O'zbekiston Respublikasida davlat byudjeti g'azna ijrosini tadbiq etish bosqichlari va har bir bosqichda amalga oshirilgan ishlar sharxini aks ettiruvchi taqdimot tayyorlang.
3. "Davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilish loyihasi"ning mazmunini o'rganib chiqing va uni amalga oshirish borasidagi tadbirlarning me'yoriy-huquqiy asosini tashkil etuvchi hujjatlar ro'yxatini ishlab chiqing.

Test savollari

1. Jahon tajribasida davlat byudjeti ijrosining qanday shakllari amal qiladi?

- A. Kassali ijro, g'azna ijrosi
- B. G'azna ijrosi, byudjet ijrosining aralash tizimi
- C. Kassali ijro, g'azna ijrosi, byudjet ijrosining aralash tizimi
- D. byudjet ijrosining aralash shakllari

2. Davlat byudjetining g'azna ijrosi deb nimaga aytiladi?

- A. Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarini Markaziy bank tomonidan hisobga olish
- B. Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarini Markaziy bank tomonidan Moliya vazirligi bilan birgalikda hisobga olish
- C. Byudjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlarini ularning hisobvaraqlaridagi byudjet mablag'lari qoldiqlari doirasida to'lov topshiriqnomalari bo'yicha amalga oshirish
- D. davlat byudjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga kiritish va barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan to'lash

3. Davlat byudjeti g'azna ijrosining asosiy tamoyillari:

A. Yagona g'azna hisobraqamining amal qilishi; yagona byudjet tasnifining mavjudligi

B. kassaning yagonaligi; buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishning yagonaligi

C. Byudjet ijrosining shaffofligi; qonuniylik; aniqlik

D. To'liqlilik; qonuniylik; balanslilik; oshkoralik

4. G'aznachilikning tashkiliy elementlari?

A. G'aznachilikning qonuniy-huquqiy asosi; yagona axborot tizimi; byudjetdan mablag' oluvchilar; g'aznachilik organlari

B. Yuridik va moliyaviy majburiyatlar; shartnomalar; byudjet tashkilotlarining xarajatlar smetalari

C. G'aznachilikning yagona hisobraqami; G'aznachilikning bosh kitobi; G'aznachilik organlari; G'aznachilikning axborot tizimi; G'aznachilikda davlat byudjeti mablag'larini boshqarish.

D. Respublika g'azna hisobraqami, hududiy g'azna hisobraqamlar; byudjet tashkilotlarining shaxsiy hisobraqamlari

5. G'aznachilikning Bosh kitobi nima?

A. Byudjetdan mablag' oluvchilarning shartnomalarini ro'yxatga olish kitobi

B. Byudjet tashkilotlarining xarajatlar smetasini ro'yxatga olish kitobi

C. Byudjetdan mablag' oluvchilarning to'lov topshiriqnomalarinig hisobini yuritadigan jurnal

D. G'aznachilikning YaG'H va subschyotlari bilan bo'ladigan barcha operatsiyalarning buxgalteriya hisobini yuritishning kompyuterlashtirilgan tizimi.

6. G'aznachilik tizimining asosiy elementlaridan biri:

A. Yagona G'azna hisobraqami

B. Hisobotlar

C. Shartnomalar

D. Smetalar

7. “Davlat moliyasini isloh qilish” loyihasini amalga oshirish uchun qachondan boshlab Davlat byudjeti g’azna ijrosi metodologiya boshqarmasi faoliyat boshladi?

- A.2002 yildan
- B.2004 yildan
- C.2005 yildan
- D.2006 yildan

8. G’aznachilik faoliyatini moliyalashtirish qanday mablag’lar hisobiga amalga oshiriladi?

- A.respublika byudjeti mablag’lari
- B.tegishli mahalliy byudjetlar mablag’lari
- C.maxsus fondlar mablag’lari
- D.davlat grantlari

9. G’aznachilikning funktsiyalari to’g’risidagi quyidagi javoblardan noto’g’risini toping.

- A) Davlat byudjeti bo’yicha g’aznachilikning yillik va oylik hisobotini tayyorlaydi va nashr kiladi, g’aznachilikning me’yoriy hujjatlarini tasdiqlaydi va uni ijrochilarga etkazadi.
- B) Moliya vazirligining topshirig’iga binoan ichkaridan ham, tashqaridan ham qisqa va uzoq muddatli mablag’larni jalb etadi.
- V) Byudjet tashkilotlari nomidan tovar etkazib berish, xizmat ko’rsatish va ish bajarish to’g’risida shartnomalar va kontraktlar tuzadi.
- G) Moliya vazirligining Bosh Boshqarmalari bilan birgalikda davlat byudjeti mablag’larini ishlatilishini nazorat qiladi.

10.G’aznachilik to’g’risidagi javoblarning noto’g’risini toping.

- A) G’aznachilik to’lov topshiriqnomalarini nazorat qiladi.
- B) Shartnoma majburiyatlarini dastlabki nazoratini qiladi.
- V) Moliya vazirligining Nazorat-tekshiruv Bosh Boshqarmasi bilan yakuniy nazorat qiladi.
- G) Tashki audit.

11. G'aznachilik

A) Davlatning moliyaviy aktivlarini, davlatning moliyaviy aktivlarini sotilishidan olinadigan daromadlarni, davlat korxonalarini qarzlarni boshqaradi.

B) Davlatning moliyaviy aktivlarini, davlatning mahalliy boshqaruv organlariga bergan qarzlarni boshqaradi

V) (A) va (B).

G) Barcha moliyaviy aktivlarni.

12. G'aznachilikning yagona hisobraqami:

A) Davlatning daromadlari kelib tushadigan bank hisobraqami.

B) Davlatning xarajatlarini amalga oshiriladigan bank hisobraqami.

V) Davlatning barcha daromadlari kelib tushadigan va davlatning barcha xarajatlarini amalga oshiriladigan bank hisobraqami.

G) Davlatning zaxiralarini shakllantirish operatsiyalaridan tashqari, davlatning barcha daromadlari kelib tushadigan va davlatning barcha xarajatlarini amalga oshiriladigan bank hisobraqami.

13. G'aznachilik:

A) Chet eldan qisqa muddatli qarzlarni oladi yoki pul mablag'larini jalb etadi.

B) Mamlakat ichkarisidan qisqa va uzoq muddatli qarzlarni oladi yoki pul mablag'larini jalb etadi.

V) (A) va (B).

G) Barcha javoblar noto'g'ri.

3-MAVZU. G'AZNACHILIK TIZIMI IJROSINING MAZMUNI VA MOHIYATI

Mustaqil ish uchun mavzular

1. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlarining mazmuni, tayinlanishi va yuritilish tartibi.
2. Yagona g'azna hisobraqamiga o'tishning afzalliklari.
3. Byudjet daromadlarini yagona g'azna hisobraqamida yuritish tartibi.
4. Byudjet xarajatlarini yagona g'azna hisobraqamidan to'lab berish tartibi.

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. Yagona g'azna hisobraqamida daromadlarni kirim qilish va xarajatlarni to'lash tartibini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va ularni izohlovchi xulosa yozing.
2. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlaridan yagona g'azna hisobraqamiga o'tish davrida amalga oshirilgan tadbirlar va qabul qilingan me'yoriy hujjatlar sharhini keltiring.
3. Davlat byudjeti yagona g'azna hisobraqamini yuritishning jahon tajribalarini o'rganing va xulosalaringizni mustaqil ta'lim daftaringizda aks ettiring.

Test savollari

1. Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari qaerda aks ettiriladi?

- E. Byudjet tashkilotlarining daromadlarida
- F. Davlat byudjetining g'azna ijrosi bo'yicha hisobotlarida
- G. Byudjet tashkilotlari xarajatlar smetalarida
- H. Byudjet tashkilotlarining hisobvaraqlarida

2. Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan davlat byudjetiga to'lanadigan soliqlar, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlar qaerda aks ettiriladi?

- E. Respublika byudjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, mahalliy byudjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari daromadlarida
- F. Byudjet tashkilotlari xarajatlar smetalarida
- G. Davlat byudjetining g'azna ijrosi bo'yicha hisobotlarida
- H. Respublika byudjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, mahalliy byudjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari xarajatlarida

3. G'aznachilik qaerda yagona g'azna hisobvaraقدan tashqari boshqa bank hisobvaraqlari ochish huquqiga ega?

- C. Boshqa banklarda
- D. Hech qaerda
- C. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida
- D. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va tijorat banklarida

4. Yagona g'azna hisobvarag'i belgilangan tartibda G'aznachilik tomonidan qaerda ochiladi?

- E. Tijorat banklarida
- F. Federal rezerv tizimida
- G. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida
- H. Moliya vazirligi G'aznachiligida

5. Yagona g'azna hisobvarag'idan kimlarning xarajatlari to'lanadi?

- E. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik va jismoniy shaxslarning xarajatlari, davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari
- F. Davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari
- G. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan jismoniy shaxslarning xarajatlari
- H. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik shaxslarning xarajatlari

6. Yagona g'azna hisobvarag'iga qaysi mablag'lar kiritiladi?

- E. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari
- F. Davlat byudjeti, davlat maqsadli jamgarmalari mablag'lari
- G. Davlat byudjeti, davlat maqsadli jamgarmalari hamda byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari

H. Tashkilotlarning o'z mablag'lari

7. Yagona g'azna hisobvarag'i qanday hisobvaraqlar hisoblanadi?

E. Shaxsiy hisobvaraqlar

F. G'aznachilik tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisobvarag'i

G. Hududiy moliya bo'linmalari tomonidan boshqariladigan hisobvaraqlar

H. Tashkilotlarning shaxsiy hisobvarag'i

**8. Ortiqcha to'langan soliqlar, yig'imglar va boshqa majburiy to'lovlar
summalari G'aznachilik tomonidan qaysi hisobdan qaytariladi?**

E. Shaxsiy hisobvaraqlardan

F. Yagona g'azna hisobvarag'idan yoki G'aznachilikning boshqa bank hisobvaraqlaridan

G. Tashkilotlarning shaxsiy hisobvarag'idan

H. Byudjet tashkilotlarining hisobvarag'idan

"Insert usuli "

Insert - samarali o'qish va fikrlash uchun belgilashning interfaol tizimi hisoblanib, mustaqil o'qib-o'rganishda yordam beradi. Bunda ma'ruza mavzulari, kitob va boshqa materiallar oldindan talabaga vazifa qilib beriladi. Uni o'qib chiqib, «V; +; -; ?» belgilari orqali o'z fikrini ifodalaydi.

Matnni belgilash tizimi

(v) - men bilgan narsani tasdiqlaydi.

(+) — yangi ma'lumot.

(-) - men bilgan narsaga zid.

(?) - meni o'ylantirdi. Bu borada menga qo'shimcha ma'lumot zarur.

Insert jadvali

Tushunchalar	V	+	-	
Byudjet tizimi				
Byudjet jarayoni				
Byudjet ijrosi				
G'aznachilikning elementlari				
G'aznachilikning joriy etish tadbirlari				
Yagona G'aznachilik hisobraqami				
G'aznachilikning axborot tizimi				

Munozara qatnashchilariga eslatma

1. Munozara munosabatlar yig'indisi emas, balki muammo echimi uslubiyatidan iborat.
2. Ko'p gapirmasdan boshqalarning so'zlashiga imkon bering.
3. Maqsadga erishish yo'lida xissiyotlarinni jilovlab, batafsil o'ylagan holda so'zlang.
4. Raqiblaring vaziyatini o'rganib, ularga xurmat bilan murojaat qil.
5. Raqiblaring tomonidan aytilgan fikrlarga tanqidiy va istehzoli yondoshing.
6. Munozara predmeti bo'yicha chetga chiqmagan holda to'g'ri yondashib gapiring.

4-MAVZU. BUDJET TIZIMI BUDJETLARI G'AZNA IJROSINING ME'YORIY-HUQUQIY TA'MINOTI

"Sinkveyn" (5 qator) texnikasi

Maqsad - kategoriyaga xarakteristika berish

Sinkveyn sxemasi:

1-qator - tushuncha;

2-qator - tushunchani tavsiflovchi 2 sifat;

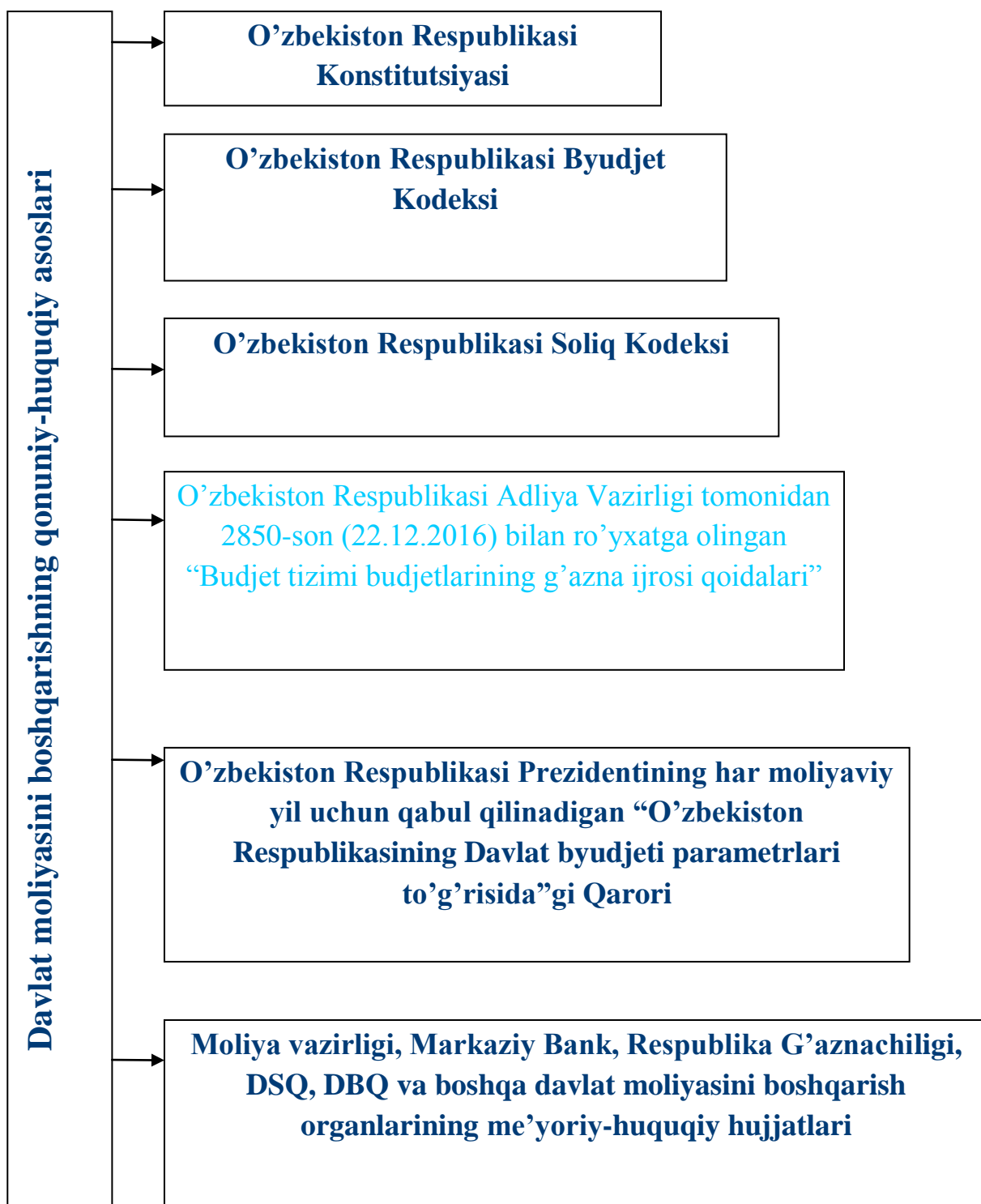
3-qator - ushbu tushuncha vazifalari to'g'risidagi 3 ta fe'l;

4-qator - ushbu tushuncha mohiyati to'g'risidagi 4 so'zdan iborat so'z
birikmasi;

5-qator - ushbu tushuncha sinonimi.

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. Yagona g'azna hisobraqamida daromadlarni kirim qilish va xarajatlarni to'lash tartibini aks ettiruvchi chizma tayyorlang va ularni izohlovchi xulosa yozing.
2. Respublika va hududiy g'azna hisobraqamlaridan yagona g'azna hisobraqamiga o'tish davrida amalga oshirilgan tadbirlar va qabul qilingan me'yoriy hujjatlar sharhini keltiring.
3. Davlat byudjeti yagona g'azna hisobraqamini yuritishning jahon tajribalarini o'rganing va xulosalaringizni mustaqil ta'lim daftaringizda aks ettiring.

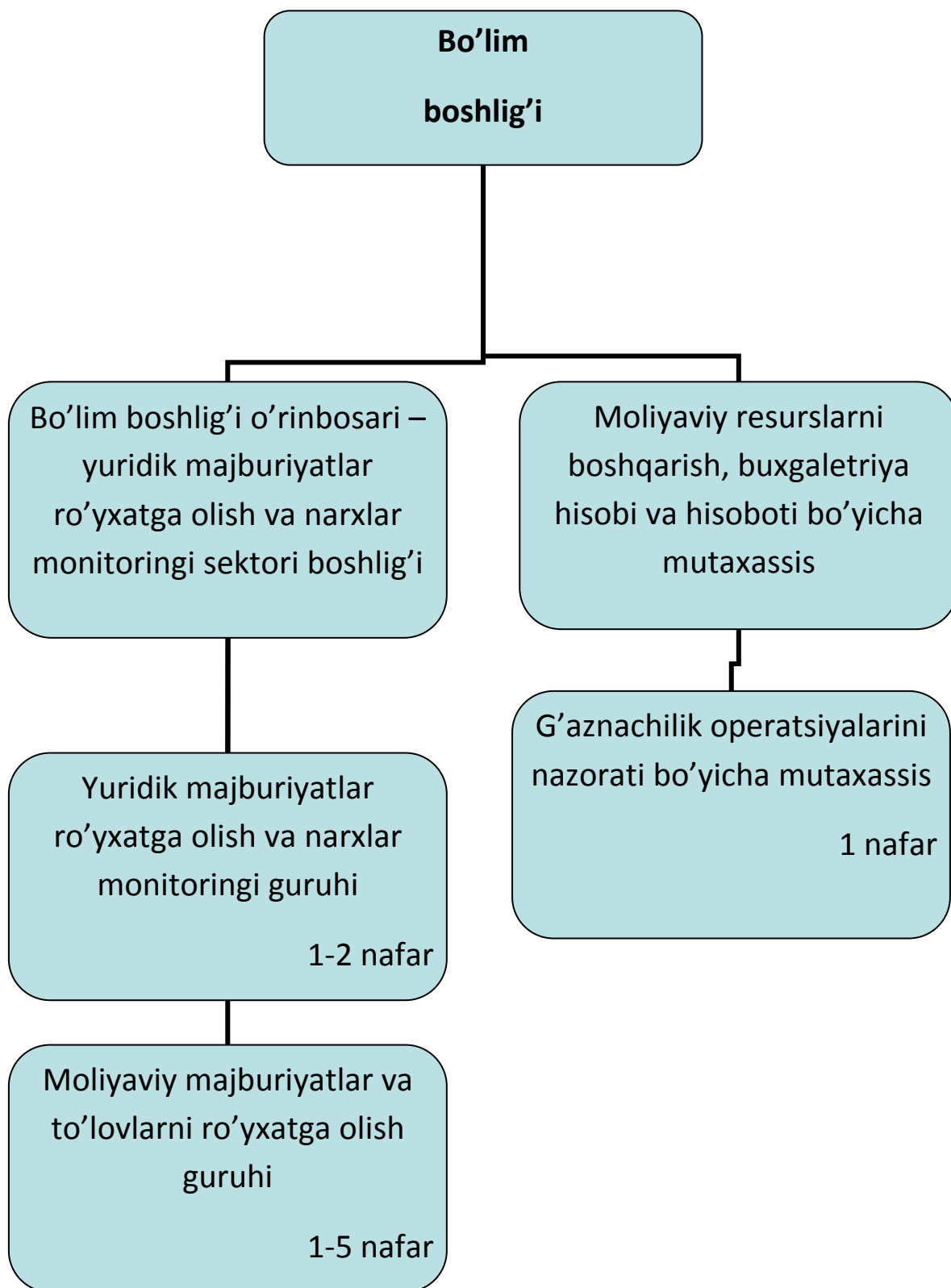

**Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlar bo'yicha G'aznachilik
boshqarmalari taxminiy soni**

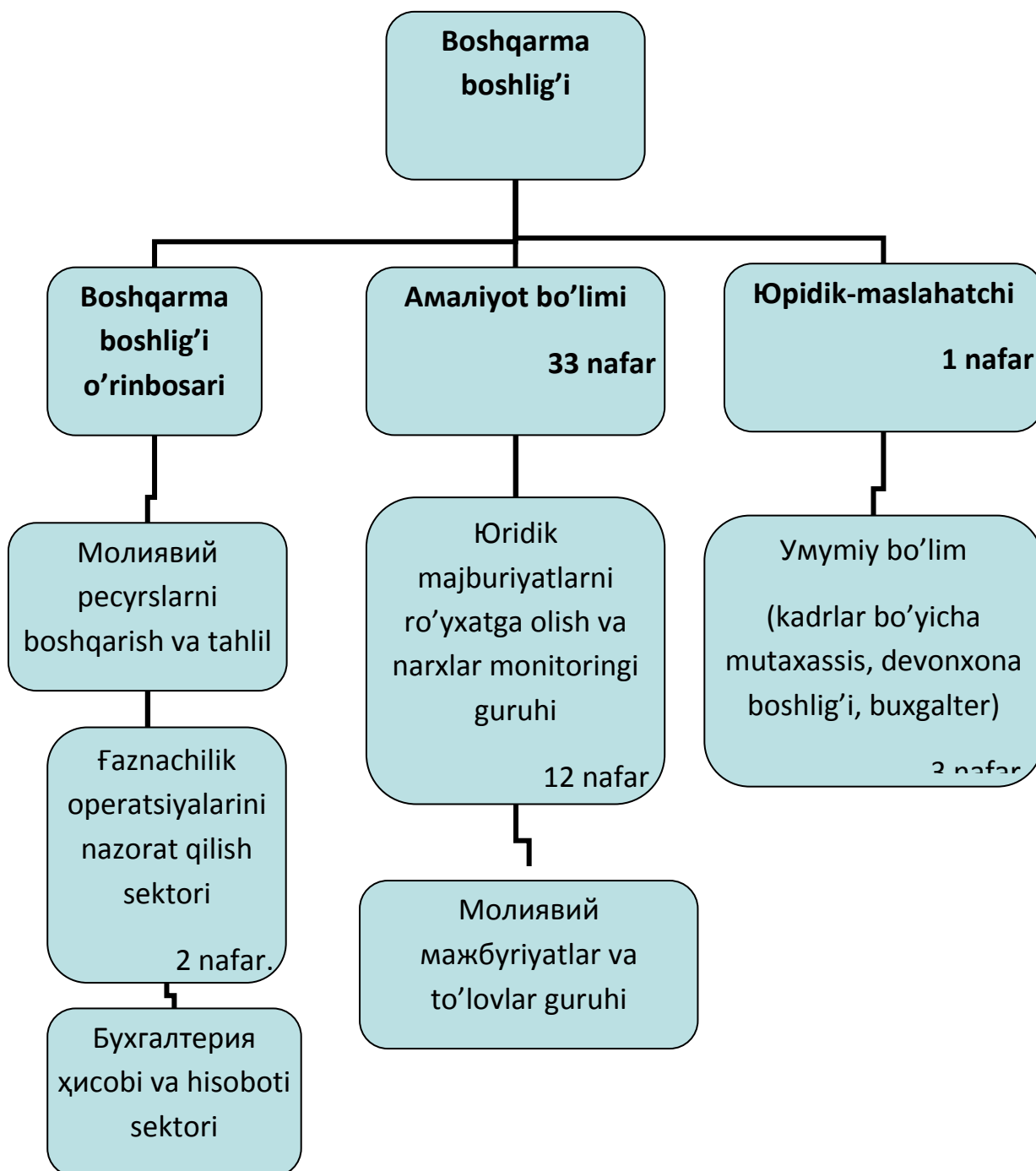
nafar

t/r	Hududlar nomi	G'aznachilik boshqarmalari shtat birligi	Shu jumladan, boshqaruv xodimlari
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi	27	12
2.	Andijon viloyati	22	11
3.	Buxoro viloyati	25	12
4.	Jizzax viloyati	24	12
5.	Qashqadaryo viloyati	28	13
6.	Navoiy viloyati	26	12
7.	Namangan viloyati	27	13
8.	Samarqand viloyati	33	13
9.	Surxondaryo viloyati	25	12
10.	Sirdaryo viloyati	25	12
11.	Toshkent viloyati	21	11
12.	Farg'ona viloyati	33	13
13.	Xorazm viloyati	26	12
	JAMI	342	158

Shahar (tuman)lar bo'yicha G'aznachilik bo'limlarining namunaviy tuzilmasi

Toshkent shahri bo'yicha g'aznachilik boshqarmasi tuzilmasi

Test savollari

- 1. Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari qaerda aks ettiriladi?**
 - I. Byudjet tashkilotlarining daromadlarida
 - J. Davlat byudjetining g'azna ijrosi bo'yicha hisobotlarida
 - K. Byudjet tashkilotlari xarajatlar smetalarida
 - L. Byudjet tashkilotlarining hisobvaraqlarida
- 2. Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan davlat byudjetiga to'lanadigan soliqlar, yig'implar va boshqa majburiy to'lovlar qaerda aks ettiriladi?**
 - I. Respublika byudjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, mahalliy byudjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari daromadlarida
 - J. Byudjet tashkilotlari xarajatlar smetalarida
 - K. Davlat byudjetining g'azna ijrosi bo'yicha hisobotlarida
 - L. Respublika byudjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, mahalliy byudjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari xarajatlarida
- 3. G'aznachilik qaerda yagona g'azna hisobvaraqdan tashqari boshqa bank hisobvaraqlari ochish huquqiga ega?**
 - E. Boshqa banklarda
 - F. Hech qaerda
 - C. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida
 - D. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va tijorat banklarida
- 4. Yagona g'azna hisobvarag'i belgilangan tartibda G'aznachilik tomonidan qaerda ochiladi?**
 - I. Tijorat banklarida
 - J. Federal rezerv tizimida
 - K. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida
 - L. Moliya vazirligi G'aznachiligida
- 5. Yagona g'azna hisobvarag'idan kimlarning xarajatlari to'lanadi?**
 - I. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik va jismoniy shaxslarning xarajatlari, davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari
 - J. Davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari
 - K. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan jismoniy shaxslarning xarajatlari
 - L. Davlat byudjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik shaxslarning xarajatlari
- 6. Yagona g'azna hisobvarag'iga qaysi mablag'lar kiritiladi?**
 - I. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari
 - J. Davlat byudjeti, davlat maqsadli jamgarmalari mablag'lari
 - K. Davlat byudjeti, davlat maqsadli jamgarmalari hamda byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari
 - L. Tashkilotlarning o'z mablag'lari
- 7. Yagona g'azna hisobvarag'i qanday hisobvaraq hisoblanadi?**
 - I. Shaxsiy hisobvaraq
 - J. G'aznachilik tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisobvarag'i

- K. Hududiy moliya bo'linmalari tomonidan boshqariladigan hisobvaraqlar
- L. Tashkilotlarning shaxsiy hisobvarag'i

8. Ortiqcha to'langan soliqlar, yig'implar va boshqa majburiy to'lovlar summalari G'aznachilik tomonidan qaysi hisobdan qaytariladi?

- I. Shaxsiy hisobvaraqdan
- J. Yagona g'azna hisobvarag'idan yoki G'aznachilikning boshqa bank hisobvaraqlaridan
- K. Tashkilotlarning shaxsiy hisobvarag'idan
- L. Byudjet tashkilotlarining hisobvarag'idan

9. Amaldagi qonunchilikka asosan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar bilan byudjet tashkilotlari o'rtasidagi shartnomalar qaysi me'yoriy hujjat bilan tartibga solinadi?

- A) O'zbekiston Respublikasi "Byudjet tizimi to'g'risida"gi Qonuni bilan.**
- B) O'zbekiston Respublikasi "Davlat byudjeti g'azna ijrosi to'g'risida"gi Qonuni bilan.**

V) Moliya organlarida byudjetdan mablag' oluvchilar bilan tovar (ishlar, xizmatlar) etkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazish va ularning xarajatlari to'lovini nazorat qilish tartibi xaqida VAQTINChALIK NIZOM

G) to'g'ri javob keltirilmagan.

10. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlariga muvofiq byudjet qonunchiligini buzgan shaxslarga nisbatan qanday chora-tadbirlar qo'llaniladi?

- A) Byudjet tashkilotlari rahbarlari ma'muriy jazoga tortiladi.**
- B) Noto'g'ri ishlatilgan mablag'lar olib qo'yiladi va shtraflar va penyalar belgilanadi.**
- V) Kredit tashkilotlarida g'aznachilik schetlari bilan qilinadigan operatsiyalar to'xtatib qo'yiladi.**
- G) Barchasi to'g'ri.**

Quyidagi jadvalni to'ldiring.

Xorijiy mamlakatlarda g'aznachilik tizimi

№	Xususiyatlari	Rossiya Federatsiyasi	Qozog'iston	Latviya	Frantsiya
1	Nomi				
2	Huquqiy -me'yoriy asosi				
3	Axborot tizimi				
4	Davlat qarzlarini boshqarishi				
5	Byudjetga oid qonun xujjatlariga o'zgartirish kiritilishi				
6	Boshqa xususiyatlari				

5-MAVZU. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MOLIYA VAZIRLIGI G'AZNACHILIGI FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Mustaqil ish tayyorlash uchun mavzular.

1. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi faoliyatini tashkil etishning zarurligi va asosiy xususiyatlari.
2. Moliya vazirligi G'aznachiligi faoliyatini tashkil etishning foydalaniladigan me'yorlar nimalardan iborat?
3. Byudjet so'rovi va uning xarajatlar smetasini tuzishdagi o'rni va ahamiyati.
4. Moliya vazirligi G'aznachiligi faoliyatini tashkil etishni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari .

Xulosani shakllantirish uchun savollar

1. Moliya vazirligi G'aznachiligi nima?
2. Moliya vazirligi G'aznachiligi faoliyatining o'rni
3. Budjet tashkilotlarining xarajatlarini rejalashtirishda xarajatlar smetasidan qaysi davlatlarda foydalaniladi?

Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari

Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari (ballarda)	Munozara ishtirokchilari			
	Ma'ruzachilar (F.I.Sh.)			
	1	2	3	4
<i>Ma'ruzaning mazmuni (2,5):</i>				
<i>mavzuga mos kelishi (1,5):</i>				
<i>- mantiqiylik, aniqlik (0,5):</i>				
<i>xulosalarni qisqaligi (0,5):</i>				
<i>Informatsion texnologiyalardan foydalanganligi (ko'rgazmalilik) - (0,9).</i>				
<i>Replament (0,6)</i>				
<i>Jami (4,0)</i>				
	Taqrizchilar (F.I.Sh.)			
<i>Ma'ruzaning tavsifi (3,0)</i>				
<i>ma'ruzaning kuchli tomonlari aniqlash (1,2)</i>				
<i>ma'ruzaning zaif tomonlari aniqlash (1,2)</i>				
<i>Replament (0,6)</i>				
<i>Jami (3,0)</i>				

	Opponentlar, ishtirokchilar			
<i>Savollar:</i>				
har biri uchun (0.3)				
<i>Oo'shimcha</i>				
har biri uchun (0.3)				
mohiyati bo'vicha (0.3)				
Jami (3,0)				

G'aznachilik mexanizmi bilan qamrab olingan byudjetdan mablag' oluvchilar va smetalar soni

№	Hududlar nomi	Byudjetdan mablag' oluvchilar soni	Mavjud smetalar soni
1	Qoraqalpog'iston Respublikasi	1503	1968
2	Andijon viloyati	1748	1945
3	Buxoro viloyati	1302	1704
4	Jizzax viloyati	1085	1299
5	Qashqadaryo viloyati	1916	1979
6	Navoiy viloyati	852	1018
7	Namangan viloyati	2081	1825
8	Samarqand viloyati	1888	2880
9	Surxondaryo viloyati	1548	1811
10	Sirdaryo viloyati	787	1081
11	Toshkent viloyati	1633	2013
12	Farg'ona viloyati	1790	2253
13	Xorazm viloyati	1102	2270
14	Toshkent shahri	855	1238
15	Jami	20087	25284
16	Moliya vazirligi G'aznachiligi	692	1005
	Hammasi	20779	26289

Byudjetdan mablag' oluvchiga xizmat ko'rsatuvchi bank Byudjet mablag'lari bo'yicha ularning bank hisobraqamlaridan to'lanadigan, byudjetdan mablag' oluvchilar to'lov topshiriqnomalarining REESTRI

201__ yil "____" _____

(so'nlarda)

N T/R	To'lov topshiriqnomasi raqami	To'lov topshiriqnomasi sanasi	Byudjetdan mablag' oluvchining nomi	Byudjetdan mablag' oluvchining bank hisobraqami raqamlari	Summa	To'lov sanasi haqida belgi
1	2	3	4	5	6	7
				Jami*:		
Barcha**:						

Tegishli bo'linma boshlig'i _____ imzo

(F.I.Sh.)

M.O'.

*) "Jami" summa har bir byudjetdan mablag' oluvchining to'lov topshiriqnomalari bo'yicha hisoblab chiqiladi (byudjet mablag'lari tasarrufchisi uchun byudjet tasnifining har bir paragrafi bo'yicha).

***) "Barcha" summa barcha byudjetdan mablag' oluvchilarning to'lov topshiriqnomalari bo'yicha hisoblab chiqiladi.

**Olingan naqd pullarning miqdorlari va boshqa byudjet xarajatlari to'g'risida
AXBOROT***

_____ (byudjetdan mablag' oluvchining
nomi)

201_____ yil “_____” _____ uchun

Bob _____ Bo'lim _____ Paragraf _____
(so'mlarda)

T/ r N	Xarajatlar nomi	Xarajatlar			Sum ma
		turi	ob'ekti	kichik ob'ekti	
	Jami xarajatlar:	x	x	x	
	Xarajatlar I guruhi				
	Ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar	01	1	00	
	...				
	Stipendiya	03	4	10	
	...				
	Bolasi 2 yoshga to'lguniga qadar parvarishlash bo'yicha ishlaydigan onalarga nafaqalar	03	4	20	
	...				
	Xarajatlar I guruhi bo'yicha jami				
	Xarajatlar II guruhi				
	Pensiya	01	2	00	
	...				
	Xarajatlar II guruhi bo'yicha jami				
	Xarajatlar IY guruhi				
	Xizmat safari xarajatlari	01	3	00	
	va boshqalar	
	...				
	Xarajatlar IY guruhi bo'yicha jami				

**) Bank muassasasida naqd pul olinganidan yoki to'lov amalga oshirilganidan keyingi kuni taqdim etiladi.*

	Rahbar	_____
M.O'.		(imzo)
	Bosh buxgalter	_____
		(imzo)

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. G'aznachilikda yuridik majburiyatlarni ro'yxatga olish va narx monitoringini tashkil etish bo'yicha taqdimot tayyorlang.
2. Elektron auksion savdolarini tashkil etish tartibini ko'rsatuvchi slaydlar tayyorlang va izohlab bering. Ushbu savdolarining narxlarni boshqarish va nazorat qilish, shartnomalarni tuzish va ro'yxatdan o'tkazish jarayonlaridagi ahamiyati haqida esse yozing.

Test savollari

1. **Byudjetdan mablag' oluvchilar bilan etkazib beruvchilar o'rtasida tuziladigan shartnomalar tegishli moliya organlarida majburiy ro'yxatdan o'tkazilganda ...**
 - A. etkazib beruvchilarga qaytariladi
 - B. ro'yxatdan o'tkazish sanasi ko'rsatilishi kerak
 - C. ularga tegishli raqamlar berilishi va ro'yxatdan o'tkazish sanasi ko'rsatilishi kerak
 - D. ularga tegishli raqamlar berilishi kerak
2. **"Tender savdolarini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror qachon qabul qilingan?**
 - A. 2000 yil 21 noyabr
 - B. 2001 yil 23 dekabr
 - C. 2002 yil 22 oktyabr
 - D. 2004 yil 20 sentyabr
3. **Qanday holatlarda tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishda tenderlar o'tkazilmaydi?**
 - A. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, shuningdek

xaridlar O'zbekiston Respublikasi Moliya Vaziri qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

B. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, shuningdek xaridlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

C. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, shuningdek xaridlar G'aznachilik qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

D. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, Moliya bo'limi buyrug'iga muvofiq amalga oshirilayotganda

4. Byudjetdan mablag' oluvchilar shartnomalarni g'aznachilikka ro'yxatga olish uchun ular tuzilgandan so'ng qanday muddatda taqdim etadi?

- A. 3 ish kuni
- B. 27 ish kuni
- C. 25 ish kuni
- D. 20 ish kuni

5. Mahsulot narxi, soni, shartnomaning amal qilish muddati, shartnomaga mosligi necha kun tekshiriladi?

- A. to'rt kun ichida
- B. besh kun ichida
- C. o'n kun ichida
- D. uch kun ichida

6. Ro'yxatga olingandan so'ng, shartnomaning qaysi nusxasi byudjetdan mablag' oluvchiga qaytariladi?

- A. to'rt asl nusxasi
- B. uch asl nusxasi
- C. bir asl nusxasi
- D. ikki asl nusxasi

7. Byudjet tashkilotlari shartnomalarini g'aznachilikda ro'yxatdan o'tkazish uchun qanday muddatda tegishli Gaznachilik organiga taqdim etadi?

- A. 20 dekabridan kechiktirmay;
- B. 25 dekabridan kechiktirmay;
- C. 1 yanvargacha;
- D. 31 dekabrgacha.

8. Birjaning buyurtmachilarning elektron auksion savdolar o'tkazish to'g'risidagi e'lonlari va xarid jarayoni qatnashchilari uchun zarur bo'lgan boshqa axborot joylashtirilishi va ko'zdan kechirilishini ta'minlaydigan maxsus sayt qanday nomlanadi?

- A. maxsus axborot portali
- B. elektron tizim
- C. birjaning elektron pochtasi
- D. elektron pochta

Byudjetdan mablag' oluvchilar bilan tovar (ishlar, xizmatlar) etkazib beruvchilar o'rtasida tuzilgan shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazish

KITOB (so'mda)

№	Shartnomani ro'yxatdan o'tkazish raqami va sanasi	Nomi va rekvizitlari		Shartnoma ni tuzish raqami va sanasi	Summa
		byudjetdan mablag' oluvchida	tovar (ishlar, xizmatlar) etkazib beruvchida		
1					
2					
3					
...					

TO'LOVLAR JADVALI

_____ bilan _____ o'rtasidagi _____
 umumiy summasida 200 __ yil "____" _____ dagi
 _____ son shartnoma (kontrakt)ga

(so'mlarda)

200__ yil oylari nomi	Xarajat turlari			Jami
	
Yanvar				
Fevral				
Mart				
Aprel				
May				
Iyun				
Iyul				
Avgust				
Sentyabr				
Oktyabr				
Noyabr				
Dekabr				
Yil uchun jami				

Jami _____ so'm (_____)
 yozuv bilan summa

Yuqorida ko'rsatilgan summadan _____ so'm yoki shartnoma umumiy summasining _____%i oldindan 200 __ yil _____ oyida to'lanishi kerak.

M.O'.	Rahbar	_____
		(imzo)
	Bosh buxgalter	_____
		(imzo)

Mazkur jadval tuzilgan sana 200 __ yil "____" _____

Munozara qatnashchilariga eslatma

1. Munozara munosabatlar yig'indisi emas, balki muammo echimi uslubiyatidan iborat.
2. Ko'p gapirmasdan boshqalarning so'zlashiga imkon bering.
3. Maqsadga erishish yo'lida xissiyotlarinni jilovlab, batafsil o'ylagan holda so'zlang.
4. Raqiblaring vaziyatini o'rganib, ularga xurmat bilan murojaat qil.
5. Raqiblaring tomonidan aytilgan fikrlarga tanqidiy va istehzoli yondoshing.
6. Munozara predmeti bo'yicha chetga chiqmagan holda to'g'ri yondashib gapiring.

Muammoli amaliy mashg'ulotning boshqaruv dastaklari

Boshlovchi barcha vazifalarni o'ziga oladi - munozara bosqichlarini boshqarish, javoblarning asoslanishi va to'g'riligini tasdiqlash, qo'llangan termin va tushunchalarning aniqlash, munosabatlarni to'g'ri qo'llash va boshqalar. Taqdimotlarning taqsimotini to'g'ri boshqarish.

Taqrizchi - tomonlarning ma'ruzalarini yo'nalishlar bo'yicha belgilash va to'liq xarakterda baholash: dolzarbligi, ilmiy jihati, mantiqiyliigi va masalalarning aniq qo'yilganligi, xulosalarning aniq ko'rsatilishi.

Raqib - qabul qilingan tadqiqot o'rtasida raqobatchilik jarayonini shakllantiradi. U faqatgina ma'ruzachining asosiy holatini tanqid qilish emas, shu bilan birgalikda, uning aytgan fikrlaridan zaif yoki xato tomonlarini topish hamda o'zining hal qiluvchi fikrlarini taklif qilishi ham mumkin.

Ekspert - barcha munozaralarning, jumladan, munozara qatnashchilari tomonidan aytilgan fikrlarning, qilingan xulosalarning, taklif va gipotezalarning maxsuldorligini baholaydi.

Munozara reglamentini o'tkazish tartibi

11. Boshlovchi ma'ruza mavzusi va ma'ruzachilarning taqdimotlarini e'lon qiladi.
12. Ma'ruza 5 minut davom etadi.
13. Taqrizchi - 2 minut.

14. Raqib - ma'ruza mavzusi bo'yicha fikrlarini 1-3 minut taqdim etadi.
 15. Jamoaviy muhokama - 5-10 minut.

3-ilova

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz" qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

Ayrim turdagi oziq-ovqat mahsulotlarining belgilangan narxlari

1. Un	315 so'm
2. O'simlik yog'i	1800 so'm
3. Sariyog	4000 so'm
4. Non	170 so'm
5. Kartoshka	325 so'm
6. Piyoz	175 so'm
7. Sabzi	300 so'm
8. Guruch	945 so'm
9. Go'sht	4400 so'm

Davlat haridlarini amalga oshirish

100 ming AQSH dollaridan yuqori

- Tender savdolari asosidagi xarid

300 dan 100 ming AQSH dollariga qadar

- eng yahshi takliflarni tanlab olish asosidagi tanlov savdolari

300 dan 100 ming AQSH dollariga qadar (Davlat haridlari bo'yicha hukumat komissiyasi ro'yhatiga ko'ra)

- elektron aukcion savdolar asosida harid

300 AQSH dollariga qadar va boshqa hollarda

- Tender (tanlov) o'tkazmasdan to'g'ridan-to'g'ri xarid shakli

Oziq-ovqat maxsulotlari byudjet mablag'lari oluvchilari tomonidan sotib olinganda, Moliya vazirligining 2007 yil 9 apreldagi 798-sonli hafi asosida narhlar monitoringi amalga oshiriladi.

Bunda g'aznachilik hududiy bo'linmalari tomonidan byudjetdan mablag' oluvchilar harid qiladigan oziq-ovqat maxsulotlari bo'yicha narhlar monitoringi Moliya vazirligi tomonidan taqdim qilinadigan asosiy iste'mol maxsulotlarining oylik o'rtacha narhlari to'g'risidagi ma'lumot asosida olib boriladi.

Byudjetdan mablag' oluvchilar tomonidan oziq-ovqat maxsulotlarini harid qilish bo'yicha tuzilgan shartnomalarni ro'yhatdan o'tkazish jarayonida Moliya Vazirligi tomonidan taqdim qilingan ma'lumotda ko'rsatilgan narhlardan ortiq bo'lgan narhlarda tuzilgan shartnomalar g'aznachilik hududiy bo'linmalari tomonidan ro'yhatga olinmaydi.

O'tkazish
usullariga ko'ra
tenderlar

Ochiq
tenderlar

Yopiq
tenderlar

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;
 - berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
 - o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
 - yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
 - guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz"

2-ilova

"Insert usuli "

Insert - samarali o'qish va fikrlash uchun belgilashning interfaol tizimi hisoblanib, mustaqil o'qib-o'rganishda yordam beradi. Bunda ma'ruza mavzulari, kitob va boshqa materiallar oldindan talabaga vazifa qilib beriladi. Uni o'qib chiqib, «V; +; -; ?» belgilari orqali o'z fikrini ifodalaydi.

Matnni belgilash tizimi

(v) - men bilgan narsani tasdiqlaydi.

(+) — yangi ma'lumot.

(-) - men bilgan narsaga zid.

(?) - meni o'yantirdi. Bu borada menga qo'shimcha ma'lumot zarur.

Insert jadvali

Tushunchalar	V	+	-	
Narxlar monitoringi				
Oziq-ovqat mahsulotlari bo'yicha narxlar monitoringi				
Nooziq-ovqat mahsulotlari bo'yicha narxlar monitoringi				
Narxlar monitoringi xususiyatlari				

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. G'aznachilikda narx monitoringini amalga oshirish mexanizmlari muammolarini aniqlang.
2. Tenderlar haqida referat tayyorlang
3. Davlat xaridlari bo'yicha elektron auksion savdolari tashkil etish tartibini chizmada ifodalang
4. Davlat xaridlarini tashkil etish qaysi hukumat qarorlari va me'yoriy hujjatlar asosida buklet tayyorlang
5. G'aznachilikda yuridik majburiyatlarni ro'yxatga olish va narx monitoringini tashkil etish bo'yicha taqdimot tayyorlang.
6. Elektron auksion savdolari tashkil etish tartibini ko'rsatuvchi slaydlar tayyorlang va izohlab bering. Ushbu savdolarining narxlarni boshqarish va nazorat qilish, shartnomalarni tuzish va ro'yxatdan o'tkazish jarayonlaridagi ahamiyati haqida esse yozing.

Test savollari

1. Byudjetdan mablag' oluvchilar bilan etkazib beruvchilar o'rtasida tuziladigan shartnomalar tegishli moliya organlarida majburiy ro'yxatdan o'tkazilganda ...
 - E. etkazib beruvchilarga qaytariladi
 - F. ro'yxatdan o'tkazish sanasi ko'rsatilishi kerak
 - G. ularga tegishli raqamlar berilishi va ro'yxatdan o'tkazish sanasi ko'rsatilishi kerak
 - H. ularga tegishli raqamlar berilishi kerak
2. "Tender savdolarini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror qachon qabul qilingan?
 - E. 2000 yil 21 noyabr
 - F. 2001 yil 23 dekabr
 - G. 2002 yil 22 oktyabr
 - H. 2004 yil 20 sentyabr
3. Qanday holatlarda tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishda tenderlar o'tkazilmaydi?

E. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, shuningdek xaridlar O'zbekiston Respublikasi Moliya Vaziri qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

F. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, shuningdek xaridlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

G. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, shuningdek xaridlar G'aznachilik qarorlariga muvofiq amalga oshirilayotganda

H. Hukumat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar va xorijiy grantlar berish shartlarida tovarlarni xarid qilishning boshqacha tartibi belgilangan bo'lsa, Moliya bo'limi buyrug'iga muvofiq amalga oshirilayotganda

4. Byudjetdan mablag' oluvchilar shartnomalarni g'aznachilikka ro'yxatga olish uchun ular tuzilgandan so'ng qanday muddatda taqdim etadi?

E. 3 ish kuni

F. 27 ish kuni

G. 25 ish kuni

H. 20 ish kuni

5. Mahsulot narxi, soni, shartnomaning amal qilish muddati, shartnomaga mosligi necha kun tekshiriladi?

E. to'rt kun ichida

F. besh kun ichida

G. o'n kun ichida

H. uch kun ichida

6. Ro'yxatga olingandan so'ng, shartnomaning qaysi nusxasi byudjetdan mablag' oluvchiga qaytariladi?

E. to'rt asl nusxasi

F. uch asl nusxasi

G. bir asl nusxasi

H. ikki asl nusxasi

7. Byudjet tashkilotlari shartnomalarini g'aznachilikda ro'yxatdan o'tkazish uchun qanday muddatda tegishli Gaznachilik organiga taqdim etadi?

E. 20 dekabridan kechiktirmay;

F. 25 dekabridan kechiktirmay;

G. 1 yanvargacha;

H. 31 dekabrgacha.

8. Birjaning buyurtmachilarning elektron auksion savdolar o'tkazish to'g'risidagi e'lonlari va xarid jarayoni qatnashchilari uchun zarur bo'lgan boshqa axborot joylashtirilishi va ko'zdan kechirilishini ta'minlaydigan maxsus sayt qanday nomlanadi?

E. maxsus axborot portali

F. elektron tizim

G. birjaning elektron pochtasi

H. elektron pochta

7-MAVZU. G'AZNACHILIK FAOLIYATI MEXANIZMI

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya tinglovchilarni o'z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq holda bahslashishga, egallangan bilimlarni tahlil qilishga, qay darajada egallaganliklarini baholashga hamda tinglovchilarni bahslashish madaniyatiga o'rgatadi.

F	Fikringizni bayon eting.
S	Fikringizni bayoniga biror sabab ko'rsating.
M	Ko'rsatilgan sababni tushuntiruvchi misol keltiring.
U	Fikringizni umumlashtiring.

Nazorat savollari va vazifalari:

1. G'aznachilikda moliyaviy majburiyat tushunchasini qanday izohlaysiz?
2. G'aznachilikda moliyaviy majburiyat vujudga kelishida byudjet tashkilotlarining ishtiroki haqida fikrlaringiz
3. Sizning fikringizcha, g'aznachilikda moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga olishda nimalarga e'tibor qaratish lozim deb hisoblaysiz?
4. Sizning fikringizcha, g'aznachilikda moliyaviy majburiyatlarning ro'yxatga olinishida qanday muammolarni echish kerak?

Munozara qatnashchilariga eslatma

1. Munozara munosabatlar yig'indisi emas, balki muammo echimi uslubiyatidan iborat.
2. Ko'p gapirmasdan boshqalarning so'zlashiga imkon bering.
3. Maqsadga erishish yo'lida xissiyotlarinni jilovlab, batafsil o'ylagan holda so'zlang.
4. Raqiblarning vaziyatini o'rganib, ularga xurmat bilan murojaat qil.
5. Raqiblarning tomonidan aytilgan fikrlarga tanqidiy va istehzoli yondoshing.
6. Munozara predmeti bo'yicha chetga chiqmagan holda to'g'ri yondashib

gapiring.

Test savollari

1. Qanday hollarda byudjetdan mablag' oluvchilar IV guruhda nazarda tutilgan maqsadlarga mablag'lari naqd pul ko'rinishida olish mumkin?

- A. Xizmat safari xarajatlari, etim bolalarni saqlash xarajatlari va boshqalar
- B. Joriy remont xarajatlari
- C. Favqulodda vaziyatlarda ishchilarga moddiy yordam berish
- D. To'satdan yuz bergan hodisalarni moliyalashtirish

2. Hakamlik, sport va boshqa shunga o'xshash tadbirlarning xarajatlar smetasida nazarda tutilgan xizmatlar uchun to'lovlar, hakamlar va boshqa jismoniy shaxslarga qanday ko'rinishda to'lab beriladi?

- A. Naqd pul ko'rinishida
- B. Bank hisobraqamlariga tegishli pul mablag'larini o'tkazish yo'li bilan, faqat naqdsiz shaklda
- C. Plastik kartalariga o'tkazib berish ko'rinishida
- D. Oylik ish haqidan shu summa miqdorida chugirma qilish

3. IV guruh "Boshqa xarajatlar" bo'yicha mablag'larning sarflanishi o'rnatilgan limitlar doirasida qanday navbatga rioya qilgan holda amalga oshiriladi?

- A. Kommunal xizmatlar, oziq-ovqat, dori-darmon, boshqa xarajatlar
- B. Dori-darmon, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar, joriy remont, oziq-ovqat;
- C. Dori-darmon, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar
- D. Oziq-ovqat, dori-darmon, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar

4. Qanday holda to'lov topshiriqnomalari 5 nusxada tuziladi?

- A. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga bitta bank filialida xizmat ko'rsatilsa
- B. G'aznachilik bo'linmasi hamda unga xizmat ko'rsatuvchi bank orasida "Bank-mijoz" dasturiy majmui yo'lga qo'yilgan bo'lsa

C. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida xizmat ko'rsatilsa

D. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida va har xil viloyatlarda xizmat ko'rsatilsa

5. Qanday holda to'lov topshiriqnomalari 3 nusxada tuziladi?

A. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga bitta bank filialida xizmat ko'rsatilsa

B. G'aznachilik bo'linmasi hamda unga xizmat ko'rsatuvchi bank orasida "Bank-mijoz" dasturiy majmui yo'lga qo'yilgan bo'lsa

C. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida xizmat ko'rsatilsa

D. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida va har xil viloyatlarda xizmat ko'rsatilsa

Muhokama va xulosalar chiqarish uchun savollar

1. Byudjet tashkilotlari to'lovini amalga oshirishning xususiyatlari nimadan iborat?
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 456-sonli "Tender savdolarini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarorining ahamiyati nimadan iborat?
3. G'aznachilikda Bank-mijoz to'lov tizimidan foydalanish ishlarni tushuntiring.
4. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish tartibini aytib bering.
5. G'aznachilikda byudjetdan mablag' oluvchilarning naqd pullarni olish tartib-qoidalari qanday, ular iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida o'rnatilgan tartiblardan qanday farq qiladi?
6. To'lovlarni amalga oshirish uchun to'lov topshiriqnomalari qanday hollarda necha nusxada taqdim etiladi?

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. G'aznachilikda moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga olish va to'lovlarni amalga oshirish bo'yicha taqdimot tayyorlang.
2. G'aznachilikda yuridik va moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga olish va to'lovlarni amalga oshirish bo'yicha amaliy ish o'yini stsenariysini ishlab chiqing va amaliy mashg'ulot davomida uni amalga oshiring.

Test savollari

1. Qanday hollarda byudjetdan mablag' oluvchilar IV guruhda nazarda tutilgan maqsadlarga mablag'lari naqd pul ko'rinishida olish mumkin?

E. Xizmat safari xarajatlari, etim bolalarni saqlash xarajatlari va boshqalar

F. Joriy remont xarajatlari

G. Favqulodda vaziyatlarda ishchilarga moddiy yordam berish

H. To'satdan yuz bergan hodisalarni moliyalashtirish

2. Hakamlik, sport va boshqa shunga o'xshash tadbirlarning xarajatlar smetasida nazarda tutilgan xizmatlar uchun to'lovlar, hakamlar va boshqa jismoniy shaxslarga qanday ko'rinishda to'lab beriladi?

E. Naqd pul ko'rinishida

F. Bank hisobraqamlariga tegishli pul mablag'larini o'tkazish yo'li bilan, faqat naqdsiz shaklda

G. Plastik kartalariga o'tkazib berish ko'rinishida

H. Oylik ish haqidan shu summa miqdorida chugirma qilish

3. IV guruh "Boshqa xarajatlar" bo'yicha mablag'larning sarflanishi o'rnatilgan limitlar doirasida qanday navbatga rioya qilgan holda amalga oshiriladi?

E. Kommunal xizmatlar, oziq-ovqat, dori-darmon, boshqa xarajatlar

F. Dori-darmon, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar, joriy remont, oziq-ovqat;

G. Dori-darmon, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar

H. Oziq-ovqat, dori-darmon, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar

4. Qanday holda to'lov topshiriqnomalari 5 nusxada tuziladi?

E. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga bitta bank filialida xizmat ko'rsatilsa

F. G'aznachilik bo'linmasi hamda unga xizmat ko'rsatuvchi bank orasida "Bank-mijoz" dasturiy majmui yo'lga qo'yilgan bo'lsa

G. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida xizmat ko'rsatilsa

H. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida va har xil viloyatlarda xizmat ko'rsatilsa

5. Qanday holda to'lov topshiriqnomalari 3 nusxada tuziladi?

E. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga bitta bank filialida xizmat ko'rsatilsa

F. G'aznachilik bo'linmasi hamda unga xizmat ko'rsatuvchi bank orasida "Bank-mijoz" dasturiy majmui yo'lga qo'yilgan bo'lsa

G. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida xizmat ko'rsatilsa

H. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida va har xil viloyatlarda xizmat ko'rsatilsa

6. Qanday holda to'lov topshiriqnomalari 4 nusxada tuziladi?

A. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida xizmat ko'rsatilsa

B. G'aznachilik bo'linmasi hamda unga xizmat ko'rsatuvchi bank orasida "Bank-mijoz" dasturiy majmui yo'lga qo'yilgan bo'lsa

C. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga bitta bank filialida xizmat ko'rsatilsa

D. G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida va har xil viloyatlarda xizmat ko'rsatilsa

7. Byudjetdan mablag' oluvchilar tomonidan pul mablag'lari o'tkazilishi qanday hujjat asosida amalga oshiriladi?

A. Talablarga asoslangan to'lov topshiriqnomalari bilan amalga oshiriladi

- B. Talablarga asoslangan to'lov talabnomasi bilan amalga oshiriladi
- C. Talablarga asoslangan to'lov jadvali bilan amalga oshiriladi
- D. Talablarga asoslangan to'lov talabnomasi va jadvali bilan amalga oshiriladi

8. G'aznachilik bo'linmalari g'azna hisobvaraqlaridan to'lov topshiriqnomalar asosida tashkilot va muassasalarni saqlash, markazlashtirilgan tadbirlarni o'tkazish, kapital qo'yilmalar va boshqa maqsadlar uchun to'lovlarni nima asosida amalga oshiradi?

- A. tasdiqlangan xarajatlar smetasi asosida va kapital qo'yilmalar limitlari doirasida
- B. yuqori turuvchi tashkilotning ko'rsatmalari asosida
- C. kapital qo'yilmalar limitlari doirasida
- D. xarajatlar smetasi asosida

9. Xarajatlarni amalga oshirish ruxsati (XAOR) qanday maqsadda joriy etilgan?

- A. pul mablag'larini samarali boshqarish, moliyaviy majburiyatlarning limitini baholash
- B. xarajatlar smetasini o'z vaqtida ro'yxatdan o'tkazish
- C. moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga olish uchun ruxsat berish
- D. to'g'ri javob yo'q

10. Bajarilgan ishlar uchun xarajatlar to'lovi buyurtmachilar tomonidan g'aznachilik bo'linmalariga taqdim qilingan to'lov topshiriqnomalari asosida amalga oshiriladi, bunda to'lov topshiriqnomasining "To'lovchining nomi" ustunida nima ko'rsatiladi?

- A. g'aznachilik bo'linmasining nomi
- B. g'azna hisobvarag'i
- C. byudjetdan mablag' oluvchining shaxsiy hisobvaraqa raqami
- D. byudjet tasnifining tegishli kodi, to'lov maqsadi

Baholar mezonini va ko'rsatkichlari jadvali

Doklad qiluvchilar	Dokladdagi ma'lumotning to'liqligi 60%	Axborotning yangiligi 15%	Axborotni tasvirlashda vositalarning ishlatilishi 15%	Reglament 10%	Jami
1					
2					
3					
4					

Oponentlar	Dokladga qilingan qo'shimchalar 40%	Munozarada qatnashganligi 20%	Savollar		Jami
			Miqdori	Sifati	
1					
2					
3					
4					

Diskussiya qatnashchilari	Savollar (0,1 har biri uchun)	Maqsadli ligi (0,3)	Qo'shimchalar (0,2 har biri uchun)	Jami
1				
2				
3				
4				

Mustaqil o'rganish uchun topshiriqlar

1. Internet resurs manbalardan foydalangan holda mamlakatimizda byudjet jarayonini boshqarishning avtomatlashtirilgan axborot tizimini tashkil etish va rivojlantirish bosqichlarini aks ettiradigan jadval, blok-sxema yoki chizma tayyorlang va qisqacha izoh yozing. Unda har bosqichda qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlar va amalga oshirilgan tadbirlar sharhini keltiring.
2. "Global integratsiyalashgan axborot tizimi" (GIAT) va "Davlat moliyasini boshqarishning axborot tizimi"ning uyg'unlashuvini aks ettiruvchi taqdimot tayyorlang va himoya qiling.
3. Xorijiy davlatlarning birontasi misolida byudjet tasnifi tarkibini o'rganing va O'zbekiston Respublikasi byudjet tasnifi bilan solishtirma tahlilini ko'rgazmali misollarda taqdimot ko'rinishida amalga oshiring.
4. Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning "O'zASBO" avtomatlashtirilgan tizimi xususiyatlari, afzalliklari, imkoniyatlarini aks ettiradigan ma'lumotli jadval tayyorlang.

Test savollari

1. Byudjet tasnifi nima?

- A. Byudjet tizimiga kiruvchi byudjetlarni ularning bo'ysunuviga ko'ra guruhlash
- B. Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarini ularning turlari va manbalariga ko'ra guruhlash
- C. Davlat byudjeti tuzilmasiga kiruvchi byudjetlar daromadlari, xarajatlarini va taqchillikni moliyalashtirish manbalarini guruhlash
- D. Quyi byudjetlarga beriladigan moliyaviy yordam turlarini guruhlash

2. Davlat byudjeti xarajatlari tasnifini ko'rsating.

A. Mablag'larning manbai va byudjet darajasi, hududiy, vazifa jihatdan, iqtisodiy, tashkiliy

B. Kommunal xarajatlar, ishlab chiqarish xarajatlari

C. Ishlab chiqarish, noishlab chiqarish

D. Vazifa jihatdan, iqtisodiy, tashkiliy

3. Yangi byudjet tasnifi bilan qo'shimcha ravishda qanday byudjet tasnifi turi kiritildi?

A. Vazifa jihatidan tasnif, tashkiliy tasnif

B. Tashkiliy tasnif, hududiy tasnif

C. Iqtisodiy tasnif, vazifa jihatidan tasnif

D. *Hududiy tasnif, byudjet darajasi va manbalarning manbai bo'yicha tasnif

4. Byudjet tashkilotlari xarajatlarining iqtisodiy tasnif bo'yicha guruhlanishi qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

A. Ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar, ish haqiga hisoblangan ajratmalar, kapital qo'yilmalar, boshqa xarajatlar

B. Ish haqi, ish haqiga ustamalar, kanselyariya va xo'jalik xarajatlari, oziq-ovqat va dori-darmon xarajatlari (jami 18 ta modda bo'yicha)

C. Joriy xarajatlar; kapital xarajatlar

D. Iqtisodiyot xarajatlari yo'nalishlari

5. Byudjet taqchilligini moliyalashtirish manbalari taqchillikni moliyalashtirishning qanday manbalari bo'yicha guruhlashdan iborat?

A. Inflyatsion va noinflyatsion manbalari

B. Markazlashgan va markazmashmagan manbalari

C. Ichki va tashqi manbalari

D. Davlat va nodavlat manbalar

6. 2011 yil 1 yanvardan amalga kiritilgan yangi byudjet tasnifi bo'yicha ish haqi xarajatlari kodi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

A. 01 100

- B. 41 10 000
- C. 41 11 200
- D. 01 1 20

7. Byudjet hisobi va byudjet hisobotining yagona metodologiyasi kim tomonidan belgilanadi?

- A. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq
- B. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi tomonidan Byudjet Kodeksi, Byudjet hisobining standartlari, boshqa qonun hujjatlariga muvofiq
- C. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan Byudjet Kodeksi, Byudjet hisobining standartlari, boshqa qonun hujjatlariga muvofiq
- D. O'zbekiston Respublikasi Buxgalterlar uyushmasi tomonidan byudjet hisobiga taalluqli qonun hujjatlariga muvofiq

8. Byudjet tizimi byudjetlari ijrosining byudjet hisobi kim tomonidan yuritiladi?

- A. moliya organlari, g'aznachilik bo'linmalari
- B. davlat soliq xizmati organlari va bojxona organlari;
- C. byudjet tashkilotlari, davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar
- D. barcha javoblar to'g'ri

9. Davlat byudjetidan byudjet mablag'lari oluvchilarning, shu jumladan respublikaning barcha mintaqalarida joylashgan byudjet tashkilotlarining moliyaviy-hisob bo'limi xodimlari tomonidan buxgalteriya hisobi bo'yicha operatsiyalarni yuritishni avtomatlashtirish jarayoni uchun mo'ljallangan dastur:

- A. "G'aznachilik" kompyuter dasturi
- B. "DMBAT" kompyuter dasturi
- C. "GIAT" dasturiy majmuasi
- D. "O'zASBO" kompyuter dasturi

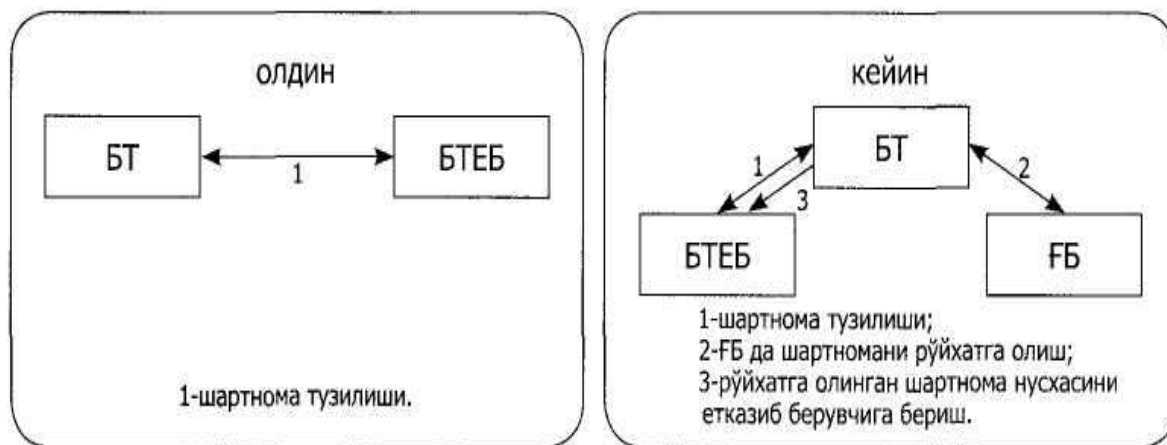
10. Byudjet tashkilotining pasporti nima?

- A. byudjet muassasasining hisobot shakli bo'lib, uning hisobot berish paytidagi holatini va unga sifatli byudjet xizmatlarini ko'rsatish imkoniyalarini aks ettiradigan hujjat
- B. byudjet tashkilotlarining asosiy rekvizitlari: manzili, byudjet darajasi, rahbarlarining nomi va boshqalar ko'rsatiladigan hujjat
- C. byudjet tashkilotining xarajatlar smetasi va shtatlar jadvalini umumlashtirgan rasmiy hujjat
- D. byudjet tashkilotlari uchun yonilg'i-energetika resurslari va suvdan foydalanganlik uchun to'lovlar limitlari ko'rsatiladigan hujjat

Byudjetning g'azna ijrosini joriy kilishda byudjet tashkilotlari tomonidan shartnomalar tuzishda axborot texnologiyalar ahamiyatini tushuntiring.

T-jadval

+ (ha)	-(yo'q)

Muhokama uchun savollar

1. G'aznachilik sharoitida byudjetni boshqarish chora-tadbirlarini takomillashtirishning iqtisodiy mazmuni nimada?
2. Byudjet majburiyatlarini asosligini tekshirish va nazorat qilish nima orqali amalga oshiriladi?
3. Ish haqi to'lovining qanday asosiy shakllari va tizimlarini bilasiz?
4. G'aznachilikda byudjet xarajatlarining to'lovi nimasi bilan farq qiladi?
5. Byudjet munosabatlarini tartibga solishda g'aznachilikda shartnomalarining roli qanday?
6. G'aznachilikni axborot tizimi bilan ta'minlashni takomillashtirish yo'llarini ko'rsating?

Testlar

1. **G'aznachilikda DMBATning texnologik jarayonlaridagi ishlatiladigan birlamchi ma'lumotlarni ishlash natijasida paydo bulgan ma'lumotlar, byudjetning aniklangan rospisi, moliyalashtirish koldiklari, turli shakldagi xisobot ma'lumotlari, analitik xisob-kitob kursatkichlari kanday axborot ob'ektlariga kiradi.**
 - A) Birlamchi berilgan ma'lumotlar.
 - B) Xisob-kitob ma'lumotlari.
 - V) Normativ-xukukiy ma'lumotlar.
 - G) Texnologik ma'lumotlar.
2. **Byudjetdan mablag oluvchilar moliya organlarida utkazilgan shartnomalar buyicha etkazib beriladigan tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarajatlarini xamda bunak tulovlarni tulash uchun ertangi kun tuloviga bir kun oldin etkazib, byudjetdan mablag oluvchi va etkazib beruvchiga bitta bank muassasasi**

tomonidan xizmat kursatilsa ... urnatilgan tartibda rasmiylashtirilgan tulov topshiriknomalarni gaznachilik boshkarmasiga takdim etadi.

- A) Ikki nusxada.
- B) Uch nusxada.
- V) Besh kun ichida.
- G) To'rt nusxada.

3. Byudjetdan mablag oluvchining shaxsiy xisobrakamlarni ochish va yopish tugrisida ma'lumotlar.. ijro kilinadi.

- A) Daromadlar bulimi va xarajatlar bulimi.
- B) Operatsiyalar bulimi va xarajatlar bulimi.
- V) Buxgalteriya., xisob-kitob bulimi.
- G) Barcha javoblar notugri.

4. Davlat byudjeti xarajatlarini tasnifini kursating

- A) Vazifa jixatidan, iktisodiy, tashkiliy.
- B) Tashkiliy, iktisodiy, umumiy.
- V) Ish xaki, ozik-ovkat, dori-darmon.
- G) Ishlab chikarish, noishlab chikarish, aralash.

Munozara qatnashchilariga eslatma

1. Munozara munosabatlar yig'indisi emas, balki muammo echimi uslubiyatidan iborat.
2. Ko'p gapirmasdan boshqalarning so'zlashiga imkon bering.
3. Maqsadga erishish yo'lida xissiyotlarinni jilovlab, batafsil o'ylagan holda so'zlang.
4. Raqiblaring vaziyatini o'rganib, ularga xurmat bilan murojaat qil.
5. Raqiblaring tomonidan aytilgan fikrlarga tanqidiy va istehzoli yondoshing.
6. Munozara predmeti bo'yicha chetga chiqmagan holda to'g'ri yondashib gapiring.

Muammoli amaliy mashg'ulotning boshqaruv dastaklari

Boshlovchi barcha vazifalarni o'ziga oladi - munozara bosqichlarini boshqarish, javoblarning asoslanishi va to'g'riligini tasdiqlash, qo'llangan termin va tushunchalarning aniqlash, munosabatlarni to'g'ri qo'llash va boshqalar. Taqdimotlarning taqsimotini to'g'ri boshqarish.

Taqrizchi - tomonlarning ma'ruzalarini yo'nalishlar bo'yicha belgilash va to'liq xarakterda baholash: dolzarbligi, ilmiy jihati, mantiqiyliigi va masalalarning aniq qo'yilganligi, xulosalarning aniq ko'rsatilishi.

Raqib - qabul qilingan tadqiqot o'rtasida raqobatchilik jarayonini shakllantiradi. U faqatgina ma'ruzachining asosiy holatini tanqid qilish emas, shu bilan birgalikda, uning aytgan fikrlaridan zaif yoki xato tomonlarini topish hamda o'zining hal qiluvchi fikrlarini taklif qilishi ham mumkin.

Ekspert - barcha munozaralarning, jumladan, munozara qatnashchilari tomonidan aytilgan fikrlarning, qilingan xulosalarning, taklif va gipotezalarning maxsuldorligini baholaydi.

Munozara reglamentini o'tkazish tartibi

1. Boshlovchi ma'ruza mavzusi va ma'ruzachilarning taqdimotlarini e'lon qiladi.
2. Ma'ruza 5 minut davom etadi.
3. Taqrizchi - 2 minut.
4. Raqib - ma'ruza mavzusi bo'yicha fikrlarini 1-3 minut taqdim etadi.
5. Jamoaviy muhokama - 5-10 minut.

Muhokama va xulosalar chiqarish uchun savollar

1. O'zbekiston Respublikasining iqtisodiyot sohalarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish tartibini aytib bering.
2. G'aznachilik tizimida axborot texnologiyalari yordamida byudjet ijrosini baholashni tushuntiring.
3. Davlat byudjeti ijrosida axborot tizimining maqsadini aytib bering.
4. G'aznachilikda zamonaviy kompyuterlar texnologiyasi va aloqa tizimlaridan foydalanish tartibini ayting.
5. Davlat moliyasini boshqarishning axborot tizimini tushuntiring.
6. Avtomatlashtirilgan axborot tizimining afzalliklarini ko'rsating.
7. G'aznachilik tizimi faoliyatining asosiy modullarini aytib bering.
8. G'aznachilikni axborot tizimi bilan ta'minlashni takomilashtirish yo'llarini aytib bering.

Baholar mezonini va ko'rsatkichlari jadvali

Doklad qiluvchilar	Dokladdagi ma'lumotning to'liqligi 60%	Axborotning yangiligi 15%	Axborotni tasvirlashda vositalarning ishlatilishi 15%	Reglament 10%	Jami
1					
2					
3					
4					
5					

Oponentlar	Dokladga qilingan qo'shim	Munozarada qatnashgan ligi 20%	Savollar		Jami
			Miqdori	Sifati	
1					
2					
3					
4					
5					

Diskussiya qatnashchilari	Savollar (0,1 har biri uchun)	Maqsadli ligi (0,3)	Qo'shimchalar (0,2 har biri uchun)	Jami
1				
2				
3				
4				
5				

“Sinkveyn” (5 qator) texnikasi

Maqsad - kategoriyaga xarakteristika berish

Sinkveyn sxemasi:

1-qator - tushuncha;

2-qator - tushunchani tavsiflovchi 2 sifat;

3-qator - ushbu tushuncha vazifalari to'g'risidagi 3 ta fe'l;

4-qator - ushbu tushuncha mohiyati to'g'risidagi 4 so'zdan iborat so'z
birikmasi;

5-qator - ushbu tushuncha sinonimi.

Blits-so'rov uchun savollar

1. Rivojlangan davlatlar g'aznachiligining o'ziga xos xususiyatlari nimada?
2. AQShda davlat byudjeti g'azna ijrosini qay tartibda tashkil etilgan?
3. Frantsiyada g'aznachilik faoliyati qanday?
4. Rossiya Federatsiyasi Moliya vazirligi G'aznachiligi
5. Rivojlangan davlatlarda davlat byudjeti ijrosida g'aznachilikning o'rni qanday?
6. G'aznachilik faoliyatining huquqiy asoslari yuzasidan rivojlangan davlatlar tajribasi

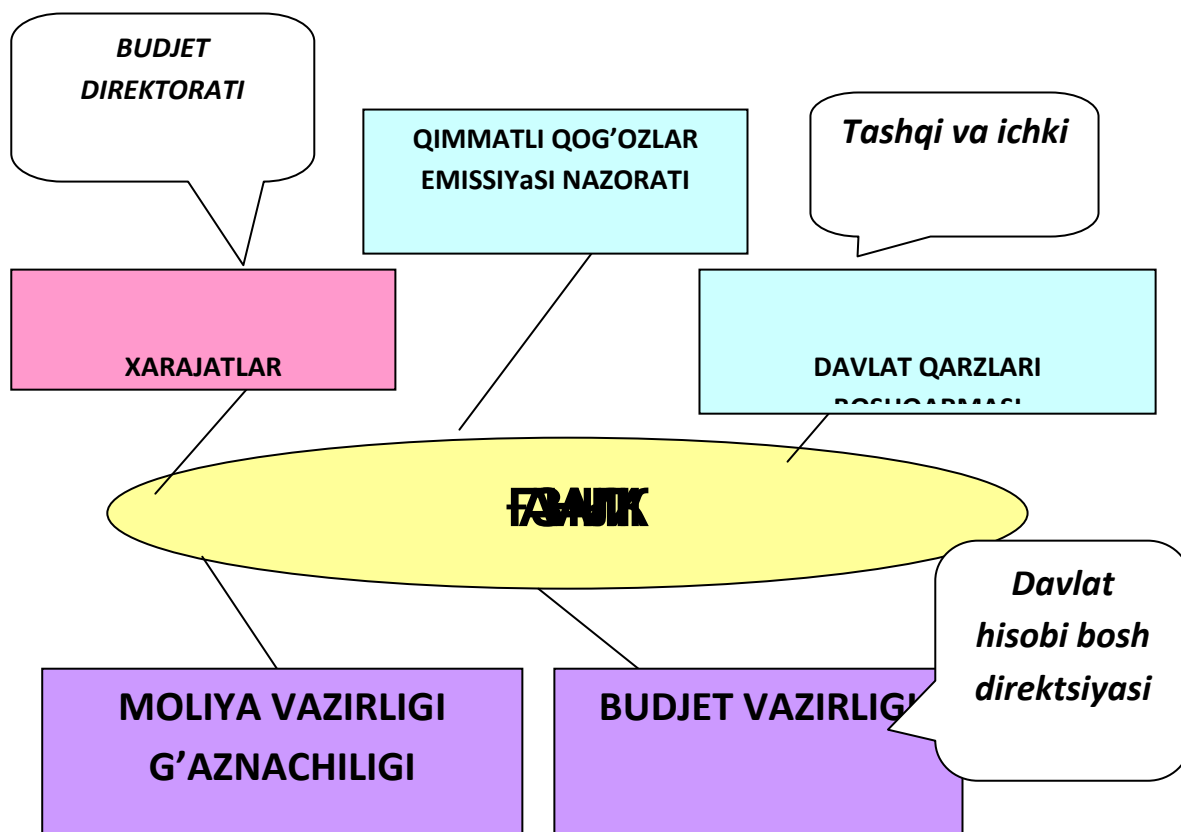
**Turli davlatlarda
g'aznachilikning
roli:**

**a) *passiv*, qaysiki
g'aznachilik faoliyati
oddiy byudjet
mablag'larini ajratish
bilan chegaralanadi**

**b) *aktiv*, qaysiki
g'aznachilik
mablag'larni ajratish,
ya'ni majburiyatlar
bo'yicha me'yorlarni
belgilash va
xarajatlarni to'lash
bilan chegaralanadi**

**c) *giperaktiv*, qaysiki
g'aznachilik oldindan
belgilangan
tamoyillarga
asoslangan holda
xarajat muomalalarini
amalga oshirishga
ruxsat beradi.**

FRANSIYA

Rivojlangan davlatlarda g'aznachilik organlarining roli

T-jadval

+ (ha)	-(yo'q)

Muhokama uchun savollar

1. G'aznachilik sharoitida byudjetni boshqarish chora-tadbirlarini takomillashtirishning iqtisodiy mazmuni nimada?
2. Byudjet tashkilotlari xarajatlar to'lovini amalga oshirish istiqbollari nimalarda namoyon bo'ladi?
3. G'aznachilikda byudjet daromadlari ijrosini tashkil etishning xususiyatlari nimada?
4. G'aznachilikda byudjet xarajatlarining to'lovi nimasi bilan farq qiladi?
5. Byudjet munosabatlarini tartibga solishda g'aznachilikda shartnomalarining roli qanday?
6. G'aznachilikda moliyaviy majburiyatlarni vaqtida bajarishning ahamiyati qanday?

Test variantlari

1. Gaznachilik boshkarmasi shartnomadagi .. maxsulot narxi, soni, shartnomaning amal kilish muddati, rekvizitlari va tuzilgan shartnomaga asosan tulanishi lozim bulgan summa byudjetdan mablag oluvchining xarajatlar smetasida kuzda tutilgan rejalashtirilgan byudjet mablaglariga mosligini tekshiradi.

- A) Uch kun ichida.
- B) Ikki kun ichida.
- V) Besh kun ichida.
- G) O'n kun ichida.

2. Byudjetdan mablag oluvchilar moliya organlarida utkazilgan shartnomalar buyicha etkazib beriladigan tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarajatlarini xamda bunak tulovlarni tulash uchun ertangi kun tuloviga bir kun oldin etkazib, byudjetdan mablag oluvchi va etkazib beruvchiga bitta bank muassasasi tomonidan xizmat kursatilsa ... urnatilgan tartibda rasmiylashtirilgan tulov topshiriknomalarni gaznachilik boshkarmasiga takdim etadi.

- A) Ikki nusxada.
- B) Uch nusxada.
- V) Besh kun ichida.
- G) To'rt nusxada.

3. Moliyaviy tranzaktsiya deganda .. tushuniladi.

- A) Axborot arxitekturasi elementini
- B) Mablaglarni elektron kurinishdagi xarakati.
- V) Tulov talabnomalarining ketma-ketligi
- G) Barcha javoblar notugri.

4. Byudjetdan mablag oluvchining shaxsiy xisobrakamlarni ochish va yopish tugrisida ma'lumotlar.. ijro kilinadi.

- A) Daromadlar bulimi va xarajatlar bulimi.
- B) Operatsiyalar bulimi va xarajatlar bulimi.
- V) Buxgalteriya., xisob-kitob bulimi.
- G) Barcha javoblar notugri.

5. Davlat byudjeti xarajatlarini tasnifini kursating

- A) Vazifa jixatidan, iktisodiy, tashkiliy.
- B) Tashkiliy, iktisodiy, umumiy.
- V) Ish xaki, ozik-ovkat, dori-darmon.
- G) Ishlab chikarish, noishlab chikarish, aralash.

Munozara qatnashchilariga eslatma

1. Munozara munosabatlar yig'indisi emas, balki muammo echimi uslubiyatidan iborat.
2. Ko'p gapirmasdan boshqalarning so'zlashiga imkon bering.
3. Maqsadga erishish yo'lida xissiyotlarinni jilovlab, batafsil o'ylagan holda so'zlang.
4. Raqiblaring vaziyatini o'rgani
5. b, ularga xurmat bilan murojaat qil.
6. Raqiblaring tomonidan aytilgan fikrlarga tanqidiy va istehzoli yondoshing.
7. Munozara predmeti bo'yicha chetga chiqmagan holda to'g'ri yondashib gapiring.

Muammoli seminarining boshqaruv dastaklari

Boshlovchi barcha vazifalarni o'ziga oladi - munozara bosqichlarini boshqarish, javoblarning asoslanishi va to'g'riligini tasdiqlash, qo'llangan termin va tushunchalarning aniqlash, munosabatlarni to'g'ri qo'llash va boshqalar. Taqdimotlarning taqsimotini to'g'ri boshqarish.

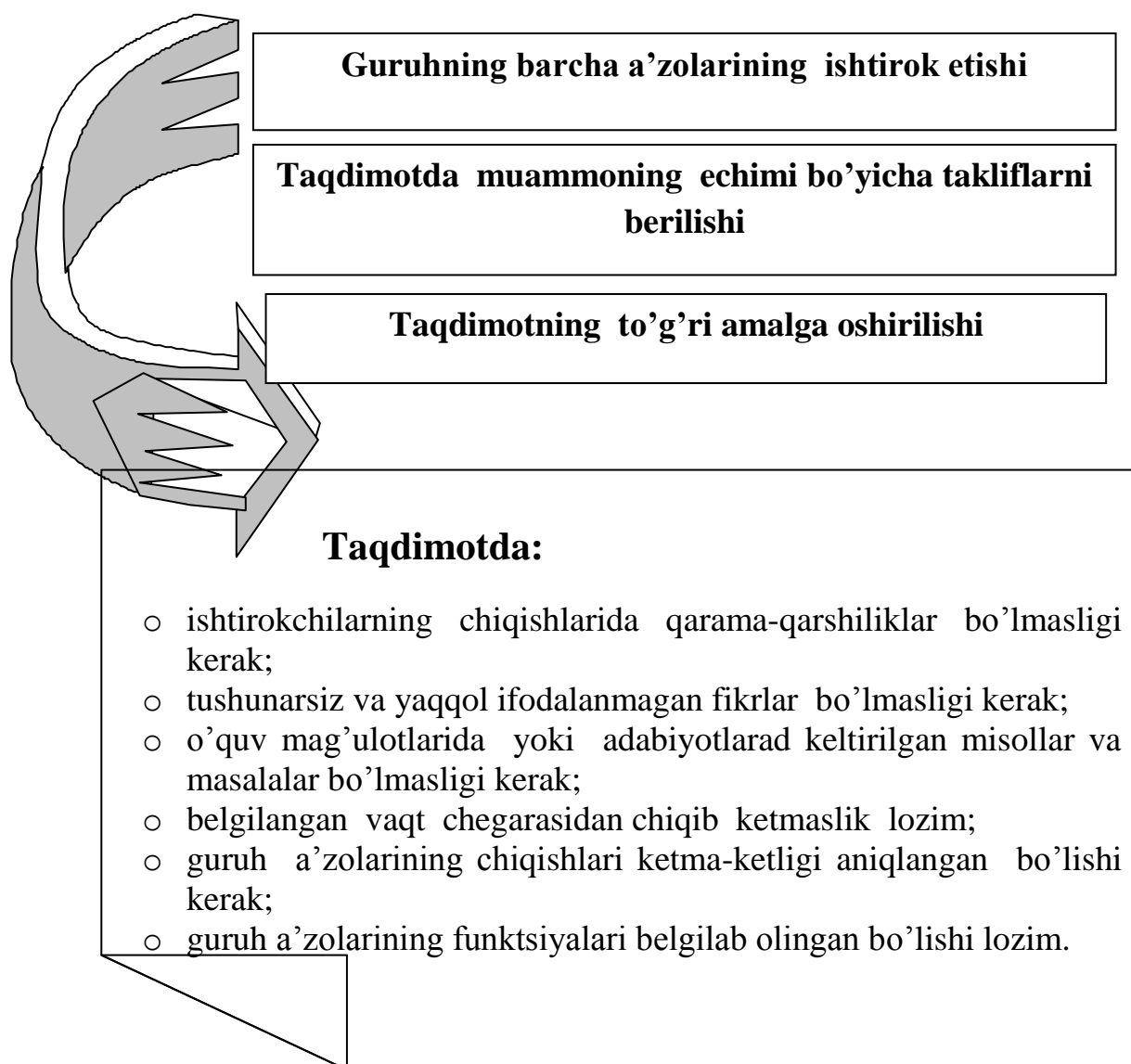
Taqrizchi - tomonlarning ma'ruzalarini yo'nalishlar bo'yicha belgilash va to'liq xarakterda baholash: dolzarbligi, ilmiy jihati, mantiqiyliigi va masalalarning aniq qo'yilganligi, xulosalarning aniq ko'rsatilishi.

Raqib - qabul qilingan tadqiqot o'rtasida raqobatchilik jarayonini shakllantiradi. U faqatgina ma'ruzachining asosiy holatini tanqid qilish emas,

shu bilan birgalikda, uning aytgan fikrlaridan zaif yoki xato tomonlarini topish hamda o'zining hal qiluvchi fikrlarini taklif qilishi ham mumkin.

Ekspert - barcha munozaralarning, jumladan, munozara qatnashchilari tomonidan aytilgan fikrlarning, qilingan xulosalarning, taklif va gipotezalarning maxsuldorligini baholaydi.

Mustaqil ta'limni taqdimot qilish tartibi

Munozara reglamentini o'tkazish tartibi

1. Boshlovchi ma'ruza mavzusi va ma'ruzachilarning taqdimotlarini e'lon qiladi.
2. Ma'ruza 5 minut davom etadi.
3. Taqrizchi - 2 minut.
4. Raqib - ma'ruza mavzusi bo'yicha fikrlarini 1-3 minut taqdim etadi.
5. Jamoaviy muhokama - 5-10 minut.

4. GLOSSARIYLAR

1-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING RUS TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING MA'NOSI
Budjet	A budget	Byudjet	Markaziy va mahalliy hokimiyat organlarining faoliyatini ta'minlash uchun pul mablag'lari yig'indisini shakllantirish va ishlatishning shakli
Davlat budjeti	A government budget	Gosudarstvenniy byudjet	Davlatning davlat vazifalari va funksiyalarini moliyaviy jihatdan ta'minlash uchun mo'ljallangan markazlashtirilgan pul jamg'arma
Davlat budjetining g'azna ijrosi	Treasury execution of the state budget	Kaznacheyskoe ispolnenie gosudarstvennogo byudjeta	Davlat budjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga kiritishdan, shuningdek, davlat budjetining xarajatlarini shu hisobraqamdan to'lashdan iborat bo'lgan jarayon
G'aznachilik	A treasury	Kaznacheystvo	O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tarkibidagi davlat ijroiya organi
Budjet tizimi	A budget system	Byudjetnaya sistema	turli darajadagi budjetlar va budjet mablag'lari oluvchilari yig'indisini, budjetlarni tashkil etishni va tuzish prinsiplarini, budjet jarayonida ular o'rtasida, shuningdek, budjetlar va budjet mablag'lari oluvchilari o'rtasida vujudga keladigan o'zaro munosabatlarni o'zida ifodalaydi
Yagona g'azna hisobraqami	A Treasury Single Account	Edinnyy Kaznacheyskiy schet	G'aznachilik tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisob raqami bo'lib, bu hisobraqamga Davlat budjeti mablag'lari hamda budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari kiritiladi

2-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING RUS TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING MA'NOSI
Budjet jarayoni	A budget process	Byudjetniy protsess	Davlat budjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga kiritishdan, shuningdek, davlat budjetining xarajatlarini shu hisobraqamdan to'lashdan iborat bo'lgan jarayon
Budjet tashkiloti	Public sector entity	Byudjetnaya organizatsiya	Zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan o'z faoliyatini amalga oshirish uchun Davlat budjetidan mablag' ajratish nazarda tutilgan va bu mablag' moliyalashtirishning asosiy manbai hisoblanadigan vazirlik, davlat qo'mitasi, idora, davlat tashkiloti hisoblanadi
Davlat budjetining kassa ijrosi	Cash execution of state budget	Kaznacheyskoe ispolnenie gosudarstvennogo byudjeta	Davlat budjetining kassa ijrosini tashkil etish, shuningdek, uning davlat daromadlari va harajatlarini hisobga olish O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki tomonidan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan birgalikda amalga oshiriladi
Yagona g'azna hisobraqami	A treasury single account	Ediniy kaznacheyskiy schet	G'aznachilik tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisob raqami bo'lib, bu hisobraqamga Davlat budjeti mablag'lari hamda budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mab'lag'lari kiritiladi
G'aznachilikning axborot tizimi	Information system of treasury	Informatsionnaya sistema kaznacheystva	G'aznachilikka yagona axborot tizimi xizmat qiladi. Hozirgi kunda G'aznachilikning yagona axborot tizimi yaratilgan bo'lib, "Davlat mablag'larini boshqarishning axborot tizimi" deb ataladi

3-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING RUS TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING MA'NOSI
Budjet tasnifi	Budget classification	Byudjetnaya klassifikatsiya	Davlat budjeti tuzilmasiga kiruvchi budjetlar daromadlari va xarajatlarini, shuningdek, uning taqchilligini moliyalashtirish manbalarini guruhlashtirishdan iborat
Budjet tizimi	Budget system	Byudjetnaya sistema	Turli darajadagi budjetlar va budjet mablag'lari oluvchilari yig'indisini, budjetlarni tashkil etishni va tuzish prinsiplarini, budjet jarayonida ular o'rtasida, shuningdek, budjetlar va budjet mablag'lari oluvchilari o'rtasida vujudga keladigan o'zaro munosabatlarni o'zida ifodalaydi
Jamlanma budjet	Consolidated budget	Konsolidatsionniy byudjet	O'zbekiston Respublikasi budjet tizimining geografik tuzilishiga muvofiq, turli darajadagi barcha budjetlarning yig'indisi
G'aznachilik bo'linmalari	The treasury offices	Podrazdeleniya kaznacheystva	O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar, va Toshkent shahri bo'yicha g'aznachilik boshqarmalari, tumanlar va shaharlar bo'yicha g'aznachilik bo'linmalari
Davlat budjetining g'azna ijrosi	Treasury execution of the state budget	Kaznacheyskoe ispolnenie gosudarstvennogo byudjeta	Davlat budjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga kiritishdan, shuningdek, davlat budjetining xarajatlarini shu hisobraqamdan to'lashdan iborat bo'lgan jarayon

4-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING RUS TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING MA'NOSI
Budjet majburiyatlarining limiti	Limits of budgetary obligations	Limit byudjetnoy otvetstvennosti	Budjet ijrosini amalga oshiruvchi, budjet mablag'larini taqsimlovchi va oluvchi organlar uchun aniqlangan va tasdiqlangan budjet majburiyatining yig'indisi
G'aznachilikning axborot tizimi	Information system of treasury	Informatsionnaya sistema kaznacheystva	G'aznachilikka yagona axborot tizimi xizmat qiladi. Hozirgi kunda G'aznachilikning yagona axborot tizimi yaratilgan bo'lib, "Davlat mablag'larini boshqarishning axborot tizmi" deb ataladi
Budjet tasnifi	Budget classification	Byudjetnaya klassifikatsiya	Davlat budjeti tuzilmasiga kiruvchi budjetlar daromadlari va xarajatlarini, shuningdek, uning taqchilligini moliyalashtirish manbalarini guruhlashtirishdan iborat
Konsepsiya	Conception	Kontsepsiya	Ma'lum predmet, hodisa va jarayonlarni tushuntirish uslubi, predmet va boshqalarga qaratilgan bosh g'oya va ularning mohiyatini yoritib beradigan asosiy fikrni yoritishda qo'llaniladi
Budjet tizimi	A budget system	Byudjetnaya sistema	turli darajadagi budjetlar va budjet mablag'lari oluvchilari yig'indisini, budjetlarni tashkil etishni va tuzish prinsiplarini, budjet jarayonida ular o'rtasida, shuningdek, budjetlar va budjet mablag'lari oluvchilari o'rtasida vujudga keladigan o'zaro munosabatlarni o'zida ifodalaydi
Davlat budjeti taqchilligi	A government budget deficit	Defitsit gosudarstvennogo byudjeta	Muayyan davrda Davlat budjeti xarajatlarining uning daromadlaridan oshib ketishi

5-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING RUS TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING MA'NOSI
Davlat budjetining kassa ijrosi	Cash execution of state budget	Kaznacheyskoe ispolnenie gosudarstvennogo byudjeta	Davlat budjetining kassa ijrosini tashkil etish, shuningdek, uning davlat daromadlari va harajatlarini hisobga olish O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki tomonidan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan birgalikda amalga oshiriladi
Yagona g'azna hisobraqami	A Treasury Single Account	Ediniy kaznacheyskiy schet	G'aznachilik tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisob raqami bo'lib, bu hisobraqamga Davlat budjeti mablag'lari hamda budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mab'lag'lari kiritiladi
Markaziy bank	A Central Bank	Tsentralniy Bank	Mamlakatning jami kredit tizimini nazorat qiladi, davlat pul-kredit siyosatini amalga oshiradi, naqd pul va qimmatbaho qog'ozlar emissiyasi bilan shug'ullanadi
Kassali rejalashtirish	Cash planing	Kossovoe prognozirovaniye	G'aznachilik tomonidan daromadlar va harajatlar bo'yicha reja, mablag'larni jalb qilish rejasini tuzish
Xarajatlarni moliyalashtirish	The financing cost	Finansirovaniye rasxodov	Budjet ijrosi jarayonida xarajatlar ro'yxati va smetasiga kiritiladigan o'zgartirishlarni hisobga olgan holda tegishli yil uchun tasdiqlangan budjet parametrlariga hamda budjet tashkilotlarining xarajatlar smetalariga muvofiq tuzilgan budjet xarajatlarining choraklar bo'yicha taqsimlangan yillik ro'yxatiga binoan amalga oshirish

6-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING RUS TILIDA NOMLANISHI	ATAMANING MA'NOSI
Budjet tashkiloti	Budget institution	Byudjetnaya organizatsiya	Zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan o'z faoliyatini amalga oshirish uchun Davlat budjetidan mablag' ajratish nazarda tutilgan va bu mablag' moliyalashtirishning asosiy manbai hisoblanadigan vazirlik, davlat qo'mitasi, idora, davlat tashkiloti hisoblanadi
Budjetdan ajratiladigan mablag'lar	Funding	Sredstva videlyaemie byudjetom	Davlat budjetidan va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlaridan budjet tashkilotlari hamda budjet mablag'lari oluvchilar uchun nazarda tutiladigan pul mablag'lari
Budjet so'rovi	A budget request letter	Byudjetniy zapros	Kelgusi davr uchun budjetdan ajratiladigan mablag'larni olishga bo'lgan ehtiyojni asoslashni nazarda tutuvchi hujjat
Daromadlar va xarajatlar smetasi	Estimate of revenue and expenditure	Smeta raxodov i doxodov	Budjet tashkilotlari budjetdan tashqari jamg'armalarining tegishli chorak yoki moliya yili uchun kutilayotgan tushumlari va xarajatlari aks ettiriladigan hujjat
Markazlashgan tadbirlar uchun smeta	Estimates for centralized events	Smeta tsentralizovannixmerop riyatiy	Vazirliklar, idoralar va hokimiyatlar boshqarmalari va bo'limlari tomonidan markazlashtirilgan holda amalga oshiriladigan xarajatlar bo'yicha tuziladigan va har bir markazlashgan tadbir uchun alohida ishlab chiqiladigan reja - moliyaviy hujjat

7-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING	ATAMANING	ATAMANING RUS	ATAMANING
-----------	-----------	---------------	-----------

O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	TILIDA NOMLANISHI	MA'NOSI
Budjet tashkiloti	Budget institution	Byudjetnaya organizatsiya	Zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan o'z faoliyatini amalga oshirish uchun Davlat budjetidan mablag' ajratish nazarda tutilgan va bu mablag' moliyalashtirishning asosiy manbai hisoblanadigan vazirlik, davlat qo'mitasi, idora, davlat tashkiloti hisoblanadi
Budjetdan ajratiladigan mablag'lar	Funding	Sredstva videlyaemie byudjetom	Davlat budjetidan va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlaridan budjet tashkilotlari hamda budjet mablag'lari oluvchilar uchun nazarda tutiladigan pul mablag'lari
Budjet so'rovi	A budget request letter	Byudjetniy zapros	Kelgusi davr uchun budjetdan ajratiladigan mablag'larni olishga bo'lgan ehtiyojni asoslashni nazarda tutuvchi hujjat
Daromadlar va xarajatlar smetasi	Estimate of revenue and expenditure	Smeta rasxodov i doxodov	Budjet tashkilotlari budjetdan tashqari jamg'armalarining tegishli chorak yoki moliya yili uchun kutilayotgan tushumlari va xarajatlari aks ettiriladigan hujjat
Markazlashgan tadbirlar uchun smeta	Estimates for centralized events	Smeta tsentralizovannix meropriyatiy	Vazirliklar, idoralar va hokimiyatlar boshqarmalari va bo'limlari tomonidan markazlashtirilgan holda amalga oshiriladigan xarajatlar bo'yicha tuziladigan va har bir markazlashgan tadbir uchun alohida ishlab chiqiladigan reja - moliyaviy hujjat

8-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING	ATAMANING	ATAMANING	ATAMANING
-----------	-----------	-----------	-----------

O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	RUS TILIDA NOMLANISHI	MA'NOSI
Yuridik majburiyat	Legal liability	Yuridicheskaya obyazannost	Budjetdan mablag' oluvchilar va ularga mol yetkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnoma tegishli tartibda majburiy ravishda G'aznachilikda ro'yxatdan o'tkazilgandan keyin vujudga keladigan, shuningdek, tegishli davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining qarorlari asosida yuzaga keladigan majburiyat
Yuridik shaxs	Legal entity	Yuridicheskoe litso	O'zining ixtiyorida, qaramog'ida, foydalanishda mulkka ega bo'lgan, o'zining majburiyatlarini shu mulk bilan qaytara oladigan, buxgalteriya balansi hamda bankda hisobraqamiga ega bo'lgan shaxs
Xo'jalik shartnomasi	A contract	Kontrakt	Tarafdardan biri shartlashilgan muddatda tadbirkorlik faoliyati sohasida tovarlar yetkazib berish, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish majburiyatini oladigan, ikkinchi taraf tovarlarni, ishlarni, xizmatlarni qabul qilib olish va ularning haqini to'lash majburiyatini oladigan kelishuv
Ommaviy shartnoma	A public contract	Massoviy kontrakt	Tashkilot tomonidan tuzilgan hamda uning bunday tashkilot o'z faoliyati xususiyatiga ko'ra o'ziga murojaat qiladigan har bir shaxsga nisbatan amalga oshirilishi shart bo'lgan tovarlar sotish, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish sohasidagi vazifalarni belgilab qo'yadigan shartnoma

9-MAVZU GLOSSARIY

ATAMANING	ATAMANING	ATAMANING	ATAMANING
-----------	-----------	-----------	-----------

O'ZBEK TILIDA NOMLANISHI	INGLIZ TILIDA NOMLANISHI	RUS TILIDA NOMLANISHI	MA'NOSI
Budjetdan ajratiladigan mablag'lar	Fundingm	Sredstva videlyaemie byudjetom	Davlat budjetidan va davlat maqsadli jam g 'arm alari budjetlaridan budjet tashkilotlari hamda budjet m ablag'lari oluvchilar uchun nazarda tutiladigan pul mablag'lari
Moliyaviy majburiyatlar	A financial liability	Finansovie obyazannosti	Budjet tashkilotlarida va budjet mablag'lari oluvchilarda ularga pul mablag'larini o'tkazish majburiyatini yuklovchi hujjatlar, shu jumladan, ijro hujjatlari asosida yuzaga keladigan majburiyatlar
Moliyalashtirishning limiti	A limit of funding	Limit finansirovaniya	Joriy moliya yili mobaynida ajratiladigan pul mablag'larining chegarasi
Rekvizit	Requisite	Rekvizit	Ifoda etiladigan obyektning aniq belgilarini ko'rsatadigan hujjatning ajralmas elementi
Schyot-faktura	Invoice	Schet faktura	Mahsulot (xizmat) yetkazib berilganligi va uning narxini tasdiqlovchi xujjat
Xo'jalik shartnomasi	A contract	Kontrakt	Taraflardan biri shartlashilgan muddatda tadbirkorlik faoliyati sohasida tovarlar yetkazib berish, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish majburiyatini oladigan, ikkinchi taraf tovarlarni, ishlarni, xizmatlarni qabul qilib olish va ularning haqini to'lash majburiyatini oladigan kelishuv

5.ILOVALAR

“G’AZNACHILIK ASOSLARI” FANIDAN TEST SAVOLLARI

№1 Fan bobi – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Jahon tajribasida davlat budjeti ijrosining qanday shakllari amal qiladi?
Kassali ijro, g'azna ijrosi, budjet ijrosining aralash tizimi
G'azna ijrosi, budjet ijrosining aralash tizimi
Kassali ijro, g'azna ijrosi
budjet ijrosining aralash shakllari

№2 Fan bobi – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Davlat moliyasini isloh qilish loyihasi bo'yicha o'rt muddatli budjetlashtirishda budjet ... tayyorlanadi.
Uch yilga
Ikki yilga
Besh yilga
To'rt yilga

№3 Fan bobi – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat moliyasini isloh qilish loyihasini amalga oshirish bo'yicha Vazirlar Mahkamasining ...qarori qabul qilindi.
144-sonli
414-sonli
594-sonli
53-sonli

№4 Fan bobi – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

“Davlat moliyasini isloh qilish” loyihasini tayyorlash va amalga oshirish necha bosqichda amalga oshirilishi belgilandi.
To'rt
Uch
Ikki
Besh

№5 Fan bobi – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Osiyo taraqqiyot banki “Davlat moliyasini isloh qilish” loyihasini amalga oshirish uchun qancha miqdorda qarz berdi?
20,7 mln. AQSh dollari
25,5 mln. AQSh dollari
24,7 mln. AQSh dollari
22,2 mln. AQSh dollari

№6 Fan bobi – 1; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 2;

“Davlat moliyasini isloh qilish” loyihasini amalga oshirish uchun qachondan boshlab Davlat budjeti g'azna ijrosi metodologiya boshqarmasi faoliyat boshladi?
--

2005 yildan
2004 yildan
2002 yildan
2006 yildan

№7 Fan bobini – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

“Davlat moliyasini isloh qilish” loyihasini tayyorlash va amalga oshirishning natijalari... belgilandi.
2018 yilga
2015 yilga
2012 yilga
2020 yilga

№8 Fan bobini – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Halqaro tiklanish va tarakkiyot banki tomonidan “Davlat moliyasini isloh qilish” loyihasini tayyorlashga qancha miqdorida avans berildi?
400,0 ming AQSh dollari
200,0 ming AQSh dollari
100,0 ming AQSh dollari
500,0 ming AQSh dollari

№9 Fan bobini – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjetining g'azna ijrosi deb nimaga aytiladi?
davlat budjetining barcha daromadlarini yagona g'azna hisobraqamiga kiritish va barcha xarajatlarini shu hisobraqamdan to'lash
Davlat budjeti daromadlari va xarajatlarini Markaziy bank tomonidan Moliya vazirligi bilan birgalikda hisobga olish
Byudjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlarini ularning hisobvaraqlaridagi budjet mablag'lari qoldiqlari doirasida to'lov topshiriqnomalari bo'yicha amalga oshirish
Davlat budjeti daromadlari va xarajatlarini Markaziy bank tomonidan hisobga olish

№10 Fan bobini – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjeti g'azna ijrosining asosiy tamoyillari
kassaning yagonaligi; buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishning yagonaligi
Yagona g'azna hisobraqamining amal qilishi; yagona budjet tasnifining mavjudligi
Byudjet ijrosining shaffofligi; qonuniylik; aniqlik
To'liqlilik; qonuniylik; balanslilik; oshkoralik

№11 Fan bobini – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilik tizimining asosiy elementlaridan biri:
Yagona G'azna hisobraqami

Hisobotlar
Shartnomalar
Smetalar

№12 Fan bobı – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjetining g'azna ijrosi kim tomonidan amalga oshiriladi?
maxsus vakolatli moliya organi hamda uning Qorag'alpog'iston Respublikasi, viloyatlar, tumanlar, shaharlardagi hududiy bo'linmalari tomonidan
Moliya vazirligi G'aznachiligi tomonidan
Moliya vazirligi va uning hududiy bo'linmalari tomonidan
Markaziy bank va uning hududiy bo'linmalari tomonidan

№13 Fan bobı – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Yagona g'azna hisobraqami kim tomonidan va qerda ochiladi?
Markaziy Bankda G'aznachilik tomonidan ochiladi
Markaziy bankning ruxsati bilan tijorat banklarida hududiy G'aznachilik organlari tomonidan ochiladi
Markaziy bankning hududiy bo'linmalarida hududiy G'aznachilik organlari tomonidan ochiladi
Barcha tijorat banklarida Moliya vazirligi tomonidan ochiladi

№14 Fan bobı – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilikning tashkiliy elementlari?
G'aznachilikning yagona hisobraqami; G'aznachilikning bosh kitobi; G'aznachilik organlari; G'aznachilikning axborot tizimi
Yuridik va moliyaviy majburiyatlar; shartnomalar; budjet tashkilotlarining xarajatlar smetalari
G'aznachilikning qonuniy-huquqiy asosi; yagona axborot tizimi; byudjedan mablag' oluvchilar; g'aznachilik organlari
Respublika g'azna hisobraqami, hududiy g'azna hisobraqamlar; budjet tashkilotlarining shaxsiy hisobraqamlari

№15 Fan bobı – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 3;

G'aznachilikning Bosh kitobi nima?
G'aznachilikning YaG'H vasubshyotlar bilan bo'ladigan barcha operatsiyalarning buxgalteriyahiso biniyuritishning kompyuterlashtirilgan tizimi
Byudjet tashkilotlarining xarajatlar smetasini ro'yxatga olish kitobi
Byudjedan mablag' oluvchilarning to'lov topshiriqnomalarinig hisobini yuritadigan jurnal
Byudjedan mablag' oluvchilarning shartnomalarini ro'yxatga olish kitobi

№16 Fan bobı – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot kim tomonidan kimga taqdim etiladi?
G'aznachilik tomonidan Moliya vazirligiga
Moliya vazirligi tomonidan Vazirlar mahkamasiga
G'aznachilik tomonidan Oliy Majlisga
G'aznachilik tomonidan Vazirlar mahkamasiga

№17 Fan bob – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi kim tomonidan va nima asosida tashkil etiladi?
G'aznachilik tomonidan davlat budjeti g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi hisobvaraqlarining yagona rejasi va budjet tasnifi asosida
davlat soliq va bojxona xizmati organlari tomonidan g'azna ijrosining buxgalteriya hisobi qoidalari asosida
budjet tashkilotlari tomonidan yagona budjet tasnifi asosida
davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar tomonidan buxgalteriya hisobi yagona rejasi asosida

№18 Fan bob – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 3;

O'zR Moliya vazirligi G'aznachiligi va uning hududiy bo'linmalari qaysi hujjat asosida tashkil etilgan?
“Davlat budjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlanti-rish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-594-son Qarori, 28.02.2007 y.
“Davlat budjetining g'azna ijrosi to'g'risida”gi № 664-II-son O'zR Qonuni. 26.08.2004 y
“Davlatmoliyasini boshqarishni isloh qilish loyihasini amalga oshirishga tayyorlanish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 144-son Qarori. 26.04.2002 y.
“O'zR Moliya vazirligining G'aznachiligi to'g'risida”gi Nizom, O'zR VMning 53-son Qarori bilan tasdiqlangan, 20.03.2007 y.

№19 Fan bob – 6; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjetining xarajatlari qaysi muddatlarda amalga oshiriladi?
Moliya yilida
Yagona g'azna hisobvarag'ida belgilangan muddatlarda
Yagona g'azna hisobvarag'i yoki G'aznachilikning boshqa bank hisobvaraqlarida belgilangan muddatlarda
G'aznachilikning boshqa bank hisobvaraqlarida belgilangan muddatlarda

№20 Fan bob – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

O'zbekiston Respublikasi budjet tizimi budjetlarining g'azna ijrosi qoidalari qachon qabul qilingan?
2016 yil, 22 dekabr
2016 yil, 20 oktyabr
2010 yil, 16 sentyabr
2009 yil, 18 sentyabr

№21 Fan bobisi – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

“Davlat budjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Prezident qarori qachon qabul qilingan?
2007 yil 28 fevraldagi PQ-594-son
2009 yil 20 fevraldagi PQ-594-son
2008 yil 28 fevraldagi PQ-594-son
2005 yil 18 fevraldagi PQ-594-son

№22 Fan bobisi – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

O'zR Moliya vazirligining G'aznachilik boshlig'i O'zbekiston Respublikasi Prezidenti bilan kelishilgan holda kim tomonidan lavozimga tayinlanadi va ozod etiladi?
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Moliya Vaziri tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan

№23 Fan bobisi – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 3;

G'aznachilik xodimlariga qanday mehnat haqi shartlari tatbiq etiladi?
Moliya organlari xodimlari uchun belgilangan mehnat haqi shartlari
Oliy o'quv yurtlari xodimlari uchun belgilangan mehnat haqi shartlari
Bank xizmatchilari uchun belgilangan mehnat haqi shartlari
Ilmiy-tadqiqot tashkilotlari xodimlari uchun belgilangan mehnat haqi shartlari

№24 Fan bobisi – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

G'aznachilikning asosiy vazifalaridan biri:
Davlat budjetining kassa ijrosi
Budjet tashkilotlarining I buxgalteriya hisobini yuritish
Budjet tashkilotlarining xarajatlar smetasini tasdiqlash
Budjet tashkilotlarining xarajatlar smetasini tuzish

№25 Fan bobisi – 2; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 2;

Davlat budjetining g'azna ijrosini kimlar amalga oshiradi?
Maxsus vakolatli moliya organi hamda uning Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar, tumanlar, shaharlardagi hududiy bo'linmalari
Hududiy moliya bo'linmalari
Vazirlar Mahkamasi
Moliya va Iqtisodiyot vazirliklari

№26 Fan bobisi – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

O'zbekiston Respublikasi Budjet Kodeksi qachon qabul qilingan?
--

2013 yil 26 dekabr
2013 yil 29 dekabr
2013 yil 24 dekabr
2013 yil 25 dekabr

№27 Fan bobini – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

“Budjet tizimi budjetlari daromadlarining kassa ijrosi to'g'risida” gi yo'riqnoma qachon tasdiqlangan?
2016 yil 30 mart
2016 yil 1 yanvar
2016 yil 20 fevral
2016 yil 30 yanvar

№28 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 4; Qiyinlik darajasi – 2;

Davlat budjeti gazna ijrosining asosiy tamoyillari:
Kassaning yagonaligi va buxgalteriya xisobi va xisobotini tashkil etishning yagonaligi
Kassaning yagonaligi va buxgalteriyani tashkil etishning yagonaligi
Kassa ijrosining yagonaligi va buxgalteriya xisobi va xisobotini tashkil etishning yagonaligi
Buxgalteriya xisobi va xisobotini tashkil etishning yagonaligi

№29 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilik faoliyatini moliyalashtirish qanday mablag'lar hisobiga amalga oshiriladi?
respublika byudjeti mablag'lari
tegishli mahalliy byudjetlar mablag'lari
maxsus fondlar mablag'lari
davlat grantlari

№30 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilik tuzilmasi kim tomonidan tasdiqlanadi?
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisi tomonidan

№31 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 3; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilikni kim boshqaradi?
lavozimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining o'rinbosari hisoblanadigan boshliq
lavozimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining birinchi o'rinbosari hisoblanadigan boshliq
lavozimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining ikkinchi o'rinbosari hisoblanadigan boshliq

O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri
--

№32 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 2;

G'aznachilik boshlig'i lavozimga kim tomonidan tayinlanadi va lavozimdan ozod qilinadi?
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti bilan kelishgan holda, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining taqdimiga ko'ra Vazirlar Mahkamasi tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining taqdimiga ko'ra Vazirlar Mahkamasi tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi bilan kelishgan holda, O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri tomonidan

№33 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilik boshlig'i o'rinbosarlari kim tomonidan lavozimga tayinlanadilar?
G'aznachilik boshlig'ining taqdimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi taqdimiga ko'ra G'aznachilik boshlig'i tomonidan
O'zbekiston Respublikasi G'aznachilik boshlig'i taqdimiga ko'ra Vazirlar Mahkamasi tomonidan

№34 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 2;

G'aznachilikning hududiy bo'linmalari boshliqlari kim tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimdan ozod qilinadi?
O'zbekiston Respublikasi Moliya vaziri tomonidan
G'aznachilik boshlig'i tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan

№35 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 3; Qiyinlik darajasi – 3;

G'aznachilik bo'linmasining nomi to'g'ri ko'rsatilgan javob:
Yuridik majburiyatlar va narx monitoringi bo'limi
Shartnomalarni ro'yxatga olish bo'limi
Yuridik majburiyatlar bo'limi
Narx monitoringi bo'limi

№36 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 3; Qiyinlik darajasi – 3;

G'aznachilik bo'linmasining nomi to'g'ri ko'rsatilgan javob:
Davlat byudjeti g'azna ijrosining yig'ma tahlil bo'limi
Davlat byudjeti g'azna ijrosining axborot-tahlil bo'limi
Davlat byudjeti g'azna ijrosining nazorat va tahlil bo'limi

Davlat byudjeti g'azna ijrosining nazorat-taftish bo'limi

№37 Fan bobini – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Davlat budjeti gazna ijrosining buxgalteriya xisobi xisobvaraqlarining yagona rejasi kim tomonidan ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi?
--

Moliya vazirligi tomonidan

Markaziy Bank tomonidan

Moliya Vazirligi G'aznachiligi tomonidan
--

Moliya bo'limlari tomonidan

№38 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjetining gazna ijrosi sohasidagi nizolar qanday xal qilinadi?

qonun xujjatlarida belgilangan tartibda

Sud organlari tomonidan belgilangan tartibda
--

Moliya Vazirligi tomonidan belgilangan tartibda

G'aznachilik Boshqarmasi tomonidan belgilangan tartibda

№39 Fan bobini – 13 Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

“Davlat budjetining g'azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Prezident qarori qachon qabul qilingan?
--

2007 yil 28 fevral

2004 yil 26 avgust

2002 yil 26 aprel

2009 yil 16 sentabr

№40 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi to'g'risidagi Nizom qachon tasdiqlangan?
--

2007 yil 20 mart

2004 yil 26 avgust

2007 yil 28 fevral

2002 yil 26 aprel

№41 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot G'aznachilik tomonidan kimga taqdim etiladi?
--

Moliya vazirligiga

Vazirlar Mahkamasiga

Hisob Palatasiga

Prezidentga

№42 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

G'aznachilikka taqdim etiladigan ma'lumotlarning to'g'riligi va asosiligi uchun qaysi tashkilot va muassasalar javobgar?
Davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar, Davlat budjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik shaxslar, budjet jarayonining boshqa ishtirokchilari
Davlat budjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik shaxslar, budjet jarayonining boshqa ishtirokchilari
Davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar, shuningdek budjet jarayonining boshqa ishtirokchilari
Davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar, Davlat budjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik shaxslar

№43 Fan bobini – 10; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari qayerda aks ettiriladi:
Budjet tashkilotlarining daromadlarida
Davlat budjetining g'azna ijrosi bo'yicha hisobotlarida
Budjet tashkilotlari xarajatlar smetalarida
Budjet tashkilotlarining hisobvaraqlarida

№44 Fan bobini – 5; Fan bo'limi - 21; Qiyinlik darajasi – 2;

Yagona g'azna hisobvarag'iga kiritilgan Davlat budjetiga to'lanadigan soliqlar, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlar qayerda aks ettiriladi:
Respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, mahalliy budjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari daromadlarida
Budjet tashkilotlari xarajatlar smetalarida
Davlat budjetining g'azna ijrosi bo'yicha hisobotlarida
Respublika budjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi budjeti, mahalliy budjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari xarajatlarida

№45 Fan bobini – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

G'aznachilik qaysi muassasalarda boshqa bank hisobvaraqlari ochish huquqiga ega?
O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va o'zga banklarda
Hech qayerda
O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida
Boshqa banklarda

№46 Fan bobini – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Yagona g'azna hisobvarag'i belgilangan tartibda G'aznachilik tomonidan qayerda ochiladi?
O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida
Federal rezerv tizimida
Tijorat banklarida
Moliya vazirligi G'aznachiligida

№47 Fan bobisi – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Yagona g'azna hisobvarag'idan kimlarning xarajatlari to'lanadi?
Davlat budjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik va jismoniy shaxslarning xarajatlari, davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari
davlat maqsadli jamg'armalarining xarajatlari
Davlat budjetida mablag'lar nazarda tutilgan jismoniy shaxslarning xarajatlari
Davlat budjetida mablag'lar nazarda tutilgan yuridik shaxslarning xarajatlari

№48 Fan bobisi – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Yagona g'azna hisobvarag'iga qaysi mablag'lar kiritiladi?
Davlat budjeti, davlat maqsadli jamgarmalari hamda budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari
Davlat budjeti, davlat maqsadli jamgarmalari mablag'lari
Budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari
Tashkilotlarning o'z mablag'lari

№49 Fan bobisi – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Yagona g'azna hisobvarag'i qanday hisobvaraqlar hisoblanadi?
G'aznachilik tomonidan boshqariladigan maxsus bank hisobvarag'i
Shaxsiy hisobvaraqlar
Hududiy moliya bo'linmalari tomonidan boshqariladigan hisobvaraqlar
Tashkilotlarning maxsus hisobvarag'i

№50 Fan bobisi – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Budjetdan mablag' oluvchilarning shartnomalar tuzmasdan boshqa tasdiqlovchi hujjatlar asosida qabul qilingan yuridik majburiyatlarining ro'yxatga olinishi qanday turdagi majburiyatlar yuzaga kelgan hollarda amalga oshirilishi mumkin?
Badallar, yig'imlar, sudning qarori, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lashda va yagona buyurtmachi xizmatini saqlash xarajatlari.
Badallar, yig'imlar, sudning qarori, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lash.
Iqtisod qilingan mablag'larni Budjet tashkilotlarini rivojlantirish jamg'armasiga o'tkazish
Iqtisod qilingan mablag'larni davlat Budjetiga o'tkazish.

№51 Fan bobisi – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Qanday holda shartnomalarga tomonlarning yuridik xizmati yoki jalb etilgan advokatlar imzosi qo'yiladi?
Shartnoma summasi qonun hujjatlarida belgilangan eng kam ish haqining 200 baravaridan oshmasa
Shartnoma summasi qonun hujjatlarida belgilangan eng kam ish haqining 100 baravaridan oshmasa
Shartnoma summasi qonun hujjatlarida belgilangan eng kam ish haqining 50 baravaridan oshmasa

Shartnoma summasi 100 ming AQSh dollari miqdoridan oshsa
--

№52 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Shartnoma summasi qonun hujjatlarida belgilangan eng kam ish haqining 200 baravaridan ortiq bo'lsa, shartnomani ro'xatga olishda nima talab etiladi?
Tomonlar yuridik xizmat yoki jalb etilgan advokatlarning xulosasi
Tomonlar yuridik xizmat yoki jalb etilgan auditorning xulosasi
Tomonlar yuridik xizmat yoki jalb etilgan yuristning imzosi
O'ralb etilgan holis kishilarning xulosasi

№53 Fan bobini – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

shartnoma summasi 100 ming AQSh dollariga teng bo'lgan miqdoridan ortiq bo'lganda ham qonunchilikka muvofiq tender savdolari o'tkazilmaydi – noto'g'ri javob:
Tomonlar 3 yildan ortiq bir birlari bilan hamkorlik qilayotgan bo'lsa
Tovarlar birja orqali xarid qilinganda
Yetkazib berilishi tabiiy monopoliyalar sub'ektlari faoliyati sohasiga tegishli bo'lganda
Tovarlarni sotishga alohida huquqi bo'lgan faqat bitta etkazib beruvchidan tovarlar xaridi bo'yicha shartnomalarga

№54 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 3;

Qanday holda mukammal ta'mirlash shartnomalariga defekt akti asosida tuzilgan mukammal ta'mirlash ishlar ro'yxati, loyiha-smeta hujjatlari va uning ekspertizadan o'tganligini tasdiqlovchi hujjatlar nusxalari ham ilova qilinadi?
Mukammal ta'mirlash shartnomalari summasi 50 ming AQSh dollariga teng miqdordan oshganda
Mukammal ta'mirlash shartnomalari summasi 100 ming AQSh dollariga teng miqdordan oshganda
Shartnoma summasi qonun hujjatlarida belgilangan eng kam ish haqining 200 baravari miqdoridan oshmasa
Mukammal ta'mirlash shartnomalari summasi 10 ming AQSh dollariga teng miqdordan oshganda

№55 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjetdan mablag' oluvchilar bilan etkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazuvchi moliya organlari hamda budjetdan mablag' oluvchilar ro'yxatini kim belgilaydi?
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi
O'zbekiston Respublikasi Hisob Palatasi
O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi
O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi

№56 Fan bobini – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjetdan mablag' oluvchilar mol yetkazib beruvchilar bilan tuzilgan shartnomalarga qanday doirada qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritadilar?
Budjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlar smetalarida nazarda tutilgan tegishli rejali budjet mablag'lariga qo'shimchalar kiritilgan holatda
Budjetdan mablag' oluvchilarning xarajatlar smetalarida nazarda tutilgan tegishli rejali budjet mablag'lari doirasida
Yetkazib beruvchilarning yillik daromadlari doirasida
Qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritilmaydilar

№57 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Budjetdan mablag' oluvchilar shartnomalarni g'aznachilikka ro'yxatga olish uchun ular tuzilgandan so'ng qanday muddatda taqdim etadi?
20 ish kuni
27 ish kuni
25 ish kuni
3 ish kuni

№58 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Mahsulot narxi, soni, shartnomaning amal qilish muddati, shartnomaga mosligi necha kun tekshiriladi?
uch kun ichida
to'rt kun ichida
besh kun ichida
o'n kun ichida

№59 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Qanday hollarda shartnomaning ko'chirma nusxasi hisobga olish va saqlash uchun moliya organida qoladi?
Shartnomalar ro'yxatdan o'tkazilgandan keyin topshirilganda
To'lov topshiriqnomalari
Shartnomalar ro'yxatdan o'tkazilmasdan oldin
To'lovlar jadvali to'ldirilganda

№60 Fan bobini – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Ro'yxatga olingandan so'ng, shartnomaning qaysi nusxasi budjetdan mablag' oluvchiga qaytariladi?
ikki asl nusxasi
uch asl nusxasi
bir asl nusxasi
to'rt asl nusxasi

№61 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjet tashkilotlari shartnomalarini g'aznachilikka ... kechiktirmasdan taqdim etadi.
25 dekabr
22 dekabr
20 dekabr
27 dekabr

№62 Fan bobini – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

G'azna hisobvaraqlaridan foydalanib, g'azna ijrosi bilan qamrab olinadigan budjetlar, xarajat guruhlari, budjetdan mablag' oluvchilar, shu jumladan, kapital qurilish buyurtmachilarining ro'yxati:
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi tomonidan belgilanadi
O'zbekiston Respublikasi G'aznachilik bo'linmalari tomonidan belgilanadi
O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis tomonidan belgilanadi

№63 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjeti g'azna ijrosining hisobini yuritish, hisobotini tuzish va taqdim etish kim amalga oshiradi?
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi belgilangan shakllar va muddatlar bo'yicha
O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi belgilangan shakllar va muddatlar bo'yicha
O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi G'aznachiligi belgilangan shakllar va muddatlar bo'yicha
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi belgilangan shakllar va muddatlar bo'yicha

№64 Fan bobini – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjetiga yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar kim tomonidan amalga oshiriladi?
Banklar tomonidan o'rnatilgan tartibda
Moliya bo'linmalari tomonidan o'rnatilgan tartibda
Soliq inspeksiyalari tomonidan o'rnatilgan tartibda
G'aznachilik bo'linmalari tomonidan o'rnatilgan tartibda

№65 Fan bobini – 6; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjet daromadlari va xarajatlarining balanslashtirilgan oylik yoyilmasi, budjetning vaqtinchalik va doimiy daromadlari va xarajatlari yoyilmalarini taqdim etish shakllari va muddatlari kim tomonidan belgilanadi?
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi
Toshkent shahar Moliya bo'limlari
O'zbekiston Respublikasi Soliq organlari

№66 Fan bobisi – 6; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjet mablag'lari oluvchilari tashabbusi bilan budjet mablag'lari bo'yicha xarajatlar smetalariga o'zgartirish kiritilgan hollarda, ular tomonidan so'rovnomalar imzolash uchun kimga taqdim etiladi?
Tegishli G'aznachilik bo'linmalariga
Shahar G'aznachiligiga
Viloyat G'aznachiligiga
Moliya Vazirligi G'aznachiligiga

№67 Fan bobisi – 6; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Daromadlar prognozlarini va tasdiqlangan budjet mablag'lari hisobini yuritish uchun moliya organlari tomonidan g'aznachilik bo'linmalariga nimalar taqdim etiladi?
Oylar kesimida daromadlar va xarajatlarning yillik yoyilmalari
Har kunlik daromadlar va xarajatlar yoyilmalari
Budjetlar tasdiqlangandan so'ng – har haftalik daromadlar va xarajatlarning yillik yoyilmalari
Xarajatlar smetalari

№68 Fan bobisi – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjet daromad va xarajatlarning balanslashtirilgan oylik yoyilmasi, budjetning vaqtinchalik va doimiy daromad va xarajatlari yoyilmalarini taqdim etish shakllari va muddatlari qaysi vakolatli organ tomonidan belgilanadi?
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi
O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligi
Hududiy moliya organlari
O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi

№69 Fan bobisi – 6; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Buyurtmachilar va kapital qo'yilma buyurtmachilari tomonidan g'aznachilikka shaxsiy g'azna hisobvaraqlar ochishda imzo namunalari va muhr izi kartochkalari nechta nusxada tegishli g'aznachilik bo'linmalariga taqdim etiladi.
2 asli
1 asli
3 asli
Joylashgan hududiga qarab 2 yoki 3 asli

№70 Fan bobisi – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjetdan mablag' oluvchilar tomonidan shaxsiy g'azna hisobvaraqlar ochish uchun imzo namunalari va muhr izi kartochkalari kimga taqdim etiladi?
Tegishli G'aznachilik organlariga
Moliya vazirligi G'aznachiligiga
Tegishli Moliya organlariga
Tegishli bank muassasalariga

№71 Fan bobisi – 6; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Imzo namunalari va muhr izi kartochkalari nusxalari kimlarda saqlanadi?
bir asli yuridik majburiyatlarni ro'yxatga oluvchi mas'ul xodimda, ikkinchi asli esa moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga oluvchi va xarajatlar to'lovini amalga oshiruvchi mas'ul xodimda
Bir asli yuridik va moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatga oluvchi mutaxassisda, ikkinchisi g'aznachilik bo'linmasining bosh hisobchisida
Bir nusxasi g'aznachilik kartotekasida, ikkinchi nusxasi xarajatlar to'lovini nazorat qiluvchi mutaxassisda
Bir nusxasi g'aznachilik organi mutaxassisda, ikkinchi nusxasi budjet tashkiloti hisobchisida

№72 Fan bobisi – 6; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Imzo namunalari kartochkasiga kimlarning imzo namunasi kiritiladi va budjetdan mablag' oluvchining muhri bilan tasdiqlanadi?
Budjetdan mablag' oluvchining rahbari, bosh hisobchisi va yuristi yoki rahbar tomonidan vakolat berilgan shaxslar
Budjetdan mablag' oluvchining rahbari, bosh hisobchisi yoki rahbar tomonidan vakolat berilgan shaxslar
Budjetdan mablag' oluvchining rahbari, bosh hisobchisi
Budjetdan mablag' oluvchining rahbari, bosh hisobchisi va yuristi

№73 Fan bobisi – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Qanday hollarda budjetdan mablag' oluvchilar IV guruhda nazarda tutilgan maqsadlarga mablag'lari naqd pul ko'rinishida olish mumkin?
Xizmat safari xarajatlari, etim bolalarni saqlash xarajatlari va boshqalar
Joriy remont xarajatlari
Favqulodda vaziyatlarda ishchilarga moddiy yordam berish
To'satdan yuz bergan hodisalarni moliyalashtirish

№74 Fan bobisi – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Hakamlilik, sport va boshqa shunga o'xshash tadbirlarning xarajatlar smetasida nazarda tutilgan xizmatlar uchun to'lovlar, hakamlar va boshqa jismoniy shaxslarga qanday ko'rinishda to'lab beriladi?
Bank hisobraqamlariga tegishli pul mablag'larini o'tkazish yo'li bilan, faqat naqdsiz shaklda
Naqd pul ko'rinishida
Plastik kartalariga o'tkazib berish ko'rinishida
Oylik ish haqidan shu summa miqdorida chugirma qilish

№75 Fan bobisi – 6; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

IV guruh "Boshqa xarajatlar" bo'yicha mablag'larning sarflanishi o'rnatilgan limitlar

doirasida qanday navbatga rioya qilgan holda amalga oshiriladi?
Oziq-ovqat, dori-darmon, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar
Kommunal xizmatlar, oziq-ovqat, dori-darmon, boshqa xarajatlar
Dori-darmon, oziq-ovqat, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar, joriy remont, oziq-ovqat;
Dori-darmon, kommunal xizmatlar, boshqa xarajatlar

№76 Fan bobini – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Qanday holda to'lov topshiriqnomalari 5 nusxada tuziladi?
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga bitta bank filialida xizmat ko'rsatilsa
G'aznachilik bo'linmasi hamda unga xizmat ko'rsatuvchi bank orasida "Bank-mijoz" dasturiy majmui yo'lga qo'yilgan bo'lsa
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida xizmat ko'rsatilsa
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida va har xil viloyatlarda xizmat ko'rsatilsa

№77 Fan bobini – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Qanday holda to'lov topshiriqnomalari 3 nusxada tuziladi?
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga bitta bank filialida xizmat ko'rsatilsa
G'aznachilik bo'linmasi hamda unga xizmat ko'rsatuvchi bank orasida "Bank-mijoz" dasturiy majmui yo'lga qo'yilgan bo'lsa
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida xizmat ko'rsatilsa
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida va har xil viloyatlarda xizmat ko'rsatilsa

№78 Fan bobini – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Qanday holda to'lov topshiriqnomalari 4 nusxada tuziladi?
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida xizmat ko'rsatilsa
G'aznachilik bo'linmasi hamda unga xizmat ko'rsatuvchi bank orasida "Bank-mijoz" dasturiy majmui yo'lga qo'yilgan bo'lsa
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga bitta bank filialida xizmat ko'rsatilsa
G'aznachilik bo'linmasi va pudratchiga har xil bank filiallarida va har xil viloyatlarda xizmat ko'rsatilsa

№79 Fan bobini – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

O'tgan yil uchun O'zR Vazirlar Mahkamasining Zaxira jamg'armasidan ajratilgan, shuningdek Davlat tashqi qarzlarning qoplanishiga ajratilgan va o'tkazilgan mablag'lar ishlatilmagan qismining qaytarilishi keyingi yilning qanday sanasidan kechikmasdan amalga oshiriladi?
10 yanvaridan
15 yanvaridan
10 kundan
10 ish kundan

№80 Fan bobisi – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 2;

Budjetdan mablag' oluvchilar tomonidan pul mablag'lari o'tkazilishi qanday hujjat asosida amalga oshiriladi?
Talablarga asoslangan to'lov talabnomasi va jadvali bilan amalga oshiriladi
Talablarga asoslangan to'lov talabnomasi bilan amalga oshiriladi
Talablarga asoslangan to'lov jadvali bilan amalga oshiriladi
Talablarga asoslangan to'lov topshiriqnomalari bilan amalga oshiriladi

№81 Fan bobisi – 9; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 3;

budjetdan mablag' oluvchi va etkazib beruvchiga turli bank muassasalarida xizmat ko'rsatilsa, budjetdan mablag' oluvchilar to'lov topshiriqnomalarini necha nusxada taqdim etadilar:
3 nusxada
2 nusxada
1 nusxada
4 nusxada

№82 Fan bobisi – 9; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 3;

Budjetdan mablag' oluvchilar to'lov topshiriqnomalarining barcha nusxalari va Budjetdan mablag' oluvchilar to'lov topshiriqnomalari reestrining ikki nusxasini moliya organi qaysi tashkilotga topshiradi?
Budjetdan mablag' oluvchilarga xizmat ko'rsatadigan tegishli bankka
Respublika G'aznachiligiga
Markaziy Bankka
O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligiga

№83 Fan bobisi – 15 Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Ortiqcha to'langan soliqlar, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlar summalari G'aznachilik tomonidan qaysi hisobdan qaytariladi?
Yagona g'azna hisobvarag'idan yoki G'aznachilikning boshqa bank hisobvaraqlaridan
Shaxsiy hisobvaraqdan
Tashkilotlarning shaxsiy hisobvarag'idan
Budjet tashkilotlarining hisobvarag'idan

№84 Fan bobisi – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

To'lovdan so'ng xizmat ko'rsatuvchi bankka to'lov topshiriqnomalarining uch nusxasi taqdim etilgan taqdirda ikkinchi nusxasi...
Budjetdan mablag' oluvchining shaxsiy hisobraqamidan ko'chirmaga ilova qilinadi va keyin budjetdan mablag' oluvchiga topshirish uchun moliya organiga topshiriladi
Moliya organiga topshiriladi
Reyestr bilan birga bankning kun hujjatlariga tikiladi
Yetkazib beruvchining shaxsiy hisobvarag'idan ko'chirmaga ilova qilinadi

№85 Fan bobisi – 12; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilikda budjetlararo o'zaro hisob-kitoblarning qatnashchilari ...
Yuqori va quyi budjetlar
G'aznachilik organlari va yuqori budjetlar
Respublika budjeti va g'aznachilik organlari
Turli darajadagi mahalliy budjetlar

№86 Fan bobisi – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilikda naqd pul uchun chek necha kunga yozib beriladi?
10 kunga
5 kunga
2 kunga
3 kunga

№87 Fan bobisi – 10; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilikda avans to'lovlari qanday nisbatda amalga oshiriladi?
15/85
30/70
50/50
20/80

№88 Fan bobisi – 16; Fan bo'limi - 12; Qiyinlik darajasi – 2;

Moliya organlari tomonidan tegishli budjetlar tasdiqlanganicha g'aznachilik bo'linmalariga taqdim etiladi:
Oylar kesimida vaqtinchalik choraklik daromadlar, xarajatlar yoyilmalari
Choraklik daromadlar, xarajatlar yoyilmalari
Yillik daromadlar, xarajatlar yoyilmalari
Oylar kesimida doimiy choraklik daromadlar, xarajatlar yoyilmalari

№89 Fan bobisi – 9; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjeti xarajatlari ... doirasida sarflanadi.
Tasdiqlangan budjet mablag'lari doirasida
Qarz mablag'lari doirasida
Budjetning imkoniyatlari doirasida
Kontingent doirasida

№90 Fan bobisi – 9; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilik ijrosiga o'tgan fondan mablag' oluvchilar o'tgan yil uchun to'lov topshiriqnomalarni g'aznachilik bo'linmalariga moliya yiliga qo'shimcha davr tugaguniga qadar necha ish kunidan kechikmasdan taqdim etishlari shart?
5 kun

15 kun
25 kun
20 kun

№91 Fan bobini – 2; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjetining ijrosi qanday turlarga bo'linadi?
kassali va haqiqiy ijrosiga
aralash va haqiqiy ijrosiga
bank va g'azna ijrosiga
kassali va g'azna ijrosiga

№92 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Davlat budjeti g'azna ijrosi dastlab O'zbekistonning qaysi viloyatida sinab ko'rildi?
Samarqand viloyatida
Surxondaryo viloyatida
Sirdaryo viloyatida
Jizzax viloyatida

№93 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilik bo'linmalari qayerda tashkil etiladi?
shaxarlar va tumanlarda
viloyatlarda
viloyatlar, tumanlarda
qishloqlarda

№94 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Kontragent-bu:
ta'minotchi
puqratchi
buyurtmachi
budjet

№95 Fan bobini – 1; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjet tashkilotining rivojlantirish jamg'armasi qachon g'aznachilikka o'tkazildi.
2010 yil 1 yanvardan
2009 yil 1 yanvardan
2008 yil 1 yanvardan
2011 yil 1 yanvardan

№96 Fan bobini – 13; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

G'aznachilikda «xarid» tushunchasini qanday ma'no bilan bir xilda ishlatiladi?
sotib olish
sotish
ijaraga berish
haq to'lash

№97 Fan bobini – 3; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjet tashkilotlari budjetning haqiqiy ijrosi to'g'risidagi hisobotni qaysi organga taqdim etadi?
moliya organlariga
g'aznachilik organlariga
soliq organlariga
statistika bo'limiga

№98 Fan bobini – 5; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

2011 yildan xarajatlar bo'yicha qanday tasniflash amaliyotga kiritildi?
mablag'lar manbasi va budjetlar darajasi tasnifi
iqtisodiy
vazifa jixatidan tasnif
tashkiliy tasnif

№99 Fan bobini – 7; Fan bo'limi - 1; Qiyinlik darajasi – 1;

Shartnomalarni tuzadi:
Budjet tashkilotlari
G'aznachilik organlari
Moliya organlari
Bank organlari

№100 Fan bobini – 13; Fan bo'limi - 2; Qiyinlik darajasi – 1;

Budjetdan mablag' oluvchilar g'aznachilikka ertangi kun to'loviga to'lov topshiriqnomalarni qachon taqdim etadi.
soat 16.00. gacha
soat 13.00. gacha
soat 14.00. gacha
soat 12.00. gacha